

Fekete István

DERENGŐ HAJNAL

Fortuna

Készült a Fekete István Társaság támogatásával

A mű első kiadása 1944-ben jelent meg, Emberek között címmel

© Fekete István örököse, 1989

ETO 894.511-31 *Fekete István*

ISBN 963 233-141-9

ISSN 0238-9665

Felelős kiadó Véber Károly

Sylvester János Nyomda Szombathely

Felelős vezető Hanuszek Béla igazgató

A fedéltervet Nagygyörgy Sándor felvételének felhasználásával

Lengyel János készítette

Megjelent 14 (A/5) ív terjedelemben

I.

Az Éjszaka felnézett a csillagokra, s a csillagok reszketve intettek, hogy ők már látják a Napot.

Az Erdő még néma volt és sötét. Később mintha sóhajtott volna valami, s utána halk szél zendült a fenyvesben, mert az Éjszaka lomha szárnyán nyugat felé repült az álom.

Hűvös lett egyszerre. A kóborló párok harmatot szórtak szerte az utakra, melyek titkos nyomokat őriztek, a fűszálakra, melyek reggelre mindig kiegyenesedtek, a virágokra, melyek fakók voltak már, mert régen elmúlt a tavasz, de a harmatcseppeket puhán ringatták kelyhükben.

Az ég lassan kivilágosodott, és a báránnyelűk fényleni kezdtek.

Az erdőben tétován járt a Szürkület.

Nem tudta, menjen-e vagy maradjon. Nem tudta, kinek a gyermeke, az Éjszakáé-e vagy a Nappalé, mert senkinek sem kellett.

– Nagyon világos vagy – mordult rá az Éjszaka, ha megpróbálta nyomon követni –, ne mászkálj utánam!

– Takarodj! – vágott rá aranyvesszőjével a Nap. – Olyan vagy, mint a Denevér. Semmi közöm hozzád.

A Szürkület hát csak bujdosott az erdőn. Meghúzta magát a fenyvesek árnyán, szakadékok nedves homályában, öreg fák odvában, hol baglyok és nyestek laknak; sziklabarlangokban, hol Szi tanyázik, a kígyó, akinek valamikor nagyon régen megfagyott a szíve és azóta megeszi a madárfiókákat.

Keleten ekkor bíborba lobbant az ég alja. A Szürkület ijedten kúszott búvóhelyére, a harmatcseppek könnyes ragyogással emésztették el magukat az örök fény meleg tündöklésén, és a madarak énekelni kezdtek, mert a szívükben dal született, amit el kellett mondani.

A Nap szétnézett a tájon, s elindult égi útján, diadalmasan hordva a tüzet, amelyet valamikor Valakitől azért kapott, hogy minden élő gyönyörűségére ragyogtassa.

De ekkor már hangos és nappali volt az erdő. A fák árnyékai elindultak, hogy mérjék a napot az erdei népeknek, a harkályok megkezdtek rendelésüket, és szorgalmasan kopogtatták az öreg fák beteg mellkasát. A legyek minden ok nélkül táncoltak a száraz leveleken, a méhek döngve szálltak a tegnapi virágokra, és a hangyák némán siettek valahová, valamiért, amit csak ők tudtak.

A fák felett puha pára szállt: a harmat köddé vált élete.

Ekkor a fenyves szélén megszólalt egy Mátyás-madár, és csend lett hirtelen, mert az erdőn mindenki tudta, hogy a Mátyás okos madár és nem kiált hiába. A Mátyás nemcsak magára vigyázott, de másokra is, ha megszólalt, az erdei népek körülnéztek, mert veszedelem járt a levegőben.

A Mátyás figyelmeztette az elmúlt őszön a koronás szarvasbikát is, de az nem hallgatott rá, mert a szerelem vakká és süketé tette, és a bika elpusztult. Egy ember kezében csattant a halál, és a bika a szerelemmel együtt elfeledte az életet is.

Mátyás figyelmeztette a nyulat is a vadmacskára, de a nyúl olyan bambán nézett a világba, mintha az erdőn csak nyulak, virágok és lepkék lennének. A vadmacska így aztán nyulat evett aznap.

De akkor is Mátyás riasztotta az erdőt, mikor – átutazóban – egy vándorsólyom szállt a magános sziklára, és úgy nézett végig a messze határon, mintha övé lett volna minden.

– Ne szálljatok magasra, ne szálljatok, mert Suó úr jött hozzánk, aki elől csak kitérni lehet.

– Ki az a Suó úr? – recsegte egy hányaveti szürke varjú, és fellebbent a levegőbe, mert a szürke varjú csodálatosan szemtelen volt és csak abban az évben született...

– Én vagyok – csapta szét szárnyait Suó úr, és a szürkevarjú meglátta a nagy úr szemeiben az elmúlást. Akkor már menekülni akart, de csak a mennykő vág úgy viharos éjszakában, mint Suó úr, és a szürke varjú halottan pergett le a magasságból.

És most is megszólalt Mátyás, pedig ilyenkor nem vadásztak az erdőn, mert az emberek a síkságon voltak elfoglalva, hol búza bólongatott, és esténként a fürjek szóltak egymásnak kedves hívogatással.

Pedig különös ijedtség szólt a Mátyás hangjában, de a madarak nem nagyon figyeltek oda, és a róka még a fülét sem mozdította meg, mert érezhető volt, hogy a Mátyás most nem mást akar a veszedelemre figyelmeztetni, hanem őt magát környékezi baj.

– Ki a fészekből, menjetek ki a fészekből! – kiabált kétségbeesetten a Mátyás, és az erdei népek mind tudták, hogy ember közeledik a fészkéhez, mert a kiáltásban ez is benne volt.

Az emberi fül csak annyit hallott volna a panaszos kiáltásokból, hogy: Máátyáás... Máátyáás... – mert a Mátyás bölcs madár és tudta, hogy csak saját magát hívhatja segítségül, de a rókák, az őzek és a madarak mind elmentek a fészek közeléből, mert az emberrel együtt jár a rabság és az elmúlás.

– Kapaszkodjatok az ágakba, oda nem tud utánaotok menni! Kapaszkodjatok!

A három kis fióka rémülten tornászott a hajlós ágakon, mert mozgott a fa, és egy kipirult arcú fiú mászott a fészek felé. Lent a földön még két gyerek állt.

– Hirtelen tedd rá a kalapodat! – szólt fel az egyik, aki vászoningben volt, és nadrágját állandóan fogta, mert a nadrág le akart csúszni.

A fiú odaért a fészekhez. Kalapját már kézben tartotta, és gyorsan letakarta vele a kis Mátyások üres bölcsőjét.

– Szorítsd! – szólt fel újra a vászoninges.

– Ne ordíts, Péter! Ezt már szoríthatod – szólt le a fiú a fáról –, nincs ebben fene se.

Egy kis csend lett.

– Nincs? Akkor kirepültek.

A vászoninges mérgesen rántotta fel lecsúszott nadrágját – sötétben szöktek el még hazulról és nem találta a nadrágszíjat –, és dühösen kiabált fel:

– Nem tudtak azok még repülni! Tegnap is megnéztem a fészket, talán elbújtak valahova. Rázd meg a fát!

A fa erősen megrándult. Az ágak összeverődtek. A két öreg Mátyás szinte felsikoltott, mert az egyik fiú, a legkisebb, megingott, és erőtlen szárnyverdeséssel lekerengett a földre.

Péter rárohant és a kis Mátyást gyorsan ingébe dugta.

– Az enyém már megvan.

– Miért éppen a tiéd?

– Mert én fogtam meg.

– De én ráztam le.

– Akkor is...

És ellenség lett a három gyerek abban a pillanatban. Amelyik a fán volt, gyorsan csúszott lefelé, a harmadik meg Péter mellé állt, hogy el ne szaladhasson.

Péter látta, hogy baj lesz, ezért csak annyit mondott:

– Öregapám itt van a lénián, ha hozzám nyúltok, füttyentek! – És újra megigazította nadrágját.

A két fiú tanakodott. Hogy az öreg erdőőr itt van valahol közel, az lehetséges.

Az egy madár kettőjüknek úgyis kevés, de hogy Péter zsvány, az bizonyos.

– Hát füttyents! – szólt a farázó pajtás, és úgy belökte Pétert egy földiszederbokorba, hogy csak úgy nyekkent; aztán elrohantak az erdőben.

A földiszedren akkor kezdtek érní a kis gyümölcsök, amire a bokor nagyon büszke volt, és nagyon védelmezte őket. Még a levelein is tüskéket hordott, és Péter mozdulni se tudott, mert száz helyen szúrta a bokor.

Meztelen mellén pedig a kis Mátyás kaparászott.

– Jujuj! – sivalkodott, amikor feltápáskodott és végleg elengedte a nadrágját. – Jujuj! – és tenyerébe köpött, hogy megnyálazza vérző combjait, de nem füttyentett senkinek, csak a madarat nézte meg, nem esett-e valami baja.

A kis Mátyás ijedten, de egészségesen pislogott és Péter zsineget kötött a madár lábára, aztán újra bedugta az inge alá.

A nap ekkor már magasan járt az égen. A levegő melegen remegett az erdő fölött, és az erdő szélén, a tó kiöntésében gyerekek fürödtek.

Péter megállt. Egyik kezével nadrágját fogta, másikkal a zsineget és odaszólt a fürdőknek:

– Akartok Mátyást látni? – és kitette a kis Mátyást a füre.

Aztán gyorsan levetkőzött, ami nagyon könnyen ment, mert a nadrág magától lecsúszott, az ingből csak ki kellett bújni. Csak a madzagot nem engedte el.

– Négy volt a fészekben, de a többi nem kellett. Elég nekem ez az egy is...

– Hol van az a fészek? – kérdezték többen.

– Megmondom, ha vigyáztok a madárra, míg fürdöm és kiszeditek hátamból a tüskéket.

Egyik gyerek óvatosan megfogta a madzagot, másik kettő pedig lekuporodott Péter mellé, és egyenként piszkálták ki a földszeder apró tüskéit.

– Azok nagyobbak, amik a fészekben maradtak – mondta Péter és a pajtások még nagyobb buzgalommal vadásztak a tövisek után.

– Nem fáj? – kérdezte gyöngéden az egyik.

– Fáj, de a Mátyás megéri.

A kis Mátyás egy darabig ijedten ült a vízparton, de aztán körülnézett, hogy merre lehetne elszabadulni. Repülni ugyan nem tud – ezt világosan érezte –, de ha beszaladna valamelyik bokor alá, ott már nem fognák meg, és az öregek biztosan megkeresnék.

Amikor a fiúk félrenéztek, hirtelen lábra kapott, de alig ugrott kettőt-hármat, a zsineg akkorát rántott rajta, hogy majd a lába szakadt ki.

– El akar szökni a бүdös – nevettek rajta, és közelebb húzták, hogy még bosszantsák is. Az egyik fiú ujjával a csőrére ütött, de el is kapta gyorsan, mert a Mátyás keményen visszavágott.

– Huj! De csíp!

A kis Mátyás most már mindenre el volt szánva. Ha feléje nyúltak, csípett, és fájós lábáról a madzagot kezdte lebontani. Ez az oka, hogy ő nem tud elszaladni, ez a vékony valami, ami úgy tekeredik a lábára, mint Szi, a kígyó a faágakra, ha madárporontyok után leskelődik. De a zsineg nem engedett.

Közben Péter megfürdött, kimászott a partra és gyorsan felöltözött.

– Nincs valamelyikőtöknél madzag? Ez a nadrág mindig lecsúszik.

– De majd add vissza.

Az egyik gyerek átadott egy darab madzagot.

– Persze. Van nekem otthon nadrágszíjam... Sárgabőrből van niklicsattal. Na add ide a madarat.

– Hát most mondd meg, hol a fészek!

Péter sűrűn pislogott.

– A nagy kút mellett van egy galagonya...

– Azon nincs! – mondta ellenségesen az egyik gyerek. – Azon gilicék költöttek, de Kovács Pista kiszedte. Mátyás meg nem is rakja fészket galagonyára.

Péter inge alá csúsztatta Mátyást, és bizonytalanul azt mondta:

– Ha te jobban tudod... – és elindult a tóparton, hazafelé.

A gyerekek összenéztek.

– Allj meg, Péter!

Péter azonban nem állt meg, sőt szaporábban szedte lábait, és csak úgy, a válla felett szólt vissza:

– Minek?

– Becsaptál bennünket!

De Péternek nagy előnye volt már. Nadrágját is jól tartotta a madzag, hát nekiiramodott, csak úgy csattogott talpa alatt az agyagos part.

Az egyik gyerek nagy darab hantot kapott fel a földről, és amikor Péter már veszélyen kívül érezte magát, úgy fejbe vágta a kemény hant, hogy felüvöltött.

A fiúk megálltak.

– Láttátok? Most már mehet a Mátyásával. Éppen fejbe találtam!

– Kővel dobtál?

– Szamár! Hol találasz itt követ? De jó kemény hant volt.

Péter megállt a réten, megtapogatta a fejét és hegyeset köpött:

– De azért kiszedtettem velük a tüskéket... Csak azt tudnám, melyik dobott meg.

És sziszegett, amikor fejéhez nyúlt, hol nagy daganat volt keletkezően a nyíratlan haj alatt.

A réten patak folyt keresztül. Péter megmerítette kalapját, és a hús vizet rácsorgatta a daganatra.

– Csak azt tudnám, melyik dobott meg – és tapogatta a daganatot, mely úgy megkelt, mint a jóféle pogácsa.

Ült még egy kicsit a parton, aztán elindult hazafelé, de a kalapot a kezében vitte, mert a fájós daganatra nem lehetett rátenni. Csak majd otthon, hogy ne vegyék észre.

A kiskaput csendesén kinyitotta, és odaült a pitvarba, mint aki már régen itthon van. A kis Mátyást kitette a földre, de a madzagot a kezében tartotta.

A konyhában zörrent néha valami lábos, csattant a tűzhelyajtó.

– Vizes ez a fa – mondta valaki, aztán kijöttek a léptek a pitvarba.

A léptek megálltak. Péter tudta, hogy öreganyja jött ki, bár meg se fordult. Tudta, hogy most vette észre, és a következő pillanatban dől el; verést kap, szidást vagy reggelit.

Megrántotta hát a Mátyás lábán a madzagot, hogy az öregasszony figyelmét odaterelje.

– Hát ez meg mi?

– Mátyás. Megtanítom mindenféleképpen.

Az öregasszony csípőre tette kezét, és Péter tudta, hogy a dolog rendben van.

– Lánykoromban nekünk is volt ilyen madarunk, tudott az mindent, még kukorékolni is. – És az asszony visszament a konyhába.

– Mátyást hozott. Életrevaló gyerek... Nézzétek meg.

Péter most már tudta, hogy reggelit kap, talán még langalót is.

A konyhából anyja jött ki és annak húga. Megálltak Péter mellett és mosolyogtak.

– Szép madár, de hogy áll a kalapod Péterkém?

És még mielőtt Péter elkaphatta volna fejét, anyja jó erősen megigazította a kalapot Péter fején.

Péter olyan ordítással ugrott fel, mint akibe kést szúrnak. Még a Mátyás zsinegét is elengedte.

– Mi a fene a bajod?

– Megütöttem a fejem és most fáj.

A zajra kijött az öregasszony is.

– Kést kell rátenni, hideg kést. Az majd lelohasztja.

A lány bement a késért, és Péter sziszegve tűrte, hogy a hideg vasat a daganatra tegyék.

– Nem megy el a madarad?

– Sszsz... nem hát... jól van már... Ne nyomja nagyon, öreganyám.

Pedig a kis Mátyás már régen elszaladt volna, de látta, hogy a pitvar végében Nyau leselkedik, a macska, akinek vad rokonát sokszor látta, amint settenkedett fészük alatt, mint a kísértet. Szülei ilyenkor vadul szidták a vadmacskát, és megkiáltották az erdőnek, hogy Nyau sompolyog a fenyvesben, hát vigyázzon mindenki.

Fáradtan ült a kis Mátyás, de szemét nem vette le a macskáról, aki elindult a fal mellett feléje, mintha semmi dolga nem lenne a világon, csak éppen erre visz az útja.

A Mátyás felborzolta fején a tollat és rémülten kiáltott.

– Sicc! Az anyád... – ugrott ki Péter a kés alól, és úgy felrúgta a macskát, hogy az hármat bukfencezett.

– Mátyás kellene a disznónak.

– Csak te ne rugdald azt a macskát! – mondta mérgesen az öregasszony –, mert nem te fogod meg az egeret.

– Hát engedje, hogy elvigye ezt a szép madarat? – védte Pétert anyja.

– Szép madár, szép madár. Teli van az erdő velük. De ilyen macska ritkaság.

– Macska! – mondta az asszony. – Olyan, mint a többi. Biztos a csibéket is hordja...

– Ez? Ez a macska?! Jobb lenne, ha a fiad megkérdeznéd, hol tekergett megint hajnalban. Eleget szégyenkezik vele az ember. Enni tud csak meg a fejét beveretni. Mi lesz ebből? Semmi!

– Ne legyen arra magának gondja, ha már azt a kis kenyeret is sajnálja tőlünk.

Az asszony szemét elfutotta a könny. Bement a konyhába, és vele ment a húga is.

Péter látta, hogy a helyzet tökéletesen elromlott, hát fogta Mátyást és elvitte a ház végébe, s ott leült, szidva magában a macskát. Hát kellett ennek a csipás macskának jönni?

Az öregasszony pedig egyedül maradt a pitvarban, kezében a nagy késsel, mellyel Pétert gyógykezelt. Haragja egyszerre elpárolgott. Megnézte a kést és ellágyult:

– Úgy állok itt – gondolta –, mint aki ölni készült...

– Gyere ide, Péter...

Péter ismerte már ezt a hangot. Meg se mozdult.

– Nem hallod?

Péter odaballagott, de látszott rajta, hogy nagy bánata van.

– Fene kényesek lettetek – mondta szelíden az öregasszony. – Tartsd ide a fejedet...

Csak Nyauval nem törődött senki, aki az egyik bokor alatt talpát nyalogatta, és most szedte össze tudományát, amelyben nagyjából benne volt, hogy mit szabad és mit nem.

Verebet fogni például szabad. Cinegét is. Rigót is. De kis kacsát, csirkét a világért se. Azokra az ember tart számot, és most itt van ez a buta madár. Úgy látszik, ez is az emberhez tartozik. Sose lehet elég okos a szegény macska, és ásitott, erősen elhatározva, hogy a Mátyásra rá se néz többet.

– Na! – mondta Péter öreganyja. – Ez a legjobb orvosság, máris mintha kisebb lenne – pedig Péter fején akkora búb volt már, mint egy kisebb krumpli.

– Gyere most már be, és egyél valamit.

Péter kezébe vette a tejesbögrét, nagyokat harapott a kenyérből és azt mondta:

– Árkos Laci dobott fejbe...

– Aztán miért?

– Nem tudom. Meg azt kiáltotta utánam, hogy: zabigyerek, zabigyerek!...

Az asszonyok hallgattak.

Ezt otthon hallotta az a gyerek. Hát csak ide tegye be még egyszer a lábát Árkosné.

– Aztán te mit mondtál?

– Én – nézett fel Péter –, én... semmit. Futottam.

És újra szájához emelte a nagy bögrét, figyelve a hatást, ami a Retek családnál a zabigyerek emlegetésére sose maradt el.

Az öregasszony szeme ellenségesen vágott körül, és haragudott az egész világra. Péter anyja csípőre tette kezét, száját összeszorította, és azon gondolkodott, mit mond Árkosnének, aki... szóval az egész világ beszéli, hogy amikor a katonák Árkoséknál voltak... A lány pedig, az Erzs, kiment a pitvarba, mint akit nem érdekel ez a dolog. Ha az a Fenyéri Pista nem volna olyan félbolond, nem mondaná senki Péternek, hogy: zabigyerek. Így pedig méltán mondják, mert az igazság az, hogy Péter – egyelőre – anyja nevét viseli, és a neve Retek Péter.

– Senkinek semmi köze hozzá – szikrázott ilyenkor Retek Rozália, Péter anyja, de amikor Fenyéri István vándor ácslegény megint bekopogott, és szerény kis ajándékait kirakta az asztalra, az asszony nem lágyult meg.

– István, nekem nem ajándékok kellene...

Fenyéri István békés ember volt – mint a vándorló mesterlegények általában –, és nem szerette a vihart látni, ami az asszony szemében lobogott.

– Az is meglesz!

– De mikor? Maga jár a világba, én meg hordom a szégyent. Minden condra belém törölheti a lábát.

– Eddig várni kellett – mondta csendesen István –, de most már nem sokáig. Hiszen azért is jöttem. Együtt van a pénz. Decemberben megesküszünk.

Ez még a tavasszal volt, és Péter azóta se emlékszik olyan boldog napokra. Volt cukor, kalács, új kés: minden.

És azóta várják a decembert.

Péter anyja erre gondolt, és meg tudta volna fojtani Árkosnét. Az mer még beszélni, aki... szóval a jegyzősegéd is... de most már együtt van a pénz, az urának – igen a hites urának – kis műhelye lesz, és a fiát se hívják Retek Péternek, hanem Fenyéri Péternek.

Közben lelohadtak az indulatok. Erzsi bejött a pitvarból:

– A mérnök kocsikázik erre az intézővel. Nem tudom, mi kocsikáznivalójuk van...

– Hol vannak?... – és a két asszony is kiment gyorsan a pitvarba. Kezüket a szemük fölé tartották, pedig nem is sütött oda a nap, és rosszallóan csóválták a fejüket.

– Ezek aztán értik!... – és néztek utánuk, amíg csak a kocsi el nem tűnt az erdőben.

– Hova mehetnek ilyenkor? – tűnődött Erzsi.

– Majd az orrodra kötik.

– Förodni – szólt ki a konyhából Péter.

Az asszonyok betódultak a konyhába.

Förodni? Ez a gyerek mindent tud...

– Persze hogy tudom. Láttam.

– Aztán hogyan förodnek?

Péter bután nézett anyjára: hogyan? Hát hogyan? Csak úgy förodnek.

– Levetkőzve?

– Le hát.

– Ne hazudj, Péter.

– Miért hazudna? – védte Pétert Erzsi. – Úgy mondja, ahogy látta.

– Egészen?

– Mit, hogy egészen?

– Úgy Péterkém, hogy egészen levetkőznek?

– Fenét – legyintett Péter –, az asszonyon piros trigó van, a mérnökön meg a többen is olyan izé.

– Többen? Hát ki van még ott?

– Az intéző is meg a káplán úr is. Úsznak meg minden...

Az asszonyok érdeklődése láthatólag megcsappant. Ha már annyian vannak, pláne pap is... azonban az igazság az, hogy most csak ketten mentek.

– Tégy a tűzre, Erzsi, aztán lássunk az ebédhez. Péterkém, te meg leszaladsz a faluba paprikáért, sóért.

– Hát a Mátyás?

Péter nem szívesen ment a faluba. A gyerekek már hazaértek, és akkor verekedés lesz.

– A fejem is fáj...

– Nem a fejedet jársz, a Mátyást pedig betesszük a szobába.

A kis Mátyás eddig Péter mellett üldögélt a kemencepadkán. Ha mozdultak a konyhában, szeme megremegett, de nem akart már elszaladni, mert lábát kegyetlenül vágta a zsineg, valahányszor megmozdult.

A macska is elsétált párszor az ajtó előtt, de bejönni nem mert, mert nem tudta, milyen közel mehet az ember újabb madarához. Nekidörgölőzködött az ajtófélfának, és aztán mosakodni kezdett, mint aki pillantásra se méltatja a madarat. Még ásított is.

A Mátyás figyelte a macskát, és mindjobban érezte, hogy a macskával nem kell törődni. Lám azok a többi madarak is ott járkálnak körülötte. A többi madarak a csirkék voltak, akiket Mátyás

nem ismert. Ilyeneket még nem látott. Úgy lépegetnek, mint Takat, a fácán, és nem félnek az emberektől.

Gyanakodva nézte őket, és nem értette ezt a furcsa világot, amelyben semmi sem volt régi otthonából. Nem zsongott a szél, nem ringatta a fenyő, ahol a fészek volt, nem suttogott körülötte az erdő. Nagy dobbanásokkal jártak az emberek, nem rejtőzködtek és se tolluk, se szőrük nem volt, hanem valami más, és nem egy családba tartozhatnak, mert nem voltak egyformák.

Péter végre megadta magát.

– Cukrot is vehetek?

– Vehetsz, na. Csak siess.

Péter megfogta a Mátyást és bevitte a szobába. Kicsit gondolkodott, és a madzag végét az ágy lábához kötötte. Aztán kiment, a kis Mátyás pedig befutott az ágy alá.

Itt csend és homály volt. Az ember elment. A szoba földes volt, és a fal mellett egy nagy fekete bogár mászkált.

– A bogarat meg kellene fogni – villant meg Mátyásban az éhség, de nem mozdult, mert a fogságba esés remegései még nem múltak el, és az idegenség nagyon körülvette.

Az ember rabságot és halált jelent, ezt már születésétől érezte, de a félelem már múltott benne, különösen, mióta az ember Nyaut elkergette.

Ült a kis Mátyás az ágy alatt, és lassan megérezte a tárgyakat, melyek különösek voltak.

Valami élet azonban mégis volt a szobában. Valahol magasan kopogott valami, ami hasonlított a Küllő kopogtatásához, aki a beteg fákat gyógyítja, de ez mégis más volt. Keményebben szólt, egyformán és sohse lett vége.

Mi lehet az?

És mi ez a fehér valami, ami olyan, mint egy nagy tojás, aminek fele hiányzik és füle van?

A fal mellett megint megmozdult a fekete bogár.

– Ha erre jön, megfogom – gondolta, de aztán mégis hagyta elmenni a csótányt, mert a félelmes kopogás nem szűnt meg, sőt egyszer csak zörögni kezdett és élesen kiabálni.

A kis Mátyás összeresztette.

– Jó, hogy nem bántottam a bogarat – gondolta, és összehúzta magát. Kívülről is hangok hallatszottak.

– Mozogjatok, tizenegy óra van. Itt lehetne már ez a Péter is.

Péter szívesen ott is lett volna, de egyelőre nem siethetett, mert egy csomó gyerek ment előtte és nem engedték. A gyerekek között Árkos Laci hadonászott egy nagy bottal, és – ahogy a karmestertől látta, aki itt volt a katonákkal – valahányszor felemelte a botot, a gyerekek elkezdtek:

*Retek Péter zabigyerek,
fején nagy búb, mint egy reték...
Retek Péter zabigyerek,
fején nagy búb, mint egy reték...*

Nagy zenebona volt. Az asszonyok kiálltak a kapuba, a kutyák ugattak, egy úrféle megállította őket, és fel akarta írni a gyermekverset, mert ez az úr a falut kutatta, bár az emberek nem értették, mi a fenét kutathat rajta, amikor mindent láthat, ha nem vak... Péter pedig szégyenkezve, a dühtől könnyes szemmel, fején a nagy daganattal, tehetetlenül ment utánuk.

– Nem tudsz közibük vágni, Péter? – kiáltotta valaki, de Péter nem tudott verekedni, mert keze tele volt papírzacskókkal. Később azonban lesütötte a szemét, mint aki bátorságot kapott, de titkolja és a zacskókat egyenként kezdte zsebre rakni. Az utolsóból kimarkolt valamit és megállt.

De megálltak a gyerekek is, most már szembefordulva, elől Árkus Laci, és úgy ordították a gúnyverset.

S ekkor csodálatos dolog történt.

Péter keze meglendült, valami piros por úszott a levegőben, az elől állók szemükhöz kapták kezüket. Péter elugrott mellettük, mint a nyúl, és olyan ordítás csattant fel a házak között, mintha egész iskolát nyúztak volna.

Árkos Laci kapott a paprikából legtöbbet. Ehhez mérten a fájdalomtól üvöltve rohant neki Zala Pistának, aki legurult az árokba, neki a kerítésnek, melyen fennakadt, mint a hal a hálóban.

Az emberek összefutottak, az asszonyok kézbe vették a gyerekeket, összevissza kiabált mindenki, amiből azonban fennen kihallatszott özvegy Pecsényés Ábrisné hangja.

– Tejfölt nekik! Csak tejfölt, de az író is jó... senki ne szóljon semmit! Csak tejfölt! Az veszi el a paprika erejét.

Pücsök Vincéné ugyan megemlíthette, hogy a vaj is jó ilyenkor, de Pecsényésné olyan emésztő gúnnyal nézett rá, hogy a többiek azonnal Pecsényésné mellé álltak.

– Szarva között a tőgyit! Rozál! Rozál! Hát engem akarsz te tanítani? Te? Engem?

A gyerekek közben üvöltöttek... Péter pedig megállt az erdőszélen, megszámolta a pénzt, gondosan megigazította a zacskókat, és erősen gondolkodott, hogy mit mondjon a történekről. Tekintve, hogy a zabigyerekverssel az egész családot sérelem érte, Péter úgy határozott, hogy mindent elmond.

Hogy is volt az a vers?

*Retek Péter zabigyerek,
fején nagy búb, mint egy reték...*

És Péter megtapogatta a fején a daganatot.

– Hol voltál ilyen sokáig? – kérdezte az anyja.

– Nem engedtek.

– Kik?

– Árkos Laci meg a többiek. Itt a pénz, a só, a paprika... – és szomorúan rakodott ki az asztalra.

– Nem engedtek? – csattant fel az öregasszony is. – Hát nem tudtál hozzájuk vágni valamit?

– Dehonnem... hatan is voltak... Azt ordították, hogy „Retek Péter zabigyerek, feje olyan, mint egy reték...”

Péter az utolsó pillanatban arra gondolt, hogy a fején lévő búb esetleg másfelé terelhetné a forrongó asszonyok gondolatát, így inkább kihagyta.

– Nem engedtek. Mindenki kiállt a kapuba, aztán belemarkoltam a paprikába és a szemükbe vágtam...

– Jól tetted! – kiáltották mind a hárman. Az öregasszony aztán odapillantott a paprikászacskóra, és mivel látta, hogy nem sok hiányzik belőle, keményen megismételte: – Jól tetted!

II.

A kis Mátyás az ágy alatt már megszokta a homályt, és csak most hallgatózott kifelé, mert a hangosság mindig megrémítette... Talán a fekete bogárért kiabálnak, amit megevett...?

A csótány ugyanis ingerlően és könnyelműen sétálgatott még az előbb az ágy alatt. Idősebb csótány volt már. Itt született a fal repedésében, és soha semmiféle veszedelemmel nem találkozott. Még meg is állt Mátyás előtt, hogy hát ez meg kicsoda? A kis Mátyás aztán bemutatkozott; éhes volt és odavágott.

Amikor lenyelte, hallgatózott, hogy nem történik-e valami, nem hallgat-e el az a kopogás a falon, de az óra járt tovább és látszólag senki sem törődött azzal, hogy a csótányt megette. Testvéreire gondolt, akik minden jó falatot elkaptak előle és most, hogy nem kellett osztzkodni, ez volt az első jó érzés, mióta rabságba került.

Csak ez a szürke kígyóforma ízé ne rágná úgy a lábát.

Amikor a konyhában lassúdott a beszélgetés, elkezdte csipkedni a hurkot a lábán, és meg is lazította egy kicsit, ami jóleső érzés volt, nemcsak azért, mert nem fáj a lába, de azért is, mert úgy érezte, a szülők nélkül is tud segíteni magán. Az előbb maga fogott ételmet, most pedig nem fáj már úgy a lába.

Hallgatózott. A zajok nem voltak már annyira meglepőek és idegenek; a tárgyak mozdulatlanságában nem volt már semmi veszély, csak azt a tak-takolást kellett még megnézni, mert az nyugtalanította.

Lassan ugrott kettőt-hármat, és kileskelődött az ágy alól. Először megijedt, de aztán nem tudta levenni szemét a láncos óra ingájáról, mely értelmetlen egyformasággal ment ide-oda. Ide... oda...

Nézte a kis Mátyás az órát. A házikója állt, de a nyele folyton járt, mint némelyik levél az erdön, ha fennakad a pókhálón, és a szél ide-oda lengeti.

Nézte Mátyás az órát, és várta, hogy történjék valami, de mivel nem történt semmi, elunta magát. Odament a nagy fülű edényhez, belenézett, az edényben nem volt semmi.

Megnézte a csizmahúzót, de a csizmahúzó állt két rövid lábán és úgy látszott, nem fárad el soha.

Nem mozdult semmi, csak az óra járt, hát elálmosodott a kis Mátyás; laposakat pislantott és a beszédet alig hallotta a konyhából, amikor Retekné megszólalt.

– Terítsetek, lányok. Péterkém, te meg ne búsulj, szaladj ki, nézd meg, nem jön-e öregapád.

Péter ímmel-ámmal felkelt és kiment a ház elé. Éppen akkor harangoztak délre. A harangszóra Péter levette kalapját, de imádság nem jutott eszébe, mert a ház előtti eperfára akkor szállt egy sárgarigó. Tolla, mint az arany. Ezt kellene megszerezni.

Péter visszaosont a kertbe és az egyik bokorból előkotort egy csúzlit, amit dugva kellett tartani, mert Péter több ablakot belőtt már vele, s ezek a betört ablakok nagy veréseket eredményeztek.

De mire visszament, a rigó már nem volt sehol.

– Nem jön még öregapád? – szólt ki anyja.

– Nem látom – kiáltott Péter –, de kiszaladok az útra.

Az úton, nem is messze, kalapját a kezében tartva ballagott az öreg Retek. Vállán a puska, kezében a kalap és egy pálca.

Péter vidáman szaladt elébe.

– Kész az ebéd, öregapám!

Az öreg Retek akkor fejezte be imádságát, amit déli harangszókor se mulasztott el soha. Soha! Ez pedig nagy szó volt a szegény erdőőr életében, aki szolga volt csak, és bizony parancsot kapott néha harangszó alatt is. De az öregember ilyenkor süket volt. Ellépett pár lépést a társaságtól – ha éppen vadászat volt, és az urak már a tűz körül ebédeltek –, hátat fordított az egész világnak, és nyugodtan keresztet vetett. Az urak aztán megszokták.

– Hagyjátok az öregot, imádkozik.

És a vidám tréfák elcsendesültek egy időre a tűz mellett.

Most is. Nyugodtan keresztet vetett, feltette a kalapját, megfogta Péter kezét, aztán egy pillanatra ki nem zökkenve a ballagó nyugalomból, elkezdte Pétert fenekelni a suhogó vesszővel.

– Jaj, jaj, öregapám, édes jó öregapám!...

– Paprika? Majd adok én neked mást megvakítani.

Péter körbefutott és üvöltött.

– Azt mondták, hogy... jujujuj!... azt mondták...

De a vers ebben a szoros pillanatban sehogy sem jutott az eszébe.

Az üvöltés behangzott a konyhába. Retek Rozália úgy szaladt ki, mint a fúria. Arra gondolt, hogy az Árkos Laci-féle társaság veri Pétert, de amikor apját meglátta, visszafordult.

– Nem tudom, édesapám, mért veri ezt a gyereket... – és a szeme könnyes lett.

Péter már elhallgatott odakint. Hallatszott, hogy kattant a kertajtó. Az erdőőr felakasztotta puskáját a konyhaajtó mellett a szögre, aztán belépett a konyhába.

– Adjon Isten!

Nem szólt vissza senki.

– Na, mi baj van?

– Azt talán majd maga mondja meg, ha már olyan verekedős kedvében van.

– Meg hát. Ez az akasztófárávaló paprikát szórt a falubeli gyerekek szemibe.

– Jól tette.

Az öreg Retek figyelmesen megnézte feleségét.

– Akkor jól van. Majd fizetitek a doktort, patikát meg az ügyvédet... Mert Árkosék nem hagyják annyiban a dolgot.

– De mi se!

Az öreg csendesesen kanalazta a levest. Úgy látszik, előzménye van a dolognak. Nem kérdezett semmit, mert az asszonyok úgyis elmondják, mint ahogy el is mondták. Játszi könnyedséggel kapták ki egymás szájából a szót, és Péter viselt dolgaiból olyan színes történet lett, hogy a vásárban sem árultak külön meséket. Erzsi még a gúnyverset is elmondta...

– Hát így volt?

– Így bizony.

– Ha Árkos Lacinak doktor kellett, akkor mi is elvisszük Pétert. Akkora daganat van a fején...

– Nem láttam.

– Nem hát. Mert maga nem néz, csak üt – mondta a felesége. – Hol van most az a szegény gyerek?

Péter behúzódott fájdalmában az útszéli bokrok közé. Az előbb már elhatározta, hogy betyár lesz, mint Sobri Jóska, később azonban oda egyszerűsítette a dolgot, hogy ellopja öregapja puskáját, és kiirtja az egész Árkos családot... de ha ez nem sikerülne... csúzlival mindenesetre betöri az ablakukat...

Az árnyékban déli nagy csend volt. Az út lustán kanyargott el a ház előtt, hol Tisza, a nagy komondor, dühösen kapkodta a legyeket, amikor Péter figyelni kezdett. Hangok közeledtek az úton és a hangok közül is kivált Pecsényés Ábrisné hangja:

– Az már csak így van. Az ilyen fattyúnak se Istene, se Máriája...

– Még a szeme se áll jól – mondta egy másik hang.

– De én most megmondom az anyjának! Meg én! Mindent megmondok. Most aztán kitálalok...

Ebben a hangban Péter Árkosné hangjára ismert, és nyugtalankodni kezdett. Mi lehet az a „minden”? Talán a cseresznyelopást is tudja? De mit akar itt Pecsényésné?

Az asszonyok akkor mentek el Péter bokra előtt. Pecsényésné ment elől, mint a vezér.

– Ne is hagyd magad, Ilona! Majd én segítek. Fenyéri Pista zabikölykét meg, ha meglátom a faluban, hát eltöröm rajta a söprűnyelet...

Péter megtapogatta a daganatot a fején, mint egyetlen érvet a paprikával szemben, és aggodalmasan figyelt a ház felé.

Hallotta, hogy erőlyesen csattant a kiskapu, vakkant kettőt-hármat a kutya, aztán arra gondolt, hogy legjobb lenne elszökni az erdőbe, de mivel kíváncsi is volt, hát inkább maradt.

Az öreg Retek ekkor csattintotta be bicskáját, keresztet vetett, és megfordult, hogy ki jött be az ajtón! Az asszonyok felálltak, és úgy tettek, mintha észre se vették volna a Pecsenyésné vezénylete alatt felvonult asszonyokat, akik már a pitvarhoz értek.

– Jó napot!

– Adjon Isten – mondta az öreg Retek egyedül, és beballagott a szobájába, mert bölcs ember volt, tudta, hogy kár itt minden szóért. Az asszonyok veszekedni akarnak, hát veszekedjék ki magukat.

Amikor a szobaajtó betevődött, Árkosné már ott állt a pitvarban. Mellette Pecsenyésné és a többiek.

– Beszédem lenne veled, Rozál!... – mondta Árkosné.

– Látom. Segítséget is hoztál bőven, pedig elég nagy szád van magadnak is. Jobb lenne, ha a fiad tanítanád tisztességre.

Árkosné fuldoklott a dühtől, így Pecsenyésné vette át a szót.

– Hát ide hallgass, Rozál! Én...

– Tudjuk, hogy ki vagy – csattant közbe Retekné. – Szegény urad belehalt. Ismerünk... minden lében kanál...

– Kanál? Hát majd én megmondom, ami a bögyömben van.

– Ne erőltesd magad. A verebek is csiripelik, meg az őrmester se tett lakatot a szájára, akinek két hétig süttöttél, főztél...

– Hahaha...

Ezt a rövid, de gúnyos nevetést Erzszi kockáztatta meg, kitéve Pecsenyésné a rövid szélütésnek.

– Te nevetsz? Teee? Hát majd nem nevettek, szégyentelenek, ha fizettek Retek Péterke zsványságáért. A doktor már megírta a bizonyítványt. Hát megírta... csak azt nem tudta megírni... hogy ki az apja... gyertek, asszonyok... ezekkel nem lehet beszélni...

Pecsenyésné kivágta a legnagyobb adut, és így reménye volt a győzelem fényében visszavonulni. Megfogta Árkosné karját, és megfordult, de azt azért meghallotta, amikor Rozál odaszólt Erzsinek.

– Nézz utána, Erzsikém, nem visznek-e el valamit. Az ilyen cigánytól kitelik.

Pecsenyésné erre megállt, mint aki falba ütközik. Beszéltek ugyan a faluban, hogy cigány volt az öreganyja, de ezt nem merte hangosan mondani senki, mert féltek tőle, mint a tüztől, és most megkapta. Megfordult, mint a kígyó, keze ökölbe szorult, de csak hápogni tudott.

– Te... te... – és valami retteneteset akart mondani, de Erzszi betette előtte az ajtót.

– A többit mondj a el a Tiszának...

Az asszonyok lassan elindultak a kapu felé.

– Majd a bíróságon... Még ezek beszélnek... Ránk uszították a kutyát...

Pedig az öreg Tisza békésen feküdt a fal mellett, és nem tett a világon semmit, csak kitartóan és szakértelemmel vakarózott.

Az asszonyok már az úton mentek. Hangosan tárgyalták az esetet. Pecsenyésné maga felé akarta fordítani a győzelem látszatát és azt mondta:

– Hát azért megmondtam nekik! Az volt a legjobb, hogy nem tudták megmondani, ki volt a gyerekük apja. Láttátok: ez nagyon jó volt... csak úgy fulladoztak a méregtől...

És ekkor csodálatos dolog történt. Pecsenyésné megrándult és akkorát visított, mint egy mozdony, ha a mozdonyvezető dühös, mert nem akarják beengedni az állomásra.

Karját leejtette, elhalványodott.

– Meglőttek! Jaj a hátam!

Az asszonyok megdöbbenve hallgattak el. Némelyik furcsán nézett Pecsenyésnére... A nap ártott talán meg neki.

– Mit néztek? Az a vén kutya Retek volt...

Az asszonyok körülnéztek, de nem mozdult semmi és lövést egyáltalán nem hallottak.

– Mutasd!

– Nem. Menjünk a csendőrségre! Jajaj, csak elérjek odáig... Érzem, hogy a vérem is folyik... Ti láttátok...

És sietve mentek a falu felé.

Két asszony hátramaradt.

– Megbolondult – mondta az egyik –, majd hogy én törvénybe járjak...

– Komédiázik!

– Cigány! Róza legalább megmondta neki. Egy szót se tudott szólni!

És lemaradtak szépen, hogy ne kelljen Pecsényésné mellett tanúskodni.

A napsütötte úton csak a csend maradt. Az útszéli virágok szomjasan és porosan álldogáltak a déli nap ragyogásában. A kerécsapásban egy nagy cincér igyekezett valamerre, de amikor ki akart kapaszkodni, megindult alatta a homok, és mindig visszacsúszott. A cincér ilyenkor megállt egy pillanatra, mintha azon gondolkozott volna, hogy mi is történt vele, de aztán nyugodtan elindult újra.

A poros akácfán két kis veréb tátogatott a melegtől, és szárnyukat leeresztve néha egymásra néztek, mintha azt kérdezték volna: na és most mi lesz?

A parton egy zöld gyík süttette magát a nappal és nem tudta elhatározni, hogy bekapja-e a katicabogarat, aki már háromszor kinyitotta a szárnyát, de mindig összecsukta, mert a levegő úgy állt, mint a másnapos szilvalekvár, és kétséges volt, hogy lehet-e benne egyáltalán repülni...

Csak az egyik bokor rezzent meg, és Péter leskelődött ki az útra, aztán kilépett, ártatlanul széttekintgetve, mint aki nem tett semmit, csak elszundikált a verés után, és most hazamegy, hogy ebédeljen, ha ugyan kap valamit.

A csúzlit jól eldugta és gondolatai Pecsényésné széles háta körül jártak. Péter jól hallott minden szót és szerény tehetségével maga is hozzá akart járulni a családot ért sérelem megtorlásához. Vágott ólmot tett a csúzliba, amit egyesek – elég helytelenül – gumipuskának neveznek, jól kihúzta és Pecsényésné viharos sikoltással nyugtázta a találatot.

Eddig rendben lenne a dolog, most még csak az ebédet kell elintézni.

Leült hát az öreg Tisza mellé, és szomorúan köhögött, mint aki régen lemondott már arról, hogy enni is kapjon. Nem törődik már övele senki. Így van az, akinek nincsen apja...

És újra köhögött.

Anyja kiperdült a konyhából:

– Gyere be Péterkém, elsül-fől már minden.

– Öregapám megvert...

– Mert nem tudta, hogy bántottak. Most kalickát keres a madaradnak.

A padlásról lehallatszott, hogy ládák zuhannak, kosarak gurulnak, aztán léptek a létrán.

– Na, gyere.

Péter szerényen megállt a konyhában, és nézte, hogy öregapja hogy hozza le a kalickát. Szép, nagy kalicka volt, zöld drótból, és az ülőke úgy hintázott benne, mint a hajóhinta búcsúkor, amikor Péter rosszul lett...

Az öreg Retek leverte magáról a port.

– Fölakasztjuk a pitvarba. Ugrálhat benne a madár, meg aki elmegy az úton, mindjárt látja, hogy itt erdész lakik... Tisztogasd meg, Erzsi.

Erzsi kivitte a kalickát, leporolta, Péter pedig csak állt az asztal mellett, mert úgy érezte, a madár az övé, és abba ne szóljon bele senki.

Az öreg Retek leült.

– Talán még beszélni is megtanul. Akkor aztán pénzt kapsz érte... mert ez a te madarad.

Péter ebben a pillanatban elfeledte a verést.

– Azzal meg ne gondolj, amit ezek az asszonyok összelotyogtak.

– Kicsodák?

- Pecsényésné meg a többiek... hát nem hallottad?
- Én az erdőben voltam.
- Annál jobb! Hát csak egyél, aztán beeresztjük a madarat a kalickába.
- A fejed nem fáj? – kérdezte Péter anyja.
- Nem.

Péter – ha lehetett volna – talán két kanállal evett volna, de a beszédre így se sok hely maradt a szájában. Közben az öreg Retek két nagy szöveget vert a pitvarban a falba, felakasztotta a kalickát, elhátrált egy kicsit, hogy művét jobban lássa, aztán elégedetten dörögött:

- Olyan helye lesz, mint egy kanonoknak.
- Az öreg Reteknek néha meglepő hasonlatai voltak.

A kis Mátyás jó messze beszaladt az ágy alá, amikor Péter megfogta a zsinór végét és kihúzta az ágy alól.

- Gyere. Van már házad.

A Mátyás nem értette ezt meg, de a lába fáj, azért fájdalmasan kiabált és mivel Péter nem engedte el, jól belecsípett a kezébe.

- Szusz, ereszd el a kezem...
- Add ide, Péter, nem úgy kell a madarat megfogni, ‘iszen kihúzod a lábát.

Az öreg Retek kézbe vette a madarat, leoldotta lábáról a zsineget, és ügyesen becsúsztatta a kalickába. A Mátyás felugrott az ülökére, figyelt, és – bár az előbb megijedt – most jól érezte magát, mert a sűrű, zöld drót mögött úgy tűnt, mintha valami bokorban lett volna.

- Csak aztán enni-innivalója legyen mindig.
- Lesz – fogadkozott Péter, és szerette volna, ha a Mátyás ugrál, vagy akármit csinál, de a Mátyás csendben volt és meg sem mozdult. Érezte, hogy rab, de nem nyúlt hozzá senki, és ismerkedett a helyével.

Ekkor zörrent a kiskapu kilincse és odanéztek. Lesi jött be az udvarba, a másik vadőr. Arca szokatlanul ünnepélyes volt és szeme ravaszul hunyorgó.

- Adjon Isten!
- Adjon Isten, szomszéd!

Retekéknél mindenki tudta, hogy Lesiék csak arra várnak, hogy az öreg Retek kiöregedjék, vagy történjen vele valami, aztán ebbe a házba költöznek. Lesiné már a sifonérok helyét is kinézte. Ezért nem a legjobb viszonyban voltak, bár ezt nem mutatták ki, de nem is jártak össze. És most itt van ez a rókaforma Lesi. Jó lesz vigyázni!

Lesi megállt a pitvar előtt, levette kalapját, és piros zsebkendőjével megtörölte homlokát.

- Meleg van... Madarat fogtak?
- Azt. Az onokám fogta. Most tettük kalickába. Legyen ilyen is a háznál; mutatós... Hát kerüljön beljebb, szomszéd.

Lesi leült a pitvargerenda párkányára, Péter bement a konyhába, csak az öreg erdőőr és felesége maradt kint, míg a többiek a konyhából hallgatóztak. Mit akarhat ez a róka?

- Gondoltam benézek – kezdte Lesi, de nem szólt rá senki.
- Egy urunk, egy gazdánk, aztán ha valami baj van... az is közös.
- Mi baj van?

Lesi nagy szemeket meresztett az öregasszonyra.

- Az asszonyok ezt nem is értik, de nekünk, esküdt erdővédeknek vigyázni kell a fegyverhasználattal, mert a börtönajtót hamar beteszik az ember után.

Retekné kicsit kárörvendett.

- Majd kihúzza magát, szomszéd. Mit segíthetünk mi ebben?

Lesi szeme furcsán cikázott.

- Én?
- Hát nem az a baj? Idejött, hogy közös a baj és fegyvert használt...
- Én?

– Hát ki?

Lesi tétován körülnézett és dühösen vakargatta körmével puskája agyát. Jól tartja magát ez a zsvány Retek, meg ez a vén boszorkány is... Szégyellik magukat előtte... de az egész falu tudja, hogy az öreg belepuskázott Pecsényésné hátába.

– Énelöttem minek titkolni? Amikor durrant a puska, még mondtam is a feleségemnek, hogy ez a Retek szomszéd puskája és biztosan lőtt valamit, mert amire ráfogja, az biztos. Hát most Pecsényésné volt... De aligha meg nem érdemelte.

A Retek házaspár összenézett. Harminc éve éltek együtt, s amint szemük összevillant, már értették egymást. Mert vagy részeg ez a Lesi, s akkor el lehet mondani, hogy fényes délben már részeg volt, vagy becsapta valaki, akkor meg mért ne ugorjon tovább?

Az öreg Retek ehhez mértelen lehajtott fejt, és szomorúan azt mondta:

– Hát... Istenem... a mérges ember elveszti néha a fejét...

– Tán ivott, szomszéd? – vallatta tovább Lesi.

– Anélkül se volt.

– Aztán most mi lesz? – kérdezte Lesi vidáman.

– Hát... leülöm. Mi lenne... Ámbár vannak még értelmes ügyvédek a világon...

– Sok pénzbe kerül az, szomszéd – vidámkodott Lesi, és úgy nézett körül a kertben, mint aki már tudja, hogy jövőre hová ülteti a káposztát.

Retek éppen válaszolni akart, de dühösen felugatott a Tisza és Lesi úgy érezte, most következik életének legszebb pillanata.

A kapuban kéken villantak a kakastollak és benéztek a csendőrök.

– Itthon van, Retek bácsi? – és jöttek befelé.

Mindenkivel barátságosan kezet fogtak. Erzsi gyorsan széket hozott ki, Lesi pedig arra gondolt, vajon megláncolják-e az öreget?

– Feljelentés érkezett, Retek bácsi – kezdte a tiszthelyettes –, hogy özvegy Pecsényés Ábrissné hátba sörézte.

– Hallom, tiszthelyettes úr. Most mondja Lesi szomszéd is...

A tiszthelyettes vidáman nevetett.

– Na, ha másként nem tudott róla, akkor talán nem oly nagy a baj.

Lesinek keserű lett a szájaíze.

– A faluban mondták...

– Nem tudom én, honnan vette Pecsényésné ezt a butaságot – mérgelődött a tiszthelyettes. – A többi asszonyt is kihallgattam, de se lövést nem hallottak, se senkit nem láttak, ámbár az asszony hátán van egy kis véraláfutás.

– Talán Lesi szomszéd megmondja? Ő mindent tud...

– A faluban mondták... – morgott Lesi és felállt, mert attól félt, szétveti a méreg. Megbillentette a kalapját.

– Nekem dolgom van... Jó beszélgetést kívánok – és elindult a kapu felé.

– Tiszteltetem a kedves feleségét – szólt még utána nyájasan Retekné, és Lesi úgy érezte, a gyomrában nagy epe nőtt, és ezt egy évig se emészti meg.

A csendőrök utánanéztek Lesinek.

– Miért nem kérdezik ki, őrmester úr? – mondta Retek. – Lesi szomszéd hallotta a lövést...

Az őrmester csak legyintett. Lesi pedig gyorsabban szedte a lábát, mert mit mondjon, hogy miféle lövést hallott? A csendőrök az öreg Retek pártján vannak, a vak is látja.

– Róka! – intett utána az öreg Retekné. – Idejött örülni, azt hitte, baj van nálunk.

A csendőrök nem szóltak semmit, ez már nem tartozott rájuk. A konyhaablakból Péter leselkedett.

– Mért nem mégy ki, Péterkém? – hallatszott Erzsi hangja. – Nem bántanak a csendőr urak... – és ránevetett a fiatalabbik csendőrré.

Péter azonban nem ment ki. Úgy érezte, ha az őrmester ránéz, egy pillanat alatt kiderül minden: a csúzli és a cseresznyelopás is. Megvárta, amíg a csendőrök elmentek.

Akkor kiszaladt a konyhából, és odaült a vén eperfa alá, mert már az előbb is hallotta, hogy ott füttyöl a sárgarigó.

Az öreg Retek pedig beballagott a hűvös szobába. Puskáját is magával vitte, mert a szögön lógó puská azt jelentette, hogy az öreg itthon van.

– Ledőlök egy kicsit – mondta.

És végigfeküdt a díványon, amelynek zöld huzatán két kancsal gerle csókolózott. Annak idején felesége rózsaszínű diványt akart venni, de Retek ragaszkodott a zöld színhez és a madarakhoz.

– Erdész vagyok! – mondta, és a kereskedő széttárta karjait, mintegy rábeszélve az asszonyt, hogy ne is ellenkezzék! Aki erdész: az erdész.

Az öreg Retek nézi a madarakat és szépen elalszik. Mit is tehetne mást? Nyár van, alig délután, és a fák nélküle is nőnek az erdőn. Fát lopni meg kinek lenne kedve? Meleg van úgy is, mint a kemencében. A nap süt, az árnyékokat mintha késsel vágják volna ki, és a faluban a verebeknek is torkukon akadt a csiripelés. Nincs emberfia az utcán, csak Pecsenyésné siet és szépen pelyhedző bajuszkáján megáll a verejték.

Pecsenyés Ábrissné a csendőröktől jön és most tanúkat keres, de egyet se talál, mert akik az esetnél ott voltak – csodálatos – egy sincs otthon. Csak a szegény Kincsesné nem tudott idejében elbújni.

– Gyere, Katica! Te tudsz mindent...

Szerencsére ekkor ért haza Kincses Lajos. Fakó harcsabajusza a szájába lógott, és három szóból megértett mindent.

– Nem mégy sehová!

Pecsenyésné csípőre tette a kezét, de ekkor Kincses megfordult.

– Kend pedig menjen, amíg jó dolga van.

Kincses kútásó. A kútásás veszedelmes mesterség, amihez bátorság, azaz pálinka kell. Kincses Amerikában is járt, előzőleg pedig hosszabb ideig – mondjuk meg úgy, ahogy van – börtönben volt. Karjain olyan két tenyér lóg, mint egy sütőlapát, és ha „jó kedve” van, a legényeket úgy hajigálja ki a kocsmából, mint a korpászsákokat.

Pecsenyésné leengedte csípőre tett kezét, és szemében valódi könnyek szivárogtak.

– Jól van. Így bántok a szegény öregasszonnyal... de leszel még te is özvegy, Katica... – és bánatosan elment, az ajtót gondosan nyitva hagyva, mert a szomszéd kutya az utcán volt, Kincsesék tyúkjai pedig az udvaron. A kutya – mondjuk – bemegy, megfog egy tyúkot, Kincses – mondjuk – leüti a kutya derekát... ebből még lehet valami.

A kutya azonban hosszúra nyújtott nyelvvel izzadt, és olyan odaadással dőlt a kerítés árnyékába, akár az öreg Retek a díványra. Pecsenyésné pedig emésztő dühvel fenyegetett a kutya felé, és szívesen főzött volna neki spongyát zsírban, amitől a kutyák tudvalevőleg a föld alá kerülnek, többnyire a kert végébe, ahol hosszú és nyugodalmas alvás esik a bodzák árnyékában.

Pecsenyésné bevágta maga után a léces kertajtót, és azután már csend volt a faluban. A földes szobák hűvösén durva vászoninget foltoztak okulás öregasszonyok, a patak kiöntésén féllábon aludtak a libák, a legelő kerek, nagy fái alatt békésen deleltek a marhák, és a bojtár tátott szájjal aludt a galagonyabokor árnyékában. A bojtár orrára időnként rászállt egy légy de el is repült azonnal, mert a bojtár álmában azt mondta: ne bolondozz, Mari! Ebből arra lehet következtetni, hogy a Mari nevű hajadon a bojtár orrát szalmaszállal szokta csiklandozni.

Almosan tűnődött az egész világ, csak Péter volt éber, mint a róka, ha libát lát. A rigó ott fuvolázott a nagy eperfán valahol, és nem lehetett meglátni. Péternek már a nyaka tekeredett ki a nagy erőlködéstől, amikor rikkantott egyet a sárga tollú dalnok, és elrepült az erdő felé.

Péter dühösen csúzlizott utána, és a kavics – messze a rigótól – csattanva vágódott Retekék kerítésének.

Az öreg Tisza felébredt mély álmából és bután körülnézett, mintha azt kérdezte volna: mi volt ez? De nem válaszolt senki, csak a kis Mátyás leskelődött a kalicka rácsán, és azon gondolkodott, vajon a kutya rokona-e Vuknak, a rókának.

Nemsokára mozgás hallatszott a házból, aztán nehéz léptek és torokköszörülés.

Az öreg Retek ebédutáni ébredése mindig mogorva volt. Véreres szeme most is körülnézett: miben lehetne hibát találni, de az asszonyok a kertben dolgoztak, és csak Tisza, az öreg kutya volt a láthatáron. Tisza pedig éppen olyan mérges volt ilyenkor, mint a gazdája. Szeme dagadt az alvástól, és még mindig azon tűnődött, mi volt az az előbbi koppanás.

– Öreg kutya, vén kutya – dörmögte Retek –, csak mi vagyunk ébren!...

Tisza csóvált egyet farkán, ami lehetett beleegyezés is, kedveskedés is, de azt is jelentette, hogy, jó, jó, de én még aludni akarok.

Retek még egy pillantást vetett a kis Mátyás kalickája felé, aztán lódított egyet puskáján, és elindult az erdő felé.

Az udvar megint üres maradt. Csak Tisza vetette fel fejét, mert valahol sebesen közeledő paták verték a földet, és a kerekek mormolása is erre közeledett. Tisza ismerte már ezeket a hangokat és csak úgy tessék-lássék vakkantott kettőt-hármat, amikor az erdómérnök kocsija megállt a ház előtt.

– Halló! Jöjjen ki valaki!

Az asszonyok már régen hallották, hogy jön a kocsi, de csak annál nyugalmasabban gyomláltak. Majd kiabálnak, ha kell valami...

– Menjen ki, édesanyám...

Az öreg Retekné dühösen, de komótosan ment a kocsi felé. Mit kiabál ez a kehes mérnök? Neki ne kiabáljon, annak kiabáljon, akinek fizet!

– Jó napot, Retekné!

– Jó napot, mérnök úr. Kezeit csókolom, kis nagyságos asszony! Jaj, de jó színben tetszik lenni, Istenem, hát persze, ilyen fiatalon... hiszen lány még szinte... mint a rózsza... Jól teszi a mérnök úr, ha magával viszi a jó erdei levegőre, még ellopnák a Gyöngyöm...

Retekné ragyogó arccal és egy szuszra mondta el mondókáját, és közben arra gondolt, hogy; igaz-e a mérnökne tudóbaja, vagy csakugyan lehet ilyen szépen „kivikszelni”?

– Az ura merre van?

– Bizony, nem mondta! Bekapta azt a kis ebédjét, aztán úgy elszaladt, mint a gyík. Biztosan megtalálja mérnök úr. Olyan ember az én öregem, aki tudja, hol kell lenni.

– Hát majd megkeressük. Isten vele, Retekné!

A mérnök kalapja felé bökött, felesége nagyon kedvesen mosolyogva biccentett, s a kocsi, nagy porfelhőt hagyva, elveszett az út kanyarodásában.

– Ezek aztán élnek – rántotta meg köténye madzagját. – Kocsikáznak meg rendelkeznek.

– Viszi azt a csenevész feleségét, mint a fiahordó...

– Vele volt az asszony is?

– Vele hát!

– Milyen ruha volt rajta?

– A fene se nézte! Csak a feje volt menyecskésen hátrakötve. Adja a menyecskét, de gyerek aztán nincs.

– Nem is tudná világra hozni – vélte Erzsi.

Egy kis csend lett. A kert fái már árnyékot kezdtek adni, és a kihúzgált gyomok kesernyés szagot árasztva halódtak az ágyások között.

A mérnök kocsija lassítva ment már az erdőben.

– Kedves, szolgálatkész asszony ez a Retekné; szinte intelligens; ilyen helyről kellene valami jó szobalány – mondta az asszony.

A mérnök megbökte a kocsis vállát:

– Józsi, nem tudja, az öreg Retek kisebbik lánya itthon van?

– Itthon, instálom, de az aligha megy szolgálni.

– Miért?

– Nem megy. Még csak városba, valami nagyúri házhoz talán elmenne...

A kocsi halkan pattogva ment az erdőben. A mérnök és felesége összenéztek. Nagyúri házhoz! Milyen buta paraszt ez a Jóska! Tudhatná, hogy a mérnökné otthon, Pesten, méltóságos kisasszony volt, s még most is a földhöz vágná a tányért, ha olcsóbb lenne, amikor valaki azt mondja neki, hogy: tekintetes asszony...

Nagyúri házhoz! Örüljön ez a vén Retek, hogy egyáltalán szolgálhat még. Nagyúri ház! Tudja az ilyen kocsis, hogy milyen a nagyúri ház? Zsíros csizmában jár még nyáron is, és amikor bejön a konyhába, olyan istállószaga van, hogy szellőztetni kell utána.

És otthon, amikor a házaspár szállt a kocsiról, a fiatalasszony eleresztette füle mellett Józsi köszönését. A kocsis tudta, hogy valami hiba van, de nem tudta, hogy mi, ezért mielőtt kifogott, csúnyán megverte a lovait. A faluban pedig híre ment, hogy az erdőmérnök felesége nagyon magasan hordja az orrát: nem fogadja a cselédség köszönését.

– Úgy látszik, a méltóságos mama nem tanította meg – mondta az intézőné. – Kaphatott volna ez a szegény Imrei jóra való, vidéki lányt is, nem ilyen pesti kanárit, aki azt hiszi, hogy a kacsából, mire megnő, liba lesz...

Mivel pedig Retek erdőőrt nem találták, a mérnök bekiáltott a kocsiról, hogy az öreg este menjen be parancsra. Az öreg Retek persze minderről mit sem tudott. Felforgatott egy-két hangyabolyt, és papírzacskóba szedte a hangyatojásokat, hogy legyen a kis Mátyásnak mit enni. Végignézte a fák oldalát, és ami bogár, hernyó szeme elé került, azt is összeszedte.

Amikor aztán az árnyékok jó hosszúra nyúltak, elindult hazafelé. Ilyenkor különösen kedves volt az erdő, s az öreg nem sietett. A gyalogutak árnyékos kanyargásában békesség volt, a madarak esti nótáikat füttyölték már, a virágok bólongatva kellették magukat a lepkéknek, és a fák nehéz esti illatot leheltek.

Péter a kert mellett ácsorgott, amikor az öreg megérkezett.

– A mérnök úr kereste Öregapámat, kétszer is. Parancsra kell menni!

– A fenét!

– De.

– Aztán a madarad evett-e máma?

– Jól van az lakva – mondta Péter és érezte, hogy kár volt hírnöknek lenni.

– Hát akkor a madár az enyém. Azé a madár, aki eteti. Nem azért hozta, hogy megdögöljön. Ha nem eteted, semmi jussod hozzá! – azzal felballagott a pitvarba.

– Ez a mérnök volt itt – kezdte a felesége.

– Hallottam már. Úgy mondjátok, mintha most mindjárt a kútba kellene ugornom az ijedtségtől. Hát kicsoda az a mérnök? Isten, hogy féljek tőle? Adj ki egy tiszta inget. Ezt összeizzadtam a nagy lótás-futásban.

Azzal odament a kalickához, és a hangyatojásokat, hernyót, bogarat, vegyesen, beöntötte a Mátyás elé.

– Egyél, madár!

A kis Mátyás meg se rebbent. Ismerte már az öreg hangját és eres nagy kezét. Láta, hogy ételmezt hozott, és csak azt várta, hogy minden elcsendesedjen a kalicka körül.

A kis Mátyás csendben ült egész délután, és lassan megismert az udvarban mindent. Nyau elsétált párszor a kalicka alatt, de nem vette észre a kalickát, és ő is csak a tollát borzolta fel a fején, ami a Mátyásoknál az ingerültség jele.

Az udvarban egész csomó veréb veszekedett és szájaskodott. Felreppentek a vályúra, ittak a vízből, amit – csodálatos – a kiszáradt fa hozott fel a földből, ami olyan volt, mint Kele a golya, aki Szire vadászik a berekben. A kútgém nyikorgott, amikor Erzsi felhúzta a vödört, és a kis Mátyás nagy kedvet érzett, hogy a nyikorgást utánozza. De nem merte. Ült a rács mögött, őt nem látta senki, és ő mindent látott. Láta Nerret, a karvalyt, amint a nagy eperfán leselkedett a verebekre, és halkan kiáltott, amikor a karvaly ellökte magát a fáról, de a Csuri-nép nem hallotta meg a

figyelmeztetést, és Nerr elkapott egyet közülük. A többi ész nélkül repült a kerítés melletti ágrakás közé, de fél óra sem telt el, már újra ott tollázkodtak, lármáztak a kút körül. Könnyű dolga van ezzel az ostoba néppel Nerrnek – gondolta a Mátyás és éhséget érzett. A karvaly már eszik. Igaz, ügyes is nagyon. Innét, a kalickából, úgy látszott, mintha a veréb egyenesen a karmai közé repült volna.

Estefelé Csám, a disznó, kezdett zörögni házának ajtaján, s amikor enni adtak neki, Mátyás csodálkozva látta, hogy ez nem fekete, mint a vaddisznó az erdőn.

Ekkor már megelégnült az udvar. Felkelt az öreg komondor a kerítés mellől, és irigyen nézte a disznót, hogy eszik.

Látta az öregasszonyt, hogy ennivalót szór az udvarra, amire előrohantak ismeretlen madarak, melyek Gegéhez, a vadlibához, Táshoz, a vadkacsához és Kakathoz, a fécánhoz hasonlítottak. És egymást lökdösve ettek.

És nem bántotta őket az ember! Enni adott nekik! A kis Mátyás kezdett megbarátkozni a rabsággal és az emberrel.

Amikor az öreg Retek beöntötte kalickájába a hangyatojásokat, már meg se rezzent. Úgy látszik, az ember eteti azokat, akik körülötte vannak.

Az udvar most megint csendes volt. Körülnézett még egyszer, és elkapta a nagy hernyót, mert az már menekült ki a kalickából. A hernyó után az egyik bogarat, mert az még élt. Aztán a hangyatojásokat szedte fel. Jóllakott!

És amikor újra felugrott kalickája rúdja, egészen más színben látta a világot.

De ekkor már az alkony puha árnyékai feküdtek az udvaron. A vén eperfa lombja halkan susogott, a konyhából fényes villogások ugráltak ki a pitvarba és az ólból a Csám horkolása hallatszott.

Elálmosodott a kis Mátyás. A szülők hiánya még körülötte hidegedett, de a kerítésen túl ott zsongott az erdő, és álmos ezer hangjával utánanyúlt a kis rabnak és megsimogatta.

Körülbelül ebben az időben ért az öreg Retek az erdőmérnök lakásához, de nem ment az irodába, hanem előbb az istállók felé nézett el. A zabosládán már égett a lámpa, és Józsi mogorván pucolt egy pár csizmát. Retek jól látta, hogy Józsi a drága kenőcsöt egyenesen rákeni a sáros csizmára és egy-két kefehúzás után úgy vágja a sarokba, mintha azok a csizmák ártottak volna valamit.

– Adjon Isten!

– ‘stét! Nagyon várják már az erdős urat.

– Mondom, megpihenek előbb, ha jó szívvel adsz egy ülökét.

– Mért ne adnék? Más kutyái vagyunk, legalább egymást ne marjuk.

– Ezt mondja a Biblia is – bólintott Retek kenetteljesen, bár nem emlékezett pontosan, hogy a szent könyv hol emlékezik meg más kutyájáról...

Józsi megigazította a lámpát. A lovak békésen rágták a zabot, és csak megszokásból dobbantottak, mert a legyek már régen aludtak a gerendákon.

– Hát siettem is. Már otthon mondták, hogy nagyon kellek, bár nem vagyok doktor...

– Nem is az erdős úr kell annyira, mint inkább a lánya. Az Erzsi... de hát ne szólj szám, nem fáj fejem. Szógalónak. Azt mondta az asszony, hogy ilyen mosogató szógaló kellene neki.

Az öreg Retek nem válaszolt egy darabig. Harminc éve szolgál már, és sok csatát megúszott okos nyugalomával.

– Egyszóval az asszony keveri a kártyát?

– De az ám! Pestrül jött. Van ezen mindenféle háj...

Retek felkelt.

– Ha felénk van utad, Józsi fiam, nézz majd be egy pohár borra. Hát nyugodalmas jóccakát!

Az iroda ajtaján szinte vidáman kopogtatott. Az erdőmérnök előtt katonásan összeütötte bokáját, úgy jelentkezett, s a fiatalasszonynak – aki véletlenül bent volt az irodában – cuppanósan kezét csókolt. Aztán az ajtó felé hátrálva újra hivatalos álláspontot foglalt el.

– Parancs.

– Csak azért hívtam, Retek, hogy hétfőn kezdjük a rönkszállítást. Kerestük az erdőn, de nem találtuk.

– Pedig ott voltam a csordakúti vágásban. Még kiabáltam is, de olyan hamar megfordult ez a Józsi, pedig mondtam már neki, hogy ott mindig álljon meg egy pillanatra.

– Elfelejt ez mindent – szólt közbe Imreiné. – Bár a fiatalok is ilyen tisztességtudóak lennének, mint az öregek.

– Mink már csak ilyenek vagyunk, kezeit csókolom a nagyságos asszonyunknak. Mink már nem változunk. – Akkor – fordult újra Retek az erdőmérnök felé – hétfőre, a parancsot megértettem. Fuvarosok lesznek, és hajnalban megkezdjük. Most még csak nekem lenne egy kis kérésem a nagyságos asszonyunkhoz, ha meg nem sérteném.

– Tessék.

– A feleségem mondta – tetszik tudni –, hogy a nagyságos asszonynak vannak olyan divatújságjai, amiket már el akar dobni. Hát ha meg nem sérteném, ezekből kérnék ennyihányat. Azt mondják, hogy ezekből olcsóbban lehet öltözködni, aztán, hogy most mind a két lányom férjhez megy... legalábbis olyanformán van a dolog...

– Gratulálok – állt fel Imreiné, mint akinek hirtelen dolga támadt. – Gratulálok. Majd összeszedem az újságokat, aztán mielőtt elmegy, odaadom.

Este volt már, csillagos, mély este, amikor Retek átballagott az erdei úton, réten. A csillagok tündöklő szeme éberén virrasztott, és a hold is felkelőben volt már, mert az erdők fekete halmán mintha messze valahol tüzet raktak volna.

A rétre harmat hullott, s az öreg Retek óvatosan lépdelt, mert bal vállán puskáját vitte, jobb hóna alatt pedig egy csomó divatújságot, melyeket őrizni kell egy ideig, aztán szalonnát is lehet papírukba csomagolni, de tüzet rakni is jók lesznek. A faluban pedig híre szaladt, hogy Imreiné be akarta rendelni Retek Erzsit szógálónak, de az öreg Retek a sarkára állt. – Nem és nem! – mondta állítólag. – Inkább leteszem a szolgálatot. A mérnök erre – úgy mondják – nagyon megijedt, amiből nyilvánvaló, hogy Retek tud a mérnökről valamit.

Így beszéltek a faluban, csak az öreg és a mérnök nem tudtak róla semmit.

Amikor Retek a házhoz ért, már éjszaka kezdett lenni. A hold fél sarlója mintha a kútágas végén pihent volna és Tisza a pitvarig elkísérte a gazdáját.

– Vigyázz a házra – szólt vissza az ajtóból Retek, és Tisza megcsóválta a farkát, ami kutyanyelven körülbelül annyit jelentett, hogy nyugodalmas jó éjszakát kívánok.

Aztán már csend volt az udvaron, csak a szoba nyitott ablakán hallatszott ki pár szó.

– Mit akartak? – kérdezte az öregasszony.

– Erzsik kellett volna nekik szolgálni.

– Erzsi nem megy szolgálni – csattant föl az asszony.

– Nem hát – mondta az öreg erdőőr. – Hol van az a kutya csizmahúzó? Na. Lábat is szerettem volna mosni, de most már holnapra marad... Egyszóval a lány férjhez megy.

– Férjhez?

Az öreg Retek hangos sóhajtással vetette magát hanyatt az ágyban.

– Én azt csak úgy mondtam, mert másképpen harag lett volna, és én ittam volna meg a levit. Egyszóval: Erzsik férjhez megy. Így kell nektek is beszélni. Még divatújságot is kértem. Aztán most már aludjunk!

Retekné még sok mindent szeretett volna kérdezni, de tudta, hogy kár a szóért. Ura keresztet vetett, és ilyenkor szép csendesen álomba imádkozta magát.

III.

Künt a hold már elhagyta pihenőjét a kútágas tetején, és a kis Mátyás hirtelen felébredt, mert az öreg Retek immáron az álom vizein, keményen és férfiasan horkolt.

A kis Mátyás összehúzta magát, pedig nem fázott, de még aludni szeretett volna. A horkolásra azonban újra kinyitotta szemét, és most már hallotta az órát is lépegetni a szoba sötét odújában, hallotta a kutya távoli ugatását, és szinte felrezzent, amint éjfél táján élesen kukorékolt a kakas. Szeme megszokta a hold különös világosságát, és látta, hogy az öreg Tisza hirtelen felemeli fejét.

Egy kocsi jött az úton az erdő felől. Egy darabig csak a kerék nyikorgása hallatszott, de aztán elmosódott emberi beszéd hullt a kocsi zörgése mellé.

– Kicsit tartsd még magad, fiam – hallatszott egy asszony hangja –, mindjárt ott leszünk a doktornál.

A kocsis hátranézett az asszonyra.

– Tartja magát szegény, mit csináljon?

A kocsin párnák között fiatalember feküdt.

– Siessünk! – és kezével mintha a fájdalmat akarná leseperni a csikos dunyháról.

– Megyünk, Jóska, de rázatni se akarlak nagyon.

Ekkor érnek a kapu elé. Tisza mérgesen kiugat a rácson, de az éjszakai utasok nem törődnek vele. Azért kutya, hogy ugasson. Tisza pedig nem szereti, ha éjjel idegenek mászkálnak a ház előtt.

A kocsit aztán elnyeli az éjszaka. A zörgés elhalkul, a szerszámok csatja, a vánkos fehérsége mind messzebb villan fel és megszólal Retekné bent a szobában:

– Nem itt álltak meg a ház előtt?

Retekné tudja, hogy a kocsi nem állt meg, és tudja, hogy az ura is ébren van.

– Persze hogy nem álltak meg. Aztán, ha a mérnökné erre jár, köszönjétek meg az újságokat.

– És mit mondjunk, ki veszi el.

– Azt nem kérdi. Ha meg kérdezné, mondjátok, hogy a koma rekomendált egy iparoslegényt a városból.

– Mindenki tudja, hogy a Lakat Miska jár hozzá.

– Hát ne járjon! Az öreg Lakattal nap mint nap találkozom. Hallgat, mint a csuka. Hát, ha az öregek nem akarják, akkor a gyerekük ne járjon ide! Ezt mondd meg a lányodnak.

Erzsi a konyhában minden szót hallott. Nemkülönbön Rozál is. Az apai rendelkezést azonban nem kell ilyen hirtelen tudomásul venni, mert elsősorban Miska még nem szólt otthon, másodsorban pedig addig ostobaság lenne Miskát kidobni, amíg a fiatal csendőr nem jelentkezik komolyan a háznál.

Künt újra töretlen lett az éjszaka – a kocsi messze járt valahol –, és csak Tisza figyelte a távoli kutyaugatást, amelyből azonban értelmes dolgot kihámozni nem lehetett. Az öreg kutya körüljárta hát az udvart, és a kis Mátyás kalickája alatt leült vakaródzni.

Mátyás figyelte a kutyát, mert az szimatolni kezdett, aztán lelapult. A kert felől Nyau közeledett settenkedve, és szájában valami madarat hozott. A madár még verdesett szárnyával, és a macska alig tudott elugrani az öreg kutya elől, amikor az megrohanta.

A kis Mátyás ettől fogva az öreg kutyát barátnak tekintette, és szeretett volna szólni valamit, de éjszaka a mátyások nem beszélnek, s akármilyen furcsa volt is az új hely, a ház, az emberek, ezt a törvényt megszegni nem lehetett. De a kutya nem is jött vissza.

Később a kert felől párák szálltak fel, és újra megszólalt Kurri, a kakas, aki rokona a fécánnak, de ekkor már fakulni kezdtek a csillagok, a hold fénye elködösödött, és a faluban valahol fájdalmasan elbőgte magát egy tehén, mert borját akkor rakta kocsira egy vérszagú ember.

A második nap már könnyebb volt, a ház körüli lárma már nem bántotta, csak arra figyelt fel, amikor zengve-bongva megszólaltak a harangok. A kis Mátyás ezeket a hangokat is megjegyezte, bár nem tudta, hogy az embereknek ezek vasárnapot jelentenek.

A vasárnap különben úgy kezdődött, hogy egy lavór víz kilocsant az udvarba. Tisza odament, megszagolta a vizet, aztán újra lefeküdt a kerítés mellé.

Ezután Csám zörgetni kezdte az ól ajtaját, és ennivalóért ordított, bár ez az ordítás néha egészen szelíd volt, és szinte kérdésnek hallatszott.

És a ház megéledt. A konyhából kihallatszott a tűz pattogása, az edényzörgés, és később Erzsi fejökével ment az istálló felé, Rozál pedig vödörben ennivalót vitt Csámnak, aki ekkor már két lábon állt, és másik két lábával a kerítésre támaszkodva mérgesen követelte a reggelit.

Amikor a tyúkok meglátták Rozál piros szoknyáját, kárálva repültek le az alvófárról, mert ezek a tyúkok télen-nyáron az eperfán aludtak.

A ház kéménye selymes fehér füstöt eresztett a levegőbe, és amikor a kacsák és libák is gágogva-sápgogva kiszaladtak az ólból: egyszerre reggel lett.

És ekkor félrebillent a konyhaajtóra akasztott lepedő, és papucsban, ingben, hosszú alsónadrágban, kezében borotválkozó-szerszámaival megjelent az öreg Retek.

– Adjatok egy széket – szólt hátra, és a szerszámokat sorjába lerakta a pitvar mellvédjére – és meleg vizet is.

Róza kihozta a széket s a meleg vizet, az öreg pedig elkezdte a borotvát fenni. Közben hirtelen megállt, és feltekintett a Mátyás kalickájára.

– Terád meg nem gondol senki, mi?

A kis Mátyás lenézett az öreg emberre, és halkán szólt valamit.

– Éhes is vagy, ugye?

A kis rab azonban nemcsak éhes volt. Nemrég kelt fel a nap és a szabad erdő hangjai ott szálltak körülötte. Köztük a mátyások éles kiáltásai is; ekkor újra összehúzta magát, mert elszorult a szíve. Szeretett volna visszakiáltani, de nem mert, szeretett volna repülni a reggeli erdőben, de a rács kegyetlen vesszői őrt álltak, így a kis Mátyás csak ült mozdulatlanul, és behunyta a szemét, hogy ne lásson semmit.

De most úgy látszik, hozzá szólt ez az ember, hát ő is panaszosan mondott valamit.

Az öreg Retek felkelt, és kezében a borotvával elindult a konyha felé, miközben alsónadrágja kötői mérgesen libegtek utána.

– Alszik még ez a gyerek?

– Mit akar vele édesapám?

– Azt akarom, hogy keljen fel, és etesse meg a madarát.

– Ráér az a madár...

Péter megmozdult az ágyon.

– Majd délután szedek neki valamit.

– De addig te se eszel.

Retekné ekkor jött be a konyhába. Ölében tál, a tálban két véres torkú kis kakas. A tálat keményen letette az asztalra.

– Máme ez a bűdös madár? Hát add oda öregapádnak, Péterkém, ha olyan nagyon szereti. Hogy nem szégyelli így kezdeni a vasárnapot...

– Oda is adom – mondta Péter az ágyban –, oda is adom...

– Jól van. A madár az enyém. Ti meg csak fogjátok pártját annak a taknyosnak, akkor majd ember lesz belőle. A csirkebeleket meg miegymást pedig tegyék félre.

És csattogó papuccsal mérgesen kiment a szobából. Odakünt újra elkezdte fenni a borotvát, de mind finomabban, mind lassabban, s az öreg Retek haragja lassan elszállt.

A pitvarba odasütött a nap, az erdőből odahallatszott a madarak éneke, a falon legyek zümmögtek, és a borotválkozótányér szélére odaszállt egy méhecske.

– No, te bolond – hessegette Retek szelíden –, eredj a kúthoz, mert ez szappanos.

A kis méh fel is reppent a levegőbe, az öreg pedig szappanozni kezdte magát, és észre se vette, amikor felesége megállt mellette.

– Igyék egy kortyot, János – és pálinkáspoharat tett a szappanostál mellé. – Jót tesz ilyenkor.

Az öreg komótosan letette a pamacsot, széttörülte bajuszát, és felhörpintette a pálinkát.

– Hát ez jó volt! Jólesett. A gyerekre meg azért szoltam, mert javát akarom. Te okos asszony vagy, ezt úgyis tudod, – és nagy békességgel tovább szappanozott.

Retekné pedig bement a konyhába, tett-vett egy darabig, aztán úgy nézett Péterre, mintha most látná először.

– Hát te még mindig fekszel, te gyerek? Ki abból az ágyból! Mosdasd, Rozál, öltöztess, cipőt a lábára, aztán menjen ez is a templomba.

Péter szomorúan érezte, hogy a szelek megfordultak, és bánatosan mászott ki az ágyból. Odaült a kemencepadkára, és mogorván nézett maga elé.

– Fáj a fejem. Egész éjjel fájt...

– Ott a tejed, idd meg, aztán öltözz.

Rozál is kijött a belső szobából, és kezében egy pár új cipőt hozott.

– Mosakodj, Péterkém, aztán felhúzhatod az új cipődet. Mára felhúzhatod.

Retekék háza táján ezen a napon általában valami győzelemíz érzett. Péter elbánt a gyerekekkel, Rozál Pecsenyésnével, az öreg Retek a mérnökékkal, nem is beszélve Lesiről, akinek ma a templomban diadalmasan a szemébe kell nézni. És nyájasan köszönteni Árkosnét is. Ha ugyan van bőr a képükön, és egyáltalán emberek közé mernek menni.

– Siess, Péter. A matróruhádat veszed fel...

Péter erre megmozdult, mert a matróruhát csak sátoros ünnepeken és búcsú napján szabad felvenni, és a cipő is ingerlően szép volt.

Bent a szobában Erzszi mosakodott erősen, kint a pitvarban Retek borotvája sercegett, Rozál fésűlködött, Péter vizet öntött egy teknőbe, s a házban a tisztálkodás szaga és zaja folyt szét, csak az öregasszony nem készült sehova.

– Siessetek! Siessetek!

Forró vizet öntött a csirkékre, s a gőzben párás tollszag gomolygott a gerendák felé.

Második harangszóra elindult a falu a templom felé. A nap ragyogott, ahogy tudott, a járdák tisztára voltak seprve, a galambdúcokban búgtak a galambok, az út porában verebek fürödtek, az ajtók halkán nyíltak, csizmák kopogtak, ablakok villogtak, kémények füstöltek, és a kertekben olyan áhítatos mozdulatlanságban álltak a fák, mintha érezték volna, hogy ünnep van.

Második harangszókor Retekék már a falu végén jöttek. Elöl Rozál és Erzszi, utánuk Péter és jóval hátrább Retek, tempósan, nyugodtan, arcán azzal a komolysággal, melyről messziről látszott, hogy ennek az útnak a vége a templomba ér.

Az öreg Retek csizmái ragyogtak, zöld vadászegyenruhája gyüretlen volt, kalapja mellett „zergetoll” és zöld hajtókéjén arany cserlevél. Az öregnek ugyan csak ezüst cserlevél járt volna, de ha már a szabó felvarrta, hadd maradjon.

– Bolond ez a szabó, aranyat varrt rá – mondta otthon, de azért kedvtelve nézte meg magát a tükörben, és – valljuk meg – Retek bronzszínű, viharvert arcához az arany is jól állt.

Péter középén ballag, de úgy rakja a lábait, mintha tojáson járna, és arcán nem látszik az az öröm, amit a matróruhának és az új cipőnek okoznia kellene. Sőt Péter szeme könnyes és a bal képe mintha pirosabb lenne.

A falu közepe táján egyszer csak megáll.

– Nem tudok továbbmenni.

Rozál villogó szemmel fordul hátra:

– Akarsz még egy pofont? Ilyen gyönyörű cipő! Mintha a lábadra öntötték volna! Apád küldte...

– De ha szorít.

Közben az öreg Retek utolérte őket, és el is haladt mellettük, de úgy elhaladt, mintha amazok a világon se lettek volna. Őt ezek az ügyek vasárnap, az utcán, díszruhájában, nem érdekelték. A gyereket neveljék az asszonyok! Hát nevelték is.

– Nem szégyelled, mindenki minket néz!

– Szorít! – és Péter belekapaszkodott a kerítésbe.

Rozál tétovázás nélkül nyakon vágta Pétert, és próbálta elhúzni a kerítéstől, amihez fia körömszakadtáig ragaszkodott.

– Ezért öltöztettelek fel?

– Isten bizony, nagyon szorít!

Péter ezt már bömbölve mondta, és – igen, a matrózzruhában – leült a földre.

Ebben a pillanatban megszólaltak az összes harangok, és Rozál nem nevelhette tovább Pétert.

– Megállj csak! – mondta elkeseredve, és sietve elindultak a templom felé.

Péternek ez a fordulat se tetszett, mert megint egyedül maradt, és a falubeli gyerekeknek sok leszámolnivalójuk volt vele. Gyorsan lehúzta cipőjét, és immáron felszabadulva, a körülményekhez képest elég vidáman trappolt anyja után. Szerencsére még a templomajtóban elérte őket, és Rozál majd elájult a méregtől, amikor fiát meglátta mögöttük, mezítláb, mindenik kezében egy-egy cipővel.

– Takarodj haza! – sziszegte.

– Haza? – kérdezte Péter ugyancsak suttogva, és arra gondolt, hogy a matrózzruha cipő nélkül is templomképes. De ha anyja akarja?

Megfordult az ajtóban, kicsit tétován, aztán elindult és utána zengve-búgva kiáradt az ajtón az orgonaszó.

IV.

A ház környéke ekkor már nagyon csendes volt. A kis Mátyás szunyókálva ült a rúdon, mert nagyon jóllakott. Az öreg Retek apróra vágott csirkebéllel jóltartotta, vizet is adott neki, így szépen indult a délelőtt nagyon.

Melegedett az idő. A fecskék suhanva vágta be a pitvarba, s a ház faláról legyeket kaptak el, a konyhában pedig Retekné dúdolgatott magában – vasárnap lévén – istenes énekeket. Az öregasszony nem is igen tudott már mást, és úgy érezte, nem is illene már mást énekelni. A gyerek daloljon gyerekdalokat, a fiatal daloljon a szeretőjéről, házasember a párjáról, az öregje pedig szálljon az Istenhez, hiszen mindjobban közeleg az idő, amikor a dalokról is – mint mindenről – számot kell adni.

Énekelgetett hát az öregasszony, s amikor úrfelmutatásra csendült a harang, letette a kanalat, és imádkozgatott egy verset.

Az ebéd csendesen főtt a tűzhelyen, s a gőzből már kiért a készülő leves s a sült hús illata.

Ekkor odakint megcsikordult a kútgém, és Tisza vakkantott egyet.

Retekné felkelt. Valami ismerős jöhetett be vizet inni, mert Tisza tovább nem ugat.

Az udvaron azonban nem volt senki. Tisza a kerítés mellett bóbiskolt. A kútgém rendesen állt a helyén.

Az öregasszony tanácstalanul állt az ajtóban. Meg mert volna rá esküdni, hogy nyikorgott a kútgém. Hát ilyen az öreg fül: akkor is hall valamit, amikor nincs mit hallani.

Újra dúdolni kezdett, de alighogy elkezdte, megint nyikorgott a kútgém. Tisztán, élesen.

Most már sietve ment az ajtóhoz. Ki az, aki bolondját járatta vele. Az ajtóban megrendülten állt meg. Az udvaron nem mozdult semmi, a kútgém állt mozdulatlanul...

– Uram Isten!... – és keresztet vetett.

Ragyogó délelőtt volt. Retekné mégis síri hűvösséget érzett a levegőben. Karjában reszketés bujkált, és tudta, hogy valaki üzeni akar. Persze a túlvilágról...

Szinte lábujjhegyen ment vissza a konyhába.

– Minden jótét lélek dicséri az Urat... – suttogetta, és arra gondolt, hogy valakivel nagy hiba lehet odaát, mert fényes nappal nem szokásuk a lelkeknek jelentkezni.

Leült, ölébe tette két kezét, és gondolkozni kezdett, ki is lehet az illető.

Ekkor újra megcsikordult a kútgém, és újra vakkant egyet a kutya. Az öregasszony felugrott, és eszelősen nézett az ajtóra, de mozdulni csak később mert. Borzongva osont az ajtóhoz, de az udvar most is békés ragyogásban úszott.

A faluban egy kakas kukorékolt, és újra megszólalt a harang.

A harang zengő, puha hullámozása kicsit megnyugtatta, s szinte bosszankodott az urára, hogy most nincs itthon. Talán majd el se hiszi. Ott áll a templomban, és eszébe sem jut, milyen veszedelemben van a felesége. Vagy talán az a baj, hogy ő nem ment templomba. Ez is lehet.... Uram bocsá...

És csak állt, mereven nézve az udvart. Az ól mögött, az árnyékban mintha mozdult volna valami, és a baromfiak is különös csendben voltak – pedig az állat megérzi, ha valami történik, és – azt mondják – többet is lát, mint az ember...

Ekkor száraz pattogással egy szekér fordult a ház előtti útra. Csendesen jött a szekér. A kocsis a lovak mellett ballagott. A gyeplő a löcsre volt akasztva, s az ember a kalapját a kezében hozta.

A lovak bólogatva ballagtak a homokban, a kocsi mögött zsebkendővel a kezében száraz, kicsi öregasszony lépegetett. A csíkos dunyha már messziről látszott és Retekné tudta, hogy beteget hoznak.

Kiállott hát a kapuba, hogy részvétkedjen egy kicsit, de – őszintén szólva – emberek között akart lenni. Ha ismerős kocsi lenne, el is mondaná, milyen furcsa dolgok történnek az ő házatáján.

De a öregasszony nem volt ismerős. A nagy körtefa árnyékában megálltak egy pillanatra, és Retekné odalépett.

– Mi baj van?

De ekkor már tudta. És tudta azt is, hogy a kútgém miért nyikorgott, pedig ember se volt közel hozzá.

Halottat vittek el a ház előtt.

– A fiam – suttogott a parasztasszony –, a fiam. – És odaállt a kocsi mellé, mintha nem hinne a halál valóságában.

– Édes fiam... – fehér kendőjével megsimogatta a legényke verejtékes, sárga arcát.

– Hogyan?

– Sarjút hordtunk. A kaszát meg otthagytá valaki a kocsi mellett. Megcsúszott... aztán bele...

Retekné szeme elkönnyesedett. Átsugárzott rajta a panasz, és csak nézte a halottat, aztán szelíden megfogta a másik asszony karját. – Jöjjenek be, pihenjenek...

A parasztasszony szeme sarkában ott ült a könny, és csak a fejét ingatta.

– Nem lehet. Meleg van... – aztán mintha megrémült volna, hogy a romló testre gondolt: hangosan felkiáltott: – Az én fiam... fiatal élete, a férgeknek! – és sírva odadőlt a kocsához.

A kocsis eddig nem szólt az asszonyok beszédébe. Nézte a földet, a homokot túrta a csizmájával, de aztán csendesen odafordult.

– Menjünk, Róza néném! Köszönjük a ténsasszony jóságát. Na, Sármány!

A lovak elindultak. Az öregasszony csak ránézett Reteknére, bólintott, és elindultak a napsütötte úton, de lassan ballagó árnyékukban a szomorúság lépegetett utánuk.

Retekné nagyon egyedül maradt. Nézett a kocsi után, aztán az ebédre gondolt. Hátha odaég valami. Megfordult, hogy bemenjen, amikor Péter bukkant ki a fordulónál.

A két cipő egy boton himbálózott a vállán, és látható felszabadultsággal lépegetett a puha, meleg homokban. Amikor öreganyját meglátta, a kapuban megtorpant, de – mivel az öregasszony integetett feléje – újra elindult.

– Talán édesapám jött meg – gondolta Péter, mert az ilyen integetés nem volt szokás a családban. Ha valaki jött, hát jött.

– Vége van a misének? – kérdezte öreganyja, de mindjárt utánatette: – Halottat vittek erre. Láttad?

– Halottat?

Péter megkönnyebbülve érezte, hogy a misekérdés egyelőre meg van oldva.

– Nem láttam. Én a réten jöttem, mert nagyon szorított a cipő.

– Okosan! Ha nem muszáj, ne koptasd. Kaszába esett bele! Szép fiatal ember volt. Persze ilyenkor a doktorok... ilyenkor kutyát érnek. Hanem annyi bizonyos, hogy a kútgém megjelentette... Na, ne nézz rám olyan maflán. Nem neked való ez még. Gyere be, mert nekem dolgom van.

Péter ugyan nem értette, hogy mi szükség van rá a konyhában, de jónak látta öreganyja szoknyája mellett maradni.

– A cipőket eltehetem?

– Persze. Alul a kissekreénybe. Látnod, tudsz te jó gyerek is lenni. Csak siess...

Retekné jó hangosan beszélt, és az volt az érzése, hogy ha beszél nem hallatszik az a nyikorgás, ami mellett mozdulatlan az udvar, és száraz karjával halottan áll a kútgém. A háta is borsódzott, ha rágondolt... Mit prédikált a pap?

Péter kényelmetlenül fészengett.

– A pap?

– Jól prédikál ez a mi papunk, csak mindig rá hallgass, fiam. Akkor aztán nem lesz bajod, sem a földön, sem a másvilágon.

Péter tökéletesen jól érezte magát a földön, és a másvilágról csak homályos sejtelmei voltak.

– A másvilágon?

– Ott ám, kisfiam! Mert hiába temetik el a rossz embert, aki bűnben halt meg: csak visszajár... Vándorol a földön, néha bezörget az ablakon, néha a ház körül settenkedik, és ilyenkor vonítanak a kutyák... De hát, ezt neked még nem kell tudni.

– Ha a farkára lépnek, akkor is vonít...

Péter gyakorlati ember volt. Hajnalban kelt, és este alva dőlt kis vackába. Szellemet egyet látott, de az is bika volt, aki a disznótoros nagy vacsora után álmában megkergette. Azóta Péter, ha szellemről beszéltek: bikára gondolt. Nagy, vörös bikára, amely dübörögve száguld utána a réten, és ő ordítva szaladna előle, ha lábai egyáltalán mozognának.

Péter tehát a szellemektől egyáltalán nem félt, de anyja megérkezésére nagyon szorongva gondolt, és amikor a kertajtó becsapódott, ijedten nézett ki az ajtón.

Az öreg Retek érkezett meg. Arcán a megelégedettség derűje fénylett, és kalapját a kezében hozta, mintha a mise hangulata még most is körülötte borongana.

– Hát a többiek?

– A katona jön velük: Kérte, hogy engedjem meg...

– Jóravaló embernek látszik.

– Annak – mondta az öreg Retek, és elindult a szoba felé, de felesége megállította.

– Ne menjen most be, János, valamit mondani akarok...

– Hogy a gyerek levetette a cipőjét? Hát szorította a lábát. Nekem is volt egyszer egy pár csizmám, csillagokat láttam benne... emlékszel?

– Nem a gyerekről van szó! Nagy dolgot akarok mondani. Nagyon nagyot! Jó, hogy jönnek Rozálék.

Péter riadtan nézett az ajtó felé. Az öregasszony elibük ment.

– Na, a katonát elvesztettétek?

– Nem katona, hanem csendőr – mondta Rozál nyomatékkal, de anyja oda se hallgatott.

– Gyertek! Mondanivalóm van. Péterkém, menj ki.

Péter szívesen ki is ment volna, de anyja – dacára a kíváncsiságnak, hogy mi az a fontos mondanivaló – elibe áll.

– Gyere csak ide, te utolsó!

– Rozál! – csattant fel az öregasszony –, hozzá ne nyúlj ahhoz a gyerekekhez! – és látszott az arcán, hogy mondanivalója mellett eltöprekszik minden esemény.

Rozál meghökkent, Péter pedig nyakát kicsit behúzza, kioldalgott a konyhából.

– Üljetek le!

Az öreg Retek széket hozott maga alá és elővette a pipáját.

– Most ne pipáljon, János.

– Nee?

– Ne! Mert szellem járt a házukban – de olyan igaz rémülettel nézett újra az ajtó felé, hogy a többiek is odanéztek. – Itt főzőgetek, dúdolgatok, imádkozgatók, amikor egyszer csak nyikorog a kútgém. Mondom magamban: valaki bejött vizet inni, mert az öreg kutya is olyan barátságosan vakkant. Kinézek, senki. Na, mondom, megcsalt a fülem, mert a Tisza is békésen feküdt az árnyékban. Alighogy térülök-fordulok, újra nyekereg a kútgém. Kimegyek, senki. Áll a kútgém, mint a kapubálvány. Ostora meg se rezzen... Ekkor már előtört a forróság. Itt van valami... Álltam az ajtóban. Sütött a nap, mégis olyan hűvösség fűdolgált az udvaron, mint az öreg kápolnában. Alig tudtam bevánszorogni.

– Nem látott semmit, édesanyám?

– Semmit – suttogta Retekné Rozál felé –, de csak várj. Bejöttem, keresztet vetettem, rázott a hideg, amikor megint nyikorgott valami, de úgy nyikorgott, mint amikor koporsószeget húznak ki...

Dermedt csend lett a konyhában. A tűzhelyen hétköznapi pöfögéssel gőzölt a leves, de ijedt szorongás kígyózott a falak mentén és a gondolatok között. Ki gondol ilyenkor arra, hogy a koporsószeget nem szokás kihúzni?

– Éppen csak hogy magamhoz tértem, hát szól ám megint az az átkozott kútgém, de én akkor már nem voltam se eleven, se holt. Odatámolyogtam az ajtóhoz – legyen, ami lesz –, hát akkor... tűnt el valami az ól mögött...

– Mi?

– Ha én azt tudnám. Nem volt annak formája! De színe se. Csak egy villanás volt az egész...

– Jézus!

– ...még megijedni se volt időm, hát jön ám egy kocsi két fekete lóval, hogy azt se tudom, hogy értem ki a kapuhoz.

– Hát kiment, édesanyám?

– Ki hát! – mondta Retekné. – Mért ne mentem volna ki? A kocsi megállt a kapu előtt, s akkor már értettem mindent. Szép fiatal legény feküdt a kocsin – holtan. Hát ezt jelentette a nyikorgás. Talán azt akarta mondani, hogy vigasztaljam meg az édesanyját. Meg is vigasztaltam...

– Nahát!

– Így volt!

Az öreg Retek újra elővette pipáját.

– Lehetséges – mondta –, már én is hallottam ilyesfélét. Hát, szóval: terítsetek. Mink megtettük a magunkét a templomban, anyátok idehaza, arról nem tehetünk, hogy az a legény meghalt.

– Kaszába esett bele – mondta Retekné, és felállt, mert akkor harangoztak délre, és – szellem ide, kísértet oda – tisztességes háznál a leves délben az asztalon van.

– Hívjátok a gyereket!

Péter a Mátyás kalickája alatt állt. Nézte a madarat, s az vissza. Péter nem sokat törődött azzal, hogy kiküldték s az öreganyjának fontos mondanivalójával sem. Péter elsősorban éhes volt, másodsorban pedig arra gondolt, hogy a cipőlehúzás utóhangjai végleg elrendeződtek-e, vagy lesz még folytatása.

Bent már tányérok csörömpöltek, és Erzsi dalolva ment a kútra vízért. A kútgém ostorfáján olyant rántott, hogy a gém alig nyikkant és amikor megmerítette a korsót, megnézte magát a víz kerek tükrében.

Erzsinek a csendőr járt az eszében, és anyja kísértethistóriáját tökéletesen elfeledte. Anyja csak valami villanást látott, aminek se színe se alakja nem volt, míg a csendőrnek mindene volt. Piros arca, kis fekete bajusza, szép szürke szeme, makulátlan tiszta ruhája, kardja, állszíjas kalapja, melyen a kakastollak kéken villantak, és úgy belegyalogoltak Erzsi szívébe, hogy ott Lakat Miskának csak elhalványult emléke maradhatott.

– Gyere, Péter, ebédelni – és mosolygott Erzsi, úgy, hogy Péter nem tudott tökéletesen eligazodni a család különféle érzelmhullámváltozásában.

Bent az öreg Retek már a kenyeret szelte, a leves csodálatos illatot felhőzött, és Péter nyugodt vidámsággal ült le tányérja mellé, mert anyja akkor csúsztatott tányérjába egy szép zúzárt.

– Egyél, te rosszcsont!

A cipőügyet tehát el lehetett hantolni.

Kint pedig déli csendben és szikrázó ragyogásban fürdött az udvar. A kacsák a pajta árnyékában hűsöltek. Tisza a kerítés mellett kapkodott a legyek után, a kis Mátyás pedig bóbiskolva gondolt arra, hogy legközelebb Tást utánozza, a kacsát, aki totyogva jár az udvaron és értelmetlenül kiabál. A kis Mátyást ingerelték az idegen hangok, és vágyat érzett, hogy azokat utánozza.

Különösen a kútgém nyikorgása tetszett neki. Először halkán próbálgatta, később azonban, amikor egyedül érezte magát – nekieresztette a hangját, de aztán megijedt, mert valahányszor nyikorogni kezdett, Retekné jött ki a konyhából, és úgy nézett körül az udvarban, mintha valamit keresne.

És most meleg van. Talán fürödni kellene? Leugrott ülőfájáról, és odament a tányérhoz, melyben vizet adott neki az öreg Retek. Még egyszer körülnézett, aztán beleült a tányérba, szárnyait kicsit leeresztette, és szórni kezdte magára a vizet. Tisza, megunva a mérgelődést Zu népével, a

legyekkel, odaballagott a konyha ajtajába, leült a küszöb előtt, és megcsóválta a farkát, ami annyit jelentett, hogy: jó étvágyat kívánok.

– Várj sorodra – szólt ki Retekné, és Tisza újra megcsóválta a farkát, ami annyit jelentett, hogy:

– Várok, várok, csak éppen benéztem – és ellépett az ajtó előtt, mert a pitvarban valami lehullott a földre.

Tisza odament a kalicka alá, és nem értette, honnét csepeg a víz. Felnézett és halkan morogni kezdett.

– Ki van odafent?

A kis Mátyás kidugta fejét a rácson, és kedveskedve nézett le a kutyára.

– Te vagy itt, öreg Vahur? Én a Mátyás vagyok, az erdőről. Idehozott egy ember. Láttam, megkergetted Nyaut, ha szabad lennék, szeretnék a barátod lenni...

A Mátyás halkán beszélgetett, és az öreg kutya félrefordított fejjel hallgatta. A kis Mátyás lágyan, dallamosan diskurált, és Tisza érezte, hogy ez az erdei madár valami jót mond. De nem szólt neki vissza, csak a farkát csóválta, ami annyit jelentett, hogy az ismeretség megtörtént.

Bent a konyhában az öreg Retek ekkor gyújtott pipára. Rozál forró vizet öntött a mosogatódézsába, Erzsi az edényeket szedte össze, Retekné pedig ura mellé ült.

– Péterkém, eredj játszani.

Péter nem is kérette magát. Tudta, hogy valami családi tanácskozás kezdődik, és Péter nem volt kíváncsi természetű férfiú.

Nem értette ugyan, hogy miért szokás ötlet ilyenkor kidobni, mert később úgyis megtudott mindent, és sose talált a nagyok titkolózásában semmi rendkívülit.

Kiment hát a pitvarba, onnét az útra, és amikor a kertajtót is behúzta maga után, az öreg Retekné urához fordult.

– Hát most beszéljete a katonáról!

Az edények zörögtek. Erzsi elfordult – jelezve, hogy ő tulajdonképpen nincs is jelen –, Retek pedig megnyomkodta pipájában a parazsat.

– Ez a dohány se olyan, mint régen volt. A fene tudja, mit csinálnak mostanában a dohánynyal. A katonáról pedig én keveset tudok.

– Csendőr! – mondta újra Erzsi nyomatékkal. – Katona akárki lehet... ez meg csendőr. Őrmester!

– Az, aki itt volt a tiszthelyettes úrral?

– Az.

– Eljön? Merthogy nem jött hazáig veletek...

– Délután eljön. Kérte, hogy jöhessen. Ugye, Rozál? Jómódú ember hazulról is.

Az öregasszony elsímította kötényét és gondolkodott.

– Bor van itthon, ti meg fogjatok meg egy pár csibét. Vacsorára is kell gondolni. A csendőrnek nyugdíja van. Azzal a Lakat gyerekekkel pedig most már elég legyen!

Az öreg Retek felkelt. Nadrágszóját megeresztette és mentében odaszólt a feleségének:

– Lesi nem volt a templomban, pedig szerettem volna a szeme közé nézni.

V.

Délután lett. Retekék udvara ki van söpörve, a konyha ragyog, s a kertben a kis kerek asztal körül székek vannak, mert a pad már régen összerogyott. Az öregasszony piszkálta ugyan az urát, hogy csináltassa meg a padot, de az öreg eleresztette a füle mellett az asszony zsörtölődését. És most nincs pad, de „hát hallgat apátok a jó szóra?”

A kertben szépek a vetemények, és az asztal mellett pár rózsatő is virágzik. Most még valamennyien a házban vannak, de Péter ki van állítva az útra, hogy ha a vendég megjelenik a faluvégen: szóljon be.

Erzsi már felöltözött, ő fogadja a vendéget egyedül. Nincs parádében, de tiszta víz- és enyhe szappanszag leng körülötte. Blúzán egy szál vörös rózsza, gombostűvel megerősítve. Nem ideges, de az időt szeretné siettetni.

Az öreg Retek horkolva alszik a madaras díványon.

Erzsi felmarkolja a mérnöknétől kért divatlapokat:

– Kimegyek – mondja, és megáll egy pillanatra a pitvarban, ahonnét Pétert lehet látni. A gyerek int, hogy: semmi, és Erzsi leül a kerti asztalhoz.

Máskor ilyenkor ásitózva nézték egymást Rozállal, vagy Péter szakadt nadrágját foltozták, és Erzsi már előre hálás a csendőrnek, mert ünneppé tette ezt a délutánt is.

A divatlapok az asztalon hevernek, a nyári délután puha árnyékai között rózsza illata jár, az erdőből idehallatszik a gerle lágy kurrogása, és Erzsi gondolatai között most nem a jómódú kérő s a díszes katona, csak az ember van, a férfi, aki talán olyan életbe viszi, ahol maga is divatlapot járathat, és elindul olyan élet felé, mint a mérnöknéé.

Úgy érzi, az olcsó szappannal régen lemosta a mosogatóvíz és a számító gondolatok szennyét, és most nem is akar kapni semmit, csak adni és szépek lenni. Nem tudatosak ezek a gondolatok, mozdulatai mégis finomak, arca kipirult, szeme ragyog, és érzi, hogy tetszeni fog annak, akinek tetszeni akar.

Háta mögött a ház, ahol született, a szülők, akik felnevelték, testvére, aki eddig minden gondolatát tudta, és most mégis egy idegen felé fordul, egy férfi felé, akiről azt se tudja, mit akar, és máris kitárná előtte a lelkét, és szembefordulna mindenkivel a világon.

Az idejét múlta újságba alig néz bele, mégis a lapok mögött más világot, más életet érez, mint az övé. A képek mögött érzi az erdőt, a leszálló napot, harisnyája puha érintését és feszült, egészséges, egész lányságát.

Milyen más ilyenkor a világ!

Az ormótlan tűzfal nem is olyan csúnya, a kert bokrai, mint gondos kotlósok ülnek, az intézőné természetes, hogy fürödni megy, ha a mérnök kocsiján is megy. Egészség az a fürdés, semmi más... és nem gondoltak ők semmi rosszat!

Majd ő is fürdik!

Forgatja a divatlapot, ahonnét keszegforma dámák nézik halszemükkel a világot. Hát ennyire azért: nem! De a ruhák szépek! Erzsi ugyan hallotta, hogy az úrinő csak soványan szép, de ezt nem érti egészen. Soványan? Erzsi a soványságban értéktelenséget érez és gyengeséget. A nő is legyen erős, hogy el ne döntse az első szél; persze olyannak azért nem muszáj lenni, mint Pecsényés Ábrisné, akinek szoknyáján egy kirakodóvásárt meg lehetne tartani, de azt mindenki tudja, hogy Pecsényésné a lustaságtól kövér. Erzsi arra gondol, hogy a csendőrök nagyon megmondhatták a magukét Pecsényésnének, és úgy érzi, amit ott mondanak, az úgy is van.

Az udvaron Rozál járkál. Ellátja a baromfit, ellátja a disznót is. Kezet mos a kútnál, azután odaszól Erzsinek.

– Péter intett... mi majd későbben jövünk ki.

Péter csakugyan intett, azután behúzódott a bodzabokor alá, és onnét leste a csendőrt, akinek fehér kesztyű volt a kezén, de Péter leginkább ragyogó cipőjét bámulta meg. A csendőrlaktanyától idáig hogy tudott eljönni így, hogy még porszem sincs a cipőjén?

Az öreg Tisza ugatni kezdett.

– Hallgass, Tisza!

Tisza ránézett Erzsire, vakkant még egyet a csendőr felé, aztán csóvált még egyet a farkán, jelezve, hogy a csendőr jöhet.

– Olvasgatunk? Olvasgatunk?

Erzsi otthagya kezét a csendőr markában.

– Hát ilyenkor... tessék leülni! Jobb ilyenkor idekünt. Én itt szoktam, így vasárnap délután. Nem járunk mi sehová.

A csendőr lekapcsolta derékszíját, fehér kesztyűjét sapkájába tette és körülnézett.

– Szép itt maguknál, Erzsike.

– Csak olyan falusi.

– Az a szép! Erdő, kert, madarak meg minden.

– Igen.

– Dívatlapok? – és közelebb húzta székét Erzsihez.

A konyhában már felöltözve állt a két asszony, és éppen indulni akarnak kifelé, amikor megállítja őket az öreg Retek horkolása.

– Várj!

Retekné bemegy a szobába, és megrázza urát. A horkolás elhallgat, de az alvó nehezen talál vissza az éber világba.

– Keljen fel, János... itt van.

– Mondjátok, hogy kimentem az erdőre.

– Térjen magához, nem a mérnök van itt, hanem a katona.

Az öreg Retek erre felül. Megnézte levetett csizmáit, pipáját a széken, ásított egyet.

– A csendőr?

– Persze. Mi most kimegyünk, maga is hozza magát rendbe, aztán jöjjön ki. A csendőr lakkcipőben jött, fehér kesztyűben.

Az öregasszony után halkán betevődött az ajtó.

Retek sóhajtott. Mi köze neki ezekhez a dolgokhoz? Úgyis az történik, amit az asszonyok akarnak, és mit beszéljen ő ezzel a katonával, aki csendőr?

A dívány olyan puha volt, mint az álom.

Egy cseppet még alszom – gondolta, és nyújtózkodva lehajtotta a fejét.

Kívülről nevetés hallatszott.

Jól mulatnak nélkülem is, és – a többi gondolata már álomba fulladt.

Arra neszelt fel, hogy pohár cseng a konyhában, és erre mindjárt nagy szomjúságot érzett. Csendesen kinyitotta az ajtót és mérgesen nézett Rozálra.

– Tölts nekem is... úgy látszik, én nem is kellek.

– Aludt édesapám, már régen várjuk.

Retek felhajtotta a pohár bort.

– Tölthetsz még eggyel.

– Kártyázunk! – újságolta Rozál. – Pista hozott kártyát...

– Miféle Pista?

– Barát Pista. A csendőr.

– De hirtelen összepistásodtatok...

– Ő mondta, hogy úgy szólítsuk. Édesanyám is úgy mondja...

Az öreg Retek erre nem szólhatott semmit, felhajtotta a másik pohár bort is.

– Aztán azt megmondom: nehogy pénzbe játsszatok... – és bement a szobába.

Mire felhúzta csizmáit, már elmúlt a rosszkedve. Szájízét a bor helyrehozta, gyomrának is jót tett. Megmosakodott, bajuszát kikötötte, és amikor kiballagott a társasághoz, friss és vidám volt. Az arany cserlevél szerényen villogott. Nevetve rázott kezét a csendőrrel.

– Hallom ezt a vidámságot... meg hogy tromfl... meg király... mondom, miféle csata van itt, hát lám csak. – Tettetett szigorúsággal néz végig az asszonyokon: – Aztán mért van ez a sok fehérnép a világon?! Üresek a poharak?!?

Erzsi felugrik, de Pista megakadályozza.

– Ez a férfiak dolga...

– Hát az már igaz. Hát Isten éltesse!

Az öreg sem ült még le, így Pista is állva issza ki poharát, aztán finoman visszateszi a tálcára.

– Jó kis bor!

– Van egy kis szőlőnk – bólint Retek –, magam kezelem. De hát hadd látom azt a nagy kártyázást!

Újra osztanak, és az asszonynak dolgos kezében darabos ünnepélyességgel legyezösködnek a lapok. A nap már mélyen leszállt az erdőbe, a verebek éktelen csiripeléssel beszélnek meg a napi eseményeket az útszéli nyárfán, a falu felől marhabögés hallatszik, a kerti virágok illata szétterül a bokrok alatt, és Tisza is odaballag a vidámságra, és farkcsóválva nézi a kártyázókat.

Retek megsimogatja az öreg kutya fejét, erre Tisza leül, de bozontos farkával tovább kaszál a földön.

Tisza is részt vesz az örömben, mint ahogy tudja, hogyha éles kiáltások csattannak ki a házból, okosabb félrehúzódní. Tisza mindent tud. Ha gazdája lehajtott fejjel jön meg az erdőről, Tisza utánaszegődik, és lógó farokkal kíséri a konyhaajtóig, ha pedig az öreg Retek halkan füttyörész, és vékony pálcával veregeti csizmáját, vidáman megy előtte, vissza-visszanéz, és szemében nevetés van.

Tisza jól megnézte a csendőrt is; megszagolta a nadrágját, mire a csendőr – azaz Pista – megvakarta a kutya fejét. Csak úgy fél kézzel, játék közben, és Tisza Pistát már soha meg nem haraphatja, hacsak össze nem verekedne az öreg Retekkel, ami – nem valószínű.

Az öreg Reteknek ugyanis csillog a szeme, kezében kártya van, előtte krajcárok, sőt tízfilléresek is, és veri a kártyával az asztalt.

– Na, Pista fiam, adut, még egy adut meg még egyet!

Az öregasszony büszkén az urára néz.

– Nem is tudtam, hogy ilyen nagy kártyás...

– Hát valamikor... – és boldogan keveri a kártyát.

Retekné felkel:

– Na, lányok, ebből nem lesz vacsora. A vendég éhen halhat tőletek.

Pista illedelmesen felkel.

– Bocsánat, én igazán nem azért. De olyan szépen elmúlt az idő...

Erzsi szelíden leerőszakolja Pistát a székre:

– Itt marad. Itt nem a csendőrök parancsolnak.

Retek nevet:

– Hát ez így van. De amíg az asszonyok megterítenek, mi még körülnézünk. Mozgunk egy kicsit.

A kis Mátyásnak unalmasan telt el a délután. A ház körüli zajt már megszokta, és bóbiskolva ült a rúdon, amikor valami fehérség pergett alá az eresz alól. Szeme se rebhent meg, de figyelni kezdett. Lassan felfelé fordította a fejét s ekkor meglátta, hogy az eresz széle és a csatorna között fészek van. A fészekben mozog valami, aztán fehér tojáshej hullik a földre.

A Mátyás halkan szólt valamit, mire egy veréb dugta ki fejét a fészekből. A verébnek barna feje volt és szemében nagy büszkeség csillogott.

– Fiaim lettek – csiripelte –, tele van a fészek.

Mátyás nem szólt semmit, csak a tollát borzolta fel.

– Mit akar ez a Csuri? Mindenki tudja, hogy ostobák és tolakodók. Semmi közöm hozzád – mondta, és elfordította a fejét.

A veréb tovább csiripel:

– Szép nagy fiaink lettek... szaporodunk... – és odareppent a Mátyás kalickájára. – Hallod, mit mondok?

A kis Mátyás olyan gyorsan vágott a verébhez, hogy az alig tudott elrepülni.

– Gyalázatos... csirr... gyalázatos! Vigyázzatok! Megvágta a szárnyam. Madarat eszik ez is, mint Nerr, a karvaly, de ez még rosszabb!

A veréb körül nagy csődület támadt. Száz veréb szidta egyszerre a Mátyást, aki nem értette őket, de érezte, hogy szidják. Szeme keményen égett, és vijjogni kezdett, mint Kiő, az ölyv, és ettől csend lett egyszerre. Ezt még az erdőn tanulta a kis Mátyás, és most csak bosszúságában jutott eszébe.

Az ölyv vijjogásától elcsendesedett az udvar is. A kacsák fél szemmel az égre sandítottak, a kakas felemelte egyik lábát, és vészesen kerregett, a kis csirkék pedig anyjuk alá futottak.

De a verebek hamar kitalálták, hogy honnét jön a hang.

– Csaló, csaló – csiripelték összevissza, de aztán megfélemedtek az egésztől, felreppentek a nagy nyárfára, ahonnet még látni lehetett a napot, és hangoskodva készültek az éjszakára, pedig nagyon félték tőle.

Ekkor jött az öreg Retek és Pista az istálló felől. Előttük ballagott Tisza. Amikor a kutya a kalicka alá ért, a kis Mátyás még nem látta az embereket, azért halkan kiszólt a kutyának:

– Nem állnál meg kicsit, öreg Vahur?

Tisza ugyan nem szokott mással szóba állni, ha gazdájával volt, de a Mátyás hangjában annyi kedvesség volt, hogy leült egy pillanatra. Megcsóválta a farkát, és felnézett a kalickára.

– A gazdámmal vagyok – mondta a szeme –, itt jönnek a hátam mögött.

Pista odanézett a kalickára.

– Mátyás?

– Az. Erdész házánál jól mutat az ilyen madár. Az unokám fogta.

– Ügyes kis gyerek...

Az öreg Retek nem akart sokat beszélni Péterről, mert szó, ami szó, úgyis tudta mindenki, hogy Péter anyja nevét viseli, mégis csak unoka volt, és letagadni sehogy sem lehetett. De Retek nem is akarta. Fenyéri Pista és Rozál házassága most már biztos, és ezt az öreg vadőr szavaiból érezni lehetett.

– Nagy huncut!

– Hallom, de hát úgy egészséges a gyerek, ha csintalan.

A kis Mátyás csak nézte őket. Az öregembert már ismerte, de a csendőr fényes gombjai is nagyon tetszettek neki.

Leugrott az ülökéről és halkan kiáltott.

– Enni kér – magyarázta fölényesen az öreg, és bekiáltott a konyhába: – Erzsi, valami kis aprólékot hozz ki, fiam, a madárnak.

Erzsi – hófehér kötényben – kis tányéron hozott hús- és zöldségdarabokat, és amíg apja betette a kalickába, odaállt Pista mellé. Válluk csaknem összeért és ezt mindketten érezték.

A konyhából Retekné kiáltott:

– Erzsi!

Erzsi ijedten szaladt.

– Szigorú az anyjuk nagyon – bólintott komolyan Retek –, pedig a lányok elég szorgalmasak.

A kis Mátyás csak akkor kezdett enni, amikor a két ember eltűnt. Jóllakott, megtörölte a csőrét a kalicka padlójában, felült az ülőrúdra, ásított és szunyókálni kezdett.

Csak akkor nyitotta ki a szemét, amikor Péter osont el a kalicka alatt. Péter hátul mászott be a kerítésen, mert úgy érezte, a csendőrrel barátkozni semmiképpen nem kívánatos.

– Hol vagy, Péterkém? – simogatta meg az anyja. – A Pista bácsi már kétszer is akart látni.

– Az ki?

– Az őrmester úr – súgta az anyja – keresett. Már egész délután itt van nálunk.

Péterrel fordult egyet a konyha. A csendőr egész délután őt várja. Jézusmária! Egyszerre eszébe jutottak összes bűnei. A cseresznyelopás, a felgyújtott nádas, a paprikás verekedés és Pecsényés Ábrissné szép kövér háta... a csúzli és még sok minden.

Az asszonyok azonban vidámak, és Péter ijedt szomorúsággal gondolt arra, hogy a nagyok őt el akarják veszíteni, vagy valami itt nincs rendjén. Mindenesetre közel maradt az ajtóhoz, és kileskelt az ablakon. Ha a csendőr felkel, ő abban a pillanatban kiugrik.

– Eredj ki – mondta Erzszi –, aztán mondd meg a nevedet...

– Nem kell az ilyen kis gyerekeknek még bemutatkozni – dühösködött Rozál. – Ilyen számárságot is csak te mondatsz... – és keserűen gondolt Fenyéri Pistára, aki még mindig tartozik a nevével. – Kimégy és azt mondod, hogy jó estét kívánok.

– Nem megyek!

– Mért ne mennél, Péterkém? – simogatta meg öreganyja. – Aztán, ha az őrmester úr kérdez valamit, szép okosan megfelelsz neki.

Péter érezte, hogy itt ma mindenki ellene van. Őt ne kérdezze a csendőr, mert a cseresznyét Árkos Laci lopta el, ő csak evett belőle, a nádist Balog Sanyi gyújtotta fel, ő csak a gyufát adta, és a paprika... a paprika... a csúzli, meg a vers... Péter keservesen elbőgte magát, vigyázva azonban arra, hogy kint meg ne hallják.

Az asszonyok ijedten néztek össze. Erzszi felkapta a terítéshez előkészített tányérokat, és dühösen kiment a konyhából. Rozál szelíden magához szorította Péterkét, az öregasszony pedig csípőre tette kezét.

– Hát ennek meg mi a baja?

Rozál tudta, hogy baj lesz, ha anyját meg nem nyugtatja; mert jó öregasszony volt az öreg Retekné, de ha felmérgesedett, hát nem egy csendőr, de az összes csendőrgenerálisok kint ülhetnek az udvaron, akkor is, „megmondja a magáét”, és pedig úgy, hogy azt a faluban is meghallják.

Szerencsére bejött Erzszi, egy fényes húszfillérest tartva a tenyerén.

– A tied, Péter. Pista bácsi küldi.

Péter gyanakodva nézte a pénzt, az asszonyok meg egyszerre elnevelték magukat.

– Na látod...

Péter óvatosan elvette a húszfillérest, és elhatározta magában, hogy azért sem megy ki.

– Fáj a fejem – mondta –, lefeküdnék...

– Hát akkor lefekszel. Eszel valamit, aztán lefekszel.

– Nem is eszem... – Odaballagott a konyhában levő kuckójához, és féloldalra dőlve nézte az asszonyok erős készülődését.

A vacsorát kivitték, és Péter végre egyedül maradt. Először is elővett egy szutykos kis zsebkendőt, abba belekötötte a pénzt, aztán odaült a nagy lábas mellé, melyben még mindig volt annyi, ami egy kisebb családnak elég lett volna.

Kint vidáman voltak. A csendes nyári estében szellő se mozdult, a lámpa enyhe fényt vetett a piros kockás abroszra, homályban hagyva az arcokat és sötétben a kertet, hol békák ugrottak néha, és csigák mászkáltak a keskeny utakon.

És a kert mögött a felszálló párák hűvösségében lélegzeni kezdett az erdő. A nap égető ragyogásában összezsugorodott levelek most elernyedtek, és a tölgy kesernyész illata a fenyőgyanták leheletével összekeveredve szállt a kert felé.

A paprikás csirkének ekkor már csak maradványai voltak, és Pistának a nagy jólétben eszébe jutott Péterke.

– Hát a kisgyerek?

– Szaladgált egész nap, szegény, boltba meg ide meg oda – mondta Rozál –, aztán egyszerre elnyomta az álom...

Péter ekkor törölgette a lábost. Álmos volt, az igaz, nagyon álmos, de a lábas fenekén olyan tejfölös mártás volt, melyet Péter ott nem hagyhatott semmiképpen.

Becsattintotta madzagon lógó kis bicskáját, megivott egy nagy bögre vizet, és sóhajtván dőlt ágyra.

Pecsenyés Ábrissné ez idő tájt sóhajtozva forgolódott özvegyi ágyán. Hallgatta az óraütéseket, később a kakas kukorékolását, és nem tudott másra gondolni, mint a bosszúra. Mert hogy bosszút áll, az bizonyos, még ha az egész világ ellene lesz, akkor is. Az asszonyokra nem számíthatott, ezt már látta, s hogy a csendőrök se veszik komolyan, az is bizonyos. Most már különösen nem, hogy az egyik csendőrt Erzsivel látta a templomból hazamenni...

Másutt kell itt kezdeni, csak még azt nem tudta, hol. Kincsesné még talán mellette vallott volna, ha nem jön az a félkótya ura, de jött, és Katicára se lehet számítani.

Igaz – ha jól meggondolja – lövést ő sem hallott, legalábbis tisztán nem hallotta, de a hátán ott van az a csúnya véraláfutás – amit az este tükörben megnézett –, az nem került magától oda.

– Hozzon láttelepet az orvostól – tanácsolták a csendőrök, és bár megígérték, hogy utánanyomoznak az esetnek. Pecsenyésné már elejtette a csendőröket. Az, hogy a csendőrök felvették adatait: hol született, mikor született, hol történt, mint történt, ez nem tévesztette meg Ábrissnét.

Majd ő rendet csinál! Hogy ő mikor született? A vak is látja, hogy komédiáznak! Mi köze ahhoz, hogy majdnem agyonlőtték?

Néha elszunnyadt egy pillanatra, de nem tudott nyugodni – a háta is fájt –, aztán megunt a hiábavaló forgolódást és felkelt.

Majdnem éjszaka volt ekkor még, de a hajnal hűvössége már végiglengett az udvaron, és a csillagok is álmosan hunyorogtak.

Csak alsószoknyába bújott, és papucsai végigcsattogtak az udvaron. Az istállóajtót belökte, szénát dobott a tehén elé, aztán leült a fejőszékre, és állát két tenyerébe támasztotta. Arra gondolt, hogy a tehénnek a borját el kellene adni, és arra, hogy az árendába kiadott földek az idén jobban fizetnek. Megveszi azt a kendőt, amit a városban látott, és még a takarékból is jut. Megnyugodott egy kicsit, és úgy ültében el is aludt szépen. Azt álmodta, hogy az öreg Retek Jánost láncra verve viszik végig a falun, és az egész háznépe sírva megy utána.

Szép álom volt nagyon, s arra ébredt fel, amikor Cirmos – a macskája – ölébe ugrott.

Pecsenyésné ijedten seprte le a macskát. Kiballagott az udvarra, hogy egy kis tűzrevalót összeszedjen, de akkor már hajnalodott. A kémények lágy füstje végiglengett a falu felett, és éppen be akart menni a házba, amikor a félhomályból valaki ráköszönt.

– Pálinkás jó reggelt!

Pecsenyésné már valami gorombaságot akart mondani, de torkán akadt a szó, mert Lesi támaszkodott a kerítésnek meglepő barátsággal.

– Hogy van, menyecske?

– Hát hogy lehet a szegény „öreg” özvegyasszony? Egyedül.

Eddig nem volt valami nagy barátság köztük, de ami volt, az volt, és Pecsenyésné úgy érezte, éjszakai gondolataira a válasz ott támaszkodik a kerítéshez. Kicsit hallgatott.

– Azt mondanám, hogy kerüljön beljebb, erdős úr, de még nagy rendetlenségben vagyok... de ha várna egy kicsit.

– Visszajövök – bólintott Lesi –, úgy egy fertály óra múlva.

– Jó lesz, erdős úr!

Lesi megbökte kalapja szélét, Pecsenyésné pedig pár perc alatt összeszedte a szobát, de magát is. Haját hátrasímította, papucs helyett cipőbe bújott, és mire Lesi bekopogtatott, már a pálinkásüveg is ott állt az asztalon.

– Jaj, olyan rendetlenség van itt! Ne nézzon széjjel, erdős úr, ne nézzon széjjel.

Lesi a sarokba támasztotta puskáját, a székkarfára akasztotta kalapját, és kezet nyújtott.

- Hát, jó reggelt!
- Hajnal van még, erdős úr, nem is tudom, ha meglátta volna valaki...
- Akkor meglátott volna! Szabad ember vagyok, de meg nincs ilyenkor az utcán senki.
- Tessék egy kis pálinka. Az öcsém küldte. Saját főzés. Ismerte az öcsémet, erdős úr?
- A Lajkót? Én ne ismertem volna?
- Adhatnék egy kis szalonnát, erdős úr? Olyan kenyerem van... de tessék előbb megkóstolni.
- Egyedül nem iszom.
- Én nem szoktam. Erős is.
- Lesi töltött a másik pohárba.
- Erős, szép asszonynak erős ital kell.
- Koccintottak.

Pecsenyésné simán felhajtotta a pálinkát, és kilépett a konyhába, ahonnan elkészített szalonnát és kenyeret hozott be.

- Tudom, az erdős úr jobbat szokott. A ténsasszony híres jó szakácsné...

Lesi megköszöri a torkát. Nem szeretett feleségére gondolni, aki ha megtudná... de hát nem tudja meg, és ő nem is azért jött. Tudni akarta, mi igaz abból a lövöldözésből, és jól belekanyarított a szalonnába. Az első falatot megforgatta a szájába, aztán megállt a rágásban, mintha nem hinné, hogy ilyen jó is van a világon.

- Igaz. A feleségem is tud, de ez olyan...
- Ne csúfolódjon, erdős úr...
- ...ez a szalonna olyan, amilyent én még ebben az életben nem ettem.

Pecsenyésné boldogan töltött.

- Jólesik a dicséret, különösen ilyen embertől, aki nem nézi le a szegénységet, nem bántja, akiket nem őriz senki.

Lesi felhajtott még egy pohár pálinkát.

- Jól mondja, Juliska! Én másfajta vagyok. Azért is jöttem. Ami az erdőn történik – akárki teszi –, az az én dolgom is.

- Hát maga is hallotta?

– Hallottam. Ezt nem szabad annyiban hagyni! Ha kell, elmegyek a mérnök úrhoz – bár az is nagyban van ezzel a – megmondom! – vén gazember Retekkel, de ha kell, elmegyek a gróf úrhoz is, mert vagy van igazság, vagy nincs igazság.

– Nincs! – mondta Pecsenyésné. – Nekem az égvilágon soha senkivel civódásom nem volt, aztán most idejöttek az asszonyok, hogy Juli így, meg Juli úgy, te tudsz csak itt igazságot tenni, aztán ezt kaptam érte. Ha Árkos Lacika megvakul, az nem baj?... Mert, hogy a csendőrök is... meg a mérnök is? De hát kihez menjek én?

– Azért jöttem – mondta csendesen Lesi –, és már megyek is. Ezt meg kell beszélni. Majd szólok, ha eljött az ideje, de ezt a gyalázatot nem hagyjuk.

– Ilyen az igazi jó ember – mondta Pecsenyésné, székét közelebb húzta Lesihez, és kezét karjára tette. – A kert felül is be lehet jönni, mert – ugye – akárhogy is van, mit jártassák a szájukat az emberek?

– Ez az igazság – bólintott Lesi, és most már ő fogta meg az üveget és a poharakat csordultig töltötte.

Mire reggel lett, Pecsenyésné már régen egyedül volt. Lesit a kert felé eresztette ki, megmutatta egyúttal, hogy a kisajtót hogy lehet csendesen kinyitni és becsukni. Melegen kezét fogtak, aztán Lesi eltűnt, a réten hosszú gyalogutat hagyva a legázolt füvek harmatában. Az erdőőr el is határozta, hogy legjobb olyankor jönni Pecsenyésnéhez, amikor nyomai nem látszanak meg, tehát este, vagy amikor már lekaszálták a rétet.

Mert lassan arra is sor került.

A nyár virágos kötényében elfakultak a virágok, és széles rendeket írtak a kaszák. Esténként a fonnyadozó füvek illata szállt a kertek alatt, és pár nap múlva már idei gébicsek lesték a bogarakat, a frissen rakott petrencék tetejéről.

A szöcskék nagyokat ugrottak a lekaszált réten, s a varjak rajzvonalan követték őket egészen az árokpartig, hol a buta szöcskék vízbe ugrottak és elkapták őket a békák vagy a halak, a varjak pedig visszafordultak, és tovább lakmároztaak lustán és telhetetlenül, mert a begyük már olyan feszes volt, hogy majd kipattant.

Csak olyankor dobták magukat a levegőbe, ha Killi jött, a héja, vagy Nerr, a karvaly, vagy Kiő, az ölyv. Rá népe, a varjak gyűlölték őket, mert gyorsabbak voltak, majdnem mindig friss húst ettek, sőt a héja – ha szükségben volt – meg is ölt egyet-egyet közülük.

A fiatal varjak – alig bújtak ki a tojásból – már gyűlölték őket, és tudták, mi a jó és mi a rossz, bár még repülő korukban is egy darabig szülői felügyelet alatt bogarásztak.

De a fészekbe már nem szálltak többet. Éjjelenként nagy fákon aludtak, ahonnét messze tekinthettek, és ahonnét este legkésőbb és hajnalban legkorábban lehetett látni a napot.

VI.

Az erdő most már elcsendesedett. Az erdei rétek hajnalonként ködben úsztak és az ébredést a fekete rigó füttye mellett a varjak káromgása jelentette.

A tó vizéről szárnyra kaptak már a fiatal vadkacsák, és esténként tarlóra jártak árpával jóllakni, bár vigyázni kellett, mert hol itt, hol ott lobbant fel a puska, és egy-egy kacska puffanva vágódott a kiaszott földre. A lövés kemény csattanása aztán elveszett a homályos estében, hol púposan álltak a keresztek, mintha a földre borulva imádkoztak volna, és kölyökrókák egerésztek a sötétség nagy, puha takarója alatt.

Ilyenkor, esténként, könnyű homokfutó szaladt végig az erdei úton, és megállt a tó mellett, honnét elindultak a kacsák a tarlókra. A fogat megállt, és a vén tölgy mellől Retek lépett a kocsi mellé:

– Jó estét kívánok, gróf úr!

– Jó estét, Retek. Na, mi lesz ma este?

– Hát kérem, előre nem lehessen tudni, de se vénasszonnyal nem találkoztam... – és kezét nyújtja a fiatal grófnak, hogy könnyebben leszállhasson.

A kis gróf elfogadja az öreg erdőőr kezét, és óvatosan lemászik az ülésről.

– Mintha nyolcvanéves lennék – mondja keserűen.

– Pedig ma jobb színben van, méltóságos uram.

– Hagyja, Retek. Senki se mondja meg az igazat. Na, menjünk.

És mennek a csendes, szürkülő estében. Az öreg Retek lehajtott fejjel hallgat, a kis gróf pedig lassan lépeget előtte. Közöttük a szomorúság ballag. Retek arra gondol, hogy milyen vidáman élhetne ez a gazdag, fiatal úr, és csak lézeng, szomorú és beteg. Valami nagy baja van, és nem tudja senki: mi. Amikor megörökölte ezt a birtokot, egészségesen jött ide. Azt hitte mindenki, hamar megházasodik, de a menyasszony helyett doktorok jöttek.

Olyan fejfájásai vannak szegénynek, hogy néha nincs is magánál. Orvosság nem segít.

– Várni kell – mondták a doktorok –, majd „kialakul”.

S a kis gróf azóta várja, hogy valami kialakuljon. Szenved és szomorú rémképei vannak. Az öreg erdőőrt szereti. Jólesik egészséges, csendes közelsége és rendíthetetlen nyugalma.

– Szívesen cserélnék magával, Retek – mondta egyszer, és kivételesen elmosolyodott, amikor Retek azt mondta:

– Nem lenne abból egyikünknek se semmi haszna, gróf úr.

– Nem szeretne gazdag lenni, Retek?

– Szeretnék én, ki ne szeretne? De csak úgy módjával. Mert – teszem azt – van egy kis szőlőm, háromszáz öl, az nekem éppen elég. A munkája is meg a bora is. Napszámossal vesződni? Minek? Nem szeretek én parancsolgatni, inkább megteszem magam... – aztán abban van igazán öröme az embernek, amit maga tesz meg. Mert – megkövetem – ugye a kacsát meglőném én is meg a mérnök úr is, mégis a gróf úr annak örül, amit maga lő...

– Hát akkor adja ide a puskát, Retek.

És amikor már besötétedett, a kacsákat felrakták a kocsira, megint csak békésen elbúcsúztak egy napra.

– Isten vele, Retek!

– Nyugodalmas jó éjszakát, gróf úr!

A kocsi meglódult az úton, s amikor a vadász visszanézett az erdősarokból, az öreg Retek akkor gyújtott pipára. A pillogó kis láng felugrott egyszer-kétszer, és a kis gróf a dohány kellemes ízét, a pipa egészséges, öreges szagát kívánta, amiben talán soha nem lesz része.

Összeroskadva ült a pokrócok között, és amikor végigdübörgött a falun, az emberek bólintottak:

– Boldog ember! Van mindene...

– Azt mondják: beteg.

– Hát beteg! Ennyi föld mellett el lehet egy kis betegséget viselni.

És befordultak a zsúpfödeles házakba, hol kis petróleumlámpa mellett olajos káposztát ettek, délről maradt főzeléket szalonnával és kenyérrel, míg a kis gróf csak ült a hófehér asztal mellett, melyen rogyadozott a kristály, az ezüst, a porcelán, és a falakról komor ősök néztek rossz étvágyú utódokra.

– Van valami újság, Anti? – kérdi, és már tudja is a feleletet.

– Nincs, gróf úr, semmi.

– Jól van.

Lassan felkel, és bemegy a pipázóba, ahol régen nem pipáz már senki, pedig a pipatóriumon remek tajtékipipák támaszkodnak, és olyan szaguk van, mint Reteknek: öreg és egészséges.

Vajon mit csinál most az öreg? Kinézett az ablakon. A parkban már feketére öregedett az este, csak a feljáró fehér lépcsői világítottak, ahová kiesett a lámpafény. Az erdőben már sötét lehet, és elgondolta, hogy ott botolog az öregember, pedig haza is vihetné volna. Haragudott magára, hogy eddig nem jutott eszébe.

Pedig az öreg Retek már hazaért ekkor. Csendesen jött és csak annyit tátott, hogy két árnyék szétválík az asztal mellett.

– Jó estét, János bátyám, hogy sikerült a vadászat?

– Hát ti csak ketten vagytok?

– Most ment be édesanyám – mondta Erzsi fakó hangon, és felállt Pista mellől, aki – most már majdnem egy hónapja – mindennapos a háznál.

– Akkor gyűjtsatok világot.

– Hozom már, hozom már – jött ki Rozál a konyhaajtóból –, de nem akartam bent meggyújtani, mert összekormozza a cilindert.

– Hát hozd is!... Jó estét, Pista fiam – válaszolt Retek Pista köszönésére, mintegy jelezve, hogy a közben tett megjegyzések nem rá vonatkoznak. – Nyolc kacsát lőtt a gróf úr... csak ne lenne olyan beteg.

Az öreg Retek bement a házba, és behúzta maga mögött a konyhaajtót.

– Jó estét. Ezeket meg mért hagyod egyedül?

Retekné egyszerre csípőre tette a kezét.

– Nem vagyok én csősz!

– Hát pedig legyél csősz. Még egyszer szégyent ne hozzatok a fejemre. Te akkor se voltál csősz... de ríni azt tudtál...

– Hallja-e, János!

Az öreg Retek azonban nem hagyta az asszonyt.

– Ne kiabálj! Én mindenben hallgatok, de tudd meg, hogy ebben nem hallgatok, hanem ha baj lesz, én közibétek lüvök, mint ahogy Isten van az égben.

– Jól van, majd megmondom Pistának, hogy ne jöjjön többet...

– Engem ezzel se ijesztess meg. Azt mondod neki, amit akarsz, de amit mondtam, abból nem engedek. Aztán most hallgass!

Lelőkte puskáját a sarokba, kalapját a fogasra vágta, és bement a szobájába, csak úgy döngött.

Az öregasszony ijedten nézett utána. A fiatalok sötétben voltak... látott talán valamit az öreg? Biztosan látott!

Erzsi ekkor penderült a konyhába.

– Édesanyám, vihetjük a vacsorát?

Retekné magához rántotta Erzsit.

– Te, te szégyentelen, mit csináltatok?

Erzsi elhűlve nézett anyjára.

– Mi... mi Isten bizony semmit... – és elsírta magát.

Péter ebben a rendkívüli alkalmatlan pillanatban ugrott a konyhába.

– Öreganyám! Komédiások érkeztek a faluba! Majom is van! Kettő!

Az öregasszony első mérgében úgy képen törölte Péterkét, csak úgy csattant.

– Hol tekeregtél eddig, te mihaszna? Nem megmondtam, hogy vacsorára itthon légy? Majom? Majd adok én neked majmot!

Péter első ijedségében sírni is elfelejtett. Maszatos kis képében csillogtak szemei még egy darabig, de aztán elkönyyesedtek és – mintha az lenne a helye – sírva borult Erzsi mellé az ágyra. Ekkor jöttbe Rozál.

– Hozd már a vacsorát, Erzsi!... Hát itt meg mi van?

– Mi? Az, hogy én nem engedem a házam még egyszer szégyenbe dönteni.

Péter erre felemelte a fejét.

– A plébános úr is ott volt, meg a jegyző úr is. Nem mutattak azok semmi rosszat.

– Hallgass!

Rozál tanácstalanul állt az ajtóban. Kik nem mutattak semmi rosszat? És mért sírnak mind a ketten?

– De hát mi a baj? – kérdezte suttogva. – Pista ott kint egyedül...

Az öregasszony körülnézett, aztán Péterkét belódította a szobába.

– Az a baj – mondta sziszegve –, hogy apátok meglátta, amikor ezek – és Erzsi felé intett – tudom is én, mit csináltak.

– Mit? – ugrott fel Erzsi. – Mit? Most én kimegyek és megkérdelem Pistától, hogy mit csináltunk. Nem tudom, mit csináltunk volna!

Erzsi úgy állt ott, mint a dühös macska. Hogy mért akarta megkérdezni Pistától, hogy mit csináltak, azt nem tudta volna megmondani, de elindult az ajtó felé, amikor a szobából kilépett az öreg Retek.

– Hozzátok a vacsorát. Nem lehet a vendéget egyedül hagyni... – és kiballagott a kertbe.

– Hát én megbolondulok – suttogta Retekné. – Apátok bejön, hogy mért hagyom Erzsit egyedül, lehord a sárga földig, amit még sohasem tett... – Retekné kötényével megtörölte szemét – most meg csak kísétál innen, mint egy gróf. Hát csak vigyétek a vacsorát, én nem megyek ki!

A lányok meghökkentek. Erzsi egyszerre elfelejtette saját sérelmét, Rozál pedig dühösen nézett az ajtóra, amerre az öreg Retek kiment.

– Ne sírjon, édesanyám. Ha majd Pista elment, megmondjuk a magunkét. Csak azért is jöjjön ki! Mossa meg a szemet, hogy ne lássék a sírás; te is Erzsi.

A vacsora azután elég szótlan volt.

Péterről teljesen megfeledkeztek, pedig ott maradt a sötét szobában bánatával és tanácstalanságával, hogy hát mi is a baj tulajdonképpen. Később kióvatoskodott a konyhába. Beszéd nem hallatszott be, és amikor odaleselkedett az asztalhoz, érezte, hogy valami nincs rendben, csak azt nem tudta, mi az összefüggés a családi háború és a komédiások között. Szerencsére eszébe jutott, hogy éhes és ez minden további tűnődésnek elejét vette. Levágott egy nagy karéj kenyeret, lába közé fogta a lábost és a nagy majomra gondolva, alaposan megvacsorázott.

Mire a többiek bejöttek, Péter már régen aludt.

Egyelőre csak hárman jöttek be. Erzsi a kapuig kísért Pistát, mert az öreg Retek ezt valósággal megparancsolta.

– Kísérd ki a vendéget!

– De ne maradj sokáig – tette hozzá Retekné szigorúan.

Erzsi szótlánul ment Pista mellett, s a csendőr is meglehetősen nekikeseredett.

Amikor a konyhaajtót betették, és a világosság belülrekedt, csak átölelték egymást.

– Mi a baj? – suttogta Pista.

– Nem tudom... talán édesapám észrevette...

– Hogy megcsókoltam?

Erzsi csak a fejét dugta Pista nyakához.

– Nem lett volna szabad.

– Hát majd szabad lesz. Írtam már haza, csak addig nem akartam szólni... Beadjuk a kérvényt, aztán szabad lesz.

Erzsiben úgy elömlött a boldogság, hogy alig állt a lábán. Ez volt az első, hogy Pista a házasságot előhozta. Felemelte fejét, és köszönetképpen odatartotta száját, és ez az első eset, hogy a csókot vissza is adta.

– Pista.

A jó Isten mentse meg a fiatalokat attól, hogy az öreg Retek most ajtót nyisson. De hiába is nyitna, mert el nem eresztenék egymást, ha a tüzes mennykő ott vagdalna a kerítés mellett – akkor se. A világ elsüllyedt, és ők csak ketten vannak.

Erzsi, amikor csordultig telt szívvel, de félig vakon befelé ment, felrúgta a vödröt az ajtóban. A vödör zörögve gurigázott végig a pitvaron, és felébresztette a kis Mátyást.

Az ajtó kinyílt, betevődött, s a Mátyás megint egyedül maradt a sötétségben. Ásított. A pitvaron Tisza jött végig, mert megszokta már, hogy a madár szól hozzá. Mátyás azonban éjjel nem beszélt; újra aludni próbált, de ekkor kinyílt az ablak és a Mátyás beleskelt a szobába.

Az ágy szélén Retek ült és Rozál a csizmáját húzta le.

– Mozdasd a sarkát...

– Mozgatom, de ha nem jön! Minek van a csizmahúzó?

– Talán még lehúzhatod a csizmámat?

– Lehúzom én, ha muszáj.

Az öreg Retek mérgesen rántotta ki félig lehúzott csizmáját lánya kezéből:

– Hát nem muszáj!

Lehajolt, elővette a csizmahúzót az ágy alól.

– Elmehetsz!

Rozál dűnnyögve ment ki a konyhába.

– Édesapámmal máma nem lehet bírni.

Retek lehúzta csizmáját, s az ágy mellé állította.

A kis Mátyás pislogva nézett a szobába. Az ember letette a lábait – csodálkozott, és tovább leselkedett a szobába.

Retekné jött ekkor. Az ajtót nyomatékkal tette be, ami átmenet volt a betevés és becsapás között.

– János, beszédem lenne magával!

– Azt lehet.

– Kell is! Mit látott maga? Mit csinált Erzsi?

– Semmit.

– Hát akkor miért volt ez a parádé?

Retek megtöltötte pipáját, komótosan rágyújtott. Közben felesége állt és nézte. Az öreg nyugalmban volt valami csendes erő, ami az asszonyt lefékezte.

– Ülj ide mellém.

– Az ablakot ne tegyem be?

– Nem kell. Majd csendesen beszélünk. Hát idehallgass. Az első lányunkkal szerencsétlenek voltunk...

– Nem én vagyok az oka.

– Tudom. Hadd mondok végig. Most ez a csendőr ideszokott a házhoz. Jól van. Etetjük, itatjuk: ez is jól van. Rendes ember, nyugdíja lesz: ez nagyon jól van.

– Hát akkor?

– Emlékszel a Fillérre? Okosabb, szófogadóbb kutyám sohase lesz többé! Emlékszel, mikor kint hagytad a prэшurkát? Már délelőtt mondtam, hogy ne hagyd a kutya előtt. Azt mondtad: nem bántja. Nem is bántotta. Erre kint hagytad délután is: akkor se bántotta. Odament, szagolgatott egy kicsit, de nem bántotta. Besötétedett és a Fillér azt gondolta, hogy ha már sötétben is ott a finom ennivaló, hát biztosan nincs gazdája, és megette a prэшurkát...

– Értem.

– Értheted is. Erzsinek van gazdája és Barát Pista ne gondolja, hogy ez olyan ház, ahol sötétben lehet. Magamról tudom, hogy minden férfi nagy kutya, és hát nappal nem bántja, de sötétben bizony megeszi a prэшurkát.

– Értem.

– Egy hónap alatt láthatta, kik vagyunk. Most már beszéljen!

Az asszony felkelt, és szigorúan kiszólt a konyhába.

– Feküdjetek le! Ne égessétek a lámpát hiába.

És most már keményen bevágta az ajtót.

A kis Mátyás erre megint felrezzent, de nem sokáig tudott leskelődni, mert Retekné még vetkőzés előtt befűjt a lámpába, és egyszerre sötétség lett.

– Azért nem kell olyan keményen bánni velük – mondta még elalvás előtt –, az Atyának és Fiúnak és... – félhangosan imádkozni kezdett, tudva, hogy azt ura semmiképpen meg nem zavarja, de nem is válaszolhat.

Az ember sötétet csinál – gondolta kint a Mátyás, de világosságot is tud csinálni. Csodálatos! – és egy kicsit büszke is volt, hogy az emberhez tartozik.

Az udvar most már sötét csendben hallgatózott. A csillagok puhán reszkettek, a nyárfa levelei halkan susogtak, csak a Tisza körmei koppantak néha a pitvar kemény földjén, amint örködve és szaglálódva körüljárta a házat.

Tiszával – egyébként – ma rendkívül titokzatos eset történt. Éppen cigányokat ugatott meg, akik a ház előtt mentek el, amikor egy másik kutya is ugatni kezdett az udvaron. Az öreg kutyanak torkán akadt az ugatás. Mint a fúria rohant az istálló felé, aztán vissza a kapuhoz, de nem talált senkit. Alig ért a kapuhoz, megint ugatott a titokzatos testvér. Éretlen, vékony hangon – de ugatott. Tiszának a szőre égnek állt az izgalomtól. Valami tacsókó bolondozik vele: vissza az udvarba. Gazdája – úgy látszik – másik kutyát hozott a házba. Hát őrá már nincs szükség? Lihegve állt meg a Mátyás kalickája alatt.

– Nem láttál itt egy kutyát, te madár?

– Jól csinálom, öreg Vahur? Ugye jól csinálom. Ezután aztán beszélgethetünk is...

– Mit mondasz?

– Tudok én már mindent! Úgy is, mint Tás, úgy is, mint a Csurri népe, mint Kiő – vagy mint ez a száraz fa, amivel az ember vizet vesz ki a földből.

– A manó se érti, mit mondasz! – acsarkodott Tisza, és újra elrohant keresni a titokzatos vetélytársat.

A kis Mátyás nem ugatott többet – úgy látszik, az öreg Vahur haragszik –, hanem tollait kezdte igazgatni, mert tollai most már szépen színesedtek, és szájának sárgasága is eltűnt, ami az érettség jele. A rabságot pedig nem túlságosan érezte. Igaz, szárnyait néha szétesapta, mint az öregek – de az a tudat is elég volt, hogy repülhetne, ha akarna. Élelme bőséges volt, mert az öreg Retek egy nap se feledkezett meg róla. Kukac, hernyók, vadkacsák belső része, zöltségféle mindig akadt, így szépen is fejlődött. Pétertől bizony éhen pusztulhatott volna. Péter legfeljebb felállt egy székre és bosszantotta.

– Mátyás... Mátyáás... – utánozta, mire a kis Mátyás nyikorogni kezdett, mint a kútgém, és Péter ijedtében majdnem leesett a székről.

– Öreganyám! Öreganyám, a Mátyás a szellem... az az izé, a kísértet. Hallja?

Az öregasszony ijedten ment ki a pitvarba, és nemcsak hallotta, de látta is, amint a Mátyás kitérte a száját:

– Nyiii-nyinyinyieekerr...

– A csudába...

– Ugye ez volt!?

Retekné mérgesen nézett unokájára, de aztán megsimogatta Péter fejét.

– Más volt az, kisfiam. Egészen más... bár ez lett volna...

De ezóta tudják, hogy a Mátyás „beszél”.

Csak Tisza nem tudja, aki dühösen szaglálódik, még most is keresi a vetélytársat. Máskor ilyenkor Tisza üzeneteket szokott küldeni a faluban lévő atyafiságnak és ismerősöknek, de most tele van a feje gonddal, hűséges kutyaszíve nyugtalansággal. Az istállóajtó nyitva van, oda is benéz, hátha oda dugták el a kis kutyát, de az istállóban semmi idegen szag nincs, csak Mú kérődzik békességgel, s kisborja alszik a jászol mellett.

Tisza megszagolja a kisborjú fejét, az pedig álmosan végignyalja érdes nyelvével Tisza orrát, mitől az öreg kutya nagyot tüszent.

– Na a te fiad is... – morog Mú felé, de az öreg tehén nem törődik Tiszával.

A széna édes ízét ropogtatja, az istálló meleg, kisborja ott szuszog a jászol mellett, mi baj lehet?

Tisza még áll egy darabig, hogy megugassa-e a borjút, de aztán csak megfordul és kimegy az istállóból.

Most legmélyebb az éjszaka, most kell legjobban vigyázni. Az erdő felől hűvös szellő indult el, a toronyóra most verte el a tizenkettőt, és a kongás szinte megállt egy pillanatra a csillagok alatt. Az óra ütője régen a helyén van már, a harang felett denevérszárnyon libeg a csend, de az óraütések szétrepültek az éjszakában, és belehulltak az idő mérhetetlenségébe.

Alszik a föld, a tarlok, a rétek, és mélyen lélegzik az éjszaka.

A por már rég leszállt, s a hűvös utakon földszagú, szénaszagú, párás illat imbolyog.

Tisza ül a kiskapuban, és bóbiskolva álmodik. Igen, a kisborjú megnyalta az orrát, de talán nem is a kisborjú volt, hanem egy másik öreg kutya, valamikor régen – amikor még Tisza kölyök volt –, a kutyaemlékezet határán.

Bóbiskol az öreg kutya, de álmai közt is érzi, hogy dobogni kezd a föld, valaki az országútról befordul az erdei útra.

Tisza szeme olyan élesen nyílik ki, mintha sohse aludt volna.

A lépések határozottak, nem lopakodók. Aki jön, az majdnem siet, de nem bujkál, nem áll meg hallgatózni, nem leskelődik.

A vándor már látszik a fordulónál. Szürke ruhája beleolvad ugyan az éjszaka árnyékaiba, de Tisza jól látja, hogy megtörli homlokát, és hátán nagy batyut hoz. A járása pedig ismerős...

Amikor az idegen a kapuhoz ér, Tisza halkán morogni kezd.

– Nem ismeresz meg, Tisza? – és benyomja a kiskaput.

Tisza megszagolja a vándor kezét, s az megsimogatja a kutya fejét.

– Hát, mi újság van nálatok, Tisza?

Tisza most már határozottan emlékszik. Ez az ember nem tartozik ugyan a házhoz, de szabad neki bejönni. Megismeri a vándort szagáról is. Olyan szaga van a kezének, mint a fűrészpornak a favágóbak alatt, vagy mint az új deszkának, melyekkel a kerítést javították.

Tisza bekíséri a jövevényt a pitvarig, ahol az csendesen leteszi a hatalmas batyut és a fűrész, amit a hóna alatt hozott.

– Ülj ide, Tisza, és őrizd, amíg én kopogtatok.

A vén kutya azonban parancsot nem fogad el. Ennyi joga a vándornak nincs, ment tehát vele a hátsó ablakhoz, ahol Rozál alszik.

A kopogtatásra kinyílik az ablak.

– Én vagyok...

– István! – Rozál hosszúnak tartotta az időt kiszaladni, azért csak kihajolt az ablakon és átölelte István nyakát. – Hát megjött?

– Véglegesen...

Rozál tudja, hogy ez mit jelent. Látja az otthont, a kis műhelyt, érzi lehámlani magáról a régi szégyent. Végre megint szemébe nézhet akárkinek. Fenyéri Istvánné lesz, és fia nem zabigyerek többé, hanem Fenyéri Péter.

Csak állnak.

Rozál nem tud sokat beszélni, szép szavai nincsenek, de könnyei odafolynak István nyakába, aki csak simogatja az asszony fejét.

– No, Rozika, no, azért nem kell sírni.

Rozálban régi emlékek szakadnak fel, amelyek eddig keserűek voltak, de most már minden jól van.

Régen mondta ezt így neki István.

Az uradalomban dolgoztak akkor, István szép legény, jó mesterember, aki odaszokott Retekék házához. Május volt, bolondító tavasz, tele virágporral és részegséggel. Rozál kiszökött az ablakon, hogy elbúcsúzzék Istvántól, és egész éjszaka együtt voltak. Soha olyan emésztően szép éjszakát...

– ...no, Rozika, azért nem kell sírni...

De most már nem baj.

Fenyéri István nem hagyta cserben sem Rozált, sem a gyereket s azóta csak nappal találkoztak. És most éjszaka van. Újra az a régi, fullasztó ölelés... István már majdnem kiemelte Rozált az ablakon, amikor az öreg Tisza morogni kezdett az ablak alatt. Nem tudta ugyanis mire vélni a dolgot, ugatni nem akart, de – gondolta – egy kis morgás nem árt.

Rozál magához tért.

– Felöltözködöm – mondta zavartan –, úgyis mindjárt hajnal van... – és István nem ellenkezett, csak mosolygott, és állt az ablak előtt erőtlenül leeresztett karokkal. István vándor ácslegény volt, akinek gondolatai közé a vándorlás, a hosszú, hallgató utak békességet és bölcsességet raktak.

– Jól van, Rozika, de az öregeket nem kell felkelteni.

– Fent vannak azok már úgyis. Édesanyám úgy alszik, mint a nyúl...

Retekék csendesen hallgattak az ágyban. Tudták már, hogy Fenyéri István jött meg. Tudták, de nem mozdultak, nem szóltak egymáshoz, mert kétség és aggodás volt öreg szívükben.

– Vajon mit hozott?

Néztek a sötétségbe, és hallgatták a suttogó hangokat, amíg csak Rozál be nem nyitott.

– István jött meg. És nem megy már el...

A sötétség elnyújtózott és puha lett. A kétség nehéz kovása egyszerre puha kalács lett, melyet vidám reggelihez adnak örömnapot váró reggelen.

– Az a jó Isten – sóhajtott Retek –, add ide a pipámat.

Az öreg Reteknek első gondolata az Isten volt, de második a pipa.

– Ereszd már be szegényt – ugrott fel vidáman Retekné –, aztán reggelit csinálunk... Add ide a gyújtót.

Az öregasszony megölelte Istvánt, szeme elkönnyesedett, aztán szelíden fejbeverte a nagy darab embert.

– Sok szomorúságot okozott, te... te, de most már aztán... jól van no. Szalonnával szereted a rántottát, vagy kolbásszal?

Az öreg Retek pedig elgondolkozva, mosolyogva pipál az ágyban. Nem szalad István elé, nem ugrabugrál, mint az asszonyok, majd bejön István, és ők ketten megbeszélik a dolgot egyszerűen és világosan, mint ahogy az illik. Istvánt beajánlja a gróf úrnak, mert István olyan mesterember, amilyen nem minden határban találkozik...

István kopogtat, mire Retek azt mondja, hogy:

– Kívül tágasabb... – és vidáman paroláztak. – Ülj le, István.

– Hát most már megvan minden.

– Én nem kételkedtem benned sohase.

– A vizsgát is letettem. Magam építhetek. Házat árendálok a faluban, aztán csak megleszünk.

– Mikor akartok esküdni?

– Még ezen a héten. Minden írás megvan. Beszéltem a jegyzővel is meg a pappal is. Csöndben esküszünk, de az én falumban. Nincs messze, aztán meg itt sokat tudnak az emberek...

– Igazságod van... Mink mindenben segítünk benneteket.

Az öreg Retek nagyokat szív pipáján, kívülről behallatszik a zsír sercegése, és István csak ül és a házra gondol, ahol a sok vándorlás után megpihen. Persze vállal más munkát is, mert az asztalosságba is belekóstolt, s a faluban asztalos sincs. Aztán – később – talán megveszik a házat, vagy építenek.

Kint a kútnál Erzsi mosdatja Pétert, akit mégiscsak felkeltettek.

– A füled is...

Péter nagyon szereti apját, és nagyon nem szereti a hideg vizet.

– Azt nem muszáj.

– Csak tartsd ide. Nem halsz bele.

Péter féllábon táncol:

– Juj, de hideg! Juj juj, Erzsi néném, most már jó lesz.

– A kezedet magad mosd meg.

És Erzsi áll Péter mellett, mint a zsandár.

– Csak szappanozd!

– Tiszta már.

Péter megtörülközik, aztán bemennek a konyhába, hol már fehér abrosz terül az asztalon, kis tányérban savanyúság.

– Péterkém, hívd édesapádat reggelizni. De kopogtass előbb.

– Mér...?

– Csak kopogtass, az úgy illik.

Péter tanakodik egy darabig. Miféle új divat ez? Most már csak kopogtatva lehet egyik szobából átmenni a másikba? De a levegőben ünnep van. Mindenki ragyog. Apja biztosan hozott valamit, talán pénzt is ad, s akkor megnézheti a komédiásokat.

Ekkor kinyílt az ajtó, és Péter elfelejtett kopogtatni és elfelejtett köszönni is.

– Édesapám!

S a nagy szál ember úgy markolta fel a földről Pétert, mint a pelyhet.

– Megjöttem. Örölsz-e?

Péter csak bólogatott. Arra gondolt, hogy ekkora erővel mekkora pofont lehetne adni Árkos Lacinak, Pecsényésnének, sőt akárkinek a faluban, de aztán azt mondta:

– Komédiások vannak a faluban. Két nagy majom...

– Megnézzük!

– Egyék, István!

– Csak így, egyedül?

– A többi később kap.

Fenyéri István hát nekiült a reggelinek, és nem is kelt fel addig, amíg egy morzsa maradt az asztalon.

Az asszonyok körülállták, és a szájuk is vele mozgott. Péter pedig nekitámaszkodott az asztalnak, és minden falást végigkísért szemével a tányértól az apja szájáig.

De Pétert nem kínálta senki.

VII.

Kint még sötét volt, de az erdő felett már derengett valami leheletnyi világosság, és a keleti égen a hosszúra nyúlt felhők szélét már látni lehetett.

Lesi csendesen betette a kisajtót, és sietve ment végig a kerten, hol érett uborkák heverték száraz indákon, s egészséges kaporszag úszkált a levegőben.

Lesi halkán, de gyorsan járt, magában mosolygott, sőt a réten már dalolgatott is.

*Eladom a szürkét meg a feketét,
Ölelem a barna menyecskét...*

Jó kedve volt nagyon.

Pedig este, amikor elindult hazulról, úgy mutatta, hogy kedvetlenül megy. Felesége azonban unszolta:

– Itt hiába várja a rókát. A lyuknál kell megfogni, mert elhord minden baromfit. Tegnap egy liba, ma két kacsa.

– Akkor akár indulhatok is.

– Hát feláldoz egy éjszakát. Nem olyan nagy dolog. Nekünk haszon, a gróf meghallja, és magát viszi vadászni, nem azt a vén gazembert...

Lesi nagyot ásított:

– Hát akkor tegyél a tarisznyába valami reggelit. Meleg éjszaka van. Felkapaszkodom a lyuk mellett a fára, és hajnalban talán sikerül meglőnöm.

Így aztán Lesi késő este elindult rókát lesni. Amint beért az erdőbe, balra fordult, a falu felé, és ha ezt felesége látta volna, bizonyára megkérdi, hogy mit keres a faluban? De nem látta, így ez a kérdés teljesen felesleges. Lesi azonban még egy kicsit korainak találta az időt, azért bement a csalitosba, s alkalmas helyen leheveredett. Tarisznyáját feje alá tette, és nézte a lombok között bekandikáló csillagokat.

Már régen készült Pecsényésnéhez – hátha megtudott a faluban valamit az öreg Retekről –, és áldotta magát, hogy nem szólt feleségének erről a szövetségről. Az asszony azóta már régen kikotyogta volna, hogy készül valami Retek ellen, azonkívül azt akarta volna, hogy nappal járjon Pecsényésnéhez, ha meg akar tudni valamit. Hogyne, nappal! Látszik, hogy mennyi esze van az asszonynak. Aztán később féltékenykedett volna. Perpatvar otthon! Így kell ezt csinálni. Nem tudja meg senki, nem gyanúsíthatják, hogy ő és Pecsényésné... mint ahogy hiába is gyanúsítanak. Csak pletyka lenne belőle.

A föld felett meleg avarszag úszkált, és Lesi elálmodozott.

– Nem baj, ha bóbiskolok egyet – gondolta, és már aludt is. Talán fel sem ébred reggelig – s akkor várhatott volna nemcsak a róka, de Pecsényés Ábrisé is – ha egy kocsí nem megy közel az úton; de a kocsí erősen nyikorgott, a lovak dobogtak, és ettől felébredt. Vastag sötétség volt körülötte, de azért tudta, hol megy a kocsí, s azt is tudta, hogy a kocsí terhet visz. De mit?

Erre malom nincs, a gabonát már behordták, tehát a kocsí csak fát vihet. Fát, ilyenkor? Retek területéből?... Nana! Ebből még lehet valami.

Gyorsan átvágott a réten, és a kocsí még a falu végére sem érhetett, már megkopogtatta Pecsényésné ablakát.

– Én vagyok idekint. Gyorsan eresszen be.

Pecsényésné magára kapott valamit, de lámpát nem gyújtott.

– Annyira sürgős? – és kinyitotta az ajtót.

– Juliska! Erre jön egy kocsí az erdőről. Meg kell lesni: hova megy. Azt gondolom, jó fogás lesz!

– Üresen?

– Dehogy. Meg van rakva fával. Retek erdejéből...

Az asszony nem kérdezett semmit. Kendőt dobott a vállára.

– Menjen az első szobába, erdős úr. Van ott dívány is. Düljön le, amíg jövök.

A kocsi már az utcán nyikorgott. Szinte érezni lehetett, hogy nehéz por száll utána, de látni csak annyit, hogy jól meg van rakva, a kocsis bóbiskol az ülésdeszkán, és a lovak alig vánszorognak előtte.

Pecsenyésné szép lassan ment a kocsi mellett egy darabig – már megismerte a lovakat –, de aztán gondolt egyet, és átvágott a kocsíúton. A lovak előtt lassított egy kicsit, mire azok megálltak. Fáradtak voltak a lovak nagyon, ember került eléjük, hát megálltak egy kis pihenésre.

– Na! – ébredt fel a kocsis. – A nehézség a csontotokba...

– Jó estét – lépett oda Pecsenyésné –, majdnem eltiprottál.

– Te vagy, Juli?

– Én, látom, fát viszel. Ilyen későn...

– Hát későn.

– Hová viszed, Imre? Nekem is kellene egy kis fa.

– Ide Böröcékhez, de te nem láttál semmit. Érted, Juli?

– Értem hát!

– Mert, ha baj lesz belőle, aztán én is bajba kerülök, akkor eltöröm rajtad az ostor nyelet, akár komaasszony vagy, akár nem.

– Bolond vagy, Imre. Nem vagyok én olyan.

– Hát csak azért mondom. Amit mondtam, azért mondtam, mert úgyis utánam ólálkodtál volna! Na, Fakó!

A kocsi nyekkenve indult el, Pecsenyésné pedig lelkendezve vitte a hírt Lesinek.

– Böröcékhez vitte a részeges Kis Imre. Nekem komám, de ami igaz, az igaz. Szép, egészséges hasábfá volt, nem akármilyen durung...

Lesi megfogta az asszony kezét a sötétben.

– Jól van, Juliska. Nagyon jól van.

– Én megteszek mindent az erdős úrnak. Nem kellene lámpát gyújtani?...

– Belátnak.

– Az igaz, de ketten így, sötétben... Nem azért mondom, de mégis.

Lesi a rókára gondolt és feleségére. Az öreg Retek is el lesz intézve, és így rókát lesni se utolsó.

– Van egy kis borom, meg egy kis szárazkolbászt is tartogatok az erdős úrnak. Mindjárt behozom. A száját azért megtalálja az ember sötétben is... – és kisuhogott a szobából.

Lesi határozottan jól érezte magát. Az idegen asszony közelsége jólesett neki, és Pecsenyésné még javakorabeli „derék asszony” volt, mint ahogy azt faluhelyen tartják.

A szoba aztán derengeni kezdett, hogy szemük megszokta a sötétséget.

Pecsenyésné széket húzott a dívány mellé, arra tette a kenyeret meg a tányért, a bort meg a földre állította.

– Tessék csak úgy üvegből, erdős úr.

Lesi nem kérette magát. Olyant húzott az üvegből, hogy csak úgy sóhajtott utána.

– Hát ez jólesett. Egész nap lóttam, futottam... Igyék maga is, Juliska. Aztán ne álldogáljon, mert akkor elmegyek...

– Elférünk? – és leereszkedett Lesi mellé.

Az öreg dívány rugói ijedten siránkoztak, és egy kis csend lett, mert Pecsenyésné arra gondolt, hogy hiszen jó lesz, ha az öreg Retek beleesik a csávéba, de azt is nagyon szereti, hogy Lesi itt van. Mégis van kivel elbeszélgetni...

– Mert magamfajta ember csak cseléd, akármennyit tud is... – panaszkodott Lesi, és kenyeret vágott.

– Azt már ne mondja, erdős úr – tiltakozott az asszony –, maga azért az urakhoz számít.

– Hát ebben is van valami, de csak amíg szükség van ránk. Ha elhibázunk valamit, mehetünk a nagyvilágba... Ilyen finom kolbászt pedig a megyében se lehet találni.

– Tréfás ember az erdős úr – nevetett halkan Pecsényésné, és enyhén vállára ütött Lesinek. – Nem szabad a szegény asszonyt kicsúfolni. Fogyassza egészséggel.

Lesi tele szájjal beszélt.

– Aztán – Juliska – arról egy szót se, amit tudunk, mert hagyni kell a gazembereket, hogy nekibátorodjanak. Egy kocsi – nem kocsi. Egy kocsi fát el is lehet dugni. Hadd legyen Böröckéknél fél szérűre való. Akkor aztán egyszerre! Hej, micsoda ijedség lesz!

Pecsényésné közelebb húzódott Lesihez, amire pedig nem is volt nagyobb szükség, mert az öreg dívány nyöszörgő teknőjében úgyis elég közel ültek egymáshoz.

És most már suttogtak, hogy így lesz, meg úgy lesz. Fogyott a bor, szétterültek a tervek, és Lesi bevallotta, hogy ő most tulajdonképpen rókalesen van. Mert:

– Jó asszony, kedves asszony a feleségem, de mértéktelenül vigyáz rám, pedig eddig igazán nem adtam okot rá. Amiért itt vagyok, az is tulajdonképpen: szolgálat.

Pecsényésné sértődötten elhúzódott Lesitől, már amennyire a dívány gödre megengedte.

– Szóval, ha ennek vége lesz: vége a barátságnak is?

Lesi visszahúzta az asszonyt:

– Ez más, Juliska. Ez már több, mint barátság! Ugye több? – és átkarolta Pecsényésné rengő derekát, míg Pecsényésné feje gyengéd megadással dőlt Lesi vállára.

Ezek voltak az előzményei – és még két üveg bor – Lesi nótás jókedvének.

Kalapját kezében vitte – pedig hűvös volt az ébredő hajnal – és úgy emlékezett, más nótákat is tudott legénykorában, de azok sehogy sem jutottak eszébe. Ördög tudja, hogy van az, hogy az embernek kimennek a fejéből a legénykori nóták. Csak ez az egy: „Eladom a szürkét meg a feketét, ölelem a barna menyecskét.”

– Szép nóta ez nagyon és – mosolygott ravaszul Lesi –, passzol is.

Az erdősélen megállt egy pillanatra, mert a falu felől zűrzavaros kutyaugatás hallatszott. Lesi fülelni kezdett, és mindjárt egy bokor mögé húzódott, mert a kutyák nem embert fogtak. A többit nem lehet tudni.

A rétre egy kis köd ereszkedett, és gyenge szellő indult el falu felől, amikor valami fehérség mozdult a gyalogúton.

– Kutya! – gondolta Lesi, de azért felhúzta puskáján a kakasokat.

A fehérség közeledett, és már alig volt húsz lépésre, amikor Lesi szíve nagyot dobbant. Egy hatalmas róka, libával a szájában kocogott a gyalogúton. A puska mélyen dörrent, s a róka elnyúlt az úton.

Lesi kurjantani szeretett volna. Odaszaladt a rókához, de előbb a libát nézte meg. Még meleg volt és lehet, hogy a rókával egyszerre lőtte agyon, ezért elvágta a torkát, hogy kivérezzen. Aztán a libát hátizsákjába gyömöszölte, a rókát pedig kezébe fogta, és csak azért is:

*Eladom a szürkét, meg a feketét,
ölelem a barna menyecskét!*

Lesiné is erre ébredt fel. Dühösen ugrott ki az ágyból, de el is mosolyodott kedvesen és büszkén, amint kilépett az ajtón, mert ura akkor nyúzta a nagy rókát.

– Ugye, megmondtam! – lelkesedett az asszony.

– Igazad volt, de ez még semmi – és kibontotta a hátizsákjából a szép libát.

– Ezt hozta a róka azok helyett, amit elvitt. És kézcsókját küldi...

Lesi pajzánul meghajtotta magát.

– Nagy kópé maga! – nézegette a libát az asszony, és nem látta ura szeme villanását, amelyben az volt, hogy kópénak kópé, de ezt csak ő tudja, legfeljebb még Juliska, azaz Pecsényés Ábrisé.

És híre ment, hogy Lesi egyik rókát ejti el a másik után. Lesi ugyan enyhébb reklámmal is megelégedett volna, de felesége befutotta a falut, és a hír eljutott a kastélyba is.

– Ügyes ember – mondta Jóska, az egyik inas, amikor a kis gróf megkérdezte, hogy mi az igazság a dologban –, úgy lövi az a rókát, mint a répát.

– Répát?

– Szóval nagyon tud, de hát fiatalabb is, mint az öreg Retek.

A kis gróf maga elé nézett, de nem válaszolt. Délelőtt múltott csak el rettenetes fejfájása, és most szótlanul gondolkodott a félhomályban.

Mint a répát! Ez a Jóska nagyokat mond, tehát valószínű hazudós...

Felcsengette a mérnököt.

– Mérnök úr, hány rókát lőtt ez a Lesi? Jóska azt mondja, hogy úgy lövi a rókákat, mint a répát!

A mérnök üresen nézett a telefonba.

– Hogy méltóztatott mondani, répát?

– Igen. Most már szeretném tudni, hány rókát lőtt tulajdonképpen?

– Én bizony nem tudom, de majd a negyedévi leszámolásakor...

– Bocsánat. Azt hittem, a mérnök úr tudja, hogy mi történik az erdőn... Köszönöm.

Imrei elsárgulva tette le a kagylót. Dühében egész répatábla hullámozott előtte. Így nem szokott vele beszélni a grófja. Azt mondják, hogy fáj a feje, úgy látszik, megbolondult... és úgy nézett a telefonra, mintha az is oka lenne az egésznek. Dühösen csengetett.

– Kérem a gróf urat!

Imrei hallotta az inas lépteit. Hát most megmondja. Igen, megmondja, hogy az erdőőrök negyedévenként számolnak el a szárnyas és szőrmés ragadozókról, de ha a gróf úr parancsolja: természetesen azonnal...

– Mérnök úr, kérem!

– Igen.

– A gróf úr azt izeni, hogy nem érdekli az egész rókaeset. Jó napot kívánok.

Imrei úgy vágta oda a kagylót, csak úgy szikrázott.

– Józsi! – kiáltott ki az ablakon. – Józsi! Lesi ma estére bejön parancsra.

A kis gróf pedig ült egy öreg karosszékekben és már el is feledte az egészet. Eleinte érezte, hogy szokatlanul keményen beszélt Imreivel, de aztán igazán nem érdekelte már az egész ügy. Akkor szerette volna tudni, hogy mit lőtt Lesi, de mivel azonnal nem tudta meg, fellobbant valami benne, és ebben a lobbanásban el is hamvadt az érdeklődés. Fejét féloldalt tartotta, mintha lehúzná valami és éber álomban nézte a délután árnyékait, amint lassan, lopakodva becsúsztak a szobába.

A zsalu le volt engedve, és amíg kint még a nyár járt meleg ragyogásban, a szobában már hűvös volt és csendes, öreg félhomály. Az ősök arca életteljes keménységgel nézett rá, s ekkor ismét fellobbant a beteg fiatalemberben valami konok, öröklött keménység.

– Igen! – mondta magának, és becsengette az inast.

– Anti! Mondja meg a káplán úrnak és a doktor úrnak, szívesen látom őket vacsorára. A kocsi pedig fél óra múlva álljon elő. Kimegyek kacsázni.

– A doktor úr nemrég ment erre kocsin...

– Menjen a dolgára!

Anti ijedten hátrált ki a szobából.

– Nana! – mondta magában. – A gyereknek szarva kezd nőni. Öklel... – de aztán megfeddte magát: – Beteg, szegény. Ideges.

Az öreg Retek már várta fiatal gazdáját. Szokás szerint lesegítette és a kis gróf megint érezte az öreg erdőőr megnyugtató közelségét. Korán volt még, hát leült a tóparton, és nézte az alkony vörösségében izzó vizet.

– Üljön le, Retek, aztán gyűjtson pipára.

– Igenis!

Az öreg Retek leült és rágyújtott.

– Milyen dohányt szív maga, Retek?
– Hármast, instálom, azelőtt szűzdohányt szíttam, de hát manapság nincs szűzdohány. Elolthatom, ha bűdös...

– Dehogyan bűdös. Szeretem a szagát.
– Én is szeretem. Amikor még a méltóságos gróf úr nagybátyja élt... – az öreg méltóságos – de sokat pipálgattunk itt! Akkor még én is legény voltam. Az öreg méltósága nagyon szerette a pipát. Meg a bort is, meg – ha meg nem sértem – a fehérnépeket is.

– Szerette!
– Hű, de még mennyire! De hát agglegény volt. Szép pipái voltak. Nekem is adott egyet. Az az ünneplőpipám. Még az íze is más abban a dohányban. Egészen más. Aztán, ha rágyújtok, mindig az öreg méltóságára emlékszem.

Hallgattak. Az öreg Retek tudta, hogy mikor mennyit kell beszélni. Mögöttük halkan susogott az erdő, a nádasban a nádírigó kerepelt, a tó felett hosszú nyakkal úsztak a gémekek – és a lebukó nap vörös lángolására az alkony lila árnyékai szálltak.

– Igen, jól élt az öregúr. Egészséges ember volt – mondta a kis gróf, és magában azt gondolta: engem pedig huszonnégy éves koromban úgy vesznek le a kocsiról.

Megint csend lett.

– Majd a méltóságos gróf úr is az lesz – mondta csendesen Retek. – Én tudom!

– Miből tudja?

– Megérzi az ilyesmit az ember. Ha nem tudnám, nem is beszélnék róla.

– Nekem valami nagy bajom van...

– Csak most baj az – legyintett Retek. – Nagy árkot nehezebb átugrani, de annál jobban örül az ember, ha a túlsó parton van.

A pipafüst selymesen szállt a levegőben. Igen, a túlsó part, ami olyan nagyon messze volt és olyan bizonytalan, szorongó ködben.

– De talán felállnánk? – mondta Retek, és becsattantotta pipája kupakját. – Itt az idő.

Egy darabig szólt a puska a tó felett, aztán összeszedték a kacsákat, és a kocsizhoz ballagtak.

– Üljön föl, Retek.

A kocsi lassan elindult a sötétre vált erdőben.

– Azt mondja a Jóska, az inas – szólalt meg később a kis gróf –, hogy az a Lesi úgy lövi a rókát, mint a répát.

– Úgy is lehet mondani – bólintott az öreg –, de attól nem lesz több. Egy rókát lőtt a Lesi az idén.

– Hát maga?

– Hármast. De nem, mint a répát. Csak úgy közönségesen.

Aztán csak a kocsi pattogott az erdei úton, hol a szentjánosbogárkák világítottak, s a fákon lappantyúk szóltak halk perregéssel.

Anti, az öregebbik inas ebben az időben érkezett vissza a kastélyba. Leült a nagy előcsarnokban, kockás zsebkendőt húzott elő zsebéből, és megtörölte verejtékes homlokát. Anti nem volt már fiatalember, és a kastély meredek dombon volt. A meghívásokat elintézte, és most fűjtatott egy kicsit.

Először a káplánnál volt, aki a kastélyban lakott, de az egész falunak a papja volt.

– Na, Anti, mi újság?

– Semmi, kérem szépen. A gróf úr szívesen látja a főtisztelendő urat vacsorára.

A káplán figyelmesen nézett az inasra, és Anti nézéséből is értett.

– Nagyon tüskés volt délután a gróf úr. A mérnök urat is leteremtette, engem is, aztán kikocsikázott. Most megyek a doktor úrért, ő lesz még ott a vacsorán. Ne hozzak valamit a faluból?

– Dohányt hozzon, Anti.

A káplán aztán egyedül maradt, és gondolkozva simogatta breviáriuma színes szalagjait. Valami nincs rendjén – gondolta –, mert a kis gróf csak ilyenkor hívta őket. Egyébként nem nagyon bírta el

az igazságot és megelégedett az inasok híreivel, akik meglepő diplomáciával csomagolták selyempapírba a legkellemetlenebb híreket. Bízni azonban csak a doktorban és a papban bízott, és súlyos betegségében is hozzájuk érezte magát legközelebb.

Az öreg doktor morgott valamit Anti kopogtatására és Anti lábujjhegyen lépett be a rendelőbe, ezzel is hangsúlyozva a megkülönböztetett tiszteletet, mellyel a doktor és a hely iránt viseltetik.

– Mivel szolgálhatok, főinas úr?

Anti arca elragadtatással vegyes magas fokú derűtséget mutatott, amivel a doktor úr szellemességének adózott.

– Szegény cseléd vagyok én csak, kérem...

A doktor kövér arcában villogni kezdtek a szemek.

– Háhá, szegény cseléd? Úr! Az inas urak meg a komornyik urak meg a lovász urak meg a szobalány kisasszonyok meg a szakácsné nagyságos asszonyok az igazi urak és úrnők a faluban.

– Hogy méltóztatik ezt gon...

– Nem gondolom, hanem tudom! Mert mi történik a kastélyban, talán amit a gazdájuk akar? Az ám! Amit maguk akarnak! És mi történik a gazdaságban? Talán amit az intéző vagy a mérnök akar? Nyavalyát: amit maguk akarnak! Telebeszéli a fejét a kis grófnak, nem csoda, ha szétmegy a feje szegénynek.

Anti erre is csak mosolygott.

– Nehéz a mi dolgunk, kérem!

– Mi az, talán új lavórokat szereztek be a kastélyban? Vagy nagyobbak a kiöntővödrök?

– Dehogy, a gróf úr egészen más lett! Nem lehet annak beszélni. Úgy lekapott ma engem is meg a mérnök urat is, hogy nem értünk lábra állni.

– Na, végre! Bár nem nagyon hiszem el!

– Pedig úgy van. Engem éppen csak hogy ki nem rúgott, a mérnök úrnak meg azt mondta, hogy okosabb lenne, ha irodázás helyett tudná, hogy mi történik az erdőn... éppen azért jöttem.

– Hogy én nézzem meg, mi történik az erdőn?

– Tréfálni tetszik. A gróf úr szívesen látja a főorvos urat vacsorára. Aztán...

– Még „aztán” is van?

Anti most közelebb lépett az íróasztalhoz, hol fényképek, hamutartók, képeslapok, szivarvágók, ceruzák és cigaretták között egy kopott, árva sztetoszkóp képviselte az orvosi hivatást. Anti lehalkította a hangját:

– Az van kérem, hogy tessék vigyázni, mert a gróf úr nagyon szurkáló hangulatban van.

Anti várta a hatást a bizalmas közlésre, s a hatás nem is maradt el.

Az öreg doktor nevetésre gömbölyödött arca vörösödni kezdett, szája kicsit meggörbült, apró szemei szikráztak.

– Szurkáló? Micsoda? Szurkáló hangulatban van? Hát engem, kedves főinas úr, nem lehet szurkálni, mert én akkor visszaszurkállok. Érti? – üvöltött a doktor. – És most ajánlom magam.

– Kezit csókolom! – mondta Anti szárnyaszegetten, és kihátrált a szobából.

Amint kint volt, az öreg doktor azonnal lehiggadt.

– Szurkáló... – mondta csendesesen. – A fene egye meg! Még ilyesmivel is idegesítik az embert. – És rágyújtott egy cigarettára. A cigarettafüst aztán egészen ellágyította.

– Megint goromba voltam – gondolta. – Hát mire való ez? Szegény Anti! Ordítózok itt rá, pedig jót akart.

Nehézkesen felkelt, és átszólt a másik szobába:

– A sötét ruhámat készítsétek ki, estére fent kell vacsoráznom a kastélyban.

– Keménygallért is?

– Nem kell keménygallér! Töri az állam, meg azok a bűdös gombok... puha gallért!

– Azért nem kell kiabálni.

– Nem kiabálok – kiabált tovább. – Ennek a szegény Antinak meg adjatok egy-két pohárka pálinkát, ha idejön.

És egy órával a vacsora előtt már elindult. Nehéz ember volt az öreg doktor, kicsit asztmás is, hát csak lassan ballagott.

A kastélyig ugyan nem kellett tíz perc se, de közbeesett Ungár, a boltos, akit a doktor következetesen Bedő úrnak titulált és Lucsinszky, a postamester, aki már rég belenyugodott, hogy őt az öreg doktor Pampola úrnak szólítsa. Régebbi helyén ugyanis volt egy Bedő János nevű boltos és egy Pampola Szvetozár nevű postamester, s ezektől a nevektől a doktor nem tágitott.

Ungár csak nevetett rajta, de Lucsinszky lengyel nemesnek tartotta magát, és erősen berzenkedett mindaddig, amíg feleségét az öreg doktor gyermekágyi lázból ki nem gyógyította. Az asszony megmaradt, a gyerek gömbölyű, mint a dinnye, a doktor mondhat Lucsinszkynek, amit akar.

Esteledik már. A marhacsorda most megy végig a falun s akkora port ver fel, hogy az utána jövő disznófalka már nem is látszik. Mintha víz alól jönnének elő a disznók és mögöttük a kanász.

– Nesze neked, gümőkór! – dohog magában a doktor, és sietve húzza be maga mögött a boltajtót.

– Mi újság, Bedő úr?

Bedő-Ungár széket tol a doktor alá, s a szék nyekeregve küzd az összeroskadással.

– Semmi, könyörgöm. A memfisz és a „kuku” ki van készítve. Az öreg doktor ugyanis köhögés ellen pemetefücsukrot szopogat, és ennek „kuku” a neve.

– A kastélyba tetszik? – int „Bedő” a porköponyeg alól kilátszó fekete pantallóra.

– Oda.

– Mondják, hogy szegény kis gróf...

– Marhaság! Mit mondanak?

– Mindenfélét! – ijedt meg a boltos. – Sokat beszélnek az emberek, ha a nap hosszú. Én már meg se hallgatom. Egyik fülemen ki, a másikon be, de hát nekünk, kereskedőknek, nem szabad a vevőt kidobni, mert lotyog. Hadd lotyogjon, fő, hogy fizessen. Azt hiszem, ezt a főorvos úr is aláírja?

Bedő hosszan és lassan beszélt, mert látta, hogy a doktor nyakán már dagadnak az erek. Sikerült is lecsillapítani, csak még a „főorvost” kapta vissza.

– Aláírom, Fő-Bedő úr – mondta, a cukrot és cigarettát zsebre gyűrte és Bedő kíséretében kiballagott az utcára, hol már csak akkora volt a por, hogy tíz lépésre is el lehetett látni.

Hogy a boltos mikor maradt el mellőle, nem tudta, de nem is érdekelte.

– Főorvos! – mondta dühösen. – Ma mindenki „fő”. Azután még ez a vén számár Bedő is. Nem tudom, nem haragudott-e meg? – gondolta és befordult a postára, hol már széles mosollyal várta Lucsinszky János, azaz Pampola Szvetozár.

– Semmi, kedves doktor úr, semmi! Ha valami érdemleges dolog lenne – tette hozzá csendesén – , azt úgyis úgy táviratozzák meg.

– Csak aztán semmi fecsegés, Pampola úr – fenyegette meg a postást botjával, és most már végleg elindult a kastély felé. Közben meg-megállt, s arra gondolt, ha mégis megnyerne valami nagyobb nyereményt, mit csinálna a felesleges pénzzel? Mert sorsjegyeket dugdosott fiókjában az öreg doktor, és elhatározta, hogy öntözőkocsit vesz a falunak. És a gyerekek fogait mind megcsinálja. Igen. És Bácsinénak lepedőket vesz, mert zsákdarabokon szülni... szóval sok mindent vesz. És amikor így maga elé nézett, olyan volt a szeme, mint egy álmodozó gyereké.

A kastély előtt fűjtatott egy kicsit. Ekkor már puha homályba vesztek a kavicsos utak. Az emelet ablaksorai feketén lapultak a falhoz, és csak a földszint zsalui között bujkált valami cérnávékony világosság. A nagy fenyők keményen álltak a nyugati ég világossága elé s a kenderáztatók felől langyos mocsárszag hömpölygött az estében. A falu felett összekeveredett a füst a porral, s ez alatt a ködös keverék alatt hazatérő kocsik zörögtek.

– Igen, öntözőkocsit! – ezzel megfogta a kilincset, és Anti már bújtatta is ki a köpenyből.

– A gróf úr elnézést kér, most jött meg a kacsázásból, tizenkét kacsát lőtt, azonnal jön. A tisztelendő úr már bent van.

Az előcsarnok gyér világosságában puhán terpeszkedtek a magas támlájú, öreg karosszékek, és karjukat úgy tartották, mint az asszonyok, ha ölükbe akarják venni gyermeküket. A nagy, kerek asztal puhán tükrözte vissza az agancsokból készült csillárt, az emeletre kanyargó lépcső felső fokai bizonytalan sötétségbe fakultak, s a nagy kandalló szája tűz és fény után ásított.

Itt mindig csend volt, s az öreg doktor sose tudta magát kivonni az évszázados bútorok néma beszédessége és különös templomszaga alól.

Lassan elindult a tükörsima padlón, nagyon vigyázva, hogy a szőnyegen maradjon, és dühösen gondolt arra, hogy ha megcsúszna és elesne: Anti – nem, az öreg inas még akkor sem nevetné el magát.

VIII.

Kint pedig mindjobban magára talált az est. A port lenyomta a hűvösség, csak a kémények füstölögtek még egy darabig, de a füstöt már csak érezni lehetett. A füstnek keserű nyárfagally- és krumpliszaga volt.

– Csak rám hallgass mindig – mondta Lesiné –, és vedd fel a jobbik kabátodat. A gróf akármikor felfordulhat, nem kívánom neki, de ha már így van, a mérnök meg itt marad. Volt rá gondom, hogy megtudja a rókát, ami az ő tyúkjait is hordta.

Felsegítette urára a kabátot, és jókedvűen nézett végig rajta.

– Nem szeretem az ilyen esti parancskiadást – mondta Lesi –, néha éjjelig is ott tartja az embert.

– Nem baj. Minél tovább tart ott, annál jobb – és vidáman nézett ura után, aki Pecsényés Ábrisnét se hagyta ki a számításból.

Mire a rét közepére ért, már sötét volt, és a harmat leverte bakancsáról a port. A levegő enyhe volt, az ég talán csillagok nélkül is tündökölt volna s a denevérek csapongva vadásztak, hogy kövérek legyenek télre, amikor nincs semmi, csak a hideg sziszeg a toronyban, és elhagyott pincék zsúptetői alatt.

A kertajtót gyakorlott kézzel nyitotta ki Lesi, de az udvar végén megállt és hallgatózott. A konyhában halk járás-kelés hallatszott, később tűzpattogás. Lesi közelebb ment az ajtóhoz, de sötétben maradt.

– Jó estét, Juliska.

Pecsényésné bádoggellenzőt húzott a kemence szája elé és sötét lett a konyha is egyszerre.

– Nagyon vártam már...

Lesi két kezébe fogta Pecsényésné rövid, kövér kezét.

– Most bemegyek a mérnökhöz, aztán visszafelé bejövök. Van valami jó hír?

– Amennyi kell! Most csak siessen. De nagyon siessen.

Lesi megölelgette az asszonyt.

– Sietek! – és eltűnt a kert felett burjánzó sötétségben.

A rétnak a kastély parkjánál volt vége, és a park mellett volt a mérnök tornyos kis háza, melyet a faluban „kiskastély”-nak hívtak, mint ahogy az is volt. Vörös téglás fala enyhe előkelőséggel bukkant ki a bokrok és fák zöldjéből, és tornyán szélkakas volt, mely berozsdásodva, konok kitartással nézett a nagy kastély felé. Mintha figyelte volna, mi történik odaát, ámbár ez csak feltevés, mert híreket inkább a mosóné hordott, meg a kocsis meg az inasok.

– Nem öregszik meg a kis gróf, annyi bizonyos – mondta a mosóné szappanozás közben –, de hát ebben az egyben egyformák vagyunk. Ki előbb, ki utóbb. Tegnap is feküdt egész nap, tegnapelőtt is... aztán egyszer csak majd nem kel fel.

Imreiné aznap este meg is kérdezte az urát:

– Ki lesz itt tulajdonképpen az örökös?

– Béla gróf. De hát ez még nem biztos...

– Hogy van vele?

– Jól. A téli vadászatokon mellette álltam. Szimpatikus fiatalember, nem sok vizet zavarna. Az ugyan nem jönne le ide lakni.

– Gondolja?

– Mondta. Persze csak úgy általánosságban, hogy nem szereti a vidéket. Igazat is adtam neki.

Az örököst ezek után Imreiné nagyon kedvesnek találta, bár akkor még nem kapta le urát a kis gróf Lesi miatt, aki úgy lövi a rókákat, mint a répát.

Az irodaablakból enyhe fény hullott ki a keskeny téglajárdára, és Lesi megnyugodva nézett be a lépcsőről. A mérnök egyedül van, tehát bizalmas parancsról lesz szó.

Puskáját a folyosó sarkába támasztotta, és kevés torokköszörülés után bekopogtatott az irodába.

– Lehet!

A mérnök az asztalnál ült, de nem fordult meg.

– Parancs, mérnök úr!

Imrei tovább írt. Kicsit öszülő fején csillogott a lámpafény, és cigarettája a hamutartóban füstölgött. És levelet írt. Lesi ezt jól látta, mert nem hivatalos papír volt előtte. Amikor a levelet befejezte, megcímezte, leragasztotta, Lesi áttette testsúlyát a jobb lábáról a bal lábára, mert már fáradt volt.

Imrei új levélpapírt vett elő, mire Lesi megköszönte a torkát, hogy talán a két levél között el lehetne intézni az ő dolgát, de a mérnök nem vett róla tudomást. Új cigarettára gyújtott és írt... írt.

Lesi Pecsényésnére gondolt és nyelt egyet. A szobában mozdulatlanság volt, csak a füst szállt lágyan terjengőzve, és a toll sercegett a papíron.

Később kinyílt az ajtó.

– Mérnök úr kérem, tálalva van.

Imrei azonnal letette a tollat, és mintha Lesi a világon se lett volna, kiment a szobából.

– Fene egye meg – gondolta Lesi, és nekitámaszkodott a falnak –, mi a nyavalyának várakoztat?

Éhes volt ő is, és még a várható dicséret se tudta méltatlankodását elcsitítani.

A másik szobából behallatszott az evőeszköz zörgése és átszivárgott a sült hús kellemes illata.

Lesi újra nyelt egyet, és körülnézett a szobában, hol lehetne leülni. A szék messze volt, a divány pedig esetleg nyikorog és meghallják, pedig az erdőőrök nem szoktak leülni az irodában.

A másik szobában a mérnökné hangosan felnevetett, és Lesi egyet lépett a divány felé.

– Csak ne vess – gondolta –, én közben odaérek.

A harmadik nevetés után Lesi csendesen leereszkedett a diványra. Lábát kinyújtotta, és fülelt, hogy ha szükséges, azonnal talpon legyen. Odaát vidáman voltak.

– Fene egyen meg benneteket – mérgelődött, azután nézte a szekrényt, a falat, a kitömött fácánkakast, amiket már ezerszer látott, és szép csendesesen elbóbiskolt.

– Miféle új divat ez? – mordult rá Imrei. – Legközelebb majd nyugszéket állítok be a vadőr uraknak.

Lesi úgy ugrott fel, mintha a divány rugója megszúrta volna. Egy lépést sem hallott, csak amikor már a mérnök előtte állt.

A szomszéd szobából áthallatszott Imreiné nevetése, melyet Lesi ebben a pillanatban nyírításnak nyilvánított, és újra elfoglalta helyét az ajtónál. Imrei pedig leült és írt tovább.

Száradjon el a kezem, ha még egy rókát lövök – fogadkozott Lesi magában, és úgy érezte, úgyne nem olyan világos már, mint gondolta.

– Új kabát – csikorgatta a fogát –, ehhez kellett új kabát! Buta ez az asszony, mint a sárkefe!

És várt.

Ha Lesinek most csak pár hold földje van, hogy nem hal éhen, ha állását veszti, akkor most odamegy, kihúzza a mérnök alól a széket, és a szék lábával veri szét az egész szobát, nem hagyva ki belőle a mérnököt sem. De szegény volt, mint a templom egere, így csak nézte, hogy veti a toll a betűket, nézte a mérnök fülét, melyen átvilágított a lámpafény, és arra gondolt, jó lenne fülénél fogva felemelni és megkérdezni: mi a hétféle nyavalyakórságot akar mondani, vagy nem akar mondani, és vagy mondja, vagy ne mondja, mert...

Imrei most ragasztotta le a harmadik levelet. Bélyeget keresgért a fiókban, kényelmesen rányálazta a borítékra, tenyerével rányomta, s akkor – csak úgy mellesleg – maga elé mondta:

– Ha pedig maga valamit lö, és azt nagydobra veri, mielőtt nekem jelentette volna, úgy kirúgom, hogy a lába se éri a földet. Elmehet!

A vacsora kissé kényszeredett vidámsággal ért véget a kastélyban. Az öreg doktor gratulált a kacsákhoz.

– Aki így bánik a puskával, annak nem lehet semmi baja – mondta, de a visszhang nagyon gyenge volt, s a gróf csak legyintett.

A káplán – hogy a betegségről elterelje a figyelmet – pár viccet mondott, melyeket mindhárman több éve ismertek. Anti pedig úgy szolgált fel nesztelenül, csak nagy néha koccantva össze az ezüst evőeszközt, hogy az öreg doktornak operációk jutottak eszébe; még a mütő meleg, nehéz szagát is érezte.

– Ha úgy tetszik, uraim, átmegyünk a pipázóba. Anti, senki ne zavarjon bennünket.

A pipázó kényelme és nyugodt, öreg szaga nem oldotta fel a feszültséget.

– Megkérem a káplán urat, hogy töltsön, mert az utóbbi időben néha a látásommal is baj van. Hiszen ezért kérttem az urakat.

A káplán töltött.

– Tessék, doktor úr.

A kis gróf összekulcsolta kezét, és várta, hogy letegyék a poharakat.

– Hát kérem, szeretném, ha meghallgatnának, és – amennyire lehet – segítenének is. Csodát persze nem várok. Amint mondtam, most már a látásommal is baj van, és fejfárgócsaim szinte elviselhetetlenek. Sokat vagyok egyedül, sötétített szobában s ma oda jutottam, hogy nincs tovább.

– Kérem, grófúr!

– Tessék végighallgatni.

Az öreg doktor sértődötten húzódott vissza nyakig érő ülőhelyére.

– Alig múltam húszéves, és száz évre valót kínlódtam. Vonszoló magam, mint egy beteg kutya, és még azt se tudom tulajdonképpen, mi a bajom. Arra is elkészülhetek, hogy egy napon lefordulok a székről és vége.

– Kérem...

– Hagyjon, doktor úr! Önök – tanár barátjával – azt mondták, hogy a betegségnek ki kell fejlődnie. Ennyit tudok, de többet akarok tudni, s a doktor úrnak meg kell mondani, mi a bajom, meddig kell várni, mi a kilátás, mert ha nem...

– Ha nem? – hajolt előre a doktor.

– Akkor én egy kínlódó pillanatomban úgy főbe lövöm magam, hogy...

– Gróf úr!

– Ne kiabáljanak! Értsék meg, hogy nem bírom tovább. Tudom, mit akarnak mondani, de nekem mondhatnak, amit akarnak. Bizonyosságot akarok és nem dajkamesét. Egyedül vagyok, elbírom a rosszat, de ezt a bizonytalanságot nem bírom. Most hallották. Most tessék, doktor úr, válaszolni vagy elbúcsúzni tőlem. Agydaganatom van?

– Igen.

– Operálni kell?

– Igen.

– Mikor?

– Azt hiszem, nemsokára.

– Veszélyes?

– Komplikált...

– Csináljak végrendeletet?

Az öreg doktor minden kérdésnél vörösebb lett. Az utolsónál elfulladva kapaszkodott lábra.

– Nem tudom, és most már ne is tessék kérdezni. És ne tessék fenyegetni holmi főbelövésekkel, mert én a halott embertől nem félek, de az erőszakos embert nem szeretem. Én is beteg vagyok... fulladok. Minden izgalom árt, és most azt mondja, hogy főbe lövi magát, és pár év múlva, ugyanebben a székben azt fogja majd gondolni: „szegény öreg doktor, hogy felizgattam”. És akkor szégyellni fogja ezt az egész estét... Igenis, szégyellni! – s az öreg doktor levegő után kapkodva visszaroskadt helyére.

Csend lett. A káplán maga elé nézett, a kis gróf szinte elfeledte betegségét, és részvéttel nézte a fuldokló öregembert, de gondolatai alatt valami megnyugvás takarta be a gyötrődést. Arca még fehérebb lett, mint máskor, és reszkető kézzel maga töltött.

– Sajnálom, hogy túlmentünk a határon. Tessék, doktor úr – odatolta a cigarettát. – Nagyon leszidott, de amit mondott, arról legalább tudom, hogy igaz.

– Bocsánatot kérek. Kolerikus vénember vagyok, és felbőszít, amikor valaki elibe akar menni a halálnak; jön az magától is!

Még hazafelé is ezen morfondírozott!

Főbe lövi magát! Szamár!... De én megint elkapattam magam. Én is szamár vagyok! Vén szamár!

És botja halk koppanásaira nyomban rálépett a csend.

Lesi megállt a kerítés mellett, a rét szélén, és felnézett az égre, hogy nem szakad-e le, de az ég nyugodt volt, és a csillagok között se látszott semmi rendellenesség.

– Megállj, asszony! Megállj, mérnök! Kirúg! Engem kirúg? Holnap bemegyek a grófhöz, be, csak azt nem tudom, minek megyek be! Az is kirúg. Meglövöm a rókát. Új kabát. Új kabátban egész más ember vagyok. Hát ez igaz. Az asszony meg nyihogott a másik szobában. Rajtam! Mert kirúg az ura, az a kehes pióca. Majd 'iszen utána nézek... biztos az öreg Retek! Az főzte ki. Az a tolvaj, hogy az Isten...

Lesi lassan elindult a réti gyalogúton. Kalapját még mindig kezében tartotta, ahogy kijött, pedig a rét felett hűvös pára szállt, és azt se vette észre, hogy térdig vizes lett a harmattól.

Lassan aztán mégis lehiggadt, és a fogcsikorgató düh helyét emésztő bosszúvágy foglalta el. Először Reteknek tekeri ki a nyakát – ez már olyan, mintha meg is lenne –, aztán a mérnökét. Mert mért küld el a mérnök mindenkit, amikor a fakeskedővel tárgyal? Mért? Hát majd ő megtudja, hogy mért. De először Retek van soron, azaz Juliska, aki figyeli a későn járó kocsikat, elsősorban a részeges Kis Imrét.

Nem is nagyon bánta, meghallják, nem hallják, rendesen betette maga után a kertajtót, de azért számított arra is, hogy ilyenkor – talán éjfél is lehetett már – úgy sincs ébren senki.

– Jaj, de megvárakoztatott – suttozta az asszony. – Mindjárt világot gyújtok. Az ablakot beakasztottam, egy szikra világosság nem megy ki.

– Gyújtson, Juliska.

Szépen fel volt terítve, de nem lehetett észrevenni, hogy az enyhített volna valamit Lesi komorságán. Csak állt, és úgy nézett az asztalra, mintha ravatal lett volna.

– Valami baj van?

– Itthagynom ezt az egész ronda vacakot – fakadt ki Lesi, és puskáját a sarokba lökte. – Se éjjelem, se nappalom. Az a rongy kis fizetés nem éri meg, hogy úgy bánjanak az emberrel, mint a kapcaronggyal.

– Aludni kell rá egyet... – és Pecsényésné szelíden megfogta a vadőr két vállát. – Reggelre más lesz az egész világ! És ha maga elmegy, ki ül a Retek szép házába? Aztán ki látogat meg engem nagy ritkán?

Lesi a szépen felterített asztalra nézett, és megadóan hajtotta le a fejét.

– Csak magát sajnálom, Juliska... – és kinyújtotta kezét, de az asszony kisiklott a konyhába.

– Majd vacsora után beszélgetünk. Ott a bor, igyék addig egyet. Ilyenkor jól tesz.

Lesi kigombolta kabátját, színültig töltötte a poharat, és dühösen lenyelte a bort, mert a kabátról megint eszébe jutott minden.

– Ejnye, Juliska, ez már sok!

– Csak maga ne beszéljen, hanem vegyen.

– Nem kár ezért a szép kacsáért?

– Kár vagy nem kár, az az én gondom. Majd én adok.

És Pecsényésné olyan falatokat rakott Lesi tányérjára, hogy annak sérelmei bizonyos fokig elhalványultak. A kacska ugyanis piros volt és ropogós, mint a cseresznye.

Ettek jóízűen, és ittak sűrűn.

Odakint nehéz éjjel volt, az emberek és a nappal távol. A bor fogyott, közben Lesi elmondta, hogy bánt vele a mérnök, és előadását sűrűn szakította meg Pecsényésné egy-egy megjegyzése. Ezek a megjegyzések többnyire kimerítették a becsületsértés fogalmát. Sőt nem hagytak kétséget a mérnök szellemi képességeit és a mérnöknek erkölcsét illetőleg sem.

Később átültek a díványra – „itt mégis kellemesebb” – jegyezte meg finoman Pecsényésné, s ő vette át a szót.

– A vén Retek nyaka már a markunkban van.

– Nono!? – örvendezett Lesi.

– Böröc Zsigáék udvarán – hátul a pajta mellett – négy méter hasábfá van. Persze aki nem tudja, nem látja, mert szalma alatt van az egész. Aztán még hordják is. Behívtam az Imrét, adtam egy kis bort neki, aztán beszélt, mint a vízfolyás. Még négy métert visz oda. Persze éjjel vagy este későn.

– Akkor nem mondok fel – pattintott Lesi –, mert az öreg után csak én következem abban a szép lakásban. Nagy kert, jó istálló.

– Hát csak azért marad itt? – Pecsényésné duzzogva fordított hátat, és visszafordítása egy kis dulakodásra adott alkalmat.

– Még maga is bánt? – komorult el újra Lesi, de ebben már nagy része volt a bornak is, mely tudvalevőleg kinek vidámságot, kinek szomorúságot ad ajándékba.

Lesit tehát ki kellett engesztelni, s hogy ez az engesztelés meddig tartott, azt csak Lesiné tudja megmondani, aki vacsorával várta az urát, és amikor végre meghallotta botorkáló lépteit, a vekker éppen fél hármat mutatott.

Ha Lesi most egyenesen a mérnöktől jön, nem kétséges, hogy az asszonyt csúnyán lehordja – talán meg is veri –, de Lesi nem a mérnöktől jött, így fellépése nem volt az, aminek kellett volna lenni.

Bevágta maga után az ajtót, a puskát felesleges zörgéssel a sarokba lökte, aztán feleségére nézett.

– Mit csináltál, te szerencsétlen?!

Az asszony elhűlve nézett urára.

– Én?... Één?... – és a tűzhely felé fordult, hol este óta várta már a vacsora. – Én?

– Te! Tudod, mit mondott? Kiróg! Azt mondta! Ott ácsorogtam éjfélig, amíg szóba állt velem. De nem is állt szóba, mert csak azt mondta, hogy ha te előbb kürtölöd tele a falut a rókáimmal, mint ő tudja, hát mehetünk a fenébe. A lábunk se éri a földet. Hát ez elő ne forduljon többet – és Lesi ujjával megfenyegette az asszonyt, aki már éppen sírni akart, de amikor Lesi a fenyegetéssel a legnagyobb szigorúságot akarta mutatni, ez olyan tréfásan sikerült, hogy Lesiné egyszerre elfeledte a sírást.

– Te ittál!

Lesit ez a megbántás éktelenül felháborította. Azt, hogy ivott, letagadni semmiképpen sem lehetett, de az asszony az oka annak is, ha ivott.

– Hát aztán?! – üvöltötte és odalépett az asztalhoz, hogy verhesse. – Hát aztán?! Belém gázolnak, meggyaláznak... rúgnak, ütnek, dobnak, ki bírja ezt ki józanon, akinek ilyen istenverte szájas felesége van? Aki mindent jobban tud! Aki mindig okos! Új kabát! Kellott a jó kabát... Te, te... elmenj a szemem elől. Ittam! Hát ittam. Szórtam a pénzt a cimbalomra...

– Teremtő Isten! Gábor! Pénzt?

Ez már sok volt Lesinének. Mert hogy ura hébe-hóba részegen ment haza – hát Istenem! Hogy szívesen fordult meg a menyecskék után, az se olyan nagy veszedelem, de hogy pénzt? Pénzt a cimbalomra – ezt már nem bírta el, és sírva borult az asztalra.

– Ne sipákolj – szelídült meg Lesi –, a pénzt meg a cimbalmot csak úgy mondtam. Méregből.

– Hát akkor hol ivott? Üljön le... tudom, fáradt...

– Az is vagyok. Inni meg az erdőn ittam.

– Az erdőn?

– Ott! Amikor kigyöttem ettől a kutyától, ott ballag a Balázs Jóska. A hegyről jött.

– Ki az?

– Nem idevaló, de itt szokott fát vágni. Azt mondja: jó, hogy találkoztunk, erdős úr, sok szívességet tett nekem, fogadja el ezt a kis bort. És a markomba nyom egy pintes üveget. Elfogadtam, mert ha el nem fogadom, a kocsmába mentem volna. Aztán kiballagtam az erdőre, leültem a földre, és nagyon elszomorodtam. Hát milyen szegények is vagyunk mi! Aztán szegénységünkben azt tesznek velünk, amit akarnak. Azt se tudom, mért. Hát mi nem vagyunk emberek? Csak néztem a fákat meg az eget, aztán lassan megittam a bort. Most már tudsz mindent. Aztán egy szót se többet! Enni nem tudok, mert egy falat nem sok, de annyi se menne le a torkomon.

Lesiné csendesen elrakosgatott, s csak az ágyban szólalt meg újra.

– Én már tudok mindent.

Lesi ijedten nézett a sötétségbe, s az a kép jelent meg előtte, amikor Juliska – azaz özvegy Pecsényés Ábrisné – a sült kacsát rakta a tányérjára. Talán nem volt jól elfüggönyözve az ablak?

Nem válaszolt.

– Alszol?

– Mi?

– Azt mondom, hogy már értek mindent. Józsi, az inas mondta, hogy a gróf csúnyán lehordta a mérnököt, mert nem tudta megmondani, hány rókát lőttél. Hát ezért rúgott most beléd.

– Igazad lehet – könnyebbült meg Lesi.

– A kocsis meg azt mondta, hogy a gróf kérdezte Retektől, igaz-e, hogy te úgy lövöd a rókát, mint a répát.

– Répát?

– Úgy mondta. Retek erre csúfondárosan nevetett, és azt mondta, hogy lehet, hogy te úgy lövöd, azért lőttél csak egyet, ő meg hármat.

– Megint belém mart a vén kutya. De eljön még az ő órája is. Akkor aztán én nevetek, de úgy nevetek...

Azt már nem mondta meg Lesi, hogy hogyan nevet, mert közben elgondolkozott, és azonmód el is aludt, ami a történetek után – valljuk meg – nem is csoda.

IX.

A nyár végi napok lassan, egyformán lépegettek az őszi felé. A hajnalok hűvösek és némák lettek, a nappalok ragyogók, de tűnődők, mint a vénülő szerető, s az estékben fellobbantak a pásztortűzek.

A napok azonban mégsem voltak egyformák; nemcsak azért, mert a világ teremtése óta nem volt még két egyforma nap, hanem azért is, mert ugyanazt a napot egyik ember szépnek látja, a másik pedig kibíráhatatlannak, vagy semmilyennek. Lesi – például – az egyik szombati napon olyan undorral nézett a derengő ablakra, hogy azt nem lehet kimondani, ugyanakkor az öreg Retek házaspár csendes örömmel készülődött, Fenyéri István nyugodt mosolygással cigarettázott a pitvarban. Erzszi pedig Rozált öltöztette, akinek ez volt életében a legszebb napja. Nem olyan, persze, mint lehetett volna, de mégiscsak szép, mégiscsak egyetlen, megnyugtató és felszabadult, mintha valahol utat tévesztett volna, de most újra kiért a széles csapásra, ahol mások is járnak.

Egyszerűen, szépen öltözködött Rozál, csak a nyakában csillogott egy széles aranylánc, István ajándéka. Ujján karikagyűrű, kezében imakönyv, és suttogva beszélnek, hogy Péter fel ne ébredjen.

A konyhaajtón besüt a nap. A kertajtó előtt hintó áll az öreg Retek pálinkát tölt a kocsisnak.

– Egészségére, erdős úr! Fáin ital, látszik, hogy szívesen adják.

– Na, még eggyel!

– Köszönöm, erdős úr, most elég volt.

Rozál nehezen indult ki a konyhából. Tett-vett, elgondolkodott, mintha valamit mondani akart volna, aztán hirtelen odafordult anyjához, és megcsókolta az öregasszonyt. Kicsit mosolyogtak, de a szemük tele volt könnyel.

Az öregasszonynak csak a szája mozgott, és kikísérte Rozált a pitvarba.

– István!

Fenyéri István felállt. Kicsit zavartan nézett asszonyára, de a szíve tele lett melegséggel, mert Rozált soha ilyen szépnek nem látta. Egyszerű, sötét ruhájából puhán nőtt ki fehér arca, és szemében nagy szeretet és mérhetetlen komolyság volt.

– István, ha maga is úgy akarja, indulhatunk.

Álltak egy pillanatig, nagy csend lett, és mintha a reggeli nap ragyogása régi bánatok árnyékát söpörte volna ki az udvarról.

Elmúlt!

Erzszi is megcsókolta néniét, de ez a csók már vidám volt, új és a jövőnek szólt.

A másik falu messze van, csak az öreg Retek megy el a fiatalokkal. Tarisznáját – mint szokta – a nyakába kanyarintja. A tarisznájában egy kis itóka van. A tanúkat megkínálni – mondja, de felesége tréfásan fenyegeti meg.

– Vén akasztófa... de hát ma mindent szabad...

Az öreg Retek ül a kocsis mellé, a fiatalok hátra.

– Én leszek a kalauz – és megemeli kalapját. – Na, Jézus segíts!

A hintó elindul. Puhán, lágyan ringatózva. A hintót az uradalomból kapták. Rendelkezhetnek vele. Mára az övék. Simán, pattogva robog a hintó, és szürke, darabos életüknek nagy ünnepe ez a mai nap. Nem is szólnak egy darabig. István mosolyog és cigarettára gyújt, az öreg Retek pipál. Rozál pedig úgy nézi az ismerős tájat, mintha most látná először. Pedig sokat járt erre gyalog. Sírva is, konok haraggal is maga és az egész világ ellen, és mindig mögötte járt a szegény.

Megfizetett a mai napért, nagyon megfizetett, de most már nem baj. Megérte? Megérte!

István, mintha csak megérezné a gondolatokat, szelíden megfogja Rozál kezét.

Először a jegyzőhöz mentek, azaz az anyakönyvvezetőhöz. Retek fiatalosan ugrott le, és – ahogy illik – lesegítette lányát is, és ha már benne volt, lesegítette Istvánt is.

A községháza tája üres volt. A kapuban egy öreg vizsla feküdt, és a kopár udvaron tyúkok kaparásztak.

Az iroda előtti folyosón színes plakátok ontották a tudományt, és a hivatalos hirdetmények drótháló alá menekülve, olvashatatlanul és diszkréten ballagtak az elévülés felé.

A tanúk – az odavaló sekrestyés és erdőőr – már várták őket, és Retek vidám szeretettel üdvözölte őket. Hosszan paroláztak.

– Be lehet menni?

– Kicsit várni kell, a jegyző úr Sárközit abriktolja.

Erre a magyarázatra nem is volt szükség, mert a jegyző mély, oktató hangja kihallatszott.

– ...nekem ne hazudj, Jóska. Az ablakot meg az üvegeket megfizetitek. A záróráról most nem beszélek, de ha ez még egyszer előfordul, úgy szétverem a ragyás képedet, hogy a tulajdon anyád nem ismer rád. Elmehetsz!

A cigány vidáman ugrott ki az irodából, utána pedig hivatalos komolysággal a kisbíró.

– Esküvő?

Ez a kérdés merőben felesleges volt. Nem is válaszolt senki, csak az arcok mosolyodtak el, elismerve a kisbíró kérdésének hivatalos jellegét.

– Tessék bemenni, a jegyző úr már várja a „házasságot kötni szándékozókat”.

A jegyző akkor akasztotta a nyakába a hatalom és jog nemzetiszínű címeres szalagját és ünnepélyesen állt a nagy könyv előtt.

A szobában papír- és tintaszag volt, egy kis pipaszaggal vegyest. Az ablakban egy légy verte magát a levegőszínű üvegen, és légyfejébe sehogy se fért bele, hogy azon nem lehet átrepülni.

A kérdésekre István komolyan, lassan válaszolt, Rozál pedig elfogódottan és halkán. Aztán akadozva elindult kezükben a toll és a világ előtt férj és feleség lettek.

Az öreg jegyző pedig elsőnek kívánt boldogságot az új párnak, ami a jelenlevőket meg is hatotta. Kiakasztotta nyakából az anyakönyvvezetői szalagot, és a belépő kisbírónak azt mondta:

– Ha pedig ez a dohány még egyszer így kiszárad, hát a fejedhez vágom szitástul.

De a násznép ezt már a folyosóról hallotta, hol az öreg Retek szilvóriummal kínálta meg a tanúkat, és megjegyezte, hogy a jegyzőnek mindenképpen igaza van, mert a száraz dohány törik, pazarlódik, és az íze se olyan, mint amelyik megszitta magát egy kis nedvességgel.

Ezzel aztán el is indultak a templomba.

Az utcán éppen marhacsorda ment végig, nagy port verve, ezért úgy határoztak, hogy a fiatalok menjenek kocsin, az öregek meg, ha porosak lesznek, hát porosak lesznek. Nekik már semmi se árt, és ma az elsőség a fiataloké.

A templomajtó mögött aztán egyszerre egyedül lettek. Kívül maradt a falu, a kutyaugatás, por, minden. István, a kétméteres ács, lassan lépegetett az oltár felé Rozál kezét fogva, az asszony pedig melléje húzódott, szeme nagyra nyílt, szívében kósza, névtelen imádság indult el, és amikor az oltár korlátjához ért, térdre rogyott, homlokát tenyerébe hajtotta, és válla sírón megrándult.

István nem tudta hirtelen, mi ilyenkor a teendő, hát letérdelt ő is, és átfogta az asszony vállát.

– Ne sírj...

Szerencsére nem volt senki a templomban. Aki pedig ott volt, egy kézmozdulattal letörölte a régi számadást, ami annál könnyebb volt, mert a fekete táblán Rozál könnyei folytak végig.

Mire megérkezett a pap s az öregek, már nem látszott, mintha Rozál sírt volna, csak a szeme volt fényesebb, de hát ez nem tűnt fel senkinek, mert lám az öreg Retek szeme is csillogott a meghatottságtól, sőt a tanúké is, nem tudni, mitől, mert azt mondani, hogy a szilvóriumtól, határozottan komisszág lenne.

Amikor az oltár elé álltak, a sekrestyés felnézett a kórusra, és abban a pillanatban halkán fuvolázni kezdett az orgona. Ez meglepetés volt! A sekrestyés fia tanítójelölt, és apja szigorúan meghagyta, hogy tegyen ki magáért, s így Fenyéri István és Retek Rozália lágy orgonaszó mellett esküdtek.

A szavak tompán szálltak a visszhang szárnyán, a gyűrűk megkoccantak a tálcán, a stóla érdes aranya összefogta a kezüket, és a magasról elszálló zsongó zene kikísérte őket a templomból.

Kint vakított a nap, és más, egészen más volt a világ. Rozál belekarolt az urába bátran, kipirulva, boldogan, és tisztán érezte, hogy eddig csak asszony volt, de most már feleség!

Nem is tudja, hogy búcsúztak el, hogy ültek kocsira, csak arra eszmélt fel, amikor a kocsi a lovak közé cserdített a pántlikás ostorral, és a kocsi vidám pattogtatással végigrobogott a falun.

Otthon pedig készültek a vacsorára, mert késő délután lesz, mire megérkeznek, és akkor már legyen csak vacsora. Annál jobban ízlik. Péter ott lábatlankodott egy ideig a konyhában, de amikor a csirkeforrázó tálból pár csepp a lábára lottyant, sziszegve és megbántva kiment a pitvarba és unatkozott.

Péter előtt nem beszéltek szülei késői esküvőjéről, de ezt ő mégis tudta, és nem talált benne semmi különöset. Ilyen erős, nagy ember, mint az ő apja, akkor esküszik, amikor akar. Palatábláját azonban többször elővette, és sűrűn teleírta saját nevével, Fenyéri Péter... Fenyéri Péter..., ami sokkal jobban hangzott, mint az egyszerű Retek név, mert – mint apja mondta – ők tulajdonképpen nemes emberek voltak.

– És most mik vagyunk? – érdeklődött Péter.

– Szegény emberek – mondta apja, és szokása szerint mosolygott, amiből Péter nem tudta megállapítani, mennyi öröme van az embernek a nemességből, és mennyi baja a szegénységből.

De az új név tetszett neki, hát szorgalmasan gyakorolta.

Egy darabig még nézegette leforrázott lábát, de mivel a bőr nem jött le, nem foglalkozott többet vele, hanem széket hozott, és a Mátyást kezdte „tanítani”. Ez a tanítás eleinte csak bosszantás volt – mert öregapja lelakatolta a kalickát, hogy Péter a madarat ne kínozhassa –, később azonban a kis Mátyás sokat tanult Pétertől, különösen mióta az öreg Retek a madár nyelvét állítólag „felvágta”. Hogy ez az operáció megtörtént-e, vagy nem, sose derült ki, de hogy a kis Mátyás már „beszért”, ezt akárki hallhatta.

A szavakat ugyan nem lehetett mindig megérteni, mert a madár kicsit fejhangon beszélt és selypített, de talán jobb is volt, hogy nem lehetett megérteni, mert Péter a fuvarosoktól, béresektől, cigányoktól tanult meg egy-két „kiszólást” – s ezekre tanígtatta a Mátyást. Ezek a szavak többnyire egészen „eredetiek” voltak, és a szótárakban általában nem találhatók, ami jellemző a szótárak szegényes szókincsére...

Az első szó, amit megtanult, Erzsinek szerzett kellemetlen meglepetést. Retekné ugyanis az utóbbi időben sokat korholta Erzsit, aminek a befejezése mindig az volt:

– Te lány... te lány... Mi lesz belőled, ha férjhez mégy? Hogy látod el az urad? Milyen ebédet főzöl, ha még ehhez sem értesz?... – és a végén: – hej, te lány, te lány...

Erzsi csak a vállát vonogatta piros réklijében, és a kis Mátyásban lassan a piros rékli és a „te lány... te lány...” egyet jelentettek. Az a neve talán ennek a piros bőrű embernek?

Amikor egyedül volt, próbálgatta egy kicsit, és Erzsi majdnem elejtette a fejősjárt – a kalicka alatt ment éppen az istálló felé – amikor a Mátyás megszólalt:

– Te láány... te láány...

Erzsi megdermedt, de aztán elvörösödött a méregtől. Visszament a konyhába.

– Hallja, édesanyám? Hát ilyen csúfságot tett velem! Már ez a bűdös madár is rám kiabál, mintha világcsúfja lennék, vagy valami lusta dög, akit mindig szidni kell, mint a rossz lovat.

– Mit mondott? – ijedt meg Retekné, aki az utóbbi időben hamar megfélemedezett magáról, és ilyenkor nem nagyon válogatott a kifejezésekben.

Erzsi kilépett a pitvarba, és a kis Mátyás mintha csak erre várt volna.

– Tee jáány... te láány...

– Hallja?

– Nem baj – nevetett Retekné –, azt hittem, már mást hallott. Ezentúl vigyázni kell, mit mondunk, mert ez az akasztófamadár mindent „kibeszél”.

Erzsi hát újra elindult az istálló felé, és megfenyegette a madarat.

– Elhallgass, mert kitekerem a nyakadat...

Mond valamit – gondolta a kis Mátyás vidáman, és megugatta Erzsit, mint a kutya.

Ezen aztán Erzsi is csak nevetett.

És ezután, ha Reteknének muszáj volt valami erősebb kifejezést használnia – becsukta az ajtót.

Péter azonban más véleményen volt, és úgy gondolta, éppen arra kell megtanítani a madarat, ami meghökkenti a hallgatót.

Most is felállt a székre, és a kis Mátyás figyelmesen nézte Péter száját.

– Részeg disznó... réészeg – disznó...! Mondd, Matyi: Részeg disznó.

Tegnap már eljutottak odáig, hogy: „Részeg di-, részeg di” – ezt akarta Péter tökéletesíteni.

– Rééheg tii, rééheg tinó...

– Nem tinó, Matyikám, az más. Disznó!

– Tinó... tinóó...!

– Nem tinó, te ökör – vesztette el Péter a türelmét, és megrázta a kalickát, mire a Mátyás felháborodottan sivítani kezdett, szárnyával verdesett és kiabált.

– Tekergő, tekeerrgő...

– Tekergő az öreganyád – dühöngött Péter, de elengedte a kalickát, és arra gondolva, hogy erre is ő tanította a Mátyást, újra kezdte az oktatást. – Matyi, ide figyelj: részeg disznó, hallod? Ré-szeg-disz-nó!

Ezzel múlt a délelőtt. Később nagy riadalom támadt a baromfiak között, mert Erzsi egyenként húzta ki az ólból a kijelölt csibéket, kacsákat, és hiába kiabáltak, verdestek, egyenként megölte őket.

A kis Mátyás izgatottan figyelte az eseményt. Ilyent még nem látott. A vér hirtelen indult el a kés alól, és feketére festette a port, az áldozatok rúgtak még párat, aztán mozdulatlanok lettek. A halál közelsége kiáltott a csirkék rémült siránkozásában, s a Mátyás ezt megérezte. Ősi ösztön szabadult fel hirtelen benne, és saját nevében megkiáltotta a vészt a környéknek.

– Máátyás... Máátyás...

De itt nem hallgatott rá senki.

Erzsi egy tálba dobálta az áldozatokat, tollukba törülte kezét, aztán megfenyegette a Mátyást.

– Csak kiabálj – integetett a késsel. – A te torkodat is elvágom!

A kés veszedelmesen csillant a napfényben, és a kis Mátyás aggodalmasan felborzolta a tollát.

Te lány... te lány... – gondolta, de nem merte mondani.

Péter már beleunt a tanítói működésbe. Bement a konyhába, de nem törődött vele senki.

– Fáj a lábam – mondta rövid gondolkodás után – meg ég is...

– Mert mindig útban vagy, Péterkém. Nem árt az a kis meleg víz.

– Forró volt!

– Itt van egy kis hús meg kenyér. Eredj játszani, ma nem ebédelünk, csak úgy futtában. De a vacsora, az olyan lesz!...

Péter markába fogta a kenyeret meg a húst.

– Hús nincs nagyobb?

– Itt van, de most már eredj, mert még a mai szent napon is pofon váglak.

Péter tudta, hogy öreganyja elért a türelem határára. Kiment az udvarra, onnét a kertbe, átbújt a kerítésen és már az erdőben volt. Eszegette a kenyeret meg a húst, és ballagott az ismerős gyalogúton. Szeme a fákon. Igaz ugyan, hogy a fészkek már üresek és a mókusok fiait se lehet ilyenkor megfogni, de a madarak mégis csak a fákon mozognak, és Péter szívesen megleste őket. Zsebében ott lapul a csúzli, s ez mindent megmagyaráz. Péterben olthatatlan vadászszenvedély lobogott.

Az erdő csendes volt és karácsonyfaszagú. Ebben az erdőrészben volt a fenyő, és a tűlevelek puha párnáján úgy lehetett járni, mint a szellemek.

Péter hirtelen megállt, aztán hátrálni kezdett.

Az úton összetekeregve, mint a rétes, vastag kígyó feküdt. Tévedés lenne azonban azt hinni, hogy Péter félt a kígyótól. Nem, Péter az ördögtől se félt, a kígyót pedig valami ősi ösztönnel gyűlölte. Elsősorban hallott valamit a Paradicsomról, az almáról és a kígyóról, aki az első

emberpárt elcsábította, tudta, hogy a kígyó megeszi a madárfiókákat, és saját szemével látta, amikor egy kígyó elevenen elnyelt egy kétségbeesetten brekegő békát. A kis béka halálsejtelmes siránkozását sose felejtí el, s azért most csak addig hátrált, amíg megfelelő suháng akadt a kezébe.

A kígyó lustán emésztett a gyalogút napfényes kis foltján. Aludt, talán álmodott is, de az álmoknak nem ért a végére, mert rázuhant valami tompa, eszméletlen fájdalom, és arról már nem tudott, hogy teste még tekergőzött egy darabig, aztán Péter egy hangyabolyra dobta.

– Majd ezek elbánnak veled – köpött a kígyóra, és tovább ballagott. Egyik zsebéből a húst vette elő, a másiktól a kenyeret, és eszegetett, mint aki jó dolgot művelt.

A tóparton megállt egy kicsit, mert szerette elnézni a nagy vizet, a ringó nádist, a sík vízen úszkáló vadkacsákat és szárcsákat. Itt már elő lehetett venni a csúzlit és odalőni a szép madarakhoz. A kavics csobbanva hullott a vízbe, a kacsák pedig ijedten úsztak odébb, ahová Péter – sajnos – nem tudott odalőni.

De azért nem unatkozott.

A nádasban hol itt, hol ott mozdult valami, ami lehetett nádírigó, törpegém, vízicsibe, de lehetett vízipatkány, sőt vidra is.

Mozdulatlanul ült, és nagyon jól érezte magát. A nap melegen sütötte arcát, kezét, meztelen lábát, a levegőben mocsárszagú szabadság volt, a nádi buzogányok bársonyfeje feléje bólogatott, a víz felett lustán himbálódzott egy piros lepke és magasan valahol ölyvek köröztek, de csak távoli vijjogásukat lehetett hallani.

Összekulcsolta kezét térde felett, és ha megkérdezték volna: mit csinál, Péter talán nem tudott volna válaszolni, pedig ezek azok a percek, amikor a gyereklélek viaszára kitörölhetetlenül belerajzolódik egy táj, szagával, színével együtt, amit még az öregkor hava sem tud eltemetni.

A nap már a fenyők koronájához ért, amikor Péter egyszerre haza akart menni. Felugrott és elindult a kocsit felé. A növekvő árnyékok az otthon vágyát ébresztették fel benne, ami Péternél körülbelül annyit jelentett, hogy – éhes.

Ahol lehetett, futott is egyet-egyet. A meztelen kis lábak gyorsan mérték a távolságot. Az ösztövére testen alig volt súly, és Péter nem is nagyon tudta, mi a fáradság.

Amikor a tó elmaradt mellőle, kis dombon szaladt felfelé, de hirtelen megállt, mert az öreg vadkörtefáról egy szem körte pottyant le. Péter sokat járt az erdőn, tudta, hogy ilyenkor a vadkörte nem hullik még magától. Szeme egy pillanat alatt átfogta az egész lombot, de az öreg fán levél se rezdült. A csúzlit kézbe véve lopakodott a fa alá, s amikor a durva kérgű törzsön felnézett, két fényes szem leselkedett rá a magasból.

– Mókus – suttofta Péter, és minden idegszálában érezte a vadászat izgalmát. Vágott ólmot tett a csúzliba, de amikor lőni akart, a mókus átperdült a fa másik oldalára.

Péter utána!

A mókus vissza!

– Azanyád!

A mókusnak csak pár centit kellett mozdulni, már láthatatlan lett, Péter átment a fal túlsó oldalára, de addigra a mókus már megint innen volt. Közben – mert állandóan felfelé nézett – el is hasalt, és könyökét csúnyán belevágta a gyökérbe.

– Huhu... jaj, megállj, mókus!

A mókus ez idő alatt egyszerűen eltűnt. Péter meghökkenve nézett a fa sűrű koronájába, de a mókus nem volt sehol. Másik fára nem ugorhatott, tehát itt kell lennie. De hol?

Péter nem hagyta magát. Jó messze elment a fától, s akkor meglátta, hogy a mókus egy vastag ágon lapul, ezért nem lehetett alulról látni.

Lőni messze volt. Felmászni nem lehet, a nap megy lefelé. Letette ócska kalapját és megvakarta a fejét, ami Péternél a legnagyobb tanácstalanságot jelentette. Anyja, apja talán már hazaértek...

Odaállt tehát a fa alá, és nagyon csúnyákat mondott a mókusra, apjára, anyjára, kiterjedt rokonságára, és miután a mókus erre se jött elő, mérgesen zsebre vágta a csúzlit, és futni kezdett a kocsit felé, de még futtában is szidta a fát, a mókust és mindent.

Futás közben tüskébe lépett, a tüskét kihúzta, a sebet benyálazta, és rohant tovább. Az alkonyi szellő elsuhant mellette, de azért füle felszedte az apró neszeket, a bokrok között úgy ugrott át, hogy gallyat se mozdított meg, és szeme, bár nem nézett sehová, mégis mindent látott. Az ősemler fia szaladhatott így sok ezer év előtt, csak az meztelen volt, ámbár Péter se dicsekedhetett hivalkodó ruházattal.

Az út menti bokrok között megállt egy pillanatra, hogy lekapkodjon pár szem földszedret, s ekkor távoli énekszó ütötte meg a fülét. Az út hosszú kanyarodójában már látszott is a porfelhő, melyet valami kocsi vert, és az ének mintha a kocsival közeledett volna.

– Megvárom – határozta el Péter –, hátha fel lehet rá kapaszkodni – és meghúzódott a bokor alatt, beleolvadva az árnyékba.

A kocsi lassan jött és Péter már látta, hogy hintó közeledik, amely pedig különösen alkalmas, hogy észrevétlenül az utasok mögé kapaszkodjon az ember, mert a hintó fedele jótékonyan eltakarja a tengelyen utazót.

A hintó már nem volt messze, amikor Péter ijedten ismert rá öregapjára és szüleire. A dal vidáman szállt az alkonyodó erdőben, s az öreg Retek – kezében az üveggel – önfeledten fújta:

*... venyigéről, venyigére,
fáj a szívem a szőkére,
megőszül a fejemen a göndör haj...*

Péter elkerekedett szemmel nézte öregapját és szüleit. Nem tudta, hogy hintón mentek el, és már ez magában is csodálatos volt. A szerszám csatjai csillogtak, a kocsi úri módon ringatózott, és Péter úgy érezte magát, mintha eddig becsapták volna. Hiszen ők nem szegény emberek! Nem. Ők nemes emberek, mert más aligha utazhatna ilyen hintón.

És milyen megváltozott arcuk van az öregeknek, ha így egyedül vannak!

A kocsi már egészen közel volt. Az öreg Retek arcán mámoros izzadság fénylett, apja és anyja pedig átkarolva egymást, néha összenéztek, de olyan különösen, hogy Péter arra gondolt volna, hogy talán beteg valamelyikük, ha révetegen nem mosolyogtak volna.

Retek befejezte a dalt, és megfogta a gyeplőt.

– Megállás! – kiáltotta. – Most pedig iszunk! Mégpedig először te igyál, Rozikám. Mert én tudom, amit tudok, hogy mindig az asszony az első. Értetted? – nézett szigorúan a kocsisra. – Na látod – veregette meg a kocsis vállát, miután az nem felelt.

Rozál csak a száját érintette az üveghez.

– Most pedig te következel, fiam, mert ma léptél a tisztességes emberek sorába.

– Ne neved, te Pista, ne neved, mert levágom a füled.

Fenyéri István nagyot húzott az üvegből, és – mint mindig – szelíden mosolygott:

– Nem nevetek... ígyék maga is, apám.

– Ez a szép szó!... hallottad? – fordult a kocsishoz – Apám! Ilyen szép szál fiam lett, pedig nem is én neveltem, de – és nagy szomorúsággal nézett a levegőbe – áldott legyen haló porában is, aki nevelte.

Ezzel felemelte az üveget, és szikár ádámcsutkája úgy járt fel s alá, mint a szivattyú.

– Nem lesz sok, édesapám?

– Sajnálod?

– Jaj, dehogy sajnálom, csak meg ne ártson.

– Mára megárvhat, mára semmi se baj... érted, lányom? Mára minden jó; ha berúgok, az is jó, mert ma új ember lettem, meg ti is azok lettetek! Igaz, Rozál?

– Igaz, édesapám!

– Igaz, István?

– Igaz – mosolygott István.

– Igaz, Ferkó? – fordult a kocsishoz.

- Úgy van, ahogy az erdős úr mondja! Mehetünk?
- Várj még. Hát ihatom-e, Rozál?
- Igyék, édesapám, és váljék egészségére.
- Hallottátok – fordult a kocsishoz és Istvánhoz –, hát ilyen az én jó kislányom. Hát iszom is.

Pedig én nem vagyok részeges ember. Ugye nem?

- Nem! – mondták egyszerre mind a hárman.
- És máma mégis berúgok! Be és be!
- Ezzel újra szájához emelte az üveget.
- Na most mehetünk!

A kocsi nekilódult, de Péter is kiugrott a bokorból, mint a nyúl, és a két rugóba kapaszkodva felült a tengelyre. Nem volt kényelmes ülés, az bizonyos, de Péter nem volt igényes az ilyen dolgokban, és különben is a látottak annyira gondolatai közé ültek, hogy nem ért rá magával foglalkozni.

Körülötte szállt a por, a hintó bőrfedelének titokzatos szaga volt, apja és anyja olyan különösen ölelték át egymást, a kocsis mély tisztelettel beszélt és öregapja azt mondta, hogy ma új emberek lettek, és ő be fog rúgni. Be és be! – ismételte Péter, és arra gondolt, hogy talán kincset találtak valahol, mert ilyen esetről többször hallott, sőt olvasott is.

Halkan robogott a kocsi a homokos erdei úton. Az öreg Retek dúdolgatott, a kocsis a vacsorára gondolt, mely ma Retekéknél kijár neki, István és Rozál felszabadult tiszta vágyakozással néztek egymás szemébe, és a tengelyen Péter kuporodott, maszatos lábait vidáman lógázva kényelmetlen üléséből.

Szép, csendes nyárutó volt. A fák álmódózva álltak az erdőben és az utak mentén, az est észrevétlenül nyitotta ki csillagszemeit, a tó felett lágy pára szállt, a kertekben már bimbóban volt az őszirozsa, a mezőkön krumpliszártüzek hunyorogtak és a kukoricaszár sejtelmes susogásába először szólt bele az őszebogár üveghangú kis citerája, amikor Retekéknél meggyújtották a lámpát a kerti vacsorázóasztal felett.

Az asztalfőn István és Rozál, jobbról-balról mellettük az öregek, azután egymással szemben: Barát Pista és Erzsi, az asztalvégen pedig Péterke és Ferkó, a kocsis.

Ferkó ugyan szívesen evett volna a konyhában is, mert:

- Nem szoktam én az urak asztalánál enni...
- Hát ha az úton ihattunk egy üvegből, akkor le is ülhetünk egy asztalhoz – mondta Retek, és ebben igaza is volt.

Ferkó különben, a vacsorára való tekintettel, zsinóros, pitykés, új dolmányát vette fel, és olyan szerényen, szépen evett, hogy asztalszomszédját – Péterkét – valósággal kétségbeejtette.

Péter is díszben volt, de csak térdig, amit úgy kell érteni, hogy megmosakodott, felvette a matrózruhát, de mezítláb maradt, mert a szűk cipőnek már csak az említésére is könnybe lábadt a szeme.

– Hagyjátok a gyereket – mosolygott István –, ha szorít a cipő, hát szorít, mért ne legyen ma neki is jó napja?

És amint így ült az asztal mellett, igazán nem jutott eszébe senkinek, hogy Péter mezítláb van; legfeljebb ő maga érezte, hogy hűvös kezd lenni, ami ellen úgy védekezett, hogy lábait összeakasztotta, egyikkel melengetve a másikat.

Péter már tulajdonképpen szívesen lefeküdt volna, de még csak a húsnál tartottak, és akárhogy kerülgette az álmot, a rétesig kitartott. Akkor aztán kivett a tálból három darabot, egy óvatlan pillanatban lecsúszott a székről, és a rétest már a konyhában ette meg, félig alva, de még így is a mókusra gondolva.

Odakünt pedig elmélyült az este. Reteknének már többször eszébe jutott, hogy leszedeti Erzsivel az asztalt, de Erzsi és Pista szemükkel majd megették egymást, nem volt szíve megzavarni őket. Az öreg Retek titokban már ásított, s amikor ezt Ferkó észrevette, illedelmesen felállt és kézbe vette poharát.

– Nekem most el kell mennem – mondta bevezetőül –, mert hajnalban fogásom van, meg nem is akarom zavarni a kedves társaságot. Köszönöm az erdős úr meg az erdősné tekintetes asszony jószágát, a vacsorát meg mindent, az új házasoknak pedig sok szerencsét, boldogságot kívánok.

– Köszönjük, nagyon köszönjük – mondta az egész család nevében Retekné, és mindnyájan a pohárhoz nyúltak, de Ferkó nem ivott még, amiből nyilvánvaló, hogy mondani akart valamit.

– Aztán – ha meg nem sérteném az őrmester urat – meg olyan szépen együtt vagyunk – egy füst alatt a mátkapárnak is azt kívánom, hogy nemsokára olyan boldogok legyenek, mint Ádám meg Éva a paradicsomban.

Ezzel összeütötte a bokáját, ahogy a huszároknál tanulta, és némi kis zajongás közben – amiben az enyhe tiltakozásnak mintha valami nyoma lett volna – mindenkivel koccintott. Aztán feltette a bokorra akasztott kalapját, az öreg Retek pedig a vendégnek kijáró tisztelettel kikísérte Ferkót a kapuig.

Az asztalnál csend maradt; hallani lehetett, amint a kertajtó betevődött, mintha mindenki csak azt várta volna, hogy Retek visszatérjen, mert valamit érzett a levegőben.

Erzsi piros volt, mint a pipacs, az öregasszony a sötétségbe nézett, Rozál Pistát figyelte, István pedig – úgymond eljön, aminek jönnie kell – mosolygott, és kiitta maradék borát.

Barát Pista közben többször megsimogatta kis bajuszát.

Most nem nézett Erzsire, nem nézett senkire. Arcán megfeszült a bőr, a szeme csillogóbb lett, s amikor az öreg Retek leült, ő csendesen felkelt.

– Én is mondani akarok valamit.

Az arcok feléje fordultak, Erzsi pedig szeretett volna elszaladni attól – amit hónapok óta várt.

– Kérni is szeretnék, meg adni is. Katona vagyok, nem tudom cifrázni a szót. Kérni Erzsit kérem a kedves szülőktől, adni pedig ezt akarom.

Elővette használt kis patkóerszényét, kivett a selyempapírból egy pár karikagyűrűt, a kisebbiket Erzsi ujjára húzta, a nagyobbikat pedig Erzsi elé tette, akinek úgy remegett a keze; hogy alig találta meg Pista gyűrűsujját.

Rozál talált először magára. Felugrott, összecsókolta Erzsit is, Pistát is, s erre általános csókolózás következett.

Retekné pedig úgy állt, kötényével szemét törülgette és csak annyit mondott:

– Te lány, te lány, hát te is itthagysz? – és arra gondolt, hogy ennél a szomorúságnál nagyobb boldogság nincs is a világon.

Erzsi visszaült a helyére, az asztal másik oldalára, szembe Pistával, de az öreg szeretettel elgorombáskodta maga mellől.

– Takarodj a vőlegényed mellé!

Erzsi kérette magát egy kicsit, de aztán olyan közel ült Pistához, amilyen közel csak lehetett. Retek pedig újra töltögette a poharakat. Felállt, nehezen jött szájára a szó, kérges öreg arca megrándult.

– Az a jó Isten legyen mindig veletek, gyermekeim!

Feleségével koccintott, a két öreg összenézett, kiitták boraikat, s az öregasszony elballagott a konyhába. Ott még egy kicsit tett-vett, céltalanul tipegett ide-oda, de aztán – nem tudva, mit csináljon a nagy boldogsággal – lefeküdt és álomba imádkozta magát.

Amikor az ura bement, felébredt egy pillanatra.

– Nagyon szép lehetett, amikor a Rozál esküvőjén orgonáltak... aztán ne feledjen el szólni a gróf úrnak István ügyében, az asztalosnak pedig meg kell üzeni, hogy kezdheti Erzsi szekrényeit csinálni. Azt mondják, jó mesterember, de nehéz kívárni valamit tőle.

– Beszélgessek még egy kicsit – állt fel Rozál –, de mi fáradtak vagyunk. Elrakom még az edényeket is, aztán holnap már hurcolkodunk, arra is készülni kell.

Erzsiék egyedül maradtak.

A lámpa sercegve pattant néha, és nagyot libbent, ha a fény után vágyódó kis éjjeli lepkéből valamelyik beleesett a lámpába.

– Még elpattan az üveg – aggódott Erzsi.

– Kár lenne – mondta Pista, és elfújta a lámpát. – Úgyis holdvilág van...

Ez is igaz volt.

A fogyó hold későn kelt fel, de világossága még erős volt, és titokzatos fénybe borította a kertet. Az erdő fái ezüstös némaságban álltak, a harmat már lehullott, a csillagok fénye hűvös és tiszta lett, s a lassan szálló felhők alján a hold félelmes, vörös fénye derengett.

Az éjszaka felért az égig.

A jegyesek ültek és nézték az éjszakát. Néha megcsókolták egymást, s ez annyi volt, mintha azt mondták volna: – Igen!

Vágyaikra mintha ráfonódott volna a végtelen gyűrű, és mintha gátat vetett volna a szertelenségek elé. Csak amikor Pista elbúcsúzott, ölelték át egymást fullasztó szerelemmel, és észre se vették, hogy az öreg Tisza ott áll mellettük és farkcsóválva nézi a két embert.

Mit csinálnak? – törte a fejét az öreg kutya, és mivel választ nem kapott, elballagott az istálló felé. Amikor visszajött, nem volt már az udvaron senki. Az útról Pista elmenő, ismerős léptei dobogtak, a konyhában Erzsi cipője koppant néha, az asztal körül elhagyottan és tanácstalanul álltak a székek, az asztalon hidegen csillant a lámpaüveg az elmúlt nap valósága, fénye és melege nélkül. Egyedül maradt az éj szaka.

X.

Pecsenyés Ábrissné egyik reggel, amikor kinézett az ablakon, különös dolgot látott. A szemben lévő ház tűzfalához létra volt támasztva, és egy kőművesforma ember valamit méricksélt.

Kurucné talán eladta a házát? – törte a fejét és tovább figyelt.

Kurucné fiánál lakott a városban, és elhagyott kis házát eddig nem tudta eladni senkinek, de most – úgy látszik – megvette valaki. Vagy csak kiárendálta? Ezt meg kell tudni.

Az ember nem fordult meg a létrán, csak kampós, nagy szegeket vert a falba, aztán egy táblát vitt fel.

Na, most kiderül minden.

Ki is derült.

Az ember megfordította a táblát:

FENYÉRI ISTVÁN
képesített ácsmester

Az utcán egy-két gyerek is megállt, és nézte, hogy Fenyéri István hogyan erősíti meg a táblát. Pecsenyésné pedig leroskadt a már ismerős díványra.

– Hát ide jönnek! Éppen ide!?

Mert az egész falu tudta, hogy Rozálék összeesküdtek, sőt – Pecsenyésné jóvoltából – azt is tudták, hogy az öreg Reteknét *hiába hívták az esküvőre*.

– „Szégyent hoztál rám, lányom, nem megyek” – mondta állítólag az öregasszony, és nem is ment.

– „Olyan mondta, *aki hallotta...*”

Fenyéri István leszállt a létráról, megnézte művét – mosolygott –, aztán a nagy létrát hóna alá vágta, és bement a házba.

Az emberek, akik elmentek a ház előtt, bólintottak.

– Van már ácsunk is.

Aznapi Pecsenyésné nem ment el hazulról, mert látni akart mindent. Széket húzott az ablakhoz, és lesett, mint a macska.

Déltájban szekér fordult be Fenyériék kapuján. A kocsis mellett Rozál ült, a saroglyában pedig Péter örködött, ha valami leesne a szekérről. De hát nem esett le semmi.

A kocsi megállt az udvaron, és – sajnos – rögtön becsukták a kaput.

– Becsületes ember nem titkolózik – mérgelődött Pecsenyésné, és felment a padlásra, ahonnan aztán jól látta, mit csinálnak Fenyériék.

Rozál mindjárt kinyitogatta az ablakokat, Péterke körülszaladta az udvart, István pedig a kocsissal leemelte a szekrényt, az asztalt és a székeket.

– Három székük van a koldusoknak – epéskedett magában Pecsenyésné, és amikor pár hasáb fát is ledobtak a kocsi fenekéről, úgy felháborodott, mintha az ő fája lett volna.

– Az uraság fája. Majd ezt is számon kéri még valaki...

Az üres kocsi aztán újra elindult az erdő felé, de most már csak Péterke ült a kocsis mellett, mégpedig feltűnő komolyan.

A kaput megint betették, nem is gondolva arra, hogy Pecsenyésné padlásfogságra ítélték, ahol pedig meleg volt, mint a pokolban.

István a fát összerakta a kút mellett, a kapusarkakat megolajozta, aztán Rozállal behordták a bútorokat.

Egy-egy pillanatra megálltak, mondtak valamit, egymásra néztek, sőt egyszer meg is csókolta István Rozált.

– Szégyentelenek! – szisszent fel Pecsényésné. – Fényes nappal... – és Lesire gondolt, akit már régen nem látott.

Később füstölni kezdett a kémény, és megérkezett a kocsi is az új rakománnyal.

Ágynemű, takarók, lábasok, sajtárok, István szerszámai, egy pad, tyúkketrec pár tyúkkal, kacsával és zsákok félig vagy egészen tele.

A kocsi aztán a falu felé fordult, Fenyériék hurcolkodása véget ért.

Az udvaron csak a pad maradt, melyet Rozál a kút mellé, az almafa alá állított.

– Esténként majd ezen ülünk – mondta, aztán elkezdte mosni az ablakokat. István pedig kiséperte az udvart és helyrekalapált egy-két deszkát is a kerítésen.

Péter kiült az utcára, és kihívóan nézegette a gyerekeket, akik a postára vagy a boltba arra szaladtak. A kis ajtó azonban nyitva volt, ha „történne valami”, hogy beugorhasson, mint a kutya a házába.

Árkos Laci is arra vetődött, de nem úgy nézett rá, mintha a haragot nagyon tartotta volna. Tisztelettel pillantott fel a táblára, aztán Péterre és megállt.

– Ez most a ti házatok?

– Mienk! Az az apám neve, és tegnap mókust lőttem.

Árkos Laci szeplős arca kipirult a kíváncsiságtól.

– Mókust!?

– Azt. A bőriből beretvatokot csinált öregapám, a húsát meg megette a Mátyás.

– Nekünk meg gilicénk van, kettő.

Péter a gilicék ellensúlyozására a zsebéből elővette a csúzlit.

– Ezt már láttad?

A házból kiáltás hangzott ki.

– Péter!

Péter beszaladt a kapun, de anyja már jött kifelé, és megütődve nézett Lacira. Eszébe jutott a gúnyvers.

*Retek Péter; zabigyerek,
fején nagy búb, mint egy retek.*

De Rozál most nem tudott haragudni. Hol van már a tavalyi hó?... Hol van Retek Péter? Az ő törvényes fia Fenyéri Péter! És Ilona nem rossz asszony tulajdonképpen, de hát egy anya se szereti, ha fiát paprikával akarják megvakítani, és Pecsényésné volt akkor is a főkolompos. Rozál arra gondolt, hogy Pecsényésné most nagyon eszi a penész, és megesküdült volna rá, hogy valahonnét most is leskelődik. Szeme Laciról átvillant a szomszéd házra, és Pecsényés Ábrisének nem tudta a fejét idejében elkapni a padlásablakból...

– Menjetek kisfiam a boltba, vegyetek egy kiló sót meg két deka élesztőt. Vigyázz Lacika te is, hogy Péter el ne veszítse a pénzt. Aztán ha hazamégy, mondd meg édesanyádnak, hogy tiszteltetem. Mink is falusi lakosok lettünk...

Árkosné nem hitt a fülének, amikor Laci eldarálta az üzenetet.

– Nagy tábla van a házukon, meg cukrot is adtak.

Árkosné arra gondolt, hogy az ő ura kőműves, Fenyéri meg ács. Kéz kezét mos, aztán a kutat is meg kellene javítani, ami ácsmunka...

– Azt mondta, hogy tiszteltet?

– Azt. Péternek új kése van, meg csúzlija is...

Árkosné ezek után még egy tekintetet vetett a kútra, és pár perc múlva friss kenyérrel a hóna alatt ment Fenyériékhez.

– Már előbb jöttem volna – lelkendezett –, de csak most hűlt ki a kenyér, mondom: nem jövök üres kézzel, ne vesződj most kenyérsütéssel, amíg helyre nem vergődtök.

Rozál az udvaron vette át a kenyeret – hadd lássa Pecsényésné a padlásablakból –, azután kezét Ilona vállára tette.

– Hát gyere be, nézd meg a mi szegénységünk.

Közben arra gondolt, hogy Pecsényésnét megüti a guta a padláson, amiben nem sokat tévedett.

Pecsényésné már a gyerekek barátkozását is rosszallólag nézte, és amikor Ilona megjelent, szuszogva szédelgett le a padlásról.

A hús szobában megtörölte arcát.

– Csak barátkozzatok! Az nevet, aki utoljára nevet – és kiment az udvarra, hogy kukoricát szórjon az alvásra készülődő baromfiak elé.

Mert közben bealkonyodott.

A házak füstölni kezdtek, és füstjük már vastagabb volt, mint amikor még a nyár volt az úr a mezőkön.

Fáradt és öreg volt a nyár, csak a szíve volt még meleg, de reszkető kezével hiába ültette már a virágokat: nem kellett senkinek.

A nappalok elhűvösödtek, és az éjszaka hideg lába nyomán lila virágok születtek a réten, akik már nem a nyárt tartották szülőanyjuknak.

Az út menti fák észak felé néztek, mintha vártak volna valakit, a levelek susogva reszkettek, ha feljött a hold és a gulya lágy kolomp-harangja álmosan simogatta meg az esték ködös borulását.

Keményebben károgtak a varjak, mélyebben dobogtak az öreg hidak, élesebben sziszegett a szél, s az éjszakák szemérmetlenül szabdalták a nappalok világosságát.

A mezőkön ekkor már fényes vasú ekék jártak, meghasogatták a föld hátát, s az omló, puha földben millió mag húzta magára a puha, meleg takarót.

– Jöhet a tél – mondták, és pár hét múlva már zöld levélkéiket fektették a vetőgép barázdájába.

– Szépek a vetések – mondták az emberek, és most már csak a szőlők felé néztek, hol az öreg diófák abban a hitben dobálták le a nedves héjú, fiatal diókat, hogy azokból majd terebélyes diófák lesznek valamikor.

– Édes, jó diófám – mondta az öreg mókus –, nem is gondoltam, hogy vénségedre ilyen buta vagy. Nem kel abból ki egy szem se, mert mind elviszi az ember. Inkább nekem add!

– Nagyon kérdeztek is – susogott jólelkűen az öreg diófa –, csak jöttek és vizittek, de hát csak vigyétek. Minek tartogassam? A télnek? – És titokban olyan helyre is dobott a diókból, ahol sem az ember, sem a mókus nem találhatta meg.

A piros levelű szőlőtőkék józanul és csendesen álltak, mint a kocsmáros, aki csak méri a mámort, de a bort nem issza meg.

És a pincék nevetősek és hangosak lettek. Ablakszemük bohém vidámsággal csillogtatta meg a szabadtüzek lángját, amikor szalonna pirult a parázson, de ha elaludtak a tüzek, feketén és mogorván néztek a sötétségbe, hol már csak a róka járt, akinek szőlőkúrát rendelt Hu, az öreg bagoly.

– És ilyenkor húst nem is szabad enni? – kérdezte aggódva a róka.

– Nagyon keveset és legfeljebb egyszer napjában, ha azt akarod, hogy szemed éles maradjon, füled éber és inad hajlékony, mint a tiszafa ága. Jóformán semmit.

A róka tehát esténként beosont a tőkék közé, és fakadásig teleette magát szőlővel. Pár nap múlva aztán örömmel újságolta Hunak, hogy határozottan jobban érzi magát, és az emésztése is teljesen rendbe jött...

– Csak tartsd be a kúrát – intette szigorúan a bagoly, és elszárnyalt a rét felé.

Szamár – gondolta repülés közben –, amíg szőlőt eszel, nem bántod az egérkéimet – és felült a száradó fűzfára, ahonnét szemmel tarthatta a vidéket.

Mögötte némán állt az erdő, és ha itt-ott le is pergett egy-egy levél, olyan puhán szállt a földre, mintha a sötétség adta volna kölcsön a szárnyát.

De a levelek már nappal is hulltak; és nem hallatszott más az erdőn, mint a favágók és a harkályok kopácsolása, visszhangos szomorúsággal, mintha a nyár ravatalát ácsolták volna.

És a falun is meglassult az élet.

Az emberek fúrtak, faragtak, pipázgattak, vásárookra jártak és helyenként – ha muszáj volt – betegeskedtek.

Csak az iskola lett telehangú és zsebongó, mintha a nyár lusta némasága után nem bírna felébredt jókedvével.

Ehhez a jókedvhez Fenyéri Péter nem kis mértékben járult hozzá, bár néha elcsendesedett, mert az erdőre gondolt, ahová még mindig „haza” járt. A falut csak olyan közbeesett valaminek tartotta, s az öreg Retekék is meghagyták régi ágyát, hogy kint abban alhasson, ha éppen kedve van hozzá.

A szép őszi délutánok Pétert csavargásra ingerelték. Ilyenkor levágta otthon tarisznyáját, evett valamit és rohant a régi házba.

– Ettél, Péterkém? – kérdezte öreganyja.

– Ettem...

– De még ennél?

– Ennék – vallotta be Péter, s az öregasszony örült, hogy Péter evett.

– Csak jó öreganyád főztje, mi?

Péter erre már rendesen csak inteni tudott, mert szája tele volt.

Aztán ki az erdőre!

A kigyó húsát már szépen letisztogatták a hangyák, és a tekervényes csontvázat többször megnézte, de a mókust nem találta már a körtefán, bár most már meg lehetett enni a dércsípte sárga vadkörtét.

A tó vize hidegre tisztult, a gémek elmentek, de a kacsák megsaporodtak és a sűrű, fiatal fenyők közül leste őket.

Nagy volt a délutáni csend, és Péter ijedten húzódott a fenyők közé, mert hangokat hallott.

– Három kocsival vittek el?

– Hárommal. Késő este vitték. Lehetett úgy tizenegy óra.

– Hol rakták le?

– Böröcéknél...

A léptek megálltak.

– Annál, akinél én...

– Annál! A mérnök úr megtiltotta, hogy az erdőre betegye a lábát, hát viszi neki a részeges Kis Imre.

– Ez a gazember Retek meg kiadja...

– Úgy látszik. Még három kocsival akarnak vinni, van egy emberem, ezt is megtudta.

– Hát azt még kívárvuk. Érti, Lesi? Aztán, ha együtt lesz minden, akkor rájuk megyünk a csendőrökkel.

– Könnyű lesz. Nem tüzel a paraszt ilyenkor még hasábfát. A szalma alá rakták a szérűben.

– Jól van, Lesi. Csak figyelje őket. Nem jár rosszul.

A léptek eldobogtak.

Péter lapult, mint a nyúl. És gondolkodott. „Ez a gazember Retek” – azt mondta a mérnök. – „Rájuk megyünk a csendőrökkel...”

Elfelejtette egyszerre a kacsákat. Zsebre vágta a gyönyörű csúzlit, és rohant arrafelé, hol öregapját sejtette.

Az öreg Retek a farakásokat számolta éppen, amikor Péter lélekszakadva megérkezett, és elég értelmesen elmondta, amit hallott.

Retek rövid gondolkodás után tarisznyájába dugta a jelölőkrétát.

– Most ülj ide mellém, Péter, és szép lassan mondj el még egyszer mindent. Várj egy kicsit.

Az öreg Retek megtömté pipáját – mint általában, ha tanácstalan volt – és rágyújtott.

– Na most mondd, de egy szót ki ne hagyj.

Péter elmondta.

– Így mondták?

– Eppen így.

– Akkor jól van!

A levegőben kesernyés cserszag úszkált. Péter maga alá húzta lábát. Retek pedig nézte a füstöt, ami pipájából egyenesen szállt az ég felé.

– Úgy látszik, kitart a szép idő – mondta később –, mert egyenest az ég felé száll a füst. Aztán amit itt nekem elmondtál, erről nem beszélsz senkinek. Értetted?

– Értettem. Meg is esküdhetem...

– Nem kell. Az Isten úgy is hallotta, amit mondtál, és tudd meg, ha eljárna a szád, akkor engem kidobnak a házból, és koldusok leszünk. Elveszteném a kenyerem. Nem beszélsz senkinek. Még apádnak, anyádnak, öreganyádnak se.

– Isten bizony, nem beszélek.

– Mondtam, hogy ne esküdj – intette az öreg szigorúan Pétert, aki megszeppenve ült a fán, és a szép fehér kenyérre gondolt, amit öreganyja szokott sütni. Igaz, ő a lángost jobban szereti, de ha a kenyeret elvesztenék, az is nagy baj lenne.

Es más lakna a házban. Abban a házban, ami ugyan a grófé volt, de ezt Péter nem is nagyon hitte el, mert úgy gondolta, a ház azé, aki benne lakik. Talán Lesiék lagnának a házban, és ő nem mehetne be a konyhába, de még az udvarra se...

Péter maga elé nézett, és újra megesküdt, hogy nem beszél, mert a háznak és a kenyérnek meg kell maradni.

Az őszi alkony belopózott a parkba és a kastélyba is. A park öreg fáin károgva veszekedtek a varjak, és a fácánok robajló szárnyal vergődtek alvóágaikra.

A kastély konyhaablakai kivilágosodtak, az istállóban zörögtek az itatóvödrök, és valamelyik istállógyerek vidám fütyje úgy szállt a bokrok között, mint a nyár emléke.

Aztán elcsendesedett minden, csak később kezdett ropogni a kavicsos út, és valaki erősen szuszogott.

– Fene ezt a dombot! Nem rohanja meg ezt az ellenség, hogy ilyen magasra biggyesztették...

– Jó estét kívánok, főorvos úr.

– Jó estét, főinas úr, hát mi van megint?

– Most már jobban van a gróf úr, de az előbb még nagyon odáig volt.

– Nem kell mindjárt megijedni. Törölje le, Anti, a cipőmet. Maguk már tüzelnek?

A nagy kandallóban pattogva égtek a hasábok, és lángjuk fényes szárnya hol egy képet, hol egy agancsot világított meg a falon.

– Csak tüzelünk, instálom, de ez még nem fűtés. Erre tessék, a gróf úr a szobájában van.

Az öreg doktor előtt kinyílt az ajtó. A kis gróf félig feküdt az egyik heverőn, de rohama láthatólag már elmúlt. A szobában félhomály volt, de az öreg doktor szemét nem kerülte el a beteg furcsa nézése és fejtartása.

– Gyűjtson rá, doktor úr. Most már jobban vagyok, de mégis jobban szeretem, ha maga itt van.

A doktor rágyújtott.

– Itt is maradhatok most már... a helyettesem megérkezett.

Nagy csend lett. A beteg megsimogatta a heverő karfáját és bólintott.

– Eljött az idő?

– Eljött. A klinikát még ma értesítjük, a tanár vár bennünket. Körülbelül erre az időre mondta. Legalább túl leszünk rajta.

– Igen.

– Túl leszünk rajta, mert én – tessék csak ezt elképzelni – táncolni akarok a gróf úr lakodalmán.

A kis gróf szomorúan mosolygott, de nem tudta elképzelni, hogy az öreg doktor a maga százhusz kilójával hogyan táncolna az ő lakodalmán.

– Igen – mondta újra. – Mindenre gondoltam. A végrendelet készen van. Béla unokaöcsémért kell majd sürgönyözni. Legyen itt addig, úgylis ő lesz az örökös...

– Ő lenne, ha a gróf úr gyermektelenül halna meg.

– Legyen szíves, csengessen, doktor úr. Igen. Nem úgy érzem magam, mint akinek még unokái lennének. Anti – fordult a kinyíló ajtó felé –, Lajos készüljön. Reggel indulunk. A doktor úr poggyászát is még ma rakják fel.

– Igenis – bólintott nagyon komolyan Anti –, csak még azt akarom jelteni, hogy az öreg Retek volt itt. Várta a gróf urat, aztán hogy nem tetszett menni, bejött. Elküldtem.

– Kár volt.

– Utánaszólhatok még – és Anti sebesen eltűnt az ajtóból.

– Szeretem ezt az öregembert – fordult a doktor felé –, olyan, mint a vén fa az erdőn. Kérges, erős, bizakodó.

Az ajtó kinyílt.

– Na, Retek, mi újság?

– Semmi, kérem alássan, csak, hogy nem tetszett jönni, mondom, benézek, nincs-e valami baj. De látom, nincs, hál' Istennek.

– Én reggel elmegyek, és nem tudom, látjuk-e még egymást...

Az öreg Retek olyan vidám nyugalommal nézett a fiatalemberre, hogy az nem is folytatta.

– Apró serétet ne tessék elfelejteni hozni, meg jó szőrfojtást is. Meg egy szalonkahívót. Azt hiszem, a tavaszon sok lesz a szalonka. Én ugyan nem nagyon bízom a hívóban, de majd megpróbáljuk. Esténként annyi madarat akasztunk a tarisznyára, amennyit akarunk...

A beteg maga elé nézett, és látta a tavaszi erdőt. Érezte a langyos földszagot, melybe ibolyaillat keveredik, és gondolatai közé nyugalom szállt. Vértelen kezét nyújtotta.

– Köszönöm, Retek. Aztán, ha Isten nevében jobban leszek: látogasson meg. Anti majd megadja a címet.

Az öreg Retek darabos melegséggel szorított kezet:

– Isten megáldja, gróf úr! A serétet ne tessék elfeledni.

– Boldog ember! – sóhajtott a kis gróf. – Ne feledje majd el, doktor úr, hogy hozunk mindent, amit az öreg megparancsolt.

Retekéknél ezalatt folyt a varrás. Az öreg varrógép úgy szólt, hogy ebben a boldogtalan világban légiriadót rendeltek volna el, de akkor légiriadót legfeljebb a kakas kiáltott. Kurri úr, ha Suó, a sólyom, vagy Killi, a héja vadászott a környéken. Ámbár Suó úr csak ősszel meg tavasszal volt látható, és nem is árthatott a baromfinépnek, mert a sólyom csak a repülő madarat tudja levágni, a földön összetörné magát. A levegőben azonban nem menekül előle semmi, legfeljebb a csörgőkacsák, de azok is csak akkor, ha közel van a víz.

Killi azonban annál veszedelmesebb a majorságra, mert ha a sólyom villanó penge, a héja nehéz bárd, a földre vágja áldozatát.

Ha Kurri megkiáltotta a vészt, a kis Mátyás is nyugtalan lett. Figyelte a tyúkok rémült rohanását, és közben a saját nyelvén szidta a gyilkost, ha nem is látta. Ha aztán megnyugodott az udvar, azt mondta:

– Hóóó-rukk! – amit legújabban tanult a fuvarosoktól.

Most már egyáltalán nem félt az emberektől. A házhoz tartozott, ahol jól bántak vele, különösen mióta Lesinek kikiáltott a kalickából.

– Tekergő! Tekerrgőő...

Lesi belesárgult a méregbe, mert mintha Péterke hangja lett volna, és dühösen benyitotta a kis ajtót. De az udvar üres volt.

A kis Mátyás ki akart tenni magáért. Lám, ez az ember megértette! És berregni kezdett, mint a varrógép.

Lesi babonás megilletődéssel nézett a kalickára.

– Ez a madár! Jól megtanították, hogy száradjon el a gégéje – és kifordult az útra sietve, mert a Mátyás még azt is utána kiáltotta:

– Disznó! Disznó!

Retekné és Erzsí az ablaknál élvezték végig ezt a jelenetet, és utána telerakták ennivalóval a kis vályút a kalickában, melyet Mátyás sose használt, mert kiszedte belőle az ennivalót.

– Te lány... te lány – mondta Erzsinek hálásan, és Erzsí megszimogatta a madár kontyát, Mátyás pedig megcsipkedte a csillogó karikagyűrűt.

Ha egyedül maradt, bóbiskolt, vagy leselkedett az udvarra, és ha lehetett, a Csuri-népet ingerelte.

Amikor a fecskék eltűntek, megérezte, hogy más idők jönnek, és kicsit szomorú lett, amikor a fecskék búcsúzó csivitelése szorongást és fájdalmat szórt a levegőbe.

Meghűsült az idő.

Az öreg Retek száraz, leveles gallyal fonta be a kalicka két oldalát és tetejét, ami nagyon tetszett a Mátyásnak.

– Tekerrgő – mondta elismeréssel.

– Majd szájon kaplak, csak velem kezdj ki – sértődött meg az öreg, és még odabent is dohogott.

– Letekergőzött ez a Mátyás! Engem!

A Mátyás azonban örült a gallysátornak, és most már a szél se fűtyült olyan szemtelenül keresztül a kalicka rácsán. Mert ahogy múltak a napok, foga kezdett nőni a szélnek.

A pitvaron száraz levelek zörögtek végig, az ólak tetején reggelenként dörög csillogott, a szabad mátyások kiáltása messzebből is odahallatszott a kalickához, mert megritkult az erdő, s egy-egy szélrohamra színes fergetegként szakadtak le a száraz levelek.

Az idő fordulása azonban nem bántotta a kis Mátyást. A szálló szabadságot nem ismerte, és vágyai nem nőttek túl a kalicka határait. Ennivalója mindig volt, és az öreg Retek tudta, hogy mit esznek a mátyások az erdőn. A hús mellett makkot, aszalt vadcseresznyét, sőt elhullott madárporontyot és egeret is adott neki, hiszen köztudomású, hogy a mátyások nem állanak szent hírében a madarak között, és az emberek se adták neki hiába a „fészekrabló” előnevet.

A kis Mátyás tehát megkapott mindent, ami fejlődéséhez kellett. Csontjai megerősödtek, szárnya kiszínesedett, és pehelytollai olyan melegen simultak rá, mint a szabad testvérekre.

Ámbár azok – ezt érezte a kis Mátyás – messze elmaradtak mögötte, mert nem értik az emberi beszédet, félnek tőle, nem tudnak a Csuri-nép nyelvén, nem tudnak a tyúkokhoz és fecskékhez szólni, és nem tudnak ugatni, mint Vahúr, a kutya, aki már megszokta, hogy az ismeretlen embert és a fahordó kocsikat ketten ugassák; ő meg a kis Mátyás.

Az ilyen közös ugatás után az öreg Tisza mindig odaballagott Mátyás kalickája alá, felnézett, farkát barátságosan csóválta, mintha azt mondta volna:

– Sokat tudsz, te madár! Én csak a magam nyelvén beszélek.

A Mátyás ilyenkor kidugta fejét a kalicka rácsán, és kedves lágysággal szólt valamit:

– Ezt nem értem – hegyezte füleit az öreg kutya és el akart menni, mire Mátyás utána szólt:

– Hóóó-rukk!

Tisza erre megfordult.

– Sokra viszed még! Úgy beszélsz, mint az ember, és én ilyenét még nem is hallottam; de most elmegyek Múhoz, akinek sok baja van a fiával. Hallottál róla?

Nem. Mátyás nem hallott erről, de nem is értette volna meg az ember aljas fortélyát, mellyel a borjút leszoktatták a szopásról.

Mú – mint minden állat – nagyon szerette gyermekét, és boldog volt, ha a selyemszörű kisborjú szopni kezdett. Az öreg tehén nem tudta, mi ez az érzés, de úgy tűnt, mintha a virágos füvek elolvadnának benne, és meleg étellel folynának fia szájába, hogy erős és nagy legyen. Mú ilyenkor boldog volt, mert Mú nem tudta, csak érezte, mi a szeretet.

Egyszer aztán szörnyű dolog történt.

Mú egyszerűen, de erélyesen felrúgta a borját. A kisborjú feltápáskodott, és körülnézett, hogy mi ez?

Ránézett anyjára, az vissza és szemükben a régi szeretet homályoskodott.

– Gyere – mondta anyja szeme –, egyél. A tejem a tiéd, csak a tiéd.

A borjú odament, és a tehén úgy rúgott újra, mintha Zu bántotta volna, a légy, aki az állatok vérért szívja.

Mú ekkor már dühös volt. Fejét ingerülten rázta, csak úgy csattogott a lánc a nyakán, és rábődült a borjúra.

– Rendesen egyél! Úgy szúrsz, mint a mészáros, aki az emberek közt is az utolsó.

A borjú még egyszer odament, de már félt, és amikor anyja felemelte lábát, belátta, hogy ez a forrás elapadt. Nincs! Olyan érzés volt ez, mint amikor egy miniszter nyugdíjba megy, és nem érti meg, hogy az emberek saját érdekükből fejték – amikor lehetett –, és saját érdekükből taszítják el maguktól, amikor lehet.

Pedig az ok más volt.

Erzsi volt!

Barát Pista volt, a csendőr.

És a pénz, ami nem volt.

Mert miből lesz a pénz egy szegény vadőr házánál?

Baromfiból, disznóból, szénából, fából és – tejből.

És miből él a kisborjú?

Tejből!

Múnak pedig nem futja Erzsinek és a borjúnak is. Választani kell.

Az öreg tehén a borjúnak adná a tejet, de a tej árára Erzsi is számít. A borjú egyen szénát! Egyen répát! Egyen darát, de a tejet hagyja békén! Elég nagy már!

A borjút el kell választani!

Erzsinek még lepedő kell, paplan kell – dunyhával csak a parasztok takaróznak –, háziruha kell – a tiszthelyettesnének két háziruhája is van –, tehát a tej árára szükség van.

Hajnalban az istállóban még sötét van. A kisborjú alszik, és alig veszi észre, hogy orrára szöges bőrvet csatolnak. A szögek kifelé szúrnak, a borjú orrát csak a puha bőr éri. Meg lehet szokni. Alszik tovább.

Csak reggel borul fel a béke. Amikor szopni akart, csúnyán beleszúrt anyja tőgyébe. Mú rúgott. Hát ilyen gyereke van neki? Szúr?

A borjú nem tudja ezt.

Hát ilyen anyja van neki? Rúg?

Egy darabig még próbálták egymást, de egyik se engedett. Az egyik szúrt, a másik rúgott, és meggyűlölték egymást.

A borjú elkeseredetten rága a szénát, anyja pedig csak titokban nézett oda, mert még mindig nem tudta elhinni, hogy az ő puha, kedves kis borja ilyen gonosz legyen.

Tisza benyomta orrával az istállóajtót, és leült Mú mögött. Vakarózott egy kicsit, aztán ránézett az öreg tehénre. Mú csak fejének rázásával válaszolt.

– Semmi újság. Még mindig szúr. Ilyent még nem is hallottam. Már nem is törődöm vele.

– Csodálatos – ingatta fejét Tisza –, az én kölykeimmel sose volt ilyen baj. Változik a világ...

Szigorú pillantást vetett a borjúra, és kiment az istállóból, ahol pedig enyhe meleg volt, de ezzel is mutatni akarta, hogy nem marad együtt egy ilyen elvetemedett kölyökkel.

A kisborjú ezt sem értette. Lassan rászokott a szénára, répára, darára, és teljesen elhidegült anyjától, aki – különben is – furcsa ugrándozásokat végzett itatás közben és csak akkor nyugodott meg, amikor elvitték Bömböshöz, a bikához látogatóba.

Hogy a bika miket mondott Múnak, az nem derült ki, de hogy tökéletesen megnyugtatta, az bizonyos.

Időközben azonban átlátszóan kopasz lett az erdő. A cserfák és tölgyfák ugyan tartották még leveleiket, de ezek is holtan zizegtek a szélben, és árnyékot se tartottak, ha éppen ki is sütött a nap.

Csak a fenyő zsongott a régi hangon, és zöld pompájában úgy állt, mint temetésen a kántor, akinek semmi köze a halotthoz. A fenyő nem félt a téltől, s a rohanó szél is megtorpant a fenyves szélén, mintha falnak ment volna.

Bent pedig, a sűrűben, csak hallani lehetett, hogy ordít az szél, mintha farkas járt volna a karám körül, ahová nem lehet bemenni.

Tudták ezt a vadak is, és tele volt velük a fenyves.

Puha párnáján elfeküdtek, szélmentes zugaiban meghúzódtak és csak élelemért jártak ki. A vaddisznók a tölgyesbe, őzek, szarvasok a vetésekre, a rókák pedig a faluba, hol mindig akadt a tyúkólra rás, a földön elhullatott tojás és a kertek alatt könnyelmű macska.

De amikor ködkendőjében végigcammogott a világon a téli hajnal, már mind a fenyvesben voltak, aludtak, vagy csak heverésztek, és néha felnéztek egy-egy nyíláson az égre, mintha onnét várták volna a tavaszt.

Pedig a tél még csak most indult el, valahonnét északról, ahol az öreg Tél lakik, aki minden évben elküldi valamelyik fiát, hogy hódítsa meg a világot.

Az emberek tudják ezt és alattomos hódolattal tömjéneznak eléje tűzzel, füsttel, ami csak kifelé hódolat, befelé meleg, és a nyár ígéretét hordja magában.

Égnek a kályhákból a tüzek, vastagon füstölnek a kémények, aszerint, ki milyen fával tüzel.

Pecsenyésné kéményéből például világos, kékes füst száll felfelé, ami száraz akácfa jelét. (Fára ne legyen gondja, Juliska – mondta Lesi.) Fenyériék kéménye csak úgy ontja a habos fehér füstöt, ami biztos jele, hogy István dolgozik és gyaluforgácsot rak a kis pléhkályhába. A műhely meleg, István mosolyog és füttyörész, a földön pedig Péter kalapál valamit, amiből kalicka lesz, akárki megnézheti. Péter kezén, több apró seb mellett, különféle kötések is vannak. Péter még nem járatos az asztalosiparban.

Retekék kéménye sötét, kék füstöt lök a magasba, ami cserfára vall, gyertyánra, esetleg égerre. A füst néha kivilágosodott, aztán megint elsötétül, ami azt jelenti, hogy ágfával tüzelnek, sokszor kell a kályhára tenni. Az új darabok füstje mindig sötétebb. Ágfával pedig azért kell tüzelni, mert a járandó hasábfát már régen eladták. A varrógép irgalmatlanul berreg, pénzt eszik és cérnaszagot terjeszt.

A kiskastély kéményei nehéz fekete füstöt öklendeznek a rét felé. Csak nyírfának – a nyírfának kérgének – van ilyen kormos, bársonyos füstje. De ennek a füstnek bársonyos a szaga is. A gyantás illat kiáramlik a kályhákból, és őszi szaga lesz a szobának.

A mérnökéknél nyírfával tüzelnek és csak a nyír tetejére tesznek bükkhasábot.

Kellemes meleg az egész lakás, és az iroda felől, ha kinyílik az ajtó, könnyű cigaretták és nehéz szivarok füstje csapódik ki a folyosóra, és végigkúszik az egész lakáson.

A konyha felől fojtottan hallatszik egy-egy bárdvágás és a mozsártörő távoli hangja, ami a száncócsengő csilingelésére emlékeztet.

Az irodában nagy a füst. Az íróasztal körül bőrfotójók, az asztalon öblös hamutartók, a padlón szőnyeg. A szobát átrendezték, mert – íme – nagy tanácskozás színhelye lett.

Itt van Béla gróf, a jogtanácsos, az intéző és az erdőmérnök.

A jogtanácsos beszél, és csak nagy ritkán – akkor is csak rövid időre – engedi át a szót az intézőnek vagy az erdőmérnöknek. Ha azok már belejönnek a mondanivalóba, leemeli monokliját, és valami utolérhetetlen fölényes mozdulattal elhallgattatja az illetőt.

– Helyes! – mondja. – Az intéző úr világosan látja a dolgokat. Igazuk van azoknak, akik sok jót mondtak nekem az intéző úr szakképzettségéről... de mi (itt ránéz Béla grófra) magasabb nézőpontból is elbíráljuk az eseményeket. Hiszen azért vagyunk itt...

Béla gróf leplezetlenül unatkozik. Ha rájönne az ásitás, ásitana is, de nem tud ásitani. Néha rágyújt egy cigarettára, néha tölt magának egy pohárka konyakot.

– ...azért úgy gondoltam – mondja a tanácsos –, akárhogy forduljon is Endre gróf állapota, az erdőben nagyobb vágást kell eszközölni. Az értékesítést majd én kézbe veszem. Kitűnő összeköttetésem vannak.

– Helyben is jól el tudjuk adni, és...

A jogtanácsos felemeli a monoklit, a szó megszakad a mérnökben. A jogtanácsos mézédés mosolya mögött a kellemetlenségek nyílfelhője úszik.

– Egész jó ez a konyak – mondja váratlanul Béla gróf, és a monokli megakad a levegőben. A jogtanácsos újra felveszi az üveget, és szakértően nézi a konyak márkáját.

– Az intéző úr majd gondoskodik, hogy a kastély részére is ebből rendeljenek.

Az intéző arca elkomorul. Sűrű vérű, nehéz ember. De uralkodik magán. Eddig annyit tudott meg, hogy amit ő elképzelt és dolgozott, az nagyon szép ugyan, de ezután minden másképp lesz. A jogtanácsos magasabb szempontból nézi a dolgokat, holott a tinót az üszőtől s az árpát a búzától aligha tudja megkülönböztetni. A „magasabb szempont” valószínűleg arra jó, hogy a tisztek érezzék a jogtanácsos atyai és szellemi vezetését és azt el is ismerjék. Erre gondol az intéző, de hogy a konyakot is ő rendelje meg, az már sok.

– Jó – mondja mogorván –, majd szólok Antinak. A kastély bevásárlásait ő intézi és a kulcsárné.

Béla gróf szép, egészséges gyűrűket fűj a levegőbe. Pestre gondol, és unalmasnak tartja ezt a sok beszédet.

Az intéző felhasználja a csendet.

– A mezőgazdaság ügyeivel, azt hiszem, végeztünk, és a gróf úr szíves engedelmével én elmennék, mert ökröket adok át. A kereskedők várnak...

– Tessék, intéző úr.

– Furcsa ember – néz utána a jogtanácsos –, makacs. – És mosolyog, de mosolyában az van, hogy: találkozunk még!

Az erdőmérnök vállat von, ami lehet beleegyezés is, hogy igen, az intéző furcsa ember, de ő erről nem tehet.

– Végeztünk? – kérdi reménykedve Béla gróf.

– Még egy ügyet kell megbeszelnünk – mondja a mérnök –, az egyik öreg erdőőrünk ügyét, aki fát lopott.

– Rá van bizonyítva?

– Ő még nem tudja, de bármely percben rá lehet bizonyítani. A fa itt van az egyik parasztudvarban, szalma alá rejtve, és ismerjük a fuvarost is, aki odahordta.

– Hivatalból üldözendő! – mondta a jogtanácsos. – Becsukjuk az öreget.

– Nem tudom, tekintettel hosszú szolgálatára...

– Várjon, mérnök úr! A gróf úr bizonyára ugyanazt gondolja, amit én: simán ki kell dobni.

Béla gróf szemében valami érdeklődés villant meg.

– Mennyi ideje szolgál?

– Harminckilenc éve.

– El lehet bocsátani, ha igaz az eset, de minden járandóságát ki kell adni.

– Hát... – kezdte a mérnök.

– Pardon – kapta le monokliját az ügyvéd –, ki kell adni. Öregember, tévedett. A járandóságát nyugodtan kiadhatjuk.

– Bocsánat, mit adjak ki neki? Januárig minden járandóságát kivette.

– Az más.

– Annyit kell neki adni, hogy egy évig, amíg esetleg állást kap, megéljen – mondta Béla gróf, aki nagyon könnyelmű volt, szerezni sohase szerzett egy lyukas rézkrajcárt se, de a szomorúságtól és tragédiáktól irtózott.

– Más nincs?

– Nincs.

– Akkor köszönöm, uraim. Az apróbb ügyeket tessék saját hatáskörükben elintézni. Én ma este Pestre utazom, de karácsony hetében lejövök, és akkor megtartjuk a vadászatokat.

A mérnök és az ügyvéd egyedül maradtak.

A cigaretták elgondolkodva füstölögtek.

Az ügyvéd kinézett Béla gróf után az ablakon, és gyámkodó, bennfentes mosolyt eresztett utána.

– Jószívű, kedves fiú. Nagyon szeretem. Ez nem zavarja az embert a munkában. Úr és végtelenül megértő.

Ellépett az ablaktól, és monoklijával játszva, csak úgy mellesleg megkérdezte a mérnököt.

– Az intéző mióta van itt?

– Régen. Az apja is itt szolgált.

– Hogy vagy vele? – tegezte először a mérnököt.

– Vagyok...

– Nem kellemes ember.

– Nehéz ember.

– Hohó! Nem szabad nehézemberkedni. Együtt dolgozunk, egy a cél, de ha muszáj, alá is kell rendelni magát az embernek. A gróf úr engem bízott meg az összes ügyek vezetésével, azt neki is tudomásul kell venni.

A mérnök hallgatott. Szemét kicsit meghunyorította, és azt gondolta, hogy ezt a gróf nem mondta, tehát ő nem veszi tudomásul.

– Ide lehetne rendelni az intézőt?

– Parancsolj – udvariaskodott a mérnök –, van telefonja.

A telefonon hosszú ideig nem jelentkezett senki. Végül egy borízú hang beleszólt:

– Tessék parancsolni.

– Küldjék az intéző urat a telefonhoz.

– Azt most nem lehet.

– Ki beszél ott?

– Itt az öreg Józsi, a mindenes. Az intéző úr most ökröket ad át, onnan pedig nemigen gyün el.

– Csak mondja neki, fiam, hogy a jogtanácsos úr akar vele fontos ügyben beszélni, akkor majd jön.

– Hát megpróbálom.

Az intéző ott állt a mázsánál. Mellette a magtáros és a kereskedő, a mázsa másik oldalán pedig a gazda.

Az ökrök egyenként mentek a mázsa lapjára, és a gazda hangosan mondta be az ökrök számát.

– Ez se hízott semmit – dühöngött az intéző. – Na, mit akar, Józsi?

– Telefon – instálom –, valami jogtanácsos. Nagyon fontos. Az intéző megállt a számolásban és letette a ceruzát.

– Mondja meg, hogy most nem mehetek.

– Megmondtam. Azt mondta, hogy nagyon fontos.

– Hát akkor várjunk egy kicsit. Azonnal jövök vissza. – Amíg az irodához ért, megfontolta a dolgot. – Vagy most, vagy soha. Ez az alak már dirigál, szegény kis gróf, még le sem hunyta a szemét. Ha most rám ül, rajtam is marad, de nem fog rám ülni.

Felvette a kagylót.

– Tessék parancsolni, ügyvéd úr.

– Kérem, jöjjön ide, intéző úr, az erdészeti irodába.

– Most bajos, mert az átadást nem hagyhatom itt. Tessék megmondani, miről van szó, és rövid úton megadom a választ.

– Ezt nem lehet, kérem. Ne tessék nehézségeket támasztani.

– A gróf úr ott van?

– Nincs, de ez nem is fontos. Helyette én rendelkezem!

– Kár, mert ő tudja, hogy ezt a munkát a felelős vezető tiszt nem bízhatja a gazdára. Ami pedig a rendelkezést illeti, erre vonatkozólag méltóztassék tudomásul venni, hogy az ügyvéd úrtól jogi tanácsokat elfogadok, mint az uradalom egy másik alkalmazottjától, de rendelkezést nem. Jó napot!

És levágta a kagylót, hogy az azonnal kettévált.

– Meg kell ragasztani – mondta az öreg mindenesnek, és amíg a mázsához ért, számadást tett magában.

– A fiatal gróf még él, és akinek halálhírét költik, az soká él. Béla gróf ilyen felhatalmazást nem adott, és ha adott, azon még nem töri ki a nyakát az ember.

– Jöhet a következő ökör! – kiáltotta és nagyot fűjt, mert a méreg még nagyon ágaskodott benne.

Az ügyvéd elsárgulva tette le a kagylót. Jó modorú ember volt, de az úgynevezett „rámenős” fajtából, és most ez a vidéki béres szinte legázolta.

Maga elé nézett és elmosolyodott.

– Azt hiszem, nemcsak az öreg erdőőr megy el innen rövidesen. De erről nem kell beszélni.

A mérnök elterelte a témát.

– Endre grófról mit tudsz?

– Semmit. Vagy nem tudod? Lemondtak róla! Persze sajnálom szegényt. Minden fiatal életet sajnál az ember. Most valami külföldi agysebészt hozatnak neki.

És legyintett.

XI.

A betegszoba ablakának kis négyszögében egy ág hajlongott, és nagy ritkán cinke szállt erre az ágra. A cinke aztán elrepült, és megint csak napok múlva lehetett látni.

Ha az ág jobban mozgott, az öreg doktor kifelé intett.

– Szél van.

– Szél.

De az ág is, a cinke is, a szél is a külső világhoz tartoztak, amely az egészséget, talán az életet jelentette, míg bent némán mozogtak, halkan beszélgettek az emberek, és a betegeknek, guminak, fehérműnek, kötszereknek és orvosságoknak különös, összekeveredett szaga szinte állt a levegőben.

Ezt a szagot nem lehetett kiszellőztetni.

– Cinke! – mondta az öreg doktor.

– Cinke!

– Nekem volt egyszer egy cinkém – mesélte –, télen találtam a rendelő ajtajában. Felmelengettem, etettük és megmaradt. Olyan szelíd volt, hogy a fülem csipkedte, ha délután lefeküdtem egy kicsit aludni. De aztán eleresztettük tavasszal.

– Tavasz...

– Eljön az is. Holnap megérkezik a világ legelső agysebésze és egy-két nap alatt túl leszünk rajta.

A kis gróf gondolatai viasszaladtak a kastélyhoz, egészen az indulásig. Milyen régen volt!

Akkor este az öreg Retek sörétrendelése szinte meggyógyította, és az öregember tavaszváró, szalonkaremlő hite alól a remények rügye felemelte a betegség halott avarját.

De aztán éjszaka lett. Újra élni kezdtek körülötte a falak, elmúlt időkről suttogtak az öreg bútorok, és az éjszaka neszezései a fekete elmúlás útját egyengették.

Nem tudott aludni. Gondolatai visszakalandoztak érkezésére, amikor még egészséges volt, és napsugárban úszott a világ. Kicsit idegenkedett ugyan a gazdag örökösnek, a „kegyúr”-nak kijáró hódolattól, de ezt olyan hamar meg lehet szokni és olyan hamar elhiszi róla az ember, hogy személyre szól.

Addig ő az úgynevezett szegény grófok osztályába tartozott, de – miután a várományos csak nyolcvan kilométeren felül tartotta elviselhetőnek az autózást – váratlanul előrelépett a gazdag grófok sokkal elviselhetőbb kasztjába.

És egyszerre feléje fordultak az arcok és a forgatható szívek. Eddig csak pár könyvvel, egy-két öreg puskával és az elődök emlékeivel rendelkezett korlátlanul, de akkor kinyílt előtte a valóság; a föld birtoklása, az alkalmazottak felett való ítélet kétes joga és a pénz hitvány, néma hatalma.

Nem tudott élni egyikkel se, mert mire elhatározhatta volna magát, hogy kényúr lesz vagy apostol, jött a betegség, és egyszerűen beteg ember lett. Egyszóval: páciens, akinek láza van, diagnózisa van, meggyógyul, vagy nem gyógyul, de az élet vidám lehetőségei egyszerre víziós köd alatt kezdtek úszni, és ő, a gazdag ember és főúr, embertelenül kínlódni kezdett.

A hónapok és évek azóta a betegség szárnyai alatt repültek, hol a remény, hol a reménytelenség felé, míg végre eljött az az este, amikor az öreg Retek hiába várta gazdáját a tóparton.

Nem volt nyugtalan, csak a reggelt várta, a fény nagy szomszágával, és az élet ezer más zaját, mintha ezek átsegítették volna a bajon, az operáción, mindenben.

De a reggel borús volt. Az ablak bádogperemén tompán dobolt az eső, és amikor Anti felhúzta a redőnyt, hamuszínű kámzsájában csak a tanácstalan szürkület járt az ablak alatt.

– Reggel van?

– Reggel van, méltóságos gróf úr.

Ezen a reggelen nem volt érzéke a címek iránt. Ezen a reggelen a meztelen ember indult el valahová, majdnem az „Anyag”, hogy újra – egyelőre – csak ember legyen.

– A doktor úr már itt van.

– Hát akkor keljünk fel mi is, Anti.

És ahogy megmozdult, ahogy a takaró lágy redői megrándultak, ahogy fehér, vértelen ujjai félresimították haját homlokából: érezte, hogy most elindul valahová, ami fájdalmasan bizonytalan, mint maga a születés.

De azért – a fürdő után – éberebb és vidámabb lett minden; csak akkor szürkült el megint, amikor az autó tetején vizes esőujjaival dobolni kezdett az ősz.

A nyárfák a kastély felé szaladtak, az út hitvány szolgaként adta magát alá a kocsinak, mint aki tudja, hogy túléli a másikat.

Az ablaktörők egyhangú lengéssel terelték az esőcseppeket az üvegen, és régi-régi hangokat idéztek emlékébe.

Öreg pap tanította akkor arra, hogy mi a jó és mi a rossz. Aki jó, a mennyországba, aki rossz, a pokolba kerül. És végtelen mindenik. A jó is, a rossz is. Végtelen világosság és végtelen sötétség. Szferikus boldog hozsánna és soha nem szűnő fájdalmas gyötrelem, aminek figyelmeztetője a kísérteties óra, mely a pokolban méri a kínok időtlenségét.

Jár az óra örök ingája, és minden lengése egyetlen emberi szó:

„Örökké – soha.

Örökké-soha!”

Örökké: a szenvedés és soha a megszabadulás!

Az ablaktörő gépkarja így járt az üvegen és néha halkán nyöszörgött.

„Örökké-soha,

Örökké-soha!”

És közben a kátyúk vizét széles ívben vágta az útszélre a kerekek.

– Jó kis kocsi – mondta a doktor, és sóhajtván a zsebébe nyúlt „kuku”-ért, bár szívesebben cigarettára gyújtott volna.

– Ilyen kis cukrokat szopogatok – magyarázta –, ami arra jó, hogy közben nem cigarettázok. Sokat szívok, néha húszat is.

– Az nem sok!

– Neem?

– Én ötvenet is szívtam, amíg egészséges voltam.

Az öreg doktor örült, hogy betege vitatkozik.

– Akkor már jobb a pipa. A régiek pipát szívtak, azaz dohányt és nem papírt.

– Én is megpróbáltam, de csuklottam tőle.

– Szokás az egész – terelte a gondolatokat a doktor. – Azelőtt húsz kilométert is megtettem naponta, most meg húsz métertől is fulladok. Mert mindig kocsin járok, de hát tíz falut nem járhatok gyalog. Irigylem a gyalogembert.

– Az ember mindig irigyel valakit, néha akkor is, ha nem akar tőle elvenni semmit.

– Mire gondol, gróf úr?

– Arra, hogy én irigylem az egészséges embert...

A doktor erre nem tudott mit mondani, hát rágyújtott.

– Szabad? – kérdezte, miután a cigaretta kellemes felhője, mint a köd, végigtapogatta az ablaküveget.

– Csak tessék. Az öreg Retek pipaszagát is nagyon szeretem, pedig az már komoly szag.

Az autó éppen faluba ért, és a kis gróf nem válaszolt. Az apró házak alig ébredtek fel szemében, már el is vágattak mögéje, mintha az idő a múltba dobálta volna őket, és a házak fehér faltjai után őszi mezők jöttek állandóbb, változatlanabb arcukkal.

Mert a házak és az emberek elmúlnak, de az őszi mezők egyformák maradnak, akárhogy öröklük, mérjük, művelik is őket az emberek. Ebből pedig nyilvánvaló, hogy nem az emberek bírják a földet, hanem a föld szolgálja az emberek.

Ezek persze csak gondolatfoszlányok voltak, melyek úgy repültek az autó mellett, mint a téli álmra készülő, békés táj.

De egyszerre csak ugrálni kezdett az autó, mintha a városvégi házak kietlenségén túl akart volna lenni, aztán pedig lágyan gurult, mintha a városi tanács szorgalmát dicsérte volna, aki jól tudta, hogy az igazi várost nem a perifériák gödreiről ítélik meg.

Endre grófot azonban ez már nem érdekelte. Ő ebben a pillanatban nem volt „nagyvonalú”, ő – mint minden szorongatott ember – csak magán keresztül látta a világot.

A kórházat várta, melyet, ha szebben van meszelve és drágább: szanatóriumnak hívnak, a doktort várta, aki a reményeket még mélyebbről kelti fel benne, és a tanárt várta, akinek az Isten kést adott a kezébe, hogy gyógyítson. Az út, a város, az emberek már csak elmosódó kísérői voltak az élet puha, de mérhetetlen kívánsának.

A város nőtt. Más autók is jöttek-mentek; villamosok csilingeltek, rendőrök integettek, jelzőlámpák színesen villantak, de ezek már mind csak azért voltak, hogy ő mihamarább a szanatóriumba érhesen.

– Ez volt a menzánk – magyarázta az öreg doktor –, és ide jártunk moziba. Persze akkor még néma volt. Mindjárt itt vagyunk.

A megérkezés mégis váratlan volt. Az autó éppen egy szeneskocsit került ki, aztán hirtelen fordult a szűk utcában és kavics kezdett sercegni gumitalpai alatt.

És simán megállt.

– Itt vagyunk!

Endre gróf csak ült. Az ablakon keresztül fehér ajtót látott, rézrúddal fékezett kókusszőnyeget és egy előkelő portás lábát.

– Méltóztassék kiszállni.

Az öreg doktor szuszogva kapaszkodott mindenbe, amibe kapaszkodni lehetett, de a személyzet hamar talpra segítette.

A kis grófot úgy vették ki, mint a pelyhet. Mire a tiltakozó gondolat elindulhatott volna benne, már az autó mellett állt és úgy nézett körül, ahogy a környezet diktálta.

Fájó fejét felemelte, bizonytalan szemével nem nézett sehová, de ösztönös nyugalommal indult a széles ajtón át a csend felé, amely fehér pókhálóként zárult össze utána.

És azóta itt van.

Vele az öreg doktor is, aki őrzi, dajkálja, vigasztalja, és mesél a tavaszról, a nyárról, de legfőképpen magáról és bizonyos öntözőkocsikról, melyek lekötik a port, a tüdővész bacilusait, de amelyek – végeredményben – nincsenek.

És várnak, mert várni kell. Nem egyszerű esetről van szó.

Endre gróf néha türelmetlen.

– És ha más embernek van ez a nyavalyája?

– Azt is megoperáljuk.

– Az is ennyit vár?

– Attól függ..., de gróf úrnak talán megéri, hogy ez a műtét – emberi számítás szerint – biztos legyen...

A kis gróf ilyenkor nem szól semmit. Néha legyint, néha a doktorok jóindulatát látja benne, de néha félrefordul. Otthon hozzászokott már, hogy kellemetlenségeket mondjon, ha nem megy valami simán, de itt, ebben a higiénikus áporodottságban megérezte, hogy itt ez sem segít, és megértette, hogy itt egyetlen úr van csak, az Egészség. A doktorok olcsók vagy drágák, de egyetlen urat ismernek és ez az úr nem a „Beteg”, hanem, ami lesz belőle.

Az öreg doktort azonban nem eresztette el. Legyen mellette! Hogy összeszűri a leveket a többi fehérköpenyes emberrel, az nem baj. A szemében hazai táj van és beszédében hazai íz. Kapocs az öreg doktor a kastéllyal, a képekkel, kandallókkal, emberekkel; kapocs az úttal, a parkkal, a fákkal, az ősszel – ahonnét elindultak –, a söréttel, amit „megrendelt” Retek, a vadőr, és az étellel, ami mindezeket túl van.

Milyen belenyugvó, megértő, szenvedő, kicsi ember lett Endre gróf, a sírváró embernek ebben a láthatatlan nagyságában! Hogy kitisztultak a tájak, gondolatok és emberek! Milyen világosan látta az öreg doktor igyekezetét, az anyáskodó ápolónőt, az elmúlt idők nyers hibáit, és milyen tisztán villantak fel a vadászat rövid pillanatai és hosszú várakozásai, amíg végre az öreg doktor azt mondta, hogy holnap!

Mennyire várta ezt a napot!

És ez a nap – ez a várva várt nap – egyszerre keserves lett akkor, amikor a maga kemény holnaptalanságában eljött.

– Egy-két nap alatt túl leszünk rajta – mondta az öreg doktor, de világosan érezhető volt, hogy csak órákról van szó. Betolják a műtőbe, és egy-két óra múlva eldől, hogy lesz-e még neki tavasz a világon.

Kinézett az ablakon, mintha feleletet várt volna, de mozdulatlanul állt az ág, nem szállt rá madár, és szürke volt az ég.

Aztán összekulcsolta a kezét.

Az erdő felett alacsonyan jártak a felhők. Az utak puhán kanyarogtak a sáros mezők között, és a nagy csend felett csak a vadlibák gágogtak, kérdezgetve az utat a vezérgúnártól, aki jobban ismerte Európa térképét, mint egy földrajztanár.

Reggelenként ködöt sóhajtottak az elhagyott mezők, és a köd alatt némán álldogáltak százkarú fűzfabokrok.

A szél néha szétkergette a ködöt, ilyenkor hideg lett egyszerre, mert erőtlen magasságban járt a nap, és az éjszakákban már a tél sziszegett.

És elmúlt a felhők nyári borulása, sötétsége. Most szürkék voltak, mint a hamu, vagy habosan gomolyogtak, mint a vizes szalma füstje.

Egy reggelen azután a kis Mátyás csodára ébredt: fehér volt az egész világ.

Puha fehérség takarta az udvart, az ólak tetejét, a kerítések élét, és a kerítés oszlopai csúcsos fehér kucsmában ébredtek, amilyent Dékány bácsi visel, a kisbíró.

Az öreg Retek vidáman krárogott a pitvarban.

– Na. Itt a hó. Kicsit korán jött, de hát kell a vetéseknek – és odaballagott a disznóólhoz.

– Erzsi! Hozd a moslékot!

A moslék langyosan gőzölgött, és Csám, nem törődve hóval, fehérséggel, úgy evett, mintha napokig éhezett volna.

– Jól eszik még, de hát nem várhatunk. A késeket ki kell vinni Istvánhoz, hogy köszörülje meg. Aztán mondd meg neki, hogy szívesen látjuk őket.

Azzal vállára vetette puskáját, és elindult az erdő felé, ahol a friss hó nyitott könyvként árulkodott a vadakra.

Nemsokára vadászat lesz, s akkor az erdőőrnek tudnia kell, hol járnak a nyulak, a rókák, a vaddisznók, a szarvasok, és a jobb vendégeket oda kell majd állítani, ahol lőnek is valamit. És a jó helyekre olyan puskást kell állítani, aki tud is lőni, mert – teszem azt – a jegyző úr hiába állna a legjobb helyen, úgyse löne semmit, mert a jegyző elhibázná a templomot is, ha ugyan illene megszentelt épületekre lövöldözni. A jegyző úr életében három nyulat lőtt összesen, de ez a három nyúl később harmincra, majd háromszázra növekedett, sőt rókákkal, őzekkel, szarvasokkal bővült. És még vannak, akik azt állítják, hogy a falusi jegyzők rideg, szürke tisztviselők, akiknek semmi fantáziájuk nincs...

Az öreg Retek mégis szereti a jegyzőt, mert hatalmas hátizsákkal jön, s a hátizsákban maga a vendéglátás szorong, szilárd és cseppfolyós állapotban. Éppen ezért – ha nem is kap a vadászaton jó helyet – azt kell neki mondani:

– Ide tessék! A róka itt biztos, de erről ne tessék beszélni!...

A jegyző titokzatosan ráhunyorít Retekre, az kedves cinkossággal vissza és a dolog rendben van.

A rókát azonban rendesen a gróf úr vagy vendégei lövik meg, s így a dolog még inkább rendben van.

Mindehhez azonban tudni kell, hogy merre jár a vad és errevaló a friss hó.

Az erdőben fehér, hűvös, téli csend.

A fákról a könnyű szél nyomán is pereg a hó, és néhol a bokrokban piros mellű pirókok ülnek mozdulatlanul, mintha a csendet hallgatnák.

Az öreg Retek járja az erdőt. Néhol megáll egy percre, lehajol és bólint, mintha azt mondaná: Igen! A fenyves mellett különösen sok a nyom. A szarvasok széles csapást tiportak a hóban, de jártak ott nyulak, őzek sőt három róka is. Jól van. Nagyon jól van. Jöhet a vadászat. Addig már lesz mit tenni a tarisznyába, mert holnap megtartják a disznóölést.

A késeket már köszörüli István, a fűszerfélét megveszik az asszonyok, egy kis bor akad a pincében, így mindenképpen szép napra van kilátás.

Fütyörészve ballag hazafelé az öreg Retek. Este majd beszél a mérnökhöz, hogy holnapra adjon szabadságot, mert a disznót maga szokta ellátni, és ez a munka nemcsak egész embert, de egész napot is kíván. A töltelékét maga keveri, készíti, ahhoz más nem nyúlhat. Nem is szólhat bele. Tavaly feleségére hallgatott, és lám, íztelen lett a kolbász, mert kevés volt benne a bors is meg a hagyma is. Az idén tehát az asszonynak hallgatnia kell.

Es estefelé Csám hiába zörgette az olajtót, hiába ordított, már nem kapott enni. Csám dühös volt, sírt is mérgében, de ez nem segített a dolgon. Mikor aztán besötétedett, lefeküdt óljában, szuszogva és elégedetlenül. Apró szemeivel gyanakodva nézett a sötétségbe, de a sötétség nem mondott semmit, így Csám rövidesen elaludt.

A faluban akkor már meggyújtották a lámpákat, s a verebek régen aludtak a szalmakazlakban, ahol meleg volt, és se a bagoly, se a menyét el nem érhette őket.

Az öreg Retek most is benézett a mérnök istállójába, hogy halljon valamit, de a lovak helye üresen állt, és a kocsiszínből is hiányzott a hintó.

– Vendég jön – mondta magában, aztán ellépett a kiskastély felé.

Az iroda ablakai is sötétek voltak, így a konyha felé ment, hogy megtudjon valamit.

Kopogott és óvatosan benyitott.

– Mit akar, Retek?

A mérnökné kedvességére – úgy látszik – ráhullott a hó. Kezét kitérőleg felemelte, nehogy az öreg kezét csókolhasson.

– Nem találom, instálom, a mérnök urat; aztán, hogy a disznómat leölném holnap, szabadságot szerettem volna kérni.

– Jól van! Majd megmondom neki. Nincs olyan nagy szükség magára az erdőn...

– Köszönöm szépen a nagyságos asszonyunknak.

Fordulás közben látta még Imreiné ellenséges szemvillanását és a szakácsné kaján mosolygását, aztán már kívül volt az ajtón.

Megszokásból köhintett egyet-kettőt, felnézett a tisztuló égre, és halkán mondott valamit, amit nem lehetett érteni.

Éjjel szél kerekedett. Tisztára seprte az eget, aztán – mint aki dolgát jól végezte – elpihent, és a magas ég alatt, erdőkön és nádasokon, utakon és a faluk csendes utcáin csikorogni kezdett a tél jeges csizmája.

És hajnalra üvegesen dermedt volt a határ. A házak kéményei szokatlan vastagon öntötték a füstöt, és nehezen világosodott. Éppen ezért Retekéknél lámpavilág repkedett egy darabig az udvaron.

A lámpát Rozál vitte az ól feté, és a kis Mátyás álmosan leskelődött kalickája rácsai mögül, mert szokatlanul sokan mozogtak az udvaron.

Ott volt – természetesen – elsősorban Péter, aki erre a napra szabadságot kapott a tanító úrtól, mert a tanító úr nagyon jól tudja, milyen nagy dolog faluhelyen a disznóölés. Ott volt Fenyéri István képesített ácsmester, feleségestül, ott volt mint vezető és irányító az öreg Retek, ott volt Retekné egy nagy pléhtállal a hóna alatt, végül ott volt Barát Pista és Erzsi, akik néha olyan pillantást váltottak, hogy a perzselésre előkészített szalma feltétlenül meggyulladt volna, ha közelebb van.

Egyszóval mindenki tudja, hogy ütött Csám végórája, csak az érdekelt nem tudja, azaz utoljára tudja meg, s ebben nagyon hasonlít a férjhez, akit felszarvaznak.

Rozál magasra tartja a lámpát az ól kerítése felett, István és Barát Pista pedig azon vannak, hogy a hízót kivezessék az ólból. Csám azonban más véleményen van, és egyébként sem szereti, ha a fülét húzzák.

Ordít, ahogy a torkán kifér.

Amint végre az udvarra kerülnek, István kirántja Csám egyik kapaszkodó lábát, és az áldozat most már rádöbben, hogy miről van szó. Menekvés azonban nincs. Az ordítás csendesedik és a tál Retekné kezében megtelik szép, piros vérrel.

Erzsi és Péter ekkor már a konyhában voltak, és befogták fülüket, mert sajnálták a kezes disznót, aki mégiscsak a házhoz tartozott.

Künt pedig vidám lángok lobbantak fel Csám „földi maradványai” körül.

Ezenközben reggel lett.

A reggelt egy szarka jelentette, aki felült a ház ormára, és cserregve fejezte ki megelégedését a történetek felett. A szarka ugyanis állandó vendége a disznótoroknak; hogy hívatlan vendége, azt mondanom sem kell.

Az öreg Retek megfenyegette a szarkát a véres késsel.

– Lelülek, ha vendéget hozol...

A vendég azonban egyelőre nem jött, csak késő délután kopogott be a mérnök kocsisa, de ő nem számított vendégnek.

– A mérnök úr azt izeni, tessék azonnal bejönni az irodába.

– Sürgős?

– Úgy gondolom, mert a jogtanácsos úr is ott van.

– Hát akkor majd bemegyek, bár szabadságot kértem a mai napra, ami a szegény embernek csak egy van egy esztendőben.

Szerencsére a disznó már teljesen átváltozott szalonnává, sonkává, kolbásszá, s a Retek-féle híres töltelékben is benne volt, aminek benne kellett lenni.

Mégis nagy komizás volt ez a mérnöktől. Zúgolódott is az egész család, csak az öreg Retek nem szólt semmit, mert tudta, hogy a hajsza elindult, és ezt egyedül kell végigharcolnia.

– Bemegyek, no! Készen van minden, ne berzenkedjete. Sietek vissza. Az orjáhusból estére leves legyen...

Zsíros kezét megmosta, véres kötényét ledobta, és elindult a mérnökhöz, akinél a jószágfelügyelővé előlépett jogtanácsos van vendégségben. A jószágfelügyelői címet közben szerezte Béla gróftól.

– Inkább így tituláltatom magam, ha méltóságodnak nincs ellene kifogása, ezek az egyszerű, vidéki emberek jobban megértik. Végeredményben úgyis én ügyelek fel méltóságod jószágára.

– Tessék! – mondta Béla gróf unottan. Tökéletesen mindegy volt neki, hogy a jogtanácsos minek tituláltatja magát.

Nem volt azonban mindegy sem Imreinek, sem Dombos Jánosnak, az intézőnek. Imrei már tudja a címváltozást, mert a jogtanácsos sietett vele közölni.

– Béla gróf akarta – mondta olyan legyintéssel, mint aki áldozatot hoz –, és nehéz lett volna ellenkezni vele. Tulajdonképpen igaza van, hiszen azért is tett erre a felelősségteljes helyre.

Imrei nem szólt semmit. Komoran nézett maga elé, de ezt dr. Csőrös Ede jogtanácsos nem vette észre, mert sötét volt már az úton, amint az állomásról hazafelé robogott a hintó.

– Jószágfelügyelő! – suttogta Imrei feleségének, amikor lefeküdtek. – Jószágfelügyelő!

– Ez csak a mezőgazdaságra vonatkozik – vélte az asszony. – Mit felügyel az erdőn, hiszen nem ért hozzá.

– És a mezőgazdasághoz ért?

– Az nem a te dolgod. Tengelyt akasztani azért nem kell vele. Ki kell térni amíg csak lehet. Ha az intéző megtudja, úgylis kitör a botrány. Intézzék el egymás között.

– Igazad van. Én egyelőre elfoglalom az öreg Retek ügyével.

– Kídobod az öreget?

– Én nem. Dobja ki a jószágfelügyelő úr, bár az a vén csirkefogó mindenképpen rászolgált.

Így aztán az öreget másnap délután berendelték.

– Disznóölésre kéretőzött el – mondta Imrei.

– Az nem az erdőőr dolga – legyintett bosszúsan dr. Csőrös, aki úgy képzelte, hogy a parasztoknak, béreseknél és egyéb alsóbbrendű népségnek hentesek és mészárosok állnak rendelkezésre.

Amikor Retek bekopogtatott, már ott találta Lesit is, aki katonásan állt a sarokban, és arcán halálos szolgálatkészség mellett diadalmas öröm is izzott.

– Igenis, Nagyságos Jószágfelügyelő Úr! – mondta éppen valamire.

Retek betette az ajtót, köszönt és kihúzta magát.

– Parancs.

Csőrös dr. végigmérte az öreget.

– Maga a Retek. Ugye maga Retek erdőőr?

– Retek János, szolgálatjára.

– Na. Hát arról van szó, hogy a területét át kell adnia a kollégájának. Holnap egyelőre a fát vesszük át. A könyveit hozza ki. Vizsgálatot tartunk. Megértette?

Az öreg Retek megrogyant egy kicsit. Számított ilyesmire, de az ütés mégis túl nagy volt.

– Megértettem, instálom, csak azt nem tudom, miért.

– Majd megtudja! Reggel várjon a vágásban. Végeztünk.

Retek és Lesi egymás után mentek ki a szobából. Az egymás mellé támasztott puskákat egyszerre dobták a vállukra. Lesi még feleslegesen igazgatta tarisznyáját, hogy hátramaradhasson, az öreg Retek pedig csendesen kiment a folyosóról, mintha társa levegő lenne.

Sötét volt már, mire hazaért. Lassan ment, meg-megállva, tűnődve, elgondolkodva. Kalapját néha a tarkójára lökte, rántott egyet-egyét a puskaszíjon, és mire hazaért, már megcsillapodott, és kitisztultak a tennivalók is.

– Valami baj van? – nézett rá a felesége.

– Baj, az mindig van. Megfőtt az orjahús?

– Na, akkor talán nincs olyan nagy baj – nevetett István –, ha az orjahúsra van gondja.

A vacsorán azonban mégis rajta ült valami szorongás, pedig szépen fogyott a bor is. Vacsora után az öreg megtörölte száját.

– Most mi Pistával bemegyünk a szobába. Ti csak végezzétek a dolgokat, és hagyjatok bennünket békén.

Barát Pista szolgálatkészen felugrott, és gyufát gyújtott jövődő apósának, aki levette a belső szoba lámpájának cilinderét. Aztán előszedte feljegyzéseit, könyveit, a fakiadási bárcákat, és amikor mindent kirakott az asztalra, azt mondta:

– Hát most idehallgass, Pista fiam!

És szépen sorjában elmondott mindent. Azt is, amit Péterke hallott.

– Szóval: János bátyám szénája rendben van.

– Rendben.

– Akkor mi baj lehet?

– Az, hogy harminckilenc éve szolgálok, és akárhogyan tisztázom magam, ha most visszafogadnak is, az első alkalommal felmondanak.

– Van erre törvény?

– Van. Joguk van felmondani.

– Hát akkor?

– Olyat kell kitalálni, hogy ne mond hassanak fel! Hiszen, ha Endre gróf itthon lenne... De talán már nem is él szegény. Az új ember meg nem ismer. Legnagyobb baj, hogy előregedtem, és más állást én már nem kapok. Gondoltam: te csendőr vagy, csak kiokoskodol valamit.

Barát Pista hosszan gondolkodva nézett maga elé.

– Nem tudom – bökte ki végre. – Ami egyszer igaz, az igaz. János bátyám könyvei rendben vannak. Becsülete tiszta, ez elég. Beszélni kell a gróffal!

Az öreg csak ingatta a fejét.

– Nem úgy van. Fiatal vagy még, nem érted. Olyanért kell hogy felmondjanak, ami nem igaz. Ami kiderül; akkor aztán én vagyok a várban és ők maradnak alul. Vagy visszafogadnak, vagy a törvény tesz igazságot.

– Értem; igaza van, János bátyám! Akkor...

Az öregnek most felcsillant a szeme.

– Én már fogom is a végét...

– Na?

– Majd meglátod. Addig azonban erről szó ne essék.

XII.

A szoba ajtaja még nesztelenebbül és még szélesebbre nyílt, mint máskor. Az öreg doktor szinte vigyázzban állt az ágy mellett, s a másik két orvos is tiszteletteljesen követte a világhírű sebészt, akivel egyszerre tele lett a szoba. Pedig nem volt nagy ember a tanár. Nagyképű pápaszemet se hordott, és mozdulatai is fegyelmezetten egyszerűek voltak... de a szeme!

A kis gróf egyszerre visszamosolygott rá, pedig az Isten a megmondhatója: nem volt már régen nevető kedve.

A többi doktor kiment, és egyedül maradtak.

Aztán szó került mindenről. Vadászatról, lovakról, utazásokról, lányokról, de a betegségről egy szó sem esett.

Elmenőben azt kérdezte még a tanár:

– Jó lesz, ha délután megcsináljuk?

Semmi nagy szó! „Műtét”, „Operáció”. Csak egyszerűen, hogy: megcsináljuk.

Mintha arról lett volna szó, hogy egy pár csizmát kell megtalpalni.

– Meg se vizsgál, tanár úr?

– Miért? Tiszta eset ez nagyon, és a röntgenképek tökéletesek.

– Megmaradok?

A tanár nevetett.

– Erre nem válaszolhatok – egy kis szünetet tartott –, de komolyan mondom, holnap szívesen állok rendelkezésére.

És megint nevetett.

Mire azonban délután lett, elmúlt a varázs. A különféle készülődések titokzatosak voltak, a csend mintha nagyobb lett volna, az orvosság bódítóbb, és künt szürke az ég, mint maga a szomorúság.

Később jeges eső kezdte verni az ablakot, és a fák meztelen ágai reménytelenül hajladoztak a ködlő délutánban.

Az öreg doktoron új köpeny, és nem tudja legyűrni izgatottságát.

– Kimegyek egy cigarettára – mondja végül, de hármat se szippant, már jön vissza, és amikor betolják a kocsit, olyan hirtelen áll fel, mintha valami feszültség szakadt volna el benne.

– Na, már itt is van...

Endre gróf jól megnézi a gumikerekű alkalmatosságot s az embereket is, akiket most lát először.

– Lábon is mehettek volna.

– Így kényelmesebb.

Az öreg doktor is ott lábatlankodik, mert segíteni akar, de leintik.

– Hagyja csak, doktor úr.

S a kocsit elindul kifelé, olyan zajtalanul és rázás nélkül, mintha vízen járna.

A folyosó üres. A szobaajtók egymásután suhannak el mellette s a beteg nézi a számokat.

– 253-254-255-256... Kettő meg öt, az hét, meg hat, az tizenhárom – adja össze magában az utolsó szoba számait. Endre gróf szereti a tizenhármasszámot, de már kanyarodnak is.

Az öreg doktor izgatottan megy a kocsit után, mint a kotlós a kiskacsák után, melyeket nem követhet a vízbe.

A műtő ajtaja kitarul és becsukódik.

Ragyog minden, és ennek a ragyogó tisztaságnak szaga van. A sarokban duruzsol valami, az asszisztensek tesznek-vesznek, szándékosan személytelenné téve önmagukat. Egy-egy műszer koccan, hidegen, mint a jég, azután jön az altató.

– Nem gyenge a szívem? – kérdi Endre gróf, aki hallott valamit, hogy a gyenge szív az altatás közben egyszer csak megáll.

A tanár szemében most valami mérhetetlen melegség villan fel.

– A szíve nagyon jó, és higgye el, ezzel a szívvel még szeretni is lehet.

– Szeretni... – gondolta szomorúan a beteg –, szeretni? – Mit is szeretett ő eddig életében? És amíg számolt, nem a számokra gondolt. Rohanva vágtattak a gyermekkor éveit, egy kép, egy arc, egy hír, egy illat.

Az öreg kastély csendes szobái, Anti, az inas, lobog a tűz a kandallóban, egy cigányasszony meztelen mellére fogja gyermekét, a patakon nyílik a sárga vízililiom, a káplán lágy hangja, amint miséz, a kórház papja, amint fölébe hajlik áldozáskor.

Aztán kezd kihagyni az emlékezet.

Mintha az öreg Retek ülne mellette a tóparton.

– Milyen dohányt szív maga, Retek?

– Hármass dohányt, instálom, de elolthatom, ha bűdös...

Füstölög a pipa, bódító, nehéz füsttel. Szinte fullad tőle, de aztán elszürkül minden, és ájult zuhanással esnek megbicsakló gondolatai a semmibe.

Az erdő csendes. A vágásszél bokrain cinkék keresgélnek, már a Mindenható tudná megmondani, mit találnak ilyenkor. A bokrok ágai fagyosak – jeges eső esett az éjjel –, és már az maga is csodálatos, hogy nem fagy el az a cérnavékony kis lábuk.

De nem fagy el, az bizonyos, és találnak is valamit, az is bizonyos, mert hiába nem ugrándoznak – annál több esze van a cinkének.

Az öreg Retek nézi a cinkéket, bár most nem erre gondol. Ezeket ő máskor gondolta, de azért érdemes felemlíteni. Most arra gondol, hogy mikor jönnek már az urak és Lesi. Amint világosodott, itt volt és most már annak két órája. Kinéz az útra, de nem jönnek. Rakjon tüzet? Ez egy kicsit illetlenségszámba megy – mintha füstölne az elkövetkezendőkre –, de hát megfagyni se akar. Ha ezt az urak belátják, jó, ha nem látják be: úgy is jó.

Igenis: rak tüzet!

A tűz hamar fellobban, már egy kis enyhe füst előzi meg. Forgáccsal körülállogatja; két vastagabb esedékfát tesz rá, s ezzel a tűz gondja el van vetve. Az urak még mindig nem jönnek, tehát ácsorogni sem érdemes. Leül egy rönkre, s lába alá szénát igazít, melyet valamelyik fuvaros hagyott ott még a nyáron, és pipára gyújtana, de így éhomra nem ízlik a pipa.

Hát akkor gyere, szalonna.

Fél szemmel ugyan az utat leste, de azért komótosan megreggelizett, és amikor egy-két korty pálinkát is lenyelt a szalonnára, egyszerre más színben látta a világot.

A pipafüstben nyugalom és békeség volt. Most már egészen pontosan tudta, mi a teendő.

Amikor a kocsizörgés pattogni kezdett a téli erdőben, nyugodtan állt ki a sarokra – mint máskor –, mintha nem is ma fordulna meg, hogy a régi kenyér megmarad-e, vagy elveszik.

Lesi – természetesen – az urakkal jött. Új bekecs volt rajta, és ő is úgy viszonzta Retek köszönését, mint aki felült már a hintóra.

A jószágigazgató sárga cipőt, szürke harisnyát, zöld nadrágot és kockás kabátot viselt. Azonnal a tűz mellé húzódott, kezeit melengetve.

– Csak parancsolj, saját hatáskörben – mondta Imreinek, aki maga után intette a két erdőőrt.

A farakások számbavétele egész délelőttbe tartott, és Csőrös dr. dühösen topogott a tűz körül.

– Mire való ez a komédia – mérgelődött magában. – A lopott fa ott van valamelyik paraszt udvarán, oda kell menni és kész. Ez az Imrei is egy nagyképű fráter. Az öreg Répa – vagy mi a neve – nyilván kiszolgált öregember, és mellel lopott is. Neki pedig megvan már erre az állásra a jelöltje. Egyik kliense ajánlotta, aki meg akar szabadulni tőle; ez a kliens pedig sokkal drágább ember, semhogy bármit meg lehetne tőle tagadni. Az öregnek tehát mennie kell.

Dél felé – ahelyett, hogy a nap szétverte volna a felhőket – elködösödött az idő. Csőrös dr. már türelme legvégső határán volt, amikor Imrei jelentette.

– Hat méter hiány!

– Meglesz az is. Egy bárca, úgy látszik, otthon maradt – mondta kicsit bizonytalanul Retek.

– Elég! – torkollta le Csőrös. – Ami nincs itt, az már nem lesz meg. Nem is lehet meg. Délután ötre jöjjön be az irodába. Végeztünk!

Nem is szóltak az öreghez semmit, pedig szokása szerint a kocsiig kísérte őket. Ott állt, amíg betakaróztak, és amikor a kocsi elindult, levette kalapját, de csak a mérnök biccentett vissza.

A kocsit aztán elnyelte a köd, az öreg Retek pedig ott állt fehér fejjel, és csak később tette fel kalapját, mielőtt alaposan megnézte a kalap zsinórját, mely nagyon zsíros volt mindenképpen.

Dombos János intézőéknél pontosan tizenkét órakor volt az ebéd. Erre nagyon kényes volt az intéző, és ugyancsak ő volt, aki ezt a terminust úgyszólván soha nem tartotta be. Mert egy gazdaságnak ezerféle ágazata és – ebből kifolyólag – ezerféle nyavalyája van.

– Menjünk! – ugrott fel néha a kocsira, amikor megkondult a harang. A kocsis már meg is húzta a gyeplőt, amikor egy asszony penderedik ki a cselédházból.

– Tekintetes uram! Tekintetes uram!

A kocsis magától áll meg.

– Mi a baj?

– A lányom! Most hirtelen... bába kellene...

Az intéző nézi az asszonyt, de már arra gondol, honnét a csodából vesz most gyorsan kocsit. A fogatok az erdőn vannak, az egyes sánta, a másik pár futóló az állatorvost vitte haza, az öszvérek a fináncokért mentek az állomásra.

Leveszi a kalapját, ami a tanácsstalanság mellett egyúttal a növekvő dühöt is jelenti.

Közben az ember lép a kocsihoz.

– Jó, hogy itt tetszik lenni, az egyik ökör felfúvódott.

Az intéző most egészen leveszi kalapját. Belenéz, mintha lenne benne valami, nagyot nyel, aztán leszáll a kocsiról.

– Eredj a bábáért! Hol van az az ökör?

Így azután az ebéddel többnyire baj van. Az intézőné vár egy darabig, és csitítgatja a gyerekeket, hogy „apátokat meg kell várni”, de a gyerekféle nem méltányolja az ilyesmit. Éhesek és enni akarnak. Végül is leülnek enni. A következő percben hallatszik a kocsirobogás, utána léptek az ebédlő felé.

– Na, talán megvárhattatok volna.

– A gyerekek...

– A gyerekek is várhatnak!

Következő nap azután vár a család. Az anya sarkára áll az éhes gyereknéppel szemben. Várnak hát. Sem többet, sem kevesebbet, mint előző nap.

Jön a kocsirobogás, és jönnek az ismerős léptek.

– Na! Ezerszer megmondtam, hogy ha sokat késem: egyetek!...

– Tegnap is...

– Az más!

És szótlánul kanalazták a levest.

– Mi volt az iskolában?

Ez már más hang, és a család felderül. A legidősebb fiú beszámol az iskoláról. Számtanról, földrajzról és hogy Paskai Vendel beleült a rajzszegbe. A rajzszegzet Lakatos Vince helyezte Vendel alá, amíg felálltak, hogy a tanító urat üdvözljék. Vendel tehát üvöltve ugrott fel, viszont Vincét a tanító úr alaposan elfenekelte, pedig – azt mondják a gyerekek – a tanító úrnak nem szabad senkit megvernie.

– Marhaság! Miért ne lenne szabad. Az iskolában a tanító úr az apátok. Az apa pedig akkor veri meg gyerekét, amikor rászolgál. Nem igaz?

– Dehogynem – mondják a gyerekek bizonytalanul.

– Jó, hogy ezt elmondtátok! Én majd külön küldök a tanító úrnak egy pálcát, hogy elrakjon benneteket, ha nem fértek a bőrötökbe. – A gyerekek aztán megköszönik az ebédet és kirobognak.

Az intéző cigarettára gyújt.

– Posta nincs?

– Nincs. Klári volt itt.

Klári: Imreiné, és Dombos nem szereti. Klári csinos asszony, úriasszony, rendes asszony, szava méz és a nyelve fullánk. Nem olyan, mint a méh fullánkja, mely egy szúrás után benneszakad, és a tulajdonos meghal. Ez a fullánk nem szakad benne és mindig van benne elegendő méreganyag.

– Szóval: Klári volt itt.

– Na, hálaistennek!...

– Azt mondja, hogy a jogtanácsos jószágigazgató lett...

– Nem kalocsai érsek?

– Az ura nem is fogadta el. Összekülönböztek. A jogtanácsos azt mondta, hogy ez csak a mezőgazdaságra vonatkozik.

– Elhitted neki?

– Így mondta...

– Persze hogy így mondta! Hogy megint én vigyem dűlőre a dolgot. Neki fejjel a falnak. Hát ebből nem eszik a Klárika. Meg az a nyeszlett ura sem. Mi dolgod van délután?

– Gyerekruhát javítok.

– Az ráér! Készülj össze. Én kicsit pihenek és délután megyünk be a városba. Ránk fér egy kis szórakozás.

Az asszony kérdően nézett urára, aztán odament és szelíden megcsókolta.

– Te tudod, János.

Dombos János nehéz ember volt. Nehéz emberben, kemény emberben puha, nagy szív.

– És a legjobb ruhádat vedd fel, ami csak van.

Az új jószágigazgató délután négyre rendelte át az intézőt. Ebéd után háromkor szólt a mérnöknek.

– Ezzel a Dombossal is tisztázni kell a dolgot – mondta –, légy szíves szólni neki, hogy jöjjön át. Imrei készségesen telefonált, de csüggedten jött vissza.

– Bement a városba.

– Bizonyára nem tudta, hogy itt vagyok.

– De tudta, mert a feleségem volt odaát...

Csörös sziszegett.

– Nem tudom, mit akar ez az ember, de nekem holnap okvetlenül haza kell mennem.

– Majd átizenünk neki, hogy holnap jöjjön át. Jó lenne, ha írnál neki.

– Nem szeretek nagy feneket keríteni a dolgoknak, de ha nálatok ez a szokás...

– Igen. Hivatalos ügyekben írásban érintkezünk – mondta Imrei, és arra gondolt, hogy mégiscsak jobb, ha Dombos dönti ki ezt a mondvacsínált jószágfelügyelői falat.

A levél tehát elment.

Reggel azonban hiába várták Dombost, pedig az is meg lett írva, hogy egyúttal reggelire is szívesen látják.

– Az intéző úr már három órákor elment vásárba – mondta telefonon az öreg mindenek.

– A levelet odaadták neki?

– Nem adhattuk kérem, mert későn jött haza. Az irodába tettük az asztalra.

– Hát nem ment az intéző úr az irodába?

– Nem mindig szokott, kérem...

Csörös jószágfelügyelő tajtékzott.

– Levonom a konzekvenciát! Visszaadom a megbízásom, ha Béla gróf nem ad elégtételt, de ennek az alaknak mindenesetre kitekerem a nyakát, akárcsak annak a vén tolvaj kerülőnek.

Igen, Retek Jánosnak – elvben – ki volt tekerve a nyaka. De ez már tegnap történt, délután öt és hat óra között.

Öt órákor bekopogott az öreg, összeütötte bokáit és szokása szerint azt mondta:

– Parancs!

Csőrös a monoklijával játszott – ezt a műveletet Retek illő tisztelettel szemlélte –, és „átható” pillantással nézett az öregre.

– Hat méter fa nem sok – kezdte Csőrös –, de hat méter annyi, mint hatszáz méter, ha lopásról van szó. Igaz?

Retek nem szólt.

– Aki tolvaj, az tolvaj – igaz?

– Ez igaz.

– Na látja. Maga éjnek idején kiadott az uradalom erdejéből hat köbméter fát.

– Ez lehetséges.

– Akkor mit akar?

– Én, kérem, semmit.

– Hát akkor ne komédiázzunk! Örüljön, hogy futni engedjük. A méltóságos gróf úr egész évi járandóságát kiadja – ami elé mi se gördítünk akadályt –, és maga legyen boldog, mert végeredményben a kenyéradó gazdáját lopta meg.

– Ki mondja ezt?

– A tények mondják, és mi is mondjuk. Nekem nincs időm magával itt vacakolni. Itt az elbocsátólevele. A járandóságát kikapja egy évre, és január elsején elmegy. Megértette?

– Az az egy hiányzó bárcám is meglesz... elkevertem valahová, majdnem negyven éve szolgálok.

– Itt az elbocsátója. Ha pedig negyven éve szolgált: eleget szolgált. Adja át helyét a fiataloknak.

– Ellátom én még a szolgálatomat.

– Nem érdekel. Értse meg, hogy a börtöntől mentjük meg. Nem indítunk vizsgálatot, nem megyünk a csendőrségre – ahová magát bizonyos érzékeny szálak fűzik –, hanem hallgatunk. Hallgasson maga is, és január elsején menjen el jól megérdemelt nyugalomba.

– És ha meghozom a hiányzó bárcát?

– Akkor meghozza. Akkor én leszek a legboldogabb ember, mert higgye el, öregem, én nem születtem hóhérnak.

– Akkor visszamaradok?

– Ami egyszer megtörtént, az megtörtént. Szépíteni lehet a dolgon, hogy összeajgatja a hiányzó fát, vagy kifizeti, de az már nem jelent semmit. Jóformán semmit.

– Szóval nekem el kell mennem.

– Igen.

Retek csigalassan hajtogatta össze az elbocsátólevelet.

– Az igazságomat azért megkereshetem, azt hiszem?

– Csak keresse, öregapám, de titokban, mert amit tett, az hivatalból üldözendő, és ha a dolog kiderül, hát becsukják.

Ez volt tegnap délután. Ma pedig itt van Dombos komizkodása. Nem egyszerű dolog a gazdálkodás. Imrei hallgatott. Csőrös föl s alá sétált az irodában – monoklija a mellén lógott –, amikor kopogtattak, s az öreg Retek viharvert arca jelent meg az ajtóban.

Csőrös köszönni se engedte.

– Mit akar?

– Meghoztam a hiányzó bárcát, instálom.

– Miféle bárcát?

– A hiányzó hat méter fáról.

Imrei felkelt, és gyanakodva, de bizonyos belső elégtétellel ment az öreghez, hogy elvegye tőle az utalványt, mely nélkül fát az erdőből kiadni nem lehetett.

– Ki vitte el ezt a fát?

– A részeges Kiss Imre.

– De ez a cédula az Ungár nevére van kiállítva.

– Az úgy van, kérem – magyarázta Retek –, hogy a tekintetes mérnök úr kitiltotta a Böröc Zsigát az erdőről, mert szájkodott. Az Ungár szomszédja a Zsigának, hát megvette a fát neki, mert ő úgysem kapott volna. A fát megnéztem, ott van.

Imrei erdész volt végeredményben, és menthetetlenül kidobja az öreget, ha a lopás rábizonyul. Talán sajnálta volna is; de most, hogy az új jószágigazgatóra hárult ez a feladat és az egész vád csütörtököt mondott, határozottan örült.

A cédulát Csőrös elé tartotta.

– Én adtam ki. Retek dolga teljesen tisztázódott.

– Mi az, hogy tisztázódott? A fát éjnek idején vitték el. Idegen udvarba vitték. Ez mégse tiszta dolog.

– Ezért legfeljebb Ungár számol.

Csend lett. Csőrös leejtette monokliját, és kliensére gondolt, akinek megígérte, hogy használhatatlan emberét elhelyezi.

– Csodálom, hogy nálad ilyen dolgok történhetnek.

– Bocsánat...

– Kérlek, ezt majd négyszemközt. Véleményem ezek szerint Retek erdőőről megváltozott. Retek! – mondta pátosszal és feltette monokliját –, ön becsületes ember.

Odalépett az öreghez, és kezét nyújtotta.

– Mindazonáltal, tekintve, hogy a mérnök úr a gróf urat úgy informálta, hogy maga lopott, s ezért magának fel kell mondani, amiben közrejátszott a maga öregsége is, a felmondást; bár nagyon sajnálom, én vissza nem vonhatom.

Retek mély megdöbbenéssel nézett maga elé. Nem értette az egészet.

– Szóval akár becsületes az ember, akár gazember, egyre megy?

– Ne forgassa ki a dolgokat. Maga öreg ember, de a gróf úr új garnitúrát, fiatal, tetterős embereket akar látni maga körül. Ez érthető ugye?

– Nem értem!

– Nekem pedig nincs időm magyarázkodni!

Az öreg Retek kihúzta magát.

– Nem is kívánom a nagyságos úrtól. A nagyságos úr nem idevaló, nem érti a mi életünket. Én a kenyeremet nem a nagyságos úrtól kaptam, hát nem is veheti el. Jó napot kívánok!

Az ajtóban megfordult még.

– A mérnök úr parancsol valamit?

– Nem, Retek, köszönöm. Szombaton parancs, mint rendesen.

Imrei szinte melegen beszélt, ami nem került ki Csőrös figyelmét.

Amikor egyedül maradtak, egy gyorsan közeledő kocszi mormolása állt meg a ház előtt.;

– Indulnod kell – mondta Imrei –, bár mehetnél az esti vonattal is.

– Nem, várnak. Nézd – lépett közelebb a mérnökhöz –, nekünk végeredményben össze kell dolgoznunk.

– Természetesen!

– Na látod! Nem mindegy az, hogy az öreg mikor áll odébb? Egy évvel előbb, vagy egy évvel utóbb?

Imrei húzta a vállát.

– Mindenesetre add elő a dolgot a gróf úrnak, és határozzon ő.

– Helyes. Értem. Óvatos ember vagy és jó partner. A gróf úr úgy fog határozni, ahogy mi akarjuk. Ennek az intézőnek pedig levélben adom tudtára a megváltozott viszonyokat.

Anti, az inas – vagy mint az öreg doktor mondaná, a „főinas” – a kastélyfeljáró kőlépcsőjén állt és egy kis bottal különféle ákombákomokat rajzolt a hóba.

És fütyörészett.

Anti kiskabátban volt – pedig fagyott –, tehát vagy ivott az öreg inas, vagy pedig valami lényeges körülmény feledtette vele az óvatosságot.

A park fái egy-két fenyőrigó ült, és Anti arra gondolt, hogy amikor még gyerek volt – régen volt ez persze, és apja mellett a Felvidéken szolgálta az öreg grófot –, ilyen fenyőrigókat hoztak az erdőőrök a nagy hegyekből, melyeknek orma még nyáron is hidegen füstölgött.

Anti a fenyőrigók mellett a múltra és volt gazdáira gondolt. Szerette őket? Ezt így talán nem lehetne mondani, de velük volt, és azoknak az erős embereknek erős egyénisége – túl a vagyon hatalmán – magával sodorta őt is, és megszokta velük örülni és velük bánkódni.

Ő már tulajdonképpen nem is Rénes Antal volt, csak az öreg Anti, aki bútor volt a vén kastélyban, csak az igazi bútorokkal ellentétben, helyenként mozgott is.

Ha romlott valami, ha kitörött egy székláb, vagy megállt valamelyik öreg óra: szinte fájdalmat érzett vagy hiányt, mintha meglopták volna, és ha a szék újra jó lett, s az óra újra ütni kezdett, boldog volt a maga csendes füttyörésző meglepődöttségével.

És most füttyörészett.

Írogatott a hóba, és körülnézett, hogy jön-e valaki, akinek bizonyos dolgokat elmondhatna.

Ekkor ment el a kerítés mellett az öreg Retek. Kalapja kissé a tarkójára volt lökve és konokul a földet nézte, de ugyanolyan öreg szolga volt, mint ő, bajtárs, talán barát, bár ezek a fogalmak nem jelentették azt a viszonyt, amit vele szemben érzett.

– Retek bácsi!

A kiáltás nem volt hangos. Parancsoló se, kérő se, talán hívó se. Olyan volt, mint amikor felkiált valaki, hogy: megtalált valamit. Az öreg Retek felütötte a fejét.

– Na!

És körülnézett, mert télidőben tétova a hang, és nem tudni, honnan jön.

– Nem jönne be egy szóra? Kinyitom a kisajtót.

És Anti kinyitotta a kisajtót, mely közrendű emberek előtt meg nem nyílt soha.

– Úr lettem! – mondta fanyar mosolygással Retek, és maga is nekifeküdt az ajtónak, hogy be lehessen csukni, mert ritkán nyitották ki, s a használatlanságtól megvetemedett.

Amikor az ajtó bezáródott, megálltak egy szusszanásra. Egymásra néztek.

– Éppen engem vártál?

– Éppen magát!

És elindultak a kastély felé, mert a levegőben volt, hogy a többit már csak ülve lehet elmondani.

Retek éppen úgy verte le lábáról a havat, mintha a gróf hívatta volna, és éppen úgy vette le a kalapját, mintha beteg gazdája ott lett volna valahol a kastélyban; és ezt Anti nagyon természetesnek találta. Végigmentek a folyosón és az inasszobánál megállapodtak.

– Tessék!

Antiból házigazda lett egyszerre.

– Tessék, Retek bácsi!

Ez a „bácsi” ugyan nem volt egészen indokolt – alig nyolc év különbség volt a két ember között –, mégis hozzájárult a hangulat tisztázásához, mert Retek nagyapa volt, keményebb életet élő ember, míg Anti gyermektelen belső inas.

Az inasszobában duruzsolt a kályha és enyhe cipőpasztaszaggal, pipafüsttel vegyes meleg lehelte körül az érkezőket.

Anti lenyúlt a kályha mellé, és varázslatos finoman egy üveg bort és két poharat kerített az asztalra.

– Most iszunk valamire!

– Ha te mondd, Anti!

– Én mondom!

A két pohár bor eltűnt.

Retek sarokba állította puskáját, és levette kabátját.

– Hát akkor mondd!

Anti újra töltött.

– A doktor úrral beszéltem, alig fél órája, az operáció sikerült!

A kályhában pattogott a tűz. A sarokban támaszkodott a puska, a két ember összenézett, és a melegnek, a falnak, a bornak, és szállongó pipafüstnek értelme lett egyszerre.

– Sikerült?

– Jól sikerült! Az előbb arra ittunk.

– Mintha megéreztem volna... egyszerre kiittam, pedig nem szoktam.

– A gróf úr még nagyon beteg, de a nagy bajon már túl van. Igyon, Retek bácsi.

– Hát iszom is. Azért is, mert örülök, és azért is, mert – úgy nézz rám, Anti – facér ember vagyok mátol kezdve.

És elmondta a felmondás minden részletét.

Anti sűrűn pislogott.

– Nem akarom elkiabálni, de a jogtanácsos úr, azt hiszem, gazda nélkül csinálta a vásárt. Béla gróf nem sokat törődik az egésszel, ő pedig úgy rendelkezik, mintha a mi gazdánk nem is lenne a világon.

Hallgattak egy kicsit. A kályhában tompán duruzsolt a tűz, a bútorok pattantak néha, és a két öreg szolgálta nagyon kívánta, hogy Endre gróf mégiscsak legyen a világon.

Igen, az operáció sikerült, de erről a beteg keveset tudott. Néha ugyan eszmélő világosság lobbant fel szemében, de aztán láz jött és fájdalmas üresség a nagy seb táján.

– Itt van, doktor úr?

– Persze hogy itt vagyok – hajolt az öreg doktor a beteg fölé, aki a választ már nem értette meg.

És ez a vergődés napokig tartott.

A folyosón még nagyobb volt a csend, mint máskor. A téli ég komoran borult a város fölé és a nagy csendben csak a beteg zseborája örölte fáradhatatlanul az időt az éjjeliszekrény márványlapján.

Legnehezebb volt az első ébredés. Mert könnyű volt a kábulat hintóján elsüllyedni az öntudatlanságba, de nehéz volt felkapaszkodni abból a feneketlen mélységből az élet világosságába, amely egyelőre még csak kínlódást tudott adni a betegnek. És a visszazuhanások az öntudatlanságba.

De a kis óra könyörtelenül faragta az időt. A napok lustán éjszakába hajoltak, s az éjszakák is nehezen reggelre ébredtek.

Egy ilyen reggelen történt, hogy a beteg megkérdezte:

– Milyen nap van ma?

Az öreg doktor ijedten nézett szét naptár után, és a beteg az operáció óta először mosolygott.

– Egészen elvadulunk, doktor úr...

Ezek voltak Endre grófnak az első értelmes gondolatai.

– Nem baj, ha elvadulunk, csak a gyógyulás így menjen tovább.

– Hát gyógyulok?

– Nagyon szépen. Az a professzor nem is orvos már, nem is sebész, hanem művész. De talán ne fárasszuk magunkat a sok beszéddel.

Ez a figyelmeztetés felesleges volt, mert a beteg már újra aludt. Az öreg doktor pedig megtelefonálta Antinak, a „főinas” úrnak, hogy gazdája szépen gyógyul, de ezt nem kelt nagydobra verni, mert a beteg még vissza is eshetik.

Anti tehát annyit mondott el a rábízott üzenetből, amennyit akart, és mivel nagyon keveset akart, a falu teljes bizonytalanságban volt. Egyes hírek szerint az operáció sikerült, de a gróf már nem lesz többet normális. Más hírek szerint éppen csak hogy életben maradt, de béna lesz mindkét lába.

Sokkal többet nem tudtak a tisztok se, és Csörös jószágfelügyelő se, aki pedig már személyesen akart meggyőződni az ő szempontjából olyan fontos tényről. Persze nem engedték a súlyos beteghez.

– Igen, a műtét sikerült, de nagyon súlyos volt, és a beteget még ezer veszély fenyegetheti.

Béla gróf egyszer meglátogathatta ugyan unokaöccsét, de ekkor a beteg eszméletlen volt.

– Ha magához tér, mondja meg neki, doktor úr, hogy itt voltam, és kívánom, hogy mielőbb egészséges legyen.

Az öreg doktor elérzékenyedett, mert látta az örökös szemén, hogy őszintén beszél.

Igen, Béla gróf csak a beteg embert látta, és nem gondolt a nagy vagyonra, amelyet a másik pusztulása árán nem is kívánt. Ezt aljasnak és hitványnak tartotta volna, mint ahogy mostani érzéseit nem érezte érdemnek vagy erkölcsösségnek. Amit tett, ösztönös volt, melyet nyugodt, talán kissé fáradt belső törvények szabályoztak, mint járását vagy egyéb mozdulatait.

– Majd lesz valahogy, mint ahogy mindig volt valahogy – futott át gondolatai között, és fáradt ballagással ment ki a szanatórium kapuján.

XIII.

169

A faluban ebben az időben nagyon korán meggyújtották a lámpásokat. Az ég állandóan borús volt – bár kevés hó esett –, és a kisablakos szobákban már négy óra után este lett.

A tűzhelyen pattogni kezdett a rőzse, a gyerekek éhesen és kifagyva jöttek haza a rétről, hol csúszkálni lehetett, az asszonyok ócska ruhákat foltoztak, vagy a vacsorára készültek, felmelegítve a déli levest és megtoldva egy kis szalonnával.

A férfiak már ellátták az állatokat, hát a naptárban böngésztek, feljegyezve, hogy mikor születik a kiscsikó, nemkülönben, hogy mikor lesz Csomaházán vásár, ahol – tudvalevőleg – a legjobb szűrt árulják.

Retekéknél csend van ilyenkor. Péter a faluban van – már három napja színét se látták –, hát ki lármázna? Az öreg Retek még nem jött haza. Erzsi és Pista pedig a szobában üldögélnek és suttogva beszélgetnek, bár senki se hallgatózik.

A kályhaajtó nyitva, tehát nem lehet azt mondani, hogy sötétben vannak, bár a tűz néha lankadtan lángol, és ilyenkor a suttogás is elhallgat.

Retekné már nem is nagyon ügyel rájuk, mert részint karácsony hetében meglesz az esküvő, részint pedig örök gondban él, hogy hová is mennek azután, mert bizony az öreg Reteknek mennie kell.

Pedig most már Imrei is az öreg mellé állt, de a jószágfelügyelő nem tágitott, hiszen az állást már másnak adta, s az új erdőőrt már fel is fogadta. Ez nemcsak Retekéket verte le végképpen, de keserű árnyékot borított Lesi álmaira is. Retek lakásába az új ember költözködik be. Lesi majdnem sírva rimáncodott Imreinek:

– Hát ezt érdemeltem és ennyi szolgálat után?

– Amit főzött, egye meg! Reteknek kitörte a nyakát, nekem pedig kellemetlenségeket szerzett.

– Én becsülettel jártam el.

– És bután! Magának kötelessége lett volna megtudni, tényleg lopott-e az a fa, és milyen utalványra adta ki Retek. De magát elvakította a gyűlölet, és beugratott engem is. Nem tehetek semmit. Nem én intézkedtem így! Örüljön még, hogy Retek el nem agyabugyálja, én az ő helyében mindenesetre megtenném.

Az öreg Retek azonban nem volt verekedős ember. A verekedős ember Részeges Kis Imre volt, akit Ungár, a boltos kirakott fuvarosi állásából. De Ungárnak is volt valamelyes igazsága, mert tőle meg Imrei vette el a bevásárlási könyvet, mert összejátszott Böröc Zsigával.

Részeges Kis Imre tehát fogta ostornyelét – a jobbikat –, és komótosan elballagott komaasszonyához, Pecsényés Ábrisnéhez.

– Jó napot, Juli.

– Adjon Isten, Imre.

– Tudod-e, mért gyűttem?

– Majd megmondod, Imre.

– Meg is. Te elárultál engem, pedig én megmondtam, hogy ha eljár a szád, összetöröm rajtad ezt az ostornyelet... – és még mielőtt Pecsényésné szólhatott volna, Részeges Kis Imre a szó szoros értelmében eltörte az asszonyon az ostornyelet. A jobbikat.

Pecsényésné most már nyugodtan mehetett látteleletért, mert az ostornyel széles barázdákat hagyott a hátán, sőt egyebütt is, mert ha az ember dühös, nem nagyon nézi, hová üt.

– Ha pedig eldicsekednél vele, amit kaptál, hát majd én is beszélek arról a kis dorongfáról, ami az óladban van elrakva, meg a Jágernéhez is kimegyek, hogy ügyeljen egy kicsit az urára, különösen olyankor, amikor itt éjszakázik nálad.

Pecsenyésné ezek után nem ment a doktorhoz, mert szó, ami szó, a fa is igaz volt, meg Lesi látogatásai is igazak voltak. Igaz ugyan, hogy Lesi a fát szabályosan megvette, de a szégyen csak szégyen maradt volna, és a barátság annyira elmélyült, hogy azt feláldozni nem lehetett.

Az öreg Retek azonban Imre egyéni igazságszolgáltatásáról nem tudott semmit. Nehéz gondokkal a vállán ballagott hazafelé.

Hát el kell menni!

Az ismerős utak, ismerős fák, bokrok, patakok egyszerre búcsúzóan fájni kezdtek, és szinte szóltak hozzá. Most januárban lesz harminckilenc éve, hogy járja ezt az erdőt.

Harminckilenc év! Nagy idő, amely mégis úgy lobbant fel, mint egy nap. Emberek jöttek, mentek ebben a hosszú időben, erdőket taroltak le, és újakat ültettek. A faluban egyszer tűz volt, egyszer búcsún megöltek egy legényt, hogy el ne vehesse Szabó Marit, aki legszebb lány volt a faluban. Szabó Mari aztán egy harmadik legényhez ment feleségül és most már Mari néni a neve, aki visszeres lábával nehezen ballag el a templomig és nem ismer meg senkit, mert olyan rövidlátó.

Aztán jött az öreg gróf halála. Nehéz volt szinte elhinni, hogy az idő az ilyen nagy urat is odadobja az enyészet lakodalmára, bár a nagy márvány kriptában talán másféle férgek rágnák szét az embert... Ha ugyan egyáltalán vannak ilyen előkelő helyen férgek... Az öreg Retek nem gondolt arra, hogy a test sírásóit önmagában hordja az ember, s az enyészet napszamosai mit se tudnak rangról, címről, vagyonról.

Az öreg Retek megállt a fenyves sarkán a visszaemlékezés kavargásában, és tisztán érezte vállán a nehéz érckoporsó súlyát, mert az öregurat az erdőörök vitték illő tisztelettel és becsületes meghatódottsággal utolsó pihenőjére.

Akkor este nagy vacsorát kaptak az erdőörök és bort számolatlan palackokban. A konyha melletti ebédlőben mégis nagy volt a csend, mert a gondolatok az elment urat sajnálgatták, de elszaladtak már az új gazda felé, aki szinte gyerek volt még, de tőle függött a kenyér.

Amikor Retek hazafelé ment, és a holdfényben a park nagy fái között hideg fehéren felálltak a kriptá márványoszlopai, megemelte kalapját, és a halottak magános nagy egyenlőségére gondolt.

Ez most mind eszébe jutott, hogy tétován ott állt a fenyves szélén és arra gondolt, hogy itt próbálta ki az öreg gróf az egyik puskáját, és Retek nagy szöggel erősítette meg a céltáblát a sarkon, a magányos tölgyfán.

Ott van-e még a szög?

Ott volt! Kihúzni ugyan nem lehetett, de amikor megfogta, vastagon vált le róla a vörös rozsdá és az elvékonyodott szög is arról beszélt, hogy az időnek nem „vasfoga” van, amint azt valahol olvasta, hanem az idő örök lassú folyása az nagy erő – erősebb a víznél, mindennél –, ami mindent megőröl, még önmagát is. Megőrli a búzát, de megőrli a kenyeret is, és megőrli a szolgálatot is, amit Retek harminckilenc éve vállalt.

És most nincs.

Pedig az erdő a régi, a tarisznya is és a puska is, ő maga is, és most mégis úgy jár az ismerős utakon, mintha árnyék járna utána: a múlt valósága, és ő maga már ideges lenne, akinek itt már nincs köze semmihez.

Az öreg kutya kedveskedve állt a kapuban, és Retek – kivételesen – megsimogatta a kutya fejét.

– Minek örülsz, vén kutya? Persze te nem tudod...

Nem, Tisza nem tudott semmit. Vidáman kísérte gazdáját a konyhaajtóig, aztán odaballagott a kis Mátyás kalickája alá, mintha azt mondta volna:

– Te, madár, láttad? Megsimogatta a fejemet...

A Mátyás kidugta fejét a kalicka rácsán, és vidáman ráugatott a kutyára, ami most már nem idegesítette Tiszát, sőt visszaugatott, mintha azt mondta volna:

– Nagy kópé vagy te, madár, de nem baj, mert – ugye láttad? – megsimogatta fejemet.

– Hallod? – mondta bent Retek a feleségének. – Ezek megint diskurálnak.

Retekné azonban nem válaszolt. A levest szó nélkül tette az asztalra, maga pedig leült a tűzhely mellé.

– Nem eszel?

– Nem kell! Nem kell nekem már semmi se. – És szemei most már mintha mindig könnyesebbek lettek volna.

– Így van, hát így van – azért ne emészd magad. Enni meg kell.

Ekkor kint megint ugatni kezdett a kutya. Erzsí odament az ablakhoz.

– Anti bácsi.

– Az inas?

– Az.

Retekné gyors mozdulattal visszatette a levesestálat a tűzhelyre, a tányérokat elkapta ura és Erzsí elől.

– Mozogj, Erzsí! Teríts rendesen. Maga vigye Antit a belső szobába. Itt fogjuk ebédre. Kolbászt hozz le, Erzsí... Tessék, tessék! – fordult kedvesen az ajtó felé, és amíg Anti a lábát törülgette, már nyoma sem volt az előbbi keserű hangulatnak.

Az öreg inas tíz éve nem volt Retekéknél, de azért barátnak számított, mint ahogy az is volt. Hogy most beállít, ennek oka van! Még nem tudni, mi, de Anti nemhiába jött. Az arca is ezt mutatja. Ruhája is, Anti az öreg gróf ruháit hordja, ha azt akarja mutatni, hogy nincs szolgálatban, és az öreg gróf agancsféjú botjával botoz, ami különösen tiszteletreméltó külsőt ad neki.

Anti ilyenkor inkább egy nyugalmazott tisztartóhoz hasonlít, mint valóságos inashoz, amit a magas gallér és a lapos nyakkendőbe tűzött szerezcsenfejű tű is megerősít.

– Hát csoda történt, Anti?

Anti mosolyog, a nevezetes botot nagy gonddal támasztja a sarokba, és parolázás közben azt mondja:

– Neked pedig, Erzsikém, lelkemből gratulálok.

Hát igen! Anti nem hiába forgott egész életében urak között! A két öreg ellágyulva néz Erzsire, aki belezavarodik a gratulálás utáni csendbe. – Eredj a dolgozdra – menti Retekné a helyzetet –, maguk meg menjenek be a szobába. Erzsí, úgy készülj, hogy Anti bátyád ittmarad ebédre.

– Azt már nem! – tiltakozik teljes belenyugvással Anti. – Nem azért jöttem én.

– A vendég ne feleseljen – vidámkodik Retekné, és bort visz a belső szobába, hol pedig pattog a kályhában a tűz, és a zöld kanapén zöld galambok csókolóznak immáron nyolc éve fáradhatatlanul.

Anti leereszkedett a kanapéra, Retek tölt.

– Ez persze nem olyan jó, mint az urasági, de azért ihatós.

– Jó kis bor – bólint Anti szakértelemmel, aztán hallgatnak egy kicsit. Retek nem sűrgeti, hogy Anti beszéljen, Anti pedig nem siet vele. Csak módjával mindent. Így aztán szóba kerül az időjárás, a favágók verekedése, a közeledő vásár, egy állítólagos veszett kutya és a kastélybeli szakácsné reumája, melyet Harkányban akar megfürdetni. Csak a hosszú úttól fél.

– Én se szeretek vasútozni – mondja Retek –, az a sok nép, füst, tolakodás...

– Pedig arra is sor kerülhet – mondja Anti –, az ember sohasem tudja.

– Utazás?

– Az. Utazás. Pestre. Ha az embert a gazdája akarja látni, akkor menni kell.

– Hát persze.

Az öreg Retek hallgatott, Anti pedig feljebb húzta nadrágját, hogy ki ne térdesedjen. Retek gondolatai közt meghatódás, melegség és remény támadt.

– Hála legyen az Istennek, ha annyira jól van. Aztán engem akar látni, nem az intéző urat vagy a mérnök urat?...

– Nem. Csak magát! A doktor úr telefonozott – így mondta: „az a vén akasztófa Retek megszede össze magát, és tüstént jöjjön ide fel, mert a gróf úr látni akarja”. De nagyon jó kedve volt a doktor úrnak. Még azt is mondta: „főinas úr, most már lehet örülni, de másnak ne beszéljen róla, csak az öreg Reteknek”.

– Jó ember a doktor úr – bólintgatott Retek.

– Tüskében mézescukor – vélte Anti, és úgy érezték mind a ketten, hogy a kályhában melegebben dorombol a láng, és mintha hirtelen napsugár vágott volna be az ablakon, pedig kint tél volt, és nehéz köd ereszkedett a tájra, de bent a szobában láthatatlanul felsütött a nap.

Ez a nap a szanatóriumból indult el, hol az egyik reggelen Endre gróf szokatlanul jól ébredt. Az éjjelt mélyen végigaludta, fájdalmai csitultak, és a reggel mintha világosabb lett volna, mint máskor. A függönyök fehérebbek, az ágy puhább – nagyot nyújtózkodott –, és kint a hóesésben mintha eljövendő telek szánkói csilingeltek volna.

Egyedül volt, mégis mintha sokan lettek volna körülötte, akik gondolatban körülállták.

– Talán meggyógyulok – mondta magának, és arcát az ablak felé fordította, a külső világ felé, amelyre eddig alig gondolt.

– Puskaport és sörétet veszek, mert az öreg Retek megparancsolta. – Kicsit mosolygott.

– Hiszen meg is látogathatna az öreg. Rágyújtana az ünnepi pipára, s a füst férfias szaga ráfeküdne a tisztaságnak erre a szintelen bűzére. Nagy csizmaival itt kopogna az ágy körül, és arcáról a tölgyerdők kérges cserzettése sütné ebben a puha fehérségben.

Így tervezgetett a beteg, s újra elaludt, de párnájára vidám álomregények szálltak, melyek akkor se repültek el, amikor az öreg doktor bekopogtatott a szobába.

A beteg nagyon komolyan feküdt az ágyban, sőt igyekezett fájdalmas arcot vágni, de az öreg doktort nehéz lett volna becsapni. Endre gróf szeme tisztán nézett a világba, az értelem világossága és a jó álom pihentsége csillogott benne, és ezt a csillogást az öreg doktor okulája úgy elkapta, mint a fecske a legyet.

Leült az ágy mellé, szelíden megfogta a beteg kezét.

– Imádkozott már ma, gróf úr?

– Bizony nem.

– Hát én most kimegyek és elszívok egy cigarettát, addig köszönje meg az Istennek, hogy meggyógyult.

Azzal nehézkesen felkelt, és kiment a szobából.

Endre gróf azt akarta mondani, hogy ne menjen, de aztán mégse szólt, mert jó volt egyedül maradnia. Igen, imádkozni kellene. Összekulcsolta kezeit, és most a régi elfeledett imádságok is mind eszébe jutottak. Csodálatos – gondolta ima közben –, máskor csak könyvből tudtam imádkozni – és boldogan érezte a hálaadás gondolatainak világos futkározását felszabadult agyában.

Amikor a doktor visszajött, már nevetett.

– Most már elhiszem, hogy meggyógyulok. Lehetne hazatelefonálni az öreg Retekért? Szeretném az öreget látni. Magam sem tudom, miért...

– Hát ez nem nagy kívánság. Én is kedvelem a vén akasztófárávalót. Változatosságot hoz, meg egy kis egészséges erdőszagot.

– A pipáját is hozza fel. Az ünneplő pipáját... de még várjon egy kicsit, doktor úr – és erőltlenül kezébe fogta az öreg kezét –, most már világos fejjel és nagyon sok hálával köszönöm... és soha nem felejttem el...

A doktor krákogott és igen mérgesen igyekezett nézni, ami a lehető leggyászosabban sikerült.

– Ugyan, kérem. És a kötelesség? És hogy soha nem felejt el... mindenki elfelejti!... – Újra erősen köszörmelte a torkát, és szorongatta a beteg kezét, ami sehogy se passzolt a kemény és hivatalosnak szánt hanghoz.

– Szóval Retek és a pipa. Az ünnepi pipa. Már megyek is, mert még elfelejttem.

Kicsit még összenevettek, mint a cinkosok, és legszívesebben megölelték volna egymást, de tekintettel kellett lenni férfiasságra, bizonyos egészen ostoba formaságokra és az öreg Kaszásra is, aki sokáig leselkedett az ablak alatt, és talán most szedi össze a szerszámaikat. Benézne talán éppen az ablakon és a guta ütné meg, hogy így fittyet hánynak neki, pedig őrá mindenképpen szükség van.

Így aztán nem ölelték meg egymást, de a szeretet és a reménység szétomlott a szobában, az öreg doktor pedig elment telefonálni Retekért s ünnepi pipájáért.

Szombaton Retek úgy ment be parancsra, mint máskor. Imrei szokatlan melegen kezelte az öreg embert, aki egy szóval se említette többet az elbocsátást, ő pedig nem hozta elő, mert a jószágfelügyelővel nem lehetett ujjat húzni. Sokáig már úgysem szolgálhatott volna az öreg.

– Egy kis szabadságot kérnék. Két napot. Hely után nézek – mondta Retek, amikor a hivatásos résszel végeztek.

– Jól van, Retek. Amennyit akar. Csak menjen.

– Köszönöm alázattal.

Hazafelé mentében arra gondolt, hogy nem hazudott. Ő csakugyan hely után ment, mégpedig a saját régi helye után.

Odahaza már minden el volt készítve a nagy útra. Ruha, ing, az új csizmák, a régi tarisznya, kifényesítve, új csattal ellátva, és benne az ünnepi pipa. Hogy nem felejtette el a gazdája?! Hát nem felejtette el, na!

Ballagott az öreg az erdő szélén, és észre se vette, hogy puhán szállongani kezd a hó. A fák közt sejtelmes suhogás hallatszott, a gyalogút lassan kifehéredett, a rét megszürkült a hulló hó ködében. Retek pedig azon gondolkodott, mit is illik ilyenkor mondani, vagy mit kellene vinni, mert beteget látogatni nem megy üres kézzel senki, még ha csak szegény erdőőr is az ember.

Mit! De mit? Ennivalót nem lehet; valami szép faragott botot? Az öreg grófnak szüzdohányt vinne a föld alól is, de a kis gróf nem pipál. Hát akkor mit?

Megállt hirtelen, kicsit elmosolyodott és hangosan azt mondta: – Ez jó lesz! Ilyent még nem láttak abban a kórházban. Igen. Örül majd a kis gróf, nevet a doktor úr, igen, elviszem ajándékba a kis Mátyást!

Felesége helyeselte a dolgot.

– Igaza van, János. Maga mindig eltalálja, mit kell csinálni. Csak nem lesz-e baj, ha ez a madár olyanokat mond... tudja, néha mindenfélét mond.

– Hát aztán? Olyan az a madár, mint a gyerek. Ha mond, hát mond. Még nevetnek is rajta. De nevetnek ám, mert ez nem cifrázza. Ez kimondja!

Így aztán másnap hajnalban a Mátyás is a szánra került, ami az öreg Reteket az állomásra fuvarozta.

A hó még mindig esett, így nem tudott nagyon sötét lenni, de az erdő feketén suhogott a hajnal ébredő szelében, és nem lehetett látni egyetlen csillagot.

A kis Mátyás szótlanul gubbasztott kalickájában, mert érezte, hogy valami rendkívüli történik vele. Amikor meglódukt a szán, majdnem leesett ülőfájáról, de aztán csodálkozva érezte, hogy meg se mozdul, mégis mennek.

Retek közelsége megnyugtatta, élelem is volt a kalickában, így szunyókálni próbált, mert korán volt még nagyon.

A szán pedig halkan csúszott az állomás felé, s a fák mintha csodálkozva ringatták volna fejüket, hogy lám, Retek János, a kicsapott erdőőr Pestre utazik. Nagy dolog ez mindenképpen. Pláne a gróf hívta!

Az állomáson is nagyot nézett az ismerős vasutas.

– Pestre?

– Pestre. Látogatóba.

– Aztán el ne vesszen ám, Retek bácsi.

– A madárért nem kell fizetni?

– Nem. Csak piszkosságot ne csináljon.

– Nem olyan madár ez – mondta kicsit sértődötten Retek és kiment a kis állomás elé, hol akkor gyújtotta meg a bakter a lámpát, ami egyúttal a vonat érkezését is jelentette.

– Gyere, madár – emelte fel Retek a kalickát, és felkapaszkodott a vonatra.

A fülkében félhomály volt és áporodott meleg. Ketten ültek benn mindössze. Egy kupecforma vastag ember a sarokba dőlve horkolt, egy másik pedig kinézett az ablakon, mintha valamit is látni lehetett volna.

– Jó reggelt!

A kupec tovább fűrészelt, a másik pedig mondott valamit, de csak úgy maga elé. Nem barátságos emberek, az bizonyos.

Retek a kalickát feltette a csomagtartóba, aztán ő is kinézett az ablakon, mert a vágató mezők szürke derengésében lassan reggel kezdett lenni.

A Mátyás pedig riadtan pislogott a kalickában. A vonat kerekeinek csattogása átbizsergett a kalicka padlóján, és finom érzékei számot adtak a nagy erőről, amely ismeretlen úton repítette.

Egyik állomáson természetes asszonyság szállt fel kucsmás kisfiúval, és Retek meggyőződhetett, hogy vannak barátságos utasok is. Az asszonyság egy szuszra elmondta, honnét jön, hová megy, és Retek rövidesen azt is tudta, hogy az asszonyság – özvegy Bihali Tamásné – Borcsa nevű tehene húsz liter tejet ad naponta.

– Hát maga hová megy?

– Pestre.

– Látogatóba?

– Látogatóba, beteghez megyek.

– Hát nagy kincs az egészség. Én tudom. Bár szegény uram rám hallgatott volna. Hiába mondtam neki:

– „Tamás, Tamás, a te bajodnak Pesten van a doktorja.” Nem hallgatott rám. Pedig elég tehetősek vagyunk, hogy jutott volna arra is. Abban az évben született ez a kisfiam. Jó, hogy született, mert belehaltam volna a nagy bánatba. Töröld meg az orrod, Pistike.

Pistike végighúzta öklét az orra alatt, majd kezét a nadrágszárjába törülte.

– Nincs zsebkendő, te élhetetlen! Aztán mi a maga betegének a baja? Rokon vagy csak ismerős?

– Fejbaja van, de már megoperálták. Javul. Nem rokon...

– Annál szebb, hogy meglátogatja. Magán mindjárt meglátszik, hogy jó ember. Én azt mindjárt meglátom. Nem tudom, hogy van, de meglátom – és dühös pillantást vetett a sarokba, hol a kupec morogva mondott valamit, de aludni már nem tudott, mert az asszonyságnak olyan hangja volt, mint a harangnak.

Pistike ekkor felmászott az ülésre, és leplezetlen vágyódással a Mátyásra mutatott.

– Madár. Mátyás-madár.

– Nahát! – csapta össze kezét Bihali Tamás özvegye. – Még ilyet se láttam. Madarat visz a betegnek?

– Madarat. Tud ez beszélni is...

– Hát akkor beszéltesse.

– Most nem akarom. Talán most nem is beszélne. Meg van ijedve. Amúgy szelíd.

– Megfoghatom? – kérdezte Pistike.

– Persze hogy megfoghatod! Ez a bácsi megengedi.

– Nem lehet – szabadkozott az öreg Retek –, nem lehet, sose fogtuk kézbe.

– Akkor ne fogd meg, kisfiam, ha a bácsi sajnálja tőled ezt a kis örömet is.

– Nem sajnálom, de kár lenne, ha elrepülne.

– Ne féljen attól, ha az én fiam megfogja!

– Akkor megdöglik! – mondta a kupec, hogy valamivel fizessen megzavart álmáért. – Nem szokás a madarat fogdosni. Nem liba az...

A kupecnek olyan hangja volt, mintha hosszú, bolthajtásos folyosó végéről beszélne. Mélyen zengett és megtöltötte az egész fülkét.

Szerencsére nyílt az ajtó, és a kalauz kérte a jegyeket. Retekét jól megnézte.

– Pestig szól – mondta Retek szerényen.

– Látom, addig még jócskán ülhet az erdész úr.
– Ráérek. Most nincs más dolgom.
– Szép élet a maguké – mondta hozzáértően az asszony. Jární a szép erdőt, kocsikázni, vadászni...

– Nem panaszkodom – mondta Retek.
– Én is szeretném, ha a fiam erdész lenne, nem valami vásárjáró, lószagú kupec vagy ilyesmi. (Nesze, kupec!)

– Kinek ez, kinek az – enyhítette a légkört Retek, és nagyon szerette volna, ha az asszonyság kiszáll, mert még a kupec valami csúfságot tesz vele. De a kupec – ha ugyan az volt – nem akarta meghallani a megjegyzést. Pár perc múlva újra horkolt, és Bihaliné is kiszállt a következő állomáson.

Közben kivilágosodott a vonat útja, elállt a hó, és a szél vörös szélű felhőket kergetett a fehér mezők felett.

Retek nyugodalmasan pipálgatott. Egyszer megnézte a Mátyást is és biztatgatta.

– Egyél, madár, valamit. Más gazdád lesz azután, de jó gazdád lesz. Talán ezüstitányérből eszel. Aztán ne feledd el, hogy nagyon csúnyákat nem muszáj mondani. Úri népek közé kerülsz.

A kis Mátyás érdeklődve borzolta fel bőbitáját, de nem szólt semmit, mert az utazás izgalmi félelemmel vették körül, és – őszintén szólva – nem is tudta, hogy ilyen alkalommal mit kell mondani.

S a vonat csattogva vágatott az idő után.

Az állomásokon másfajta emberek várakoztak, másféle ruhákban és a táj is hol ellaposodott, hol megdombosodott. A mezőket erdők váltották fel, s ilyenkor Retek ismerősen bólintott.

– Szép erdő! Szép nagy erdő!

Aztán megint nádasok jöttek, apró tavak, hol a friss jég tükrén ezüsthídat rakott a nap, és a nádasok mélyen lefeküdtek a szél suhogó rohanása alatt.

De a szelet csak látni lehetett, érezni nem. Bent a meleg együtt szaladt a vonattal, és déltájon Retek kibontotta a tarisznját és megebédelt.

Ebéd után szundított is egy kicsit, de aztán már nem mert elaludni, bár a kalauz nagyon biztatta.

– Aludjék csak nyugodtan, erdész úr, majd felköltöm én, meg a vonat úgyse megy tovább.

Barátságos ember volt a kalauz, de azt Retek semmiképpen sem értette meg, hogy a vonat mért ne menne tovább. A vonatnak az a dolga, hogy menjen és ha a vonatok mind megállnak Pesten, abból hiba lenne. Nem, ezt a kalauz csak tréfából mondhatta.

Azért hát éberem olvasgatta az állomások neveit, és elnézte a sürgönydrótok hullámozó futását. Elővette a papírt többször, melyre Anti felírta a pontos címet és a villamos számát is, amely közel viszi a szanatóriumhoz. Onnét csak pár lépés az egész.

Késő délután volt már, amikor apró házakkal kezdett népesedni a vidék. A vonat mind sűrűbben állt meg, és váltókon dülöngélt, míg betalált az állomásra. Retek csodálkozott is, hogy betalált. Sokat okosodtak az emberek, az bizonyos...

Egyszer aztán hatalmas vashíd ívei kezdtek zengve dübörögni és az öreg vadőr tudta már, hogy nagyon közel van Pest, mert a híd alatt félelmes nagyságban a szürkeségben elúszó folyó nem lehet más, csak a Duna.

– Szép nagy víz! – bólintott magában Retek, és egy kis büszkeséget is érzett, hogy lám, nekünk is van ilyen nagy vizünk, nemcsak mindenféle idegen nációnak, amiről a kalendáriumból értesült.

És amint a vonat leért a hídról, a házak között egyszerre fojtottabb lett a csattogás. Nagy kémények füstölögtek itt-ott, az utakon széles farú lovak dőcögtek nagy társzekerekkel, és megsokasodtak az emberek, akik mind siettek valahová.

– Fürge népek, az bizonyos – gondolta Retek –, talán vasútra mennek vagy litániára? Mert mért sietnének egyébként?

Magas töltésen ment most a vonat, és jól látszott a nagy házerdő kéményekkel tűzdelt zsindeyes teteje.

Ez hát Budapest vagy Pestbuda, amint az öregek mondták. Nagy város, főváros, de Retek János azért békés nyugalommal készülődött.

– Ilyen is van. Van falu és van város. Ez a legnagyobb – és az öreg vadőr kicsit büszke is volt a fővárosra, amelyet – valljuk meg – most látott először életében.

És békésen hallgatott a nagy üvegmagtár zsibongásában. A pipaszár kiállt kicsit a tarisznyából, és kezében óvatosan himbálózott a kalicka. Jegyét elvették, aztán együtt sodródva a sok emberrel, egyszer csak kint találta magát a téren, hol csengve szaladgáltak a villamosok.

– Hát ezek között lesz az enyém is, csak ki kell várni. A számuk – úgy látom – fel van írva, hát nem lehet eltéveszteni.

Jött is a villamos nemsokára. Száma alatt már lámpa égett, mert a késő délután köde alatt sötétedni kezdett a város.

A kalauznak megmondta pontosan, milyen utcába és hány szám alá megy.

– Majd szólok, ha le kell szállni – mondta a kalauz. – Madarat visz?

– Azt. Mátyást. Beszélni is tud.

– Fene se nézné ki belőle. Hát majd szólok. – És ment tovább, csattogtatva fényes fogóját.

– Csak el ne felejtse – aggódott Retek, de aztán csodálkozva nézte a várost, amely dacolt a téli esttel, és a kirakatok csillogása kihullt a gyalogjáróra. És itt is sietve jártak-keltek az emberek.

Ezen már nem csodálkozott, de a kalauzt minden alkalommal figyelmeztette.

– Ne feledkezzék meg rólam, kalauz úr!

– Csak legyen nyugodt, öregem.

Igen, így mondta, hogy: öregem.

Hát nem látja ez, hogy ő erdész? Hajtókáján az arany cserlevelet Erzsi dörgölte ragyogóra, és különben is, madarat visz. Aztán most azt mondja, hogy: öregem.

Nagyon barátságos volt először is, az igaz, vagy talán ismeri őt? Vagy ez itt szokás? Hát így van. Csak szóljon.

Szólt is:

– Itt most szálljon le, bácsikám, aztán ezen az utcán menjen fel. Ki van írva a szanatórium neve.

Retek leszállt. – Most meg azt mondta, hogy bácsikám. Akár egy rokon. – Kicsit nézett még a villamos után, tűnődve, hogy elcsilingelt, de aztán egyszerre közel érezte magához beteg gazdáját. Megigazította az ünnepi pipaszárát a tarisznyában, és tempós kopogással elindult a szanatórium felé.

Hamarább odaért, mint gondolta. A kapuban megállt egy kicsit, mert össze kellett szedni szétfutott gondolatait.

A kalickát letette a földre.

– Aztán jól viseld magad – intette a Mátyást, de ezzel inkább magának szólt, és arra gondolt, hogy majd kitudódik, hogy mit kell mondani. És a fehér kavics csikorogva vitte a fényes porta felé.

A szőnyeg kiért az udvarig.

Csizmáját alaposan letisztogatta és a tábornok-portás előtt megemelte a kalapját.

– Engem az Endre gróf úr rendelt ide, telefonon. Akinek a fejét operálták.

– Hát ez a madár?

– Ez ajándék. Hogy elmulasson vele, mert ez a madár beszélni tud.

A portás hideg volt, mint a kő.

– A madár itt marad, mert a betegszobába ilyesmit bevinni nem szabad.

– Csak szóljon a gróf úrnak. Majd ő beengedi.

– Itt nem a gróf úr parancsol, de ha az igazgató főorvos megengedi, én nem bánom.

Az öreg Retek meghökkent. Nem parancsol? Az ő gazdája nem parancsol?...

– Hát én itt hagyhatom, de ha valami baja lesz a madárnak, maga felel érte.

A portás meggondoltan tolta aranyszélű sapkáját tarkójára.

– Nem lesz semmi baja. Én is szeretem az állatot. Tessék jönni.

Készségesen felemelte a kalickát, és a borraivalóra gondolva, amelyet a gróftól kap, azt mondta:

– A gróf urat itt is mindenki szereti, Józsi – mordult egy szunyókáló, kevésbé díszes ifjúra –, vezesd a főerdész urat a gróf úr szobájába.

A portás feltette a kalickát az asztalra, és benézett a Mátyáshoz. Fütttyentett neki, és bedugta az ujját a rácson, de a madár bizalmatlanul nézte.

– Ki lehet ez az ember?

A portás aransujtásai kicsit megnyugtatták, mert Retek hajtókáján is így csillogott a cserlevél, de ez azért más volt, és zavarta a nagy fényesség is, amely majdnem olyan volt, mint a nap fénye.

– Hát beszélj, ha tudsz beszélni – mondta zsíros hangon a portás, de a madár nem válaszolt.

– Talán éhes vagy? – és egy zörgő papírzacskóból tört kekszdarabkákat dobott be a rácson.

– Az ember ennivalót ad – nézte Mátyás a portás nagy kezét, de azért nem nyúlt hozzá.

Ekkor jött vissza Józsi, a szolga.

– Bevezetem az öreg Mukit a grófhhoz. Ez se járt még ilyen helyen... madarat hoz egy szanatóriumba; jó, hogy nem oroszlánt hozott.

A portást nem érdekelte Józsi megjegyzése.

– A nyolcvanasba esti újságot kell felvinni, a tizenhetesbe két szivart, a huszonhármasba pedig virágot.

És visszafordult a madárhoz.

Ekkor Mátyás már egy darab kekszet tartott a szájában.

– Egyél, egyél! – vidámkodott a vastag ember. – Neked tettem be.

A kis Mátyás figyelmesen hallgatta, és mivel semmi veszedelem nem volt a levegőben, tovább ropogtatta a süteményt. A portás pedig kihúzott egy fiókot, és egy kis üveget emelt a szájához.

– Na! Talán neked is adjak belőle?

A kis Mátyás most már barátkozóbb hangulatban volt. Az ember hozzá beszélt, tehát most már valamit neki is kell mondani.

– Tolvaj! Tolvaj! – selypítette hosszas megfontolás után.

A portás kezéből kicsúszott az üveg, vissza a fiókba, és döbenten nézett a madárra.

– Te... te ördög! – és körülnézett, hogy nem csapja-e be valaki. Aztán elnevette magát.

– Hát téged jól megtanítottak. Eszel még?

A Mátyás megtörölte csőrét a kalicka fenekében, felugrott ülőkéjére, és elkezdett csiripelni mint a veréb, aztán ráugatott a portásra, aki ekkor már majd ledült a székről a nagy nevetésben.

– Nem csodálom, hogy félt a gazdád. Igazán okos madár vagy – és felakasztotta a kalickát az egyik fogásra, mert valaki közeledett az üveges ajtóhoz.

– Hét órakor hozzák be Tamás tanácsos úr öméltóságát. Lesse az ajtót, Kapai. Hát ez a kalicka és ez a madár? Csak nem akar állatokat itt tartani? Azonnal el kell távolítani.

– Igenis, gondnok úr – és a portás elindult a kalicka felé. – Endre grófnak hozta a főerdésze. Majd leteszem a pincébe...

– Várjon. Nem kell elsietni a dolgot. Végeredményben a portásszoba nem tartozik szorosan a szanatóriumhoz. Hagyja egyelőre! Majd meglátjuk... Szóval, vigyázza az autót.

Amikor kiment, a kis Mátyás a tollát tisztogatta, a portás pedig kendőt terített a kalickára.

– Hát akkor aludj, madár, ha már a gondnok így tiszteli a gazdádát, mert itt bizony mindig ég ez a kutya villany.

Józsi, a szolga hiába sietett Retek előtt. Az öreg tempósan rakta csizmáit, alaposan megnézte a hosszú folyosót, tükörfényes ajtókat és csillogó kilincseket, de még mindig nem jutott eszébe, hogy mit is mond, hogy újra egészségesen látja gazdáját. Azaz talán még nem is egészséges, csak úgy gyógyulgat.

Józsi kopogott, fűrgén eltűnt az egyik ajtó mögött, majd újra kitárta.

– Tessék, főerdész úr.

Retek besétált a szobába. Először az öreg doktor rávillanó pápaszemét érezte, aztán gazdájára nézett, akinek nagy fehér kötés volt a fején, és vértelen keze alig vált el a fehér takarótól.

– Parancs, gróf úr! – a csizmák ismerősen összeverődtek, enyhe pipaszag lengett a szobában, a zöld hajtókán csillogtak a cserlelevelek, és az öreg erdőőr kicsit meghatódott arcáról nádasok, rétek és erdők néma üzenete szállt szét a szobában.

– Jöjjön, Retek, közelebb. Ide az ágy mellé, aztán üljön le és meséljen a gróf úrnak...

Az öreg doktor parolázott Retekkel, és amikor gazdája csupacsont kezét is óvatosan markába szorította, azt gondolta, hogy nagyon beteg lehetett szegény.

Óvatosan leereszkedett a karfás székbe, kalapját kezében tartotta és csizmáit maga alá húzta.

– Hát mi újság, Retek?

– Semmi különös, instálom. A vágásokkal végeztünk, az etetőket megraktuk, de amúgy se erős a tél, nem szenved a vad. A vadlibák korán megjöttek, és az új híd is elkészült a paprétnél.

– Hogy tetszik lenni? A szemem látom a gróf úrnak, hogy már jól van, de még jobban is lesz. Sokkal jobban – hál’Istennek.

– Nehéz volt, Retek...

– Annál jobb túl lenni rajta. Tudtam én azt, hogy nem lesz itt semmi baj. Olyan doktor vigyázott a gróf úrra, mint a mi doktor urunk...

– Csak hízelegjen, öreg stüsz, majd még maga is jön a konyhára... – dörmögött a doktor.

– Mért mondanám, ha nem úgy lenne? Meg a nagyobbik leányunkat férjhez adtuk, és a kisebbiknek meg most karácsonykor lesz az esküvője.

– Gratulálok. Retek, adja át az én jókívánságaimat is.

– Hát még, ha a gróf úr benézne hozzánk, csak egy percre, vagy ott lehetne a templomban az esküvőn... nem is merem kérni.

– És táncolna is, mi? – csipkelődött vidáman a doktor. – Emelgetné a mázsás menyecskéket.

– Azt nem gondoltam, bár az öreg gróf úr bizony táncolt az én lakodalmamban, aztán nemcsak úgy tessék-lássék, hanem jobban, mint a kanászok – pedig azok nagyon értik –, kivilágos virradatig. Akkor még földes volt a szobánk, hát amikor elment a vendégség, öt véka földet hordtunk ki, úgy felrúgták a táncosok. Nagyon jól mulattunk, annyi bizonyos...

A beteg hangosan nevetett.

– Szeretnék ott lenni, igazán szeretnék – és arra gondolt, hogy milyen szívesen táncolna ő is földes szobában – mint az öregek –, csak már itthagyná ezt a parkettás termet.

– Hát az intéző úrék hogy vannak, meg a mérnök úrék?

– Megvannak, instálom. Intézőéknél kisgyereket várnak – úgy mondják a faluban. Szorgalmas népek... Anti meg nagyon várja már a gróf urat. Egyedül van, azt mondja.

– Hát majd igyekszem, Retek.

– Aztán, ha meg nem sérteném a gróf urat, egy kis ajándékot is hoztam. Egy Mátyás-madarat. Beszél, kérem szépen. Úgy beszél, mint egy ember. A kis unokám tanította, a Péter.

– Hol van?

– Elvették tőlem. Az a kövér úriember, aki a kapuban van. Azt mondta, vigyáz rá, mert hogy ide nem lehet behozni.

– Persze hogy nem lehet – mondta az öreg doktor. – Azt meg nem hiszem el, hogy beszél. Makog talán valamit?

– Beszél az, kérem! Olyanokat mond... hajaj. De nem mindenre az onokám tanította... A fuvarosoktól is sok mindent megtanult. A csúnyábbakat...

– Köszönöm, hogy gondolt rám, Retek, majd vigyázunk a madárra.

– Hogy legalább valami emlék maradjon rólam, merthogy nekem felmondtak.

XIV.

A kiskastély körül nagy volt a köd. Az éjjel még esett a hó, de hajnal felé délire fordult a szél, s az erdő felől nehéz ködöt hajsztolt a falura.

A kerítés mellett pirókrok ültek a havas ágakon, és fent a levegőben varjak károgtak láthatatlan magasságban.

A falu felől néha a kovácsműhely csengése hallatszott, amint a kovács megtáncoltatta kalapácsát az üllőn, néha pedig egy kurjantás, amint a takarmányos béres hazafelé biztatta ökreit. Az ökrök a kiáltástól nem mentek sem gyorsabban, sem lassabban, de az ispán így meghallotta, hogy Cinege Jóska béreslegény megteszi a magáét.

A tyúkok ázottan és fázva bújtak össze az ólak előtt, a kutyák pedig mérges unalommal feküdtek a pitvarban, mert még ugatni sem volt érdemes.

Csak Tisza ugatott az erdőőrház előtt, de ő se hosszan, mert megismerte a mérnök lovait, és csak inkább a háziakat figyelmeztette, hogy kocsi érkezett.

– Hárman is vannak a hintón – mondta Retekné Erzsinek.

– Nem megy ki, édesanyám?

– Majd bejönnek, ha akarnak valamit. Tudják, hogy apád nincs itthon.

A kocsiról még nem szálltak le.

– Ez lenne a lakás – mondta Imrei –, kívülről is látják...

– Hát ez lesz a háza, Puskás – ismételte a jószágfelügyelő. – Csak azután viselje jól magát. Ilyen szép erdészházat ritkaság látni.

A vadőr megfordult a bakon.

– Szeretném belülről megnézni. Mégis – tetszik tudni – a bútorok miatt, meg ha valami javítanivaló lenne. Most még időben van.

A jószágfelügyelő bólintott.

– Természetesen. Légy szíves, menj be vele – fordult Imreihez. – Persze tapintatosan. Csak tapintatosan. Az öreg medve úgy sincs itthon.

Imrei nagyon kelletlenül mászott le a kocsiról.

– Jöjjön! – és előrement a lakás felé.

– Jó napot, Retekné, megnéznénk a lakást.

– Tessék!

Az új erdőőr is köszönt, de Retekné már előrement, így nem is nagyon hallhatta ezt a köszönést, mert nem válaszolt.

– Tessék – mondta újra, és megállt az ajtón belül.

Imrei úgy nézett szét a belső szobában, mintha egyáltalán nem érdekelné a dolog, az új vadőr pedig nem törődve az ellenséges légkörrel, azt mondta:

– Hát ez az. Szép szoba. Kár, hogy gerendás. Majd megkérem a mérnök urat, hogy újra meszelhessük.

– A padló egészséges?

Retekné nem válaszolt.

– Úgy látom, egészséges – mondta magának a vadőr.

A mérnök megfordult, köszönt és kimentek a házból.

– Rendben van? Ugye rendes lakás? Itt élélhet, Puskás, élete végéig – mondta a jószágfelügyelő. És arra gondolt, hogy jó lesz sietni az elhelyezéssel, hogy mire a kis gróf hazajön, már az új ember legyen a házban. Endre gróf ugyanis – most már majdnem biztos – megúsza az operációt, bár az orvosok még mindig nagyon be vannak gombolkozva.

Dr. Csőrös szerint nem baj, ha a gyógyulás kissé elhúzódik, mert közben nemcsak Puskás erdőőr ügye, de a saját hatásköre is elrendeződik. Egyelőre még Béla gróf dirigál, s az egyik nem fogja felbontani azt, amit a másik megerősített.

Retekné gyűlölettel nézett az elrobogó kocsi után.

– A tűz vessen fel benneteket – mondta keserűen, bár hozzátette: – Uram bocsá’! – és szájára veregetett, amiben azonban semmi meggyőződés nem volt.

A kocsi csúszkálva vágatott a puha, havas úton. Az erdő is tele volt köddel, de a szél elállt, és erősen hidegedett az idő.

– Holnaputánra rendelte el a gróf úr a vadászatot – mondta Csőrös – jó lenne, ha akkorra esne egy kis hó és megkeményedne az idő. Mégiscsak az az igazi, ha szánon megy az ember vadászatra.

– Kit hívunk meg a környékről? Amikor Endre gróf itthon van, a doktort szoktuk, a jegyzőt s az uradalomtól Dombost, az intézőt. A doktor most nincs itthon.

Csőrös arca az intéző nevére elkomorodott. Valamit már kell tenni ezzel az emberrel. Vagy megszelídíteni, vagy megtörni, ami most már mind nehezebb lesz, ha Endre gróf visszajön.

– Jó. Hívd meg őket, legalább ezzel a Dombossal is dűlőre jutunk. Az az érzésem, hogy ez az ember – a maga konokságában – tulajdonképpen értékes ember... Nem gondolod?

– Kétségtelenül, de rá amúgy is szükség van, mert a hajtókat, fogatokat a gazdaság adja.

– Nagyon helyes! Aztán fehér asztalnál majd elintézzük az elintézendőket. Minek verekedjünk, amikor egyet akarunk?

Imrei komoly arccal ült a kocsin, de ha Csőrös most gondolatai közé vethet egy pillantást, ott gúnyos hahotázást látott volna.

Ezt a szegény Puskást pedig – az Isten tegye akárhová – már ki nem állhatta. Sárga bőrkesztyű van a kezén, és nem jó neki az öreg Retek gerendás háza, de amikor a fécántenyészetről kérdezte: azt mondta: „Fácánokkal még nem foglalkoztam kérem, de el fogom sajátítani.”

Körüljárták Retek területét, aztán hazafelé fordult a kocsi, mert közben felszállt a köd, erősen megfagyott az út, és a kocsi veszedelmesen csúszkált a félig havas erdei csapásokon.

Mire hazaértek, szúrósan és hidegen villogtak már a csillagok.

Körülbelül ebben az időben panaszkodta el Retek nagy búját-baját, amit a beteg szótlanul hallgatott végig, miközben az öreg doktor akkorákat fújt a méregtől, mint egy kovácsfújtató, és nem mulasztotta el megjegyezni, hogy Imrei pipogya pojáca, Csőrös pedig himpellér, aki visszaélt Béla gróf jószágával.

– Na és amikor maga bebizonyította igazát?

– Hiába beszéltem, kérem, pedig a mérnök úr is mellém állt. Azt mondta a jószágfelügyelő úr...

– Miféle jószágfelügyelő?

– A jogtanácsos úr – mert közben jószágfelügyelő lett – azt mondta kérem: eleget szolgáltam, adjam át helyem a fiataloknak.

Az öreg doktor kibontotta gallérját.

– Hát engem megüt a guta.

A beteg maga elé nézett, és kezével a takaró gombjait pödörgette. Aztán mintha valami eszébe jutott volna, elmosolyogta magát.

– Ne idegeskedjen, doktor úr! Elhozta a pipáját, Retek?

– Hogyne hoztam volna, itt van a tarisznyámban.

– Hát akkor gyűjtson rá.

– Igenis.

Retek János komótosan megtömte a pipáját. Nem sietett vele, mert – ezt mindenki tudhatja – a pipatömést elkapkodni nem lehet. Aztán elővette a piros fejű gyújtót és rágyújtott.

A lágy füst szállongva lebegett a szobában, és az öreg Retek megjegyezte, hogy ez a legjobb pipa a világon, mert volt neki már stájer pipája is, valódi porcelánból, amelyre képek voltak festve, de az inasa se lehetett ennek. Ezzel megnyomkodta bütykös ujjával a kunkorgó parazsat, és rácsattintotta a fedelet.

– Mert ez az öreg gróf úr pipája volt, és akkor kaptam, amikor a nagy bikát meglőtte a feketevízi vágásban. Most az ősszel volt húsz éve...

Szállt a füst. A beteg s a doktor ritkán szóltak, mert a szoba falai mintha ködbe vesztek volna s a pipafüst öreges illata mögött mintha suhogni kezdtek volna régen kivágott őszi erdők.

A füst lassan behálózta az egész szobát, és hiába ágaskodott ellene a kötszerek, vödörök, ollók és orvosságok beteges szaga. Retek dohányának férfias illata elnyomott mindent.

– Hát amikor farkast lőttünk!...

Lassan ballagott az este.

– Reteknek szállásról kellene gondoskodni, doktor úr...

– Hát akkor nyugodalmas jóéjszakát kívánok – állt fel Retek is. Az ajtóban összeütötte a bokáját, és utánament a doktornak az előbbi fényes folyosón.

A portás nehezen került elő.

– Tamás ömértóságát segítettük fel. Tamás tanácsos úr, méltóztatik tudni.

– Kinek ad tanácsot? – kérdezte dühösen az öreg doktor.

– Azt nem tudom, kérem.

– Na! Valószínű ő se tudja. Az erdős úrnak kell egy kis szoba, ahol jól megalszik.

– Van kérem. Jó meleg kis szoba. Itt mindjárt mellettem. Tessék jönni.

Barátságos, kis szoba volt. A doktor hamarosan otthagya őket.

– Ha valami kellene, ezt a csengőt nyomja meg főerdész úr – magyarázta barátságosan a portás – , hanem az a madár igazán csoda. Ki tanította?

– A kis unokám, a Péter.

– Csoda no! Azt mondta, hogy: Tolvaj! Kétszer is.

– Ilyeneket is mond, de azért nem kell rá haragudni. Nagy kópé.

– Dehogy haragszom! Ugatott is...

– Néha goromba, mindenféle disznóságokat mond, de azt nem az unokámtól tanulta. A fuvarosoktól. Komisz szájú emberek vannak köztük.

– Tudom én azt. Ide is járnak, szemet hoznak meg fát, ütik-verik a lovakat. A kalickát letakartam, mert nálam egész éjjel világosság van. Ha pedig ki akar menni, főerdész úr, az itt van balra, harmadik ajtó.

– Megértettem – mondta vidáman az öreg Retek, és kezet nyújtott a portásnak.

Amikor egyedül maradt, nagy bizakodással nézett körül. Igaz, hogy gazdája nem mondott semmit a visszafogadról, de amit mondott, az is elég volt. Akit ki akarnak dobni, azzal nem bánnak így. De nem ám.

Ekkor kopogtak az ajtón és egy szobalány tálcán vacsorát hozott és bort is.

– Tessék vacsorázni.

És már ment is a dolgára.

Vacsora után a tálcát ugyanolyan gyorsan rakta össze, és Retek nagyon, de nagyon jól érezte magát.

– Na, lesz mit mesélni az asszonynak.

És halk füttyöréssel nekikészülődött a lefekvésnek. Óráját, bukszáját kirakta az asztalra, mint ahogy szokta, de amikor csizmáira nézett, felszisszent.

– Az árgyelusát, hát titeket meg ki húz le?

Próbálta így, próbálta úgy, de a csizmák meg se moccantak, és hiába nézett be az ágy alá, csizmahúzóznak nyoma sem volt.

A csengőre nézett. Volt annak három gombja is. Na most melyiket? Tanácstalanul leült az ágy szélére.

– Szamár vagy, János – szidta magát, aztán óvatosan megnyomta az egyik gombot.

– Lesz, ami lesz – gondolta és várt.

Éppen a kabátját vetette le, amikor kopogtak az ajtón.

– Szabad – mondta Retek vidáman, és várta a portást, aki helyett azonban egy idősebb ápolónő lépett be olyan fehér ruhában, hogy szinte világított.

– Tessék, bácsikám!

Retek elszégyenkezve kelt fel az ágy széléről, és magára dobta a kabátját.

– Bocsánat, tekintetes asszony, de...

– Nincs semmi baj. Mire lenne szüksége?

– Egy csizmahúzóra. De ne tessék haragudni, hogy éjszakai pihenésében zavartam.

– Dehogy haragszom. Én úgysem alszom éjjel, de azért, ha ilyesmire van szüksége, az első csengőt kell megnyomni. Akkor Józsi jön, a háziszolga.

– Igenis.

Jött is Józsi nyomban egy vas csizmahúzóval, mely olyan volt, mint egy krokodil, még szeme is volt. Szép csizmahúzó volt nagyon és ehhez mértén jó is. Józsi szó nélkül elvitte a csizmákat és Retek végre egyedül maradt.

Szépen elrakta ruháját és nagy sóhajtással lefeküdt.

A villanyt lecsavarta és mély sötétségben maradt a szoba, hol Retek János – hanyatt fekvé a jó ágyban – belekezdett esti imájába.

És az Isten a sötétben is egészen tisztán látta Retek Jánost, aki soha nem hagyta el az Istent, és mélységes hittel hitte, hogy az Isten se hagyja el őt.

A város zsongása ekkor már elhalkult. A szanatórium parkjának bokrain jéggé fagyott az olvadás, később pedig mind homályosabbak lettek a csillagok, mert mélyen járó nehéz felhőket hozott a szél, és amikor éjfélre fordult az idő, a fagyos parkot szítálva kezdte verni a hó.

Aludt a város.

A hosszú utcákon céltalanul dermedeztek a villamossínek, a kémények megunták a füstölgést, mert a kályhákban elaludtak a tüzek, a házak némák és sötétek lettek, mint akiknek a nappalhoz semmi közük, a boltok csengői az egereket figyelték, akik a cukrosláda körül motoszkáltak, a fiákerlovak lepokrócozva lógatták a fejüket a standon és csikókorukra gondoltak, a rendőrök behúzódtak a kapuk mélyedésébe és elosztották magukban a fizetést, amit majd karácsonyra kapnak.

Aludt a város.

Csak a kórházak és szanatóriumok virrasztottak – mert becsukták már a kocsmákat is – és némely ablakuk úgy nézett a havas éjszakába, mint maga a láz, a fájdalom és könnyörgés.

De az éjszaka néma volt.

A hófelhők, mint előkelő utasok, szálltak át a város felett és messze mezők üzenetét hozták, hol sírva suhog a fűzfa ága a szélben, és loccsanni sem mernek, annyira fáznak a patakok, a rónák üzenetét hozták, hol még mindig kergén rohan a katáng és a kútágasok úgy jajgatnak, mint elkárhozott lelkek, domboldalak üzenetét hozták, hol a bárányok nyomát régen elmarták már az őszi esők, és a borókabokrok úgy összefogják szoknyájukat, mint falusi lányok, ha sárban járnak... mindenféle üzenetet hoztak, amikre a városban nem figyelt senki, csak a betegek sóhajtottak az élet után, mely ott rejtőzött a fűzfa ágában, a réteken, a rónákon és domboldalakon.

Aludt a város és aludt Retek János, nem álmodva semmit, pedig titokban megoldvasta az összes sarkokat és szögleteket, hogy igaz legyen az álom, amit álmodik.

Esett a hó, fehéredett a város, világosodott, ámbár ez a világosság már a virradathoz tartozott, mert a város ezernyi órája gyorsabban morzsolta az időt.

És újra csengni kezdtek a villamosok, de még hosszú órák múltak el, amíg a szanatórium megmozdult.

Retek már nagyon unta magát. Elszívott egy pipa dohányt és kileskelődött a folyosóra, hol csizmái ragyogóan várták. Ennek nagyon megörült. Nyomban felhúzta őket, aztán kiment a portáshoz, hogy egy kicsit elbeszélgessen, no meg a Mátyást megetesse.

Amikor a takarót levették a kalickáról, Mátyás azonnal megismerte öreg gazdáját, és amikor Retek beadta az élelmet, kedveskedve csipegette a kezét.

– Hát megismersz, te akasztófáraló?

– Tekergő! Tekergő...!

– Mindjárt kimutatod a fogad fehérít. Ezért hoztalak fel?

A portás nevetett, és mivel az ajtó nyitva volt, két fiatal ápolónő is bejött, mert nem hitték el, hogy a madár beszél.

– Na, hol az a híres madár?

Mátyás már befejezte a reggelijét és határozottan élvezte az érdeklődést.

– Mutasd meg, Matyi, mit tudsz – szólt hozzá Retek, és Mátyás megmutatta. Csikorgott, mint a kútgém, ugatott, mint Tisza, majd azt mondta:

– Te lány, te lány – de aztán mondott még valamit, amitől a kis ápolónők sürgősen eltávoztak, Retek pedig majd elsüllyedt szégyenében. A portás azonban úgy nevetett, hogy a könnyei csorogtak.

– Ez hát megmondta! – és vastag combjait csapkodta örömeiben.

– A fuvarosoktól tanulta – mondta Retek, és elhatározta, hogy ha hazamegy, Péterkét alaposan elnadrágozza.

Később kijött az öreg doktor, és pénzt adott Reteknek, hogy vásárolja meg maga, amit a kis grófnak előírt.

– Majd Józsi elkíséri magát, ahová kell, a gróf úrhoz úgyis csak ebéd után lehet bejönni, mert kezelésre viszik.

Retek tehát bevásárolt. Nemcsak sörétet meg patront, meg szalonkahívót, de gondolt feleségére s az egész családjára. Utána – Józsi indítványára – megittak egy pohár sört és csomagokkal megrakva déltájon érkeztek vissza a szanatóriumba. Az öreg Retek sóhajtva ült le szobájában. Ilyen fáradt már régen nem volt, és fejében zsibongott a nagy város minden lármája.

– Bábel ez, na! – mondta magában. – Most már csak eresszen haza a gróf úr.

– Hogy tetszik Pest? – kérdezte mindjárt Endre gróf, amint leültette az öreget.

– Hát szépnek szép, gróf úr, de nekem egy kicsit nagy. Megvettem mindent. Mindenből a legjobbat, most már csak tessék mielőbb hazajönni.

– Nem gyújt rá, Retek?

– Szívesen, ha a gróf úr szereti a szagát.

Retek rágyújtott, és amikor a pipa már szinte magától öntötte a füstöt, megszólalt:

– Ma van a nagyvadászat az erdőn.

– És maga nincs ott, Retek...

– Nem vagyok ott, gróf úr. Először nem vagyok ott harminckilenc éve...

– Hát majd a negyvenedikben ott lesz, Retek. És amíg én élek, mindig ott lesz.

Az öregnek kicsit megrándult az arca. Az ünnepi pipát térdére tette, és megtörölte a szemét.

– Hiába, csak komisz ez a dohány, még az én szememet is csípi...

Aztán egymásra néztek.

Csend volt, de ennél a csendnél többet nem lehetett mondani.

Künn az ablak előtt puhán hullott a hó és a Tavaszt takargatta lágy suttogással.

Ezen a reggelen csengő szánkók szaladtak végig a falun, mert az éjjel fagyott és hó is esett. Az erdőszélen vidám tüzek pattogtak, és Dombos intéző most adta oda Lesinek a nagy pálinkásbutykost.

– Mindenkinek egy pohárkával. A gyerekek nem kapnak.

– Sorakozó! – kiáltott Lesi. – De gyerekféle bele ne álljon a sorba, mert nyakon vágom.

A hajtók tehát felálltak sorba és Lesi mindenkinek kimérte a kis pohár pálinkát. A gyerekféle pedig a tűz körül melegedett és irigyen néztek az öregekre.

Az ég borús volt, és minden pillanatban újra eleredhetett a hó.

– Most már talán felállíthatnám a hajtókat – mondta Lesi.

– Jó lesz – bólintott Dombos –, csak figyelmeztesse őket, hogy csendben legyenek.

– Tudjuk mi a rendet, uram – mondta egy idősebb hajtó –, a fiatalságot meg kordában tartjuk.

És a hajtók libasorát lassan elnyelte az erdő.

Dombos egyedül maradt. Most már nem kerülhette el a találkozást Csőrössel, és nagyon elhatározta, hogy okosan viselkedik. Anti már neki is megsúgta a kis gróf javulását, így nem sok értelmét látta a veszekedésnek. Arról persze, hogy ő jószágfelügyelőnek szólítsa, szó sem lehet.

Amikor tehát a mérnök szánja megérkezett, kedélyesen odament a szánkóhoz, amit Csőrös jó jelnek számított. Vidáman lépett Domboshoz.

– Itt van a mi elveszett barátunk. Jó reggelt, jó reggelt!

– Adjon Isten! – mondta hasonló hangnemben Dombos. – A hajtókat már elvitte Lesi. Gyerünk a tűz mellé, és igyunk egy kis céltóvizet, mert ma hideg napunk lesz.

Csőrös nagyon gondolkozott, hogy már most letegezze-e az intézőt, vagy várjon vele a vacsoráig, ahol bizonyára emelkedettebb lesz a hangulat. És úgy határozott, hogy vár.

Az erdőszélen újra csengett egy szán.

– Gróf úrék! – ugrott fel Csőrös.

– A jegyző – mondta Dombos –, neki van legjobb diópálinkája a megyében.

– Szervusz, Sanyi! Hoztál valami értelmes italt?

A jegyző széles jókedvvel parolázott, Csőrösnek egy kicsit szertartásosan mutatkozott be.

– Persze hogy hoztam – válaszolt Dombosnak –, ide mindig hozok, csak rendes uradalmakba nem viszek, ott ellátják a vendéget... Neked meg csak az a bűdös törkölyöd van.

– Én is vendég vagyok – nevetett Dombos –, itt Zoltán a házigazda.

Imrei az utat figyelte, hol most már csakugyan feltűnt Béla gróf szánkója.

A szán megállt a tűzrakások mellett és Csőrös elsőnek üdvözölte a lelépő gróft.

– A hajtók rendben felállítva, méltóztassék kiadni a rendelkezést a starthoz.

Béla gróf a start szóra kedvetlenül összehúzta a szemét, mert a lóversenyeket juttatta eszébe, hol konokul bentragadt egy-egy lova a startnál, egyébként vadászatban start nincs, amit azonban Csőrös nem tudhatott.

– Bízunk csak a mérnök úrra, kedves Csőrös. Ez az ő dolga.

Dombos nem mulaszthatott el egy vidám torokköszörülést, aztán elindultak, és Imrei rendben kijelölte mindenkinek a helyét.

– Hol van az öreg Retek? – kérdezte súgva Imreitől a jegyző.

– Szabadságon – súgta vissza a mérnök –, itt állj meg.

A jegyző megállt és nagyon hiányzott neki Retek biztatása, cinkos kacsintása.

– ...Itt! Itt tessék megállni. Itt jön ki a róka... de ezt másnak ne tessék mondani.

A jegyző elkeseredetten húzott egyet a kis butykosból, és a szomszéd faluban lakva nem értette, hogy az öreg Reteknek miért kellett éppen ma szabadságra menni.

Ekkor hosszú tutulás borzongott végig az erdőn. Lesi a puskacsövén kürtölt és elindultak a hajtók.

Az erdőnek amúgy is nyugtalan éjszakája volt – a vadak nagyon megérzik az időváltozást – és most erre a szokatlan hangra a fülek mind arra fordultak, hol az elnyújtott bűgös nyomán ropogni kezdett a hó.

Először a rókák indultak el. A szarvasok és őzek még csak a fejüket fordították arra, a nyulak pedig ijedten húzták meg magukat a havas vacokban, mert a félelem egyelőre más tanácsot nem adott.

Ropogott az erdő.

Egy vaddisznó felült fektéből, és vaksin bámult a zaj felé. És dühös lett.

Aztán felkelt és egyenesen nekiment a hajtóvonalnak. Nem, a vaddisznót nem lehet hajtani. Ő arra megy, amerre akar.

Egy róka kaján vigyorgással csúszott el mellette.

– Ez a fekete barom egyenesen vesztébe rohan – gondolta a róka, és vörös bundáját mentette a csend felé. A róka halk neszére egy nyúl pattant ki vackából és zörögve rohant vaktában előre.

– Szamar! – dühöngött a róka –, most nem rólad van szó.

– Disznó! Disznó! – ordított egy hajtó.

– Ne engedd! Vigyázzatok...

A disznó azonban konokul túrta a havat. Átugrott a keskeny kocsúton, és amikor messze a háta mögött érezte a hajtókat, híres orrát a szélnek fordította. Aztán lassú ügetéssel eltűnt a fenyvesben.

– Hol a disznó? – loholt oda Lesi.

– Erre ment ki – mutatta az egyik gyerek a disznó csapását.

– Hű, mekkora volt! – mérgelődött Lesi. – Mért nem vigyáztál?

– Meg kellett volna sózni a farkát – mondta egy öregebb hajtó.

– Tartsa meg a buta vicceit – torkolta le Lesi. – Kakas! Kakas! – ordította azután, mert egy ragyogó piros fácánkakas barrant fel előtte.

A puskások kezében már megfeszült a puska. A surranó neszek meglódultak, megtorpantak és egy-egy pillanatra elvesztek. Az előbbi fácánkakas Béla gróf feje felett szállt át, de pattant a puska, és a kakas zörögve hullott a nyiladékon túl a bokorba.

A puska durranására ijedten állt meg a róka.

– Ha az a bolond fácán nincs, ezt én kaptam volna – és oldalt loholt, ahol még csend volt.

– Ha az öreg Retek itt lenne, jobb helyre állított volna – gondolta a jegyző. – Ez az Imrei egy irigy kutya...

Ekkor valami vöröset látott villanni a bokrok között és mérgesen odalőtt. A bokorról leporzott a hó, de nem mozdult semmi.

– Káprázott a szemem – morogta magában –, majd azt mondom, hogy nyúlra lőttem, de messze volt. Ezek a történetek se kifogástalanok már. Öregek...

Ekkor már hol itt, hol ott szólt a puska.

Az őzek tanácstalanul rohantak össze-vissza – hiszen ha tudták volna, hogy órájuk ma nem vadásznak! –, a szarvasok pedig reménytelenül mentek a puskásokig, és csak akkor ugráltak át a nyiladékon, amikor már megcsapta orrukat az emberbűz.

A gyalogló fácánok már egészen a puskásokig szorultak, de vártak, és csak akkor repültek fel, amikor a hajtók már majdnem rájuk léptek.

Ekkor már sűrűn szóltak a puskák. Béla gróf kis húszasa alig pattant, a többieké mélyebb hangon durrogott, míg Lesi öreg tizenkettese olyanokat bődült, hogy megremegtek a fák. A visszatörő vadra Lesi is puskázhatott.

Nemsokára véget ért a hajtás. A jegyző bosszúsan nézte, hogyan szedik össze a többiek előtt a vadakat, amikor megszólalt előtte egy hajtó.

– Hej, de szép róka!

A jegyző majd elszédült örömeiben.

– Csak egy pillanatra láttam. Egyetlen rövidke pillanatra. Odavágtam a lövést, s a róka feküdt...

Arról nem beszélt, hogy ez az első rókája, mert ez a Dombos – jó gyerek, jó gyerek, de – úgy felavatta volna, hogy arra nem is jó gondolni. De arca ragyogott, és még Lesinek is jutott a diópálinkából.

Elkezdődött a második hajtás, és az erdő téli békéjét szétaposták az emberek. A hó lepergett a bokrokról, a vadak búvóhelyei láthatók lettek, a magasán szálló varjak minden lövés után siránkozva felkárogtak, a tarisznyák kiürültek, a tüzek elhamvadtak, és üszkös fekete foltot hagytak az erdő fehér arcán.

És amikor az alkony ködből szőtt palástja ráborult a délutánra – vége volt a vadászatnak.

Retekéknél együtt volt a család. Péter már ebédre megérkezett, mert abban reménykedett, hogy ő is kimegy hajtani az erdőre.

– Nem mégy sehová. Amíg öregapád nem megy, te sem mégy! – és Retekné úgy nézett szeretett unokájára, hogy annak eszébe se jutott még egyszer szólni.

Pista is jött, amint szolgálatát letette, és alkony felé megérkezett a Fenyéri házaspár is.

Csak a konyhában ültek le és bár mindenről beszéltek, gondolataik az öreg Reteknél jártak, aki ma este érkezik meg. Az a kocsí hozza meg, amivel Béla gróf lemegy a vasútra.

– Jaj, csak a jó Isten... – sóhajtott a Retekné, és ebben a sóhajrásban benne volt valamennyiőjük kívánsága.

– Hallgatózzál, Péterkém!

– Még úgyse gyün...

Rozál – azaz Fenyéri Istvánné – olyan mozdulatot tett, melyet nem lehetett félreismerni.

– Mozogj!

Péter ijedten kotródott a pitvarba, de odakint mélységes csend volt. Az eperfán az alvó tyúkok puha gömbjei látszottak. Csám ólja üresen ásított, a kémény füstje a kert felett kúszott, és az ereszen jégcsapok csillogtak, a konyha kiszűrődő világosságában.

Péter fázott, de visszamenni nem mert.

Az öreg Tisza ott feküdt mellette a pitvarban, és Péter arra gondolt, hogy meghúzza az öreg kutya bajuszát, amikor Tisza hirtelen felült. Füleit a falu felé billentette és belenézett a sötétségbe.

Péter megértette a kutya mozdulatát.

– Gyűnnek! – kiáltotta be a konyhába, mire kitódult az egész család.

Retekné a füle mögé tette kezét.

– Tik halljátok?

Mindenki hallgatózott.

Retekné már elindult Péterke felé és szeme szikrázott.

– Tel!...

Ekkor Pista azt mondta:

– Ha... én hallok valamit.

Újra csend lett és a nagy csendben, halk távoli pengessél közeledett egy szán.

– Olyan füle van ennek a gyereknek – mondta Retekné –, mint a vadmacskának. – És szelíden megsimogatta Péter arcát pofonra emelt kezével.

– Még messze vannak – és behúzódta a konyhába, de az ajtót nyitva hagyták, mert most nem számított, ha egy kis hideg bejön.

Retekné úgy állította a lámpát, hogy kivilágítson az útra és amikor a szán csengve, dobogva megállt a kertajtó előtt, szélesre tárta az ajtót.

– Szaladj, Péter, hátha valami csomagja van öregapádnak.

Volt is. Jött az öreg Retek befelé, csak úgy, mintha az erdőből jönne.

– Hagyjad, Péterkém, elbírom.

És megállt a konyhaajtó világosságában.

– Jó estét. De összegyülekeztetek – mondta vidáman –, hát jó is, hogy együtt vagyunk. Bontsátok ki ezt a csomagot. Ami felül van. Az alsó, az hivatalos.

Csak aztán kezelt a férfiakkal.

– Nagy út volt, na.

Az asszonyok a csomagot bontogatták. Retekné pedig szelíden leültette az urát maga mellé, és kezét a karján hagyta.

– Nem fáradt?

– Nem érzem különösebben. Ültem idáig.

– Ide nézzen, édesanyám.

A csomagból egyenként jöttek elő az ajándékok. Retekné meleg kendője, a két lány szép nagy, színes kendője, István kucsmája, Pista nagy bőrbugyellárisa és Péterke kése meg nadrágszíja, fényes csattal.

– Magának meg nem vett semmit... – korholta szeretettel felesége.

– Én is megkaptam a magamét!

– Megkapta?

Mindenki elhallgatott. Eddig csak levegő volt a beszéd.

– Megkaptam! – az öreg diadalmasan felkapta a fejét. – Süss-főzz, anyjuk, meg bor is legyen az asztalon, mert a gróf úr, a jó Isten éltesse, azt mondta, hogy ameddig ő él, ebből a házból engem senki fia ki nem rakhat ezen a világon.

Imreiék ebédlőjében javában tartott a vacsora. – Csak olyan kis vadászvacsora – mondta Imreiné, de az asztal világosan megmutatta, hogy a mérnökék Béla grófra is számítottak.

Az intéző felesége is ott volt, valamint a jegyző felesége is.

Csőrös doktor átöltözködött.

– Dámák lesznek jelen, ezt én így szoktam – mondta még az irodában. Amikor kiment, Dombos gúnyosan nézett Imreire.

– Mért nem mondtad, hogy ilyen főúri hely lettetek? Nekem is van egy ferencjósám...

– Ne bolondozz. Megszokta, hát megszokta.

Dombos legyintett.

– Fog ez még vetközni is. Meg is mondhatod neki, hogy ezt mondtam...

Ekkor a kocsis jött be és egy táviratot adott. Imrei a lámpához ment vele és hosszasan olvasta, de látszott rajta, hogy gondolatai már messze járnak.

– Hivatalos?

Imrei gyorsan felmérte az esélyeket.

– Igen. Téged mindenestre érdekel.

Dombos belenezett.

Retek erdőőr állásában meghagyandó, minden további intézkedést fenntartok magamnak.

Dombos összehajtogatta a papírt, és csak ennyit mondott:

– Na! Ezt majd fekete után szervírozhatod.

Dr. Csőrös jószágfelügyelő tehát átöltözködött és most, monokliját feltéve, felállt, mire csend lett a szobában.

– Mi itt mulatoztatunk – kezdte –, és azt lehet hinni, nem is gondoltunk arra, akinek mindezt köszönhetjük. Pedig gondoltunk. Mindig is gondoltunk. Valamennyien gondolunk és aggodásunk sokszor szállt egy betegágy felé... Azt hiszem, valamennyiünk szívéből beszélek, amikor gyógyulást kívánok a mi betegünknek, Isten éltesse Endre grófot!

Mindenki koccintott.

– Hogy van a kis gróf? – kérdezte Imreiné anyásan.

– Köszönöm kérdését: jobban... Reménykedünk.

– Béla gróf nagyon kedves ember...

– Oh igen. Ő inkább világfi.

Egy kis csend lett. Imreiné kérdően nézett urára, aki a bortöltögetés ürügye alatt meglökte. Imrei csak a szemével intett később, hogy ne beszéljen.

Asztalbontás után odasúgta feleségének:

– Vigyázz, mit beszélsz. Endre gróf táviratozott és azt hiszem Csőrösnek pász... Parancsoljatok a dohányzóba – mondta hangosan.

A vendégek átvonultak a dohányzóba.

Csőrös Imreiné és Dombosné között foglalt helyet, és monokliját villogtatva kicsit raccsolt, látszott, hogy „elemében van”. Szóba került a színház, a művészet, könyvek, gyilkosságok, pletykák, és Csőrös Ede mindenhez úgy szólt hozzá, hogy a többiek a szájukat se nyithatták ki. A jegyző ugyan tett némi erőtlen kísérletet, hogy közbeszóljon, azonban hiába volt minden. Dombos intéző pedig – miután szundított egy kicsit – felkelt és töltött magának.

– Ha már nem kínálják a vendéget...

Csőrös most elérkezettnek látta az időt, hogy ezt a medvét megszelídítse

– Remek alak – mondta elismerően, amíg Dombos felé tartott –, én is kérek.

Azután feltette monokliját, arca ünnepélyes lett és azt mondta:

– Azt hiszem – kérlek –, én vagyok az idősebb... Szervusz!

– Szervusz, Eduskám – mondta Dombos szinte becézve, és fenéig kihajtotta borát.

Imrei kiment a folyosóra, mert félt, hogy kirobban belőle a nevetés, de mikor visszajött, nyoma sem volt már kitörni készülő jókedvének. Csőrössel vigyázni kell.

Aztán elálmosodtak...

Amikor a jegyző szánkója előállt, Dombos is karonfogta feleségét, de előbb odasúgta Imreinek:

– A sürgönyről én nem tudok...

Aztán nagyon nyájasan elbúcsúzott Csőröstől.

– Mikor látunk megint, kedves Edém? – mondta és nagyot ásított, mintha a válasza már nem is lenne kíváncsi.

Csend lett utánuk.

A kiskastély kéményei csak a meleget lehelték már a dermedt éjszakába, a réten még keményebbre fagyott a hó, a mérnökné kiszámította: mennyibe került a vacsora, a szakácsné a borraivalót rakta össze, az úton pedig alig csengve ment a jegyző szánkója és a jegyző ölében tartva simogatta élete első rókáját.

Imrei lefekvés előtt belekarolt a jószágigazgatóba.

– Parancsolj talán az irodába; míg rendbe teszik a lakást...

– Illene már lefeküdni.

– Persze, de mutatni akarok valamit. Nem kellemes...

Csőrös arra gondolt, hogy ezek a vidékiek mindenből olyan nagy húhót csinálnak, de amikor a táviratot meglátta: rosszat érzett.

Feltette a monokliját, és lassan elolvasta. Elolvasta még egyszer, és arra gondolt, hogy Imrei most nézi őt.

Arca először megkeményedett, majd ellágyult. Aztán kedves, jóindulatú mosolygásba csapott át.

– Na, hát ennek igazán örülök. Nem is gondolod, milyen nehéz volt az öreg Retek visszamaradását kiverekednem...

XV.

Másnapra kiderült az idő, de kemény maradt. A patakok hátát eres jég varrta össze, a varjak még akkor is a fákon ültek, amikor felsütött a nap, az ablakokon jégvirágok afrikai pálmákról álmodtak, a verebek szótlanul gubbasztottak a fákon és gömbölyűek voltak, mint a kofák a piacon, az emberek bajusza zúzmarás lett, amit nem lett volna érdemes letörölni és a kéményekben olyan nehezen szakadt fel a füst, mint az öregemberek köhögése... amikor Retek János kiállt háza pitvarába és végignézett a tájon, amely most újra az övé lett egyszerre.

Nem a föld lett az övé és az erdők se, de övé lett a ragyogás, a hó, az árnyék, a szél, a felhők, a füst, a tűzhely, az otthon, az öreg tarisznya és a puska; szóval az övé lett: minden.

– Megfázik, János...

– Inkább melegem van – mondta Retek, akinek – ha kiskabátban is, de – ki kellett állni egy pillanatra, mert úgy ébredt, mint a madár, aki azt álmodta, hogy szárnyait levágták és most mégis tud repülni.

A konyhában most csak ketten voltak és Péterke aludt a vacokban.

– Hát meséljen is valamit! Mit látott Pesten? Hogy fogadták? Mit csinál a kis gróf? Milyen az a kórház?

– Na, várj egy kicsit. Az a kórház nem kórház, hanem szanatórium.

– Szanatórium?

– Az. Olyan jobbféle kórház. Szép kis szobát kaptam, vacsorát, bort, és a csizmámat is elvitték kipucolni. Mire felébredtem, már ott álltak haptákban az ajtó előtt. A gróf úr meg leültetett, rágyújtottam a pipámra, és jól eldiskuráltunk.

– Azt azért nem kellett volna. Rágyújtani... arra a büdös pipára? Nem, János?

– De ha kívánta! Mondom, rágyújtottam és elmondtam mindent. Endre gróf meg csak hallgatott, aztán mondta azt, amit már az este is elmondtam.

Az öregasszony kötényével törölgette szemét.

– Aztán most miért sírsz? Milyen is vagy, te asszony, mikor örülni kellene...

– Milyen vagyok? Olyan vagyok! Ilyen vén embernek meg tudni kellene, hogy nemcsak szomorúságból lehet sírni. Iszik kend egy kis pálinkát?

– Ilyen ember ne inna?

Szép reggel volt. Úgy ment Retek az erdőre, mint a király a népe közé, akiről azt mondták hitvány udvaroncok, hogy el akarja hagyni.

Nem kellett volna kimennie, hiszen korlátlan szabadságot kapott, de öreg vakációs diáknak érezte magát, aki már levizsgázott és nagy vágyat érez könyvei után.

Az erdő a tegnapi napról beszélt.

Jól látszott, hol álltak a puskások és merre jöttek a hajtók. Látszott a nyulak véres bukfence, a fácánok zuhanó esése és a sörétek pásztája a hóban, ami olyan, mintha egy ritka kötésű nyírágseprűvel végigvágánának a havon.

Az eldobott üres patronokról azt is látta: ki hol állt. Itt állt Béla gróf, itt az intéző, itt a mérnök, itt a jegyző.

Persze megint nem lőtt semmit.

A havon valami vonszolás nyoma látszott. Róka? Nem. A jegyző nem... – de ahogy tovább vizsgálta a nyomokat, meggyőződött róla, hogy a jegyző rókát lőtt.

Csuda!

Aztán ment tovább. A napsütésben vidáman szálltak a cinkék, mintha a tavaszt hívták volna, némán repültek a varjak, mintha hírt hozott volna valaki, hogy szedetlen kukorica van a szomszéd határban, és távoli falvakban üde vidámsággal megszólaltak a harangok, mintha égi szánkókban a szentek igyekeztek volna vasárnapi misére.

Az öreg Retek megállt. Számolt: csütörtök... péntek... szombat. Na! Hát már a vasárnapot is elfelejtem? Felnézett az égre, levette a kalapját és a visszakapott erdő ragyogása ünnepként terült széjjel az egész világon.

A kis Mátyás nem szerette, ha kalickáját fertőtlenítik, pedig Kapai, a vastag portás úgy bánt vele, mint a hímes tojással.

– Ne haragudj, no. Látni akar a gróf, és ilyen koszos kalitkával nem mehetsz be. Nincs ugyan nyílt seb már a fején, de azért nagyon vigyáznak rá... Igaz – azt mondják –, rendes gyerek és annyit szenvedett... hát akkor ne rontsuk el. Gyógyuljon meg, és neked ezüstkalickád lesz.

A Mátyás hosszasan ugrált ide-oda kalickájában, míg Kapai valami bűdös ronggyal végigtörülgette az egészet.

Igy! Na gyere!

Endre gróf jól megnézte a madarat, amikor behozták.

– Nem hiszem, hogy beszél...

Kapai lelkendezett:

– Ez, méltóságos uram, ez nem beszél? Majd csak tessék várni... én se hittem...

És felakasztotta a kalickát a falra.

Ennivalóról azonban elfeledkezett.

A Mátyás egyelőre ismerkedett a környezettel, de már nem félt egy embertől se. Úgy érezte, hogy az emberek kötelessége őt etetni, itt pedig nem adnak neki enni.

Eszébe jutottak a régi ébredések Retekéknél, ami úgy kezdődött, hogy csikorogni kezdett a kútgém...

Endre gróf felült az ágyban, mert a nagy kötés alatt nem hallott jól.

– Furcsa, itt is van gémeskút?

A Mátyás elhallgatott.

Ez az ember ezt nem szereti?

Ekkor jött be az öreg doktor.

– Hallom, a Mátyás már produkálja magát. Csodálatos, szinte elhiszi az ember, hogy kútgém volt.

– Hát nem?

– Á, dehogy! Ez az imposztor.

Az imposztor ezek után sokáig hallgatott – aludt is egy kicsit –, de aztán felzavarta az éhség.

Végiggyalogolt kalickáján, kinézett a rács között, és miután senki se törődött vele, elkezdett ugatni, mint a kutya.

A doktor nevetett.

– Hallja? Az a csodálatos, hogy ez a Mátyás az idén született. Mert öreg madárról hallottam már, de ez még nincs egyéves se...

Enni azonban nem adtak neki.

A Mátyás ezek után felborzolta bóbítáját és vijjogott, mint az ölyv, nyivákolt, mint a macska, majd újra kinézett a rácson, hogy mi lesz azzal az ennivalóval?

Nem lett semmi.

A két ember csak nevetett.

Talán beszélni kellene velük?

– Tekergő! Tekergőő... – kiabált ki a rácson, és Endre gróf úgy nevetett, hogy a fejét fogta.

– Itt fekszem már hónapok óta, és nekem mondja, hogy: tekergő...

– De hátha nekem mondta? – vélekedett az öreg doktor.

Endre gróf most már felült az ágyban, ránézett az öreg doktor pipaszár lábaira, rettentő hasára és úgy nevetett, hogy a könnyei folytak.

– Hogy maga?... Jaj!...

Ebben a pillanatban kopogtak és senki se válaszolt. A beteg – talán életében először – testével-lelkével nevetett – a doktor pedig kissé sértődötten nézett végig magán, hogy mért ne „tekereghetne” ő? Lassan, az igaz...

– Tessék!

– Dr. Csőrös Ede jószágfelügyelő úr – mondta Józsi.

– Várjon a társalgóban. Hogy ront maga ide be?...

Endre gróf a könnyeit törölgette.

– Menjen, doktor úr.

Az öreg doktor összeszedte magát. Retek erdőőrre gondolt és dühös lett.

– Csak tapintatosan, doktor úr...

A doktor úgy ment végig a folyosón, mint aki otthon van. Fehér köpenye papi tógává keményedett, és a sztetoszkóp úgy állt ki a felső zsebéből, mint egy lándzsa.

– Tessék, jogtanácsos úr...

– A gróf úr ömértóságával óhajtanék.

– A gróf úr semmi izgalmat nem bír el. Engem hatalmazott meg. Tessék...

Csőrös még csak az okvetlenkedő zsémbes öreg doktort látta.

– Talán mégis jobb lenne vele...

– Mondom, hogy engem bízott meg.

A társalgó meglehetősen sivár volt. A sarokban egy pálma raboskodott elhibázott délkörének fagyos bilincseiben, és a falon a futurista festészet reménytelen gyöngyei riasztották Csőrös doktort.

– Gazdasági ügyekben is...

– Mindenben! – és szokás szerint kihúzta a sztetoszkópot, mintha azt mondta volna: tessék levetkőzni...

– Három hete keresem a gróf urat. Egyik szegény erdőőr önhibáján kívül... egy kis faeladás... de tisztázódott...

– Ez már el van intézve!

– Nagyon örülök. Béla grófúr közbenjárt?

– Nem kellett. Béla gróf úr nem mondott fel senkinek. Az unokatestvérek egymás közt mindent rendeztek. Mindent!

– Én...

– Természetesen. Jogtanácsos úr továbbra is élvezi a jogtanácsosi illetményeket, olyan mértékben, mint ahogy igénybe veszik. Slusz-pász! Jogtanácsos úr ügyes ember...

– Ügyes a nyavalya... – morogta kifelé menet Csőrös. – Szerencse, hogy megúsztam. – És füttyentett egy taxinak, mert ez a történet olyan nagyon-nagyon régen volt, amikor – már csak a hangviszonyok miatt – egy taxinak becsületsértés nélkül lehetett füttyenteni.

Az öreg doktor pedig visszament beteg gazdájához és az egészséges Mátyáshoz.

– Elintéztam – mondta. – Ahogy megbeszéltük.

– Köszönöm, doktor úr, hanem ezt a madarat nem tarthatjuk idebent...

– Piszkol, ugye?

– Dehogy, hanem amikor maga kiment, először azt mondta: „Hóó-rukk”, aztán olyasmit mondott, amit nem ismételk. Bejön esetleg valamelyik ápolónő, hát elájul. Legyen a portán, aztán ha Isten nevében hazakerülök, ott mondhat, amit akar.

A portás boldogan vitte ki a madarat.

– Na látod – dörmögött neki –, nevettek rajtad, de enni nem adtak.

És újra visszaakasztotta a kalickát régi helyére.

Retek pedig másnap estefelé beballagott a kiskastélyba, hogy szabadsága után jelentkezzen. Nem sietett jobban, mint máskor és puskáját is úgy támasztotta a sarokba, ahogy szokta.

Az irodában csak Imreiné volt.

– Régen nem láttam már, Retek bácsi...

Retek csak ezután jutott szóhoz.

– Kezeit csókolom a nagyságos asszonyunknak. Nekem kint van dolgom az erdőn, a nagyságos asszony meg idehaza szorgoskodik...

– Nemigen érek rá. Tudja, a disznóölés, meg a vendégek, Béla gróf is többször volt itt, a jogtanácsos úr meg szinte itt hetelt...

– A jószágigazgató úr?

Imreiné megakadt volna, de szerencsére a mérnök nyitott be.

– Angyalom – mondta ünnepélyesen –, kérem most hagyjon bennünket magunkra. Fontos, hivatalos ügy.

– Jaj, de titokzatosak maguk, férfiak. Mikor lesz Erzsikének az esküvője? – fordult menet közben Retekhez.

– Karácsony hetében, instálom.

– Szép pár lesznek! Ügyes lány az az Erzsí... na – megyek már.

Amikor maguk maradtak, Retek régi szokása szerint összeütötte bokáját.

– Parancs.

Imrei Retek vállára tette kezét.

– Távirat érkezett a gróf úrtól, amely szerint maga régi állásában megmarad, és én ennek nagyon örülök.

– Köszönöm, mérnök úr!

– Maga hallotta, hogy én maga mellé álltam és megtettem, amennyit lehetett.

– Tudom, mérnök úr.

– És most a jogtanácsos úr azt mondta, hogy a maga visszamaradását ő verekedte ki... Mit tud erről?

– Erről én semmit nem tudok. Ezt csak Endre gróf úr tudná megmondani, de ha a jogtanácsos úr azt mondta, akkor az bizonyára úgy is van. Egy ilyen nagy úr csak nem hazudik, aki úgy játszik más ember kenyerével, mint a gyerek a babaruhával...

Imrei máskor nem engedte volna meg ezt a hangot, de most az erdőőr mögött valami magabiztos erő lappangott.

Imrei egyelőre sötétben tapogatózott. Fel s alá járkált az irodában, és az öreg Retek nem segített neki. Kérdezzen – gondolta – akkor majd felelek.

– Írt maga a gróf úrnak?

– Nem írtam én kérem, egy betűt sem.

– Hát akkor honnét tudta meg ezt az egész históriát?

– Magam mondtam el neki, kérem.

– Úgy?

– Igen. Parancsra mentem fel. Úgy telefonoztak értem...

– De hát miért hívta magát a gróf úr, ha nem ebben az ügyben?

– Megmondom, kérem. A gróf úr nagyon szereti az én komisz dohányom pipafüstjét. Kíváncozott utána... s ha már ott voltam, elmondtam az én nagy bajom. Rosszul tettem?

– Igaza van. Én se tettem volna másként – és az öreg Retek már régen elment, a mérnök még mindig fel és alá járt a szobában.

– Bolondok ezek – mondta végül.

A mérnök otthon volt a számok erdejében, a vonalak és síkok világában, de azt sehogy se tudta megérteni, mennyi minden más is van egy öreg pipa szállongó, selymes füstjében.

A tél pedig ballagott a maga útján. Megállt – néha elfáradt –, s ilyenkor kisütött a nap, aztán újra megmérgesedett, s ordítózza hajszoa a hófelhőket, melyek országokon keresztül hullatták érintetlen fehér pelyhüket.

Karácsony táján is felsütött párszor a nap, de a délutánok már ködöt hoztak, s az utasok szánkói tétován csilingeltek az utakon.

Retekéknél már készen volt minden Erzsi lakodalmára. A ruhák, ágynemű, fehérnemű, és ha Retekné ránézett a tornyosuló sok holmira, szinte arra gondolt, ha mindezt elviszik, mi marad tulajdonképpen a házban?

De azért boldog volt nagyon, és ő, aki a legtöbbet dolgozott, áldozott Erzsire, amikor eljött a nagy nap, alig találta régi ruháját, cipőjét, mert bizony az öregasszonyról elfeledkezett mindenki. Elsősorban ő maga.

Az esküvő pedig olyan volt, hogy sokáig beszéltek róla a faluban.

Ott voltak mérnökök, intézők, tanítóok, az összes csendőrök, nagyszámú rokonság, Péter, vadonatúj csizmájában – ami nem szorított... –, Árkosék, a fal mellett meghúzódva Pecsényés Ábrisné és a csendőrök mögött – igen, ezen ne is csodálkozzék senki – Lesi Gábor feleségével. Egyszóval: az egész falu.

Szólt az orgona, szinte parancsszóra kisütött a nap, és egyszerre ünnep lett a templomban. A csendőrök katonásan sorakoztak, a nép előrehajolva figyelt, Barát Pista arcán megfeszült a bőr, és kis bajusza hetykébben állt, mint valaha, az őrmesteri csillagok felett.

Erzsi koszorúján fehér volt a mirtusz, mint a hó, az öreg Retek összetett kézzel nézett maga elé, és mellette felesége, egyszerű fekete kendőben, csendesen sírdogált.

Ezenközben Barát István és Retek Erzsébet férj és feleség lettek.

Utána a jókívánságok zűrzavarában összekeveredett az egész násznép – mint ahogy ez már szokott lenni –, mindenki gratulált mindenkinek, csak az új házasok álltak megzavarodva a menekülés szelíd óhajlásával.

Retekék nagy meglepéssel látták, hogy Lesi is nagyon komolyan és ünnepélyesen szorított kezet a fiatalokkal, sőt Lesiné kedvesen megsimogatta Erzsi arcát.

– Olyan boldog légy, mint amilyen szép vagy...

Hát ezt nagyon szépen mondta Lesiné, az bizonyos, és ilyen napon ki tudna haragot tartani?

Amint kifelé mentek, Retekné megfogta a mellette ballagó Lesi kabátujját.

– Aztán szívesen látjuk magukat is egy kis szerény vacsorára.

Lesi olyan komoran köszönt, mint aki tudja, mivel tartozik a szent helynek.

– Jól tettem, hogy meghívtam őket? – kérdezte az öregasszony hazafelé menet urától.

– Amit te teszel, az mind jól van téve.

És a két öreg egymás mellé húzódott a szánkóban. A két öreg kéz megtalálta egymást.

– A fiatalok hát kierepültek – gondolták, és életük most már megint magános lesz, mint amikor elindultak.

Ámbár hiszen unokák is vannak a világon.

A házat megtöltötték a hívott és hívatlan vendégek. Hívatlan vendég volt például Lapát Gergő és teljes zenekara – összesen hárman –, akiknek ugyan egyelőre nem jutott hely, de megmondták nekik, hogy később nézzenek vissza.

Az uradalmat Imrei képviselte, aki, miután személyes ajándékát átadta, vacsora közben felállt, és egy levelet húzott ki a zsebéből.

Nagy csend lett a szobában.

– A fiatalokat már mindenki felköszöntötte, s én most áldást kérek az öregekre, akik a fiatalok boldogságát anyagiakkal és szeretettel elősegítették. És ebben a jókívánságban nem vagyok egyedül, mert Endre gróf úrtól levelet kaptam, melyben Retek Jánost főerdőrnök kinevezte, és jövedelmét az eddigieknek kétszeresére felemelte. Boldog vagyok, hogy hűséges munkatársamnak ezt az örömet én mondhattam meg.

Imreiné tapsolt, a többiek éljeneztek. Imrei pedig szívesen és hosszan megrázta az öreg Retek kezét, aki válaszolni egyáltalában nem tudott.

– Lám, az Isten – gondolta –, pár nappal ezelőtt még a kenyértelenség, szomorú öregség árnyéka, ma pedig kisütött a nap. Hová tegyen egy öregember ennyi boldogságot?

Lesi is odaballagott poharával.

– Hát – ha már így van – legyen jó előjáróm, János bátyám...

– Ami volt, az volt – érzékenyedett el végleg Retek, és amikor a mérnökek elkészöntek, maga mellé ültette Lesit.

– Ide ülj, Gábor – mondta kissé akadozva –, nekünk erdészeknek egymás mellett a helyünk.

És ahogy múlt az idő, úgy fogytak a vendégek.

A fiatalokat elröpítette egy szánkó a vasútra, Pista szüleivel egyetemben, és erre megindultak a helybéliek is.

Kemény idő volt, a hó lassan szállingózott, és Erzsi még kiáltott vissza valamit, de a kiáltást már elkapta a szél.

Fenyéri, a nagy darab ács, szelíden betelerelte Reteknét, aki még akkor is kint állt, amikor a távozókat régen elnyelte a téli éjszaka.

– Jöjjön be, édesanyám, hiszen visszajönnek Erzsiék.

– Persze, persze – motyogta az öregasszony –, de hát mégis...

Később aztán Istvánék is elkövetkeztek, csak még Péterkét kellett megkeresni, aki egy félig elszívott szivar emlékével küzdött az istállóban.

Péter már régebben elhatározta, hogy szivarozni fog, és most egy füstölgő fél szivarral kiosont az istállóba.

– Ez hát a szivarozás. Nem is rossz – és bodor füstöt eresztett a sötétségbe.

Később azonban meglódult előtte a világ. Szeme előtt tüzes karikák táncoltak, fülében pattogott valami, és Péternek csak annyi ideje maradt, hogy a szivart bedobja az istálló lefolyócsatornájába.

Azután – ahogy mondani szokás – Péterben elbódult a borjú.

Itt talált rá anyja.

– Jézus, Péterkém, mi van veled?

– Rosszul lettem.

– Azt látom, de mitől?

– Ittam egy pohár bort öregapám egészségére.

– Na, majd elmúlik. Hazamegyünk, lefekszel...

Péter még a szánon is „kiszállt” egyszer, és megesküdt, hogy szivarra rá sem néz többé életében.

Közben lett már hely Lapát Gergő és zenekara számára is, és amikor a vén ház ablakai mögött felsikoltott a klarinét, senki se gondolta volna, hogy bent a szobában – a nevezetes zöld díványon – Retek és Lesi ülnek szorosan egymás mellett és vidáman fújják.

Eladom a szürkét, meg a feketét,

Ölelem a barna menyecskét.

A konyhában pedig Retekné felkötötte munkáskötényét és azt mondta a segítő asszonyoknak:

– Na, mozogjunk, asszonyok, mert mindjárt reggel lesz.

A lakodalom után szép fehér karácsony jött, kemény éjszakákkal, de délfelé már megrokkant a hó, és könnyezni kezdtek a jégcsapok.

A hó később elmocskosodott, és bár vízkereszt táján még egyszer keményen megfagyott, a tél már szemmel láthatóan erőtlenedett.

Erre különben többféle jelek mutattak.

Elsősorban a két új süldő nagyon ficáinkolt Retekek óljában, másodsorban a vadlibák éjszakákon át zajongtak, és egyszer csak felkerekedtek észak felé. Aztán nagy köd lett, és január derekán eleredt az eső. A hónap pedig nincs nagyobb ellensége az esőnél és a szélnél. Az eső megbontja, a szél pedig valósággal elsepri.

A varjak károgása elhallgatott, a mókusok korán kezdték tatarozni fészüket, és régen eldugott diók és mogyorók jutottak eszükbe.

– Csak vissza ne jöjjön a tél! – sóhajtották az emberek, és a tél nem jött vissza. Visszajött volna ugyan, de erősen meghosszabbodtak már a napok és a melegülő föld felett csak eső lett a felhőkből.

A tél tehát elment, de a tavasz még nem érkezett meg és így gazdátlan lett pár napig a világ.

Retek erősen aggódott.

– Maholnap itt a tavasz, és Endre gróf csak nem jön.

A kis gróf valahol a tengerparton üdült, de helyette megérkezett – Mátyás, Anti nagy vigasztalására helyenként megrökönyödésére.

– Ezt nem szabad mondani! – kiáltott Anti felháborodottan –, itt ilyent nem szabad mondani.

A Mátyás azonban megszerette Antit, és kitárta előtte egész tudományát.

Anti megcsóválta a fejét és körülnézett a hallban, hol soha ilyen szavak el nem hangzottak. Az ősök azonban nem botránkoztak meg. Mereven néztek ki a vastag aranyrámból, ámbár lehet, hogy éjjel nagyokat mosolyogtak, de ezt nem látta senki.

És egy éjjelen a Mátyás nyugtalankodni kezdett. A nyitott ablakon enyhe holdfény ragyogott és valaki puha imbolygással végigment a parkon.

A kis Mátyás szelíden mondott valamit, és szívében emlékező meleg lett egyszerre. Látta az elhagyott erdőt, a fészket, amelyben született, hallotta a szél szabad suttogását és kiterjesztette szárnyait, mert jó lett volna elrepülni.

Kint pedig mély sóhajtással lélegzeni kezdett a föld. A patakok ezer vidám ostobaságot locsogtak össze, egy róka nagyot ásított az erdőszélen és a gyalogútra ugrott, mert a tavaszi sás vizes levelei csiklandozták tejes mellbimbóit.

Az erdőben szinte füstölgött az avar, a tóban felébredtek a pontyok, és bután néztek egymásra, ahogy csak a ponty tud nézni.

A fák némán álltak. Kérgük alatt bizseregni kezdtek felfelé igyekvő nedvek, és mire reggel lett, a déli domboldalon – ahol a magános szikla volt – kivirágzott a som sárga virága.

Ezen a napon érkezett meg Endre gróf, és azonnal Retekért üzent.

Mire az öreg sietve megérkezett, a dohányszókból már vidám hangok hallatszottak ki a folyosóra.

Ilyen hangokat már régen nem hallott az öreg kastély. Mintha apró poharak csendültek volna, aztán egészséges férfinevetés verte meg az ablakot.

A kis gróf nevetett.

Utána hallatszott az öreg doktor asztmás köhögése. Később a káplán, Imrei és Dombos egyszerre mondtak valamit.

– Retek itt van – jelentette Anti.

– Várjanak, uraim! – és Endre gróf kijött a folyosóra.

Megvállasodott, megbajuszosodott és barnára sült, mióta Retek nem látta. Kezet nyújtott az öregnek, és hosszan, keményen megszorította.

– Köszönöm a gróf úrnak...

– Hagyja, Retek. Nekem is van megköszönni valóm. Hagyjuk, inkább arról beszéljen, megjöttek-e a szalonkák.

– A vadgalambok már megjöttek, a barázdabillegetők is és a kukacok már mászkálnak az utakon... de szalonkát még nem láttam, ámbár az éjjel is megérkezhetnek.

– Hát akkor menjünk?

– Menjünk!

Összenevettek. Ó, a betegség, a félelem, a gonoszság elolvadtak, mint a hó.

És amikor a délután árnyékait leterítette az alkony borulása, Retek újra odalépett a kocsi mellé, hogy – mint szokta – lesegítse gazdáját.

Ezen megint csak nevettek. Nem kell már segítség...

Az erdő lassan csendesedett. A bükkös koronája barnán-lilás lett. Egy-egy fácskák hangos kiáltással szállt éjszakai alvóhelyére, a fák felett egy denevér csapongott, és magasan a selyemszínű báránnyelhek alatt varjak szálltak éji pihenőre.

A kis gróf és az öreg erdőőr pedig csak ültek, és gondolataikat ritkán kötötték össze egy-egy szóval.

Retek kezében új pipa füstölgött és a puskák a földön heverték.

A vacsoracsillag akkor nyitotta ki szemét.

– Kedves emlék ez a madár nekem, de mégis, úgy gondolom, az lesz a legjobb, ha szabadon eresztjük. Mert mit adhatnék neki? Nagyobb kalickát? Kiakasztjuk a parkba, nyitva hagyjuk ajtaját, aztán hadd repüljön ahová akar.

Retek a pipáját simogatta.

– Így lesz jó. Velünk volt minden bajban, hát örüljön is, ha már mi örömben vagyunk.

Ekkor a nyiladék felett korrogva, püsszegve elrepült a tavaszi erdők titokzatos hosszú csőrű madara.

Csak néztek utána.

A puskák a földön voltak.

– Elment.

– Nem baj. Előttünk van még a tavasz – mondta a kis gróf.

– Nekem már csak az ősz – kelt fel vidáman Retek –, de ez így van rendjén.

És másnap Anti a Mátyás kalickáját kiakasztotta egy öreg tölgyfára.

– Itt aztán mondhatod, amit akarsz, és el is mehetsz, ha úgy tetszik – és kinyitotta a kalicka ajtaját.

A Mátyás reggeli után volt, hát szunyókálni próbált még egy kicsit, de valami különös nyugalanság nem hagyta pihenni.

Leugrott a kalicka padlójára és észrevette a nyitva hagyott ajtót.

Megdöbbent és kileskelt az ajtón.

Kívül rácsalan, végtelen napsugaras világ volt. Mindenféle madarak röpködtek. Némelyik ágat, másik tollat vitt a szájában, de ezek a madarak nem őhozzá tartoztak.

És ekkor vágyón és tanácstalanul elkiáltotta saját nevét:

– Mátyás... Mátyáás!

Nagyon távolról, mintha valaki válaszolt volna.

A Mátyás izgalmaiban kiugrott a tölgy vastag ágára. Bóbitáját felborzolta és újra kiáltott.

Ekkor sokáig nem jött válasz.

Visszament kalickájába, aztán újra ki az ágra. Mindig messzebb. Kicsit bizonytalanul ugrált az ágakon és már szárnyát is használta. Végül – maga sem tudta, hogyan – átrepült a szomszéd fára. Ez a fa fenyő volt és jó volt elbújni sötét ágai között, mert a repülés izgalmas gyönyörűsége megijesztette.

De fel is bátorította.

És a szabadság részeg mámorában újra elkiáltotta nevét.

– Mi bajod van? – kérdezte valaki.

Egy másik Mátyás-madár ült felette az ágon. Szép vadmadár. És barátságosan nézett lefelé.

– Semmi. Én az ember madara vagyok. Etet is.

– Megszöktél?

– Eljöttem. Én tudok beszélni az emberrel is. Ott a fészken.

Az idegen Mátyás borzongva nézett a kalickára.

– Szegény, te ebben éltél.

– Ebben, de most eljöttem – és felreppent a másik madár mellé.

A fenyő lágyan zsongva hajladozott a szélben, és a két Mátyás hallgatva nézte egymást.

– A házamban jó enivaló van – mondta később az ember madara.

– Nem kell és kérlek, ne egyél abból már te se. Tele van az erdő jó falattal, és sajnálnám, ha az az ízé megint bezárna. És nekem még nincs is párom – tette hozzá halkabban.

A fenyő suttogott, a napsugár meleg aranyban fürdette a rügyeket, és a Tavasz puha kis kezével megérintette a rab Mátyás szívét.

Ekkor Anti léptei csikordultak meg a kavicsoson.

– Ember! – kiáltotta rémülten az erdei Mátyás, és a mi kis Mátyásunk is ijedten szárnyalt utána.

Surrogott mellettük a tavaszi levegő, sárgán virágzott alattuk a gólyahír, aztán régi ismerős hangon suttozni kezdett az erdő.

Szép tavasz volt akkor, és ragyogó nyár következett utána. Mátyásék fészkében alig fértek el a fiókák, és az erdei népek ijedten hallgattak el, ha a Mátyásnak eszébe jutott és emberi nyelven kiáltott valamit az erdőnek.

– Halljátok – suttozták a fiaknak –, ez az a Mátyás, aki sokkal többet tud, mint mi, mert bodzaéréstől somvirágzásik élt az emberek között.